

KUN. DR. A. LĖVANAS

KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS

ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE

ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJOS LEIDINYS 720 Nr.
ROMA 1938 KAUNAS

Skaitmenino
**Katalikų
Biblioteka**
katbib.lt

KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS
ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE

NIHIL OBSTAT.

St. Gruodis S. J. Dr. Th.

Censor delegatus

Die 26 novembris a. D. 1938.

Nr. 3407.

IMPRIMATUR.

Datum Kaunae, die 26 novembris 1938 an.

K. Šaulys

L. S.

Vic. Generalis, Praelatus S. S.

Visas teises autorius pasilieka sau
Omnia iura auctor sibi met ipsi vindicat

Marijonų spaustuvė Marijampolėje. Telef. 238.

KUN. DR. A. LĖVANAS

KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS

ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE

ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJOS LEIDINYS 720 Nr.

ROMA

1938

KAUNAS

1875

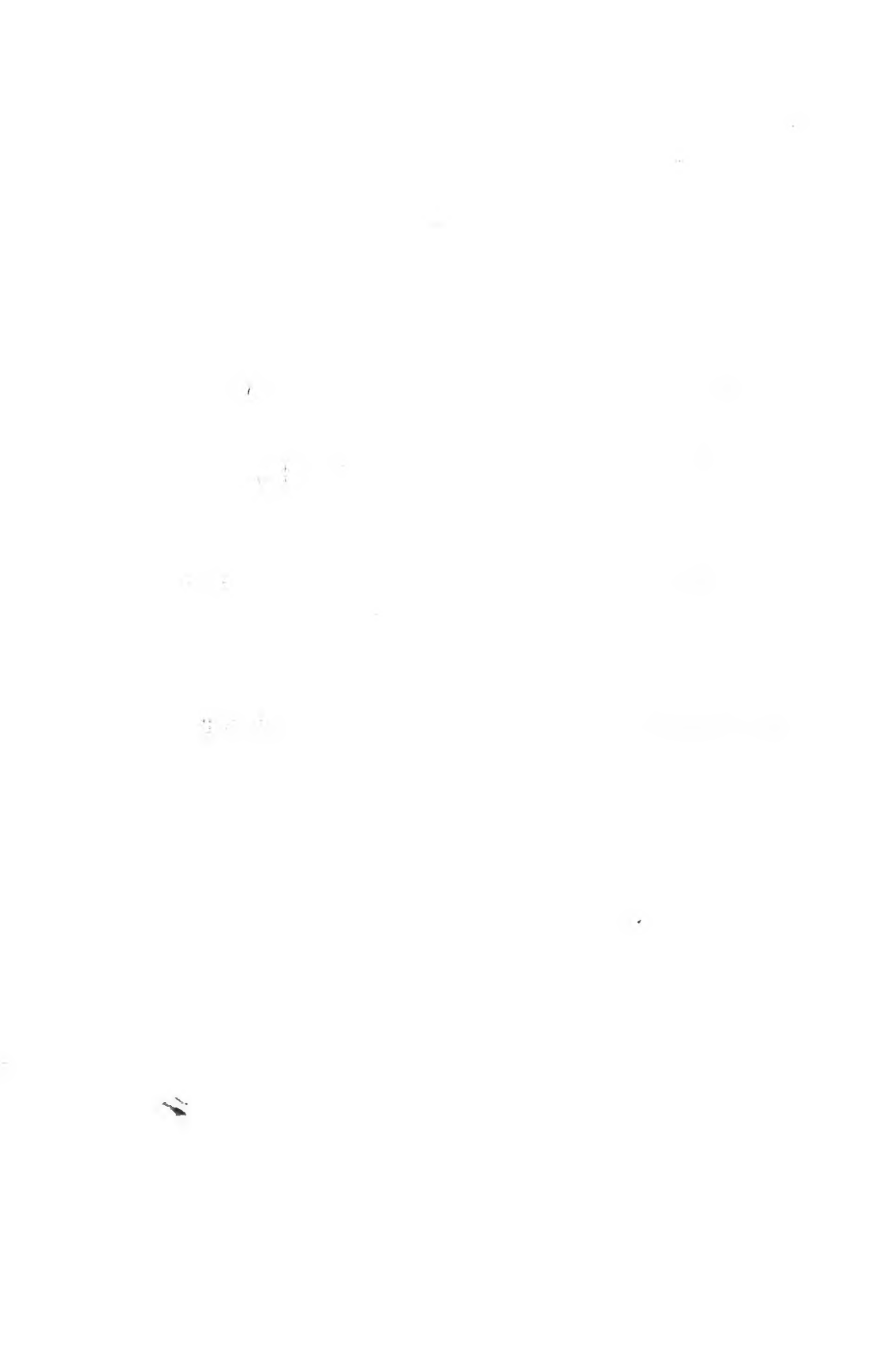
1875

1

Excellentissimo Illustrissimo ac Reverendissimo
Domino Domino

Casimiro Paltarokas

Magistro Sanctae Theologiae
Episcopo Ordinario Dioecesis Panevėžensis
Gratioso Duci Actionis Catholicae apud Populum Lituanum
has humillimas sui laboris scientifici primitias
tanquam gratitudinis praecipuae
signum permodestum
addictissimus atque oboedientissimus auctor
permoto animo summa cum pietate offert

T u r i n y s

Turinys	VII
Pratarmė	XV
Kai kurių sutrumpinimų paaiškinimas	XVII
Šaltinių sąrašas	XIX
Literatūros sąrašas	XX

I Ž A N G A

1. Kai kurių terminų bei sąvokų paaiškinimas	1
2. Keletas pastabų dėl esančios Kristaus abstinencijos klausimo būklės	2
3. Žodis dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo	8
4. Apžvelgiamasis medžiagos suskirstymas	13

I S K Y R I U S

Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėralai ir specie

A. SVAIGINAMIEJI GĖRALAI

1. Svaiginamieji gėralai apskritai:

a) חֶמֶר (<i>hemer</i>)	17
b) שֶׁמֶר (<i>šemer</i>)	17
c) סֶבֶא (<i>sobe</i>)	18
d) יַיִן נֶסֶק (<i>jajin neseke</i>)	18

2. Svaiginamieji gėralai kilmės atžvilgiu:

a) Helbono vynas	20
b) Libano vynas	20

VIII

c) Kilikijos vynas	21
d) Frigijos vynas	21
e) Italijos vynas	21
f) Saronos vynas	21
g) Karmelio vynas	22
3. Svaiginamieji gėralai spalvos atžvilgiu:	
a) raudonasis vynas	22
b) juodasis vynas	22
c) baltasis vynas	23
4. Svaiginamieji gėralai kompozicijos atžvilgiu:	
a) paprastieji vynai	23
b) komplikuotieji vynai	24
5. Svaiginamieji gėralai skonio atžvilgiu:	
a) saldusis vynas	29
b) rūgštusis vynas	30
c) kartusis vynas	30
d) aštrusis vynas	31
6. Svaiginamieji gėralai laiko atžvilgiu:	
a) jaunasis vynas	31
b) senasis vynas	31

B. NESVAIGINAMIEJI GĖRALAI

1. Natūralieji nesvaiginamieji gėralai:	
a) šviežusis vynas:	
α) תירוש (<i>tiroš</i>)	32
β) עסיס (<i>'asis</i>)	35
γ) יין מגית (<i>jajin miggito</i>)	36
b) povynis	36
2. Kultyvuočiai nesvaiginamieji gėralai:	
a) virtasis vynas	37
b) qarina	37
c) tirštasis vynas	38
d) vaisvandeniai	39
3. Iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai:	
a) vandeniui atskiestasis vynas	40
b) rūkytasis vynas	44
c) actas	44

IX

C. TERMINŲ יָיִן (*jajin*) IR ΟΙΝΟΣ IŠREIŠKIAMOJI SĄVOKA ABSTINENTIŠKUOJU ATŽVILGIU

1. Terminų יָיִן (*jajin*) ir οἶνος etimologija 46
2. Terminų יָיִן (*jajin*) ir οἶνος išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu:
  - a) termino יָיִן (*jajin*) abstinentiškoji prasmė 48
  - b) termino οἶνος abstinentiškoji prasmė 53

D. SVAIGINAMŲJŲ GĖRALŲ ALKOHOLINGUMAS SENOVĖS PALESTINOJE

1. Destiliacijos klausimas žyduose 55
2. Žydų turėtos vynuogių atmainos 57
3. Galimas žydų vartotų gėralų alkoholingumas apskritai 59

II SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje

A. KASDIENIAI ŽYDŲ TAUTOS VALGYMAI BEI VALGIAI

1. Ordinariniai valgymai 65
2. Ekstraordinariniai valgymai 68
3. Abstinentiškasis žydų tautos valgymų bei valgių įvertinimas 68

B. ŽYDŲ VAIŠĖS KRISTAUS LAIKAIS

1. Žydų vaišės ir jų progos 71
2. Laisvųjų žydų vaišių eiga:
  - a) prisirengimas 72
  - b) priešvalgis 74
  - c) valgymas 75
  - d) povalgis 78
  - e) džiugioji vaišių nuotaika 79
3. Abstinentiškasis laisvųjų žydų vaišių įvertinimas 83

X

C. ŽYDŲ VESTUVĖS KRISTAUS LAIKAIS

1. Žydų vestuvių eiga 87
2. Abstinentiškasis žydų vestuvių eigos įvertinimas . . 90

D. KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS IR VESTUVĖS GALILEJOS KANOJE

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvėse 93
2. Vyno padarymo faktas 95
- 3 Kristaus padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu:
  - a) Kristaus padarytasis vynas iš arkitrikliniaus liudijimo sudaromo silogizmo:
    - α) pasigėrimo sąvoka 100
    - β) gerojo vyno sąvoka 106
  - b) kiti faktai kalbantieji apie Kristaus padarytąjį vyną:
    - α) arkitrikliniaus sprendimas iš paragavimo 115
    - β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais vadinamas 116

III S K Y R I U S

Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu

1. Kristaus liudijimas apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją 120
2. Kristaus liudijimas apie savo paties abstinenciją . . 121
3. Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai 125
4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu 127

XI

IV SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienos metu

A. PASKUTINĖS KRISTAUS VAKARIENĖS VAIŠINĖ RŪŠIS

1. Paskutinės Kristaus Vakarienos ir žydų paschos datų klausimas Kristaus mirties metais 130
2. Paskutinės Kristaus Vakarienos vaišinė rūšis iš Evangelijose užfiksuoto Kristaus ir Apaštalų nusi-
statymo josios atžvilgiu 136
3. Paskutinės Kristaus Vakarienos vaišinė rūšis iš kai
kurių aplinkybių bei terminų palyginimo Evangeli-
jose ir Mišnos skyriuje Pesahim 137
4. Kitos aplinkybės, galinčios tarti apie Paskutinės
Kristaus Vakarienos vaišinę rūšį 141

B. PASCHALINIŲ ŽYDŲ VAIŠIŲ EIGA KRISTAUS LAIKAIS

1. Žydų prisirengimas valgyti paschalinę vakarienę 143
2. Paschalinių žydų vaišių eiga 147
3. Abstinentiškasis paschalinių žydų vaišių eigos įver-
tinimas:
  - a) rauginto vyno klausimas 151
  - b) paschalinių vaišių dalyvių būklė abstinentiš-
kuoju atžvilgiu 154

C. KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS PAS- KUTINĖS VAKARIENĖS METU

1. Velykinio avinėlio vakarienė 158
2. Eucharistinė Vakarienė 160
3. Abstinentiškasis Paskutinės Kristaus Vakarienos da-
lyvių būklės įvertinimas:
  - a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno problema 162
  - b) Kristaus gertojo vyno skiedimas vandeniu
Paskutinės Vakarienos metu:
    - α) pagal tradicinę žydų literatūrą . . 166
    - β) pagal krikščioniškąją tradiciją . . 167
    - γ) pagal Bažnyčios mokymą 171

XII

- c) Katalikų Bažnyčios Eucharistijos Sakramento materijos - vyno alkoholingumo klausimas:
- α) šviežiosios vynuogių sultys . . . 175
  - β) pasterizuotasis vynuogių vynas . . 179
  - γ) alkoholintasis vynuogių vynas:
    - α') mažiau nenormalinėse aplinkybėse 181
    - β') daugiau nenormalinėse aplinkybėse 183

V S K Y R I U S

Kristaus abstinencijos klausimas Jo Kančios metu

- 1. Vyno klausimas:
    - a) pasmerktųjų vynas 187
    - b) vynas su tulžimi 189
    - c) vynas su myra 191
    - d) tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema 193
  - 2. Acto klausimas 195
  - 3. Abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu 197
- BAIGIAMASIS ŽODIS 199

Priedas — rodyklės

I. ŠV. RAŠTO TEKSTŲ RODYKLĖ:

- 1. S. I-mo tekstai 203
- 2. N. I-mo tekstai 208

II. TRADICINĖS ŽYDŲ LITERATŪROS TEKSTŲ RODYKLĖ:

- 1. Mišna 212
- 2. Tosefta 213
- 3. Midrašimas 213
- 4. Jeruzalės Talmudas 213
- 5. Babilonijos Talmudas 214

III. VARDŲ RODYKLĖ 216

IV. DALYKŲ RODYKLĖ 219

XIII

V. SVETIMŲ KALBŲ ŽODŽIŲ BEI POSAKIŲ RODYKLĖ:

1. Hebrajų	225
2. Aramajų	229
3. Naujoji hebrajų	230
4. Sirų	231
5. Arabų	232
6. Egiptiečių	234
7. Koptų	234
8. Assirų - babiloniečių	235
9. Graikų	236
10. Lotynų	238
11. Vokiečių	240
12. Anglų	240
13. Prancūzų	240
14. Italų	240
15. Rusų	240

VI. PASTEBĖTŲ KLAIDŲ ATITAIŠYMAS 241

Pratarmė

Bet koks mėginimas moksliškai spręsti Kristaus abstinencijos klausimą turi respektuoti tuos Šv. Rašto tekstus, kurie tiesiog ar netiesiog liečia kalbamąjį klausimą. Kitaip sakant, turį tą klausimą spręsti glaudžiamame kontakte su Šv. Raštu, kaip pirmaeiliu to klausimo depozityviu šaltiniu. Kad šitas mūsų darbas yra pirmas nuodugnesnis mėginimas moksliškai spręsti Kristaus abstinencijos klausimą, tai mums kaip tik ir teko kalbamąjį klausimą pradėti nagrinėti Šv. Rašte užfiksuotų duomenų šviesoje.

Rašant šitą sunkų darbą, autoriui teko panaudoti kai kurios žymesnės Lietuvos¹⁾ ir užsienio²⁾ bibliotekos ir aplankyti Palestiną, Siriją bei Egiptą, kad tokiu būdu studijose ir bibliotekose įgytoji medžiaga būtų galima tiksliau suderinti su tomis konkrečiomis rytų kraštų gyvenimo aplinkybėmis, kurios turi būti respektuojamos sprendžiant kalbamąjį klausimą.

Kad šitas darbas būtų galima deramai suprasti kiekvienam inteligentui, kai kuriose vietose dedama platesnių paruošiamojo pobūdžio aiškinimų ir semitinių kalbų terminų bei posakių transkripcija (kursyvu) arba net ir lietuviškoji jų prasmė. Be to, geresnei orientacijai visoje veikalo medžiagoje — gale pridėtos išsamios rodyklės (indeksai).

Autorius laiko malonia pareiga pastebėti, kad šis darbas nėra vien jo pastangų rezultatas. Vyriausi būtent šio darbo atsiradimo kaltininkai yra Jo Ekscelencija Panevėžio Vyskupas K. Paltarokas, mielai davęs autoriui reikalingo laiko jam parašyti, ir L. Katalikų Mokslo Akademija, suteikusi autoriui stipendiją Lietuvoje ir užsienyje tęsiant teologijos studijas bei renkant reikalingąją medžiagą. Autorius jaučiasi labai

---

¹⁾ Kaune: Metropolijos Kunigų Seminarijos, Kapitulos, V. D. U. Teologijos-Filosofijos Fakulteto, Tėvų Marijonų, ir kt. -

²⁾ Romoje: Angelikume, Gregorianumo, Vatikano ir ypač Popiežiškojo Biblinio Instituto.

laimingas galėdamas šioje vietoje minėtiems vyriausiems šio darbo atsiradimo kaltininkams pareikšti giliausią ir nuoširdžiausią padėką.

Be to, autorius reiškia gilią ir ypatingą padėką Jo Prakilnybei Apaštališkajam Protonotarui Prof. Dr. A. Grigaičiui, suteikusiai raktą į semitines kalbas, davusiam reikalingų patarimų šį darbą rašant ir moraliai bei materialiai parėmusiam autoriaus kelionę į rytų kraštus. Pagaliau, gili autoriaus padėka priklauso taip pat Prof. A. Bea'i S. J. (Roma)—už metodus nurodymus, rašant su Šv. R-tu susijusius dalykus; Prof. U. Holzmeister'ui S. J. (Roma)—už naudingus šiai temai vystyti patarimus bei iškeltinus momentus; Prof. A. Coussa'i (Roma)—už ypatingai malonią pagalbą arabų kalbos sunkenybėse; Jo Prakilnybei Mons. Dr. G. Beltrami (Vatikanas)—už labai maloniai suteiktą daugkartinę pagalbą, renkant medžiagą įvairiuose Vatikano archyvuose; Prof. Dr. St. Gruodžiui, S. J.—už labai atidžiai padarytus įvairius patarimus, susijusius su moraline teologija bei apskritai su deramu temos vystymu; Poniui J. Talmantui — už atidų žiūrėjimą lietuvių kalbos; ir Marijonų spaustuvės Direkcijai — už didelį kryptumą spausdinant šitą techniškai sunkų darbą.

Autorius

Kaunas, 1938 m. kovo mėn. 10 d.

Kai kurlų sutrumpinimų paaiškinimas

1. Šv. Rašto knygų sutrumpinimai

S. Įstatymo: Pradž. Iš. Kun. Sk. Pakart. Joz. Teis. Rut. 1 Sam. 2 Sam. 1 Kar. 2 Kar. (3 Kar.) 1 Kron. 2 Kron. Ezd. Neh. Tob. Judit. Est. Job. Ps. Pat. Ekle. GG. Ekli. (Sir.) Iz. Jer. Jer. r. Ezech. Dan. Oz. Joel. Am. Mich. Nah. Hab. Sof. Ag. Zach. 1 Mak. 2 Mak.

N. Įstatymo: Mt. Mk. Lk. Jn. Apd. Rom. 1 Kor. Efez. 1 Tim. Tit. 1 Petr. Apr.

2. Šaltinių, literatūros ir kitų sutrumpinimai

- AAS — „Acta Apostolicae Sedis“, Romae.
ASS — „Acta Sanctae Sedis“, Romae.
B — „Biblica“, Romae, Pontificium Institutum Biblicum.
BI — I. FLAVIUS, De bello iudaico.
BZ — „Biblische Zeitfragen“, Münster in W., Aschendorff.
dgsk. — daugiskaita.
FTS — „Freiburger Theologische Studien“, Freiburg im Br., Herder.
H — „Hirtentasche“—Pastoralblatt zum Korespondenzblatt für den katolischen Klerus Österreichs, Wien, Verlagsbuchh. C. Fromme.
JBL — „Journal of Biblical Literature“.
K — „Der Katholik“, Mainz.
LXX — Septuaginta. Edidit A. Rahlfs, Stuttgart 1935.
MNDPV- „Mitteilungen und Nachrichten des Deutschen Palaestina-Vereins“, Leipzig, K. Baedeker.
pav. — pavyzdžiui.
PJ — „Palästinajahrbuch“, Berlin, E. S. Mittler.
Plg. — palyginti (cnf.).
PRE — „Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche“, Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchh.

XVIII

- RLV — M. EBERT, Reallexikon der Vorgeschichte, Berlin, Walter de Gruyter und Co.
- TM — Textus Masoreticus. Edidit R. Kittel, Stuttgartiae 31929-1937.
- TQ — „Theologische Quartalschrift“, Augsburg-Rottenburg, Bader.
- V — Vulgata. Edidit P. M. Hetzenauer, Ratisbonae 1929.
- VD — „Verbum Domini“, Romae, Pontificium Institutum Biblicum.
- WZKM — „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes“, Wien, Burg Verl.
- ZAW — „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft“, Giessen, A. Töpelmann.
- ZDMG — „Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft“, Leipzig, F. A. Brockhaus.
- ZDPV — „Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins“, Leipzig, K. Baedeker.
- ZKT — „Zeitschrift für katholische Theologie“, Innsbruck.
- ZNW — „Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft“, Giessen, A. Töpelmann.
-

Šaltinių sąrašas

1. Pirmaeiliai šaltiniai

- Kittel, R., *Biblia Hebraica*³, Stuttgartiae 1929-1937.
Merk, A., *Novum Testamentum, graece et latine*², Romae 1935.
Rahlfs, A., *Septuaginta*, Stuttgart 1935.

2. Antraeiliai šaltiniai

- Beer, G., *Pesachim*, Giessen 1912.
Berliner, A., *Targum Onkelos*, Berlin 1884.
Ginsburger, M., *Pseudo-Jonathan (Thargum Jonathan ben Uziel zum Pentateuch; nach Brit. Mus. add. 27031)*
Berlin 1903.
Goldschmidt, L., *חלמוד בבלי*, Leipzig-Berlin-Haag 1906-1935, I-IX.
Mac, H. L., *משניות*, Wilno 1924-1925, I-VI.
Neville, E., *Textes relatifs au Mythe d'Horus recueillis dans le temple D'Edfou*, Genève 1870.
Talmud Hierosolymitanum, Venetiis 1523 (denuo phototypice editum, Berlin 1925).
Ugolinus, B., *Pesiqta („Thesaurus antiquitatum sacrarum, Venetiis 1753-1754, 15 997-1225—16 1-1245).*
„ „ *Sifra* (Ibid., 1752, 14 587-1629).
„ „ *Tosefta Keritot* (Ibid., 1756, 19 1903-1931).
„ „ *Tosefta Meila* (Ibid., 1756, 19 1383-1401).
„ „ *Tosefta Menahot* (Ibid., 1756, 19 629-715).
„ „ *Tosefta Pesachim* (Ibid., 17).

Literatūros sąrašas

- Aberle, Die Begebenheiten bei dem letzten Abendmahl: TQ 51 (1869) 67-126.
- Ackermann, F., *Archaeologia Biblica*, Viennae 1826.
- Aelianus, *De natura animalium*, Parisiis 1858, lib. XVII (ed. R. Hercher).
- Alexius, H. M.—Card. Lepicier, *In Librum Psalmorum Commentarius*, Romae 1934-35, I-II.
- Alfonsus, F., *Adversus haereses*, Coloniae 1543.
- Anderlind, L., Die Rebe in Syrien, insbesondere Palästina: ZDPV 11 (1888) 160-177.
- Anzalone, P. V., Jesus et Maria ad nuptias in Cana Galilaeae: VD 9 (1926) 364-368.
- Apolinaris, Laod., *Chronicon paschale*: Migne, P. G., 92 69-1146.
- Augusti, J. Ch. W., Die gottesdienstlichen Sachen der alten Christen (archäologisch dargestellt), Leipzig 1831.
- Augustinus, S., *De moribus Ecclesiae Catholicae et de moribus Manichaeorum*, lib. II: Migne, P. L., 32 1309-1378.
- Baedeker, K., *Palästina und Syrien*¹, Leipzig 1910.
- Basilus, S., „*Liturgia S. Basilii Alexandrina*“: Migne, P. G., 31 1629-1656.
- „*Liturgia S. Basilii Coptica*“ (Anaphora S. Basilii): Migne, P. G., 31 1657-1678.
- Bassermann—Jordan, F., *Geschichte des Weinbaus*², Main 1923, I-III.
- Bauer, L., *Volksleben im Lande der Bibel*², Leipzig 1903.
- Beda Venerabilis, *De Locis Sanctis*: Migne, P. L., 94 1179-1190.
- Beer, G., Der Wein beim Paschafest: ZAW 31 (1911) 153.
- Bellarminus, R., S., *De Controversiis christianae Fidei adversus huius temporis haereticos*, Venetiis 1721, I-V.

- Benedictus XIV**, *De festis Domini Nostri Jesu Christi et de Beatae Mariae Virginis*³, Patavii 1758.
- „**De Sacrosancto Missae Sacrificio**, Moguntiae 1879.
- Benzinger, I.**, *Wein, Weinbau bei den Hebräern*: PRE 21 (1908) 58-62.
- Bickell**, *Zusammenhang der apostolischen Liturgie mit dem jüdischen Cultus, insbesondere dem Pascharitual*: K 26 (1871) 513-547.
- Bodensatz, J. C. G.**, *Kirchliche Verfassung der heutigen Juden*, Frankfurt-Leipzig 1749.
- Boehmer, J.**, *Der Wein im heutigen Abendmahl*, Berlin 1927.
- Burk, G.**, *Christi Stellung zu den Rauschgetränken*², Hamburg 1913.
- Busse, E.**, *Der Wein im Kult des Alten Testamentes*, Freiburg im Br. 1922 [FTS 29 (1922)].
- Buxtorfius, I. (P.-F.)**, *Synagoga iudaica*, Basileae 1661.
- Buxtorfius, I. (F.)**, *Florilegium hebraicum*, Basileae 1648.
- Canones Concilii Carthaginensis III**: „*Delectus Actuum Ecclesiae Universalis*“, Lugduni 1706, I 121-140.
- Canones Concilii Trullanensis**: „*Delectus...*“, Lugduni 1706, I 543-576.
- Carpzov, I. G.**, *Apparatus historico criticus antiquitatum Sacri Codicis et gentis hebraeae*, Francofurti-Lipsiae 1748.
- Charles, R. H.**, *The Book of Jubilees or The Little Genesis* (translated from the editors ethiopic text), London 1902.
- Clericatus, I.**, *Decisiones Sacramentales*, Anconae-Venetis 1757.
- Cornelius a Lapide**, *Commentarii in Sacram Sripturam, Melitae* 1843-1851, I-X.
- Cyprianus, S.**, *Epistola 63: Ad Caecilium, de Sacramento Dominici Calicis*: Migne, P. L., 4 383-401.
- Dalman, G.**, *Jesus-Jeschua*, Leipzig 1922.
- Döllner, J.**, *Der Wein in Bibel und Talmud*: B 4 (1923) 143-167 267-299.
- Dursch, G. M.**, *Symbolik des mosaischen und christlichen Cultus*, Tübingen 1858.
- Ebers, G.**, *Durch Gosen zum Sinai*, Leipzig 1872.
- Ebert, M.**, *Reallexikon der Vorgeschichte*, Berlin 1924-29, I-XIV.

XXII

- Eisenmenger, I. A., Entdecktes Judentum, s. I. 1700.
- Eisler, R., Das letzte Abendmahl: ZNW 25 (1926) 5-37.
- Epiphanius, Adversus octoginta haereses, lib. III: Migne, P. G., 41 173—42 832.
- Feldmann, F., Das Buch Isaias, Münster im Westf. 1925, I Halbb. („Exegetisches Handbuch zum Alten Testament“, 14 Bd.).
- Ferrarus, L., Prompta bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica, Venetiis 1778, I-IX.
- Fonck, L., Streifzüge durch die biblische Flora, Freiburg im Br. 1900.
- Gächter, P., Maria in Kana (Jo 2, 1-11): ZKT 55 (1931) 351-402.
- Gellius, A., Noctium Atticarum libri XX (ed. C. Hosius, Lipsiae 1903).
- Goodwinus, Th., Moses et Aaron, lib. VI: B. Ugolinus, Ibid., 1745, 3 29-404.
- Grimm, J., Geschichte der öffentlichen Thätigkeit Jesu, Regensburg-New York-Cincinnati 1879, I.
- Grupp, G., Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit,²⁻³ Regensburg 1921.
- Guhl und Kohner, Leben der Griechen und Römer⁶, Berlin 1893.
- Gulkowitsch, L., Der kleine Talmudtraktat über die Samariter (Kuthim): „Αγγελος“ 1 (1925) 48-56.
- Guthe, H., Wein: RLV 15 (1929).
- Handwörterbuch der gesamten Medizin², herausg. von A. Villaret, Stuttgart 1899-1900, I-II.
- Harnack, E., Die Bibel und die alkoholischen Getränke, Berlin 1894.
- Haupt, P., Tranken die alten Babylonier Bier?: WZKM 31 (1924) 5-21.
- „Biblische Liebeslieder, Leipzig 1907.
- Hehn, V., Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Übergang aus Asia⁷, Berlin 1902.
- Herodotus, Historiarum lib. IX (ed. C. Müller, Parisiis 1877).

XXIII

- Hieronymus, S., *Commentarius in Evangelium Matthaei*: Migne, P. L., 26 15-228.
- „ Ep. ad Nepotianum, de vita clericorum et monachorum: Migne, P. L., 22 527-540.
- „ *Commentarius in Isaiam Prophetam*, lib. XVII: Migne, P. L., 24 17-704.
- Holzmann, O., *Das Abendmahl im Urchristentum*: ZNW 5 (1904) 89-120.
- Holzmeister, U., „Quoniam Nazaraeus vocabitur“ (Mt. 2, 23): VD 17 (1937) 21-26.
- Homerus, *Odysea* (ed. G. Dindorf—C. Hentze, Lipsiae ⁵1906-07).
- „ *Ilias* (ed. G. Dindorf—C. Hentze, Lipsiae ⁵1907-1908).
- Ignatius, S., „*Liturgia S. Ignatii*“: Migne, P. G., 5 969-978.
- Ikenius, C., *Antiquitates hebraicae*, Bremae 1732.
- Ioannes Chrysostomus, *Commentarius in S. Matthaeum Evangelistam*: Migne, P. G., 57 13-472 58 471-794.
- „ *„Liturgia“*: Migne, P. G., 63 901-922.
- Isidorus Hisp., *Etymologiarum* lib. XX: Migne, P. L., 82 73-728.
- „ *Sermo de Corpore et Sanguine Domini in Pascha*: Migne, P. L., 83 1225-1228.
- Iulius Africanus, *Chronographia*: Migne, P. G., 10 64-93.
- Jacob, G., *Altarabisches Beduinenleben*², Berlin 1897.
- Jeremias, J., *Jerusalem zur Zeit Jesu*, Leipzig 1923-29, I-II A-B.
- Iosephus Flavius, *De bello iudaico* (ed. B. Niese, Berlini 1894).
- Jullien, M., *L'Egipe*, Lille 1891.
- Kircher, K., *Die sakrale Bedeutung des Weines im Altertum*, Giessen 1910.
- Knabenbauer, I., *Commentarius in Evangelium secundum Ioannem*², Parisiis 1906 („*Cursus Sacrae Scripturae*“).
- Kortleitner, F. X., *Archaeologia biblica*, Oeniponte 1917.
- Köhler, L., *Eine archaistische Wortgruppe*: ZAW 46 (1928) 218-220.
- Krauss, S., *Talmudische Archäologie*, Leipzig 1910-12, I-III.

XXIV

- Lactantius, *Epitome divinarum institutionum*: Migne, P.L., 6 1017-1094.
- Lassar—Cohn, *Die Chemie im täglichen Leben*⁸, Leipzig 1916.
- Litzmann, H., *Jüdische Passahsitten und der ἀφικόμενος*: ZNW 25 (1926) 1-5.
- Lightfoote, I., *Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas*, Lipsiae 1684.
- Littmann, E., *Deutschland und Morgenland im Lichte der Lehnwörter*: ZDMG 78 (1924) 73-87.
- Löhr, M., *Gastfreundschaft im Lande der Bibel einst und jetzt*: PJ 2 (1906) 52-63.
- Macedo, A., *Disquisitio theologica de ritu azymi et fermentati*, s.l.s.a. (Venetiis 1729).
- Maimonidus, M., *Constitutiones de ingressu sanctuarii*: B. Ugolinus, *Ibid.*, Venetiis 1747, 8 1033-1041.
- „ *Canones Ethici seu de Moralibus* s.l.s.a.
- Martialis, M. V., *Epigrammata* (ed. C. L. F. Panckoucke, Paris 1835).
- Merx, A., *Die vier kanonischen Evangelien*², Berlin 1897-1905, I-II.
- Metzger, M. J., *Traubensaft als Konsekrations Materie*: H 10 (1916) 73-76.
- Miketta, K., *Die Amarnazeit*: BZ 1 (1908) 417-463.
- Monson, G. J.—Fitzjohn, *Drinking Vessels of Bygone Days*, London 1927.
- Mülinen, E., *Beiträge zur Kenntniss des Karmels*: ZDPV 31 (1908) 1-258.
- Munk, S., *Palestine, description géographique, historique et archéologique*, Paris 1845.
- Nestle, E., *Der alte und der neue Wein*: MNDPV (1895) 55-56.
- Ongeval, V., *Praelectiones in Geographiam biblicam et antiquitates hebraicas*², Gandae 1907.
- Qvidii, P. N., *quae extant omnia opera* (ed. I. A. Amari, Parisiis 1820).
- Palmer, C. H., *Der Schauplatz der vierzigjährigen Wüstenwanderung Israels*, Gotha 1876.
- Pareau, J. H., *Antiquitas hebraica*³, Traject ad Rhenum 1832.

- Petrus Alexandrinus**, (Fragmenta): Migne, P. G., 18 512-521.
- Philo Alexandrinus**, *De victimis* (ed. L. Cohn, Berolini 1896, V 39-62).
- „ *De ebrietate* (ed. L. Cohn, Berolini 1897, II 170-214).
- „ *De sacerdotibus* (ed. L. Cohn, Berolini 1906, V 20-32).
- Plinius**, *Naturalis Historiae lib. XXXVII* (ed. C. Mayhoff, Lipsiae 1892-1909).
- „ *Epistolae* (ed. R. C. Kukulä, Lipsiae 1908).
- Power, E.**, „Ego sum vitis vera“: VD 1 (1921) 147-152.
- Preuschen, E.**, *Todesjahr und Todestag Jesu*: ZNW 5 (1904) 1-17.
- Rocaberti, Th.**, *Bibliotheca Maxima Pontificia*, Romae 1698, I-XX.
- Rolfs, E.—Robe, W.**, *Die Frage des alkoholfreien Abendmahlweins*, Berlin 1932.
- Rosenzweig, A.**, *Geselligkeit und Geselligkeits-Freuden in Bibel und Talmud*, Berlin 1895, I. Hälfte.
- Saurusaitis, P.**, *De totali ab inebriantibus potibus abstinentia*, Caunae 1924.
- Schäfer, J.**, *Die Wunder Jesu in Homilien erklärt*,²⁻³ Freiburg im Br. 1921.
- Schevchzeri, I. I.**, *Physica sacra, Augustae et Ulmae* 1735, I-IV.
- Schmidt, H.**, *Die Alkoholfrage im Alten Testament*, Hamburg 1926.
- „ *Die Erzählung von der Hochzeit zu Kana*, Berlin 1931.
- Schneller, L.**, *Kennst du das Land?*, Leipzig 1930.
- Schoch, K.**, *Christi Kreuzigung am 14. Nisan*: B 9 (1928) 48-56.
- Schröder, J. F.**, *Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinischen Judentums*, Bremen 1851,
- Schultze, R.**, *Geschichte des Weins und der Trinkgelage*, Berlin 1867.
- Schulz, A.**, *Das Wunder zu Kana im Lichte des Alten Testaments*: BZ 16 (1924) 93-96.
- Seerupius, J.**, *Dissertatio de titulo Rabbi*: B. Ugolinus, Ibid., 1758, 21 1083-1092.
- Seneca, L. A.**, *De ira* (ed. E. Hermes, Lipsiae 1905, vol. I, fasc. I, 46-150).

XXVI

- Siculus, L. M.**, *De rebus Hispaniae memorabilibus*, lib. I („Hispaniae illustratae seu rerum urbiumque Hispaniae, Lusitaniae, Aethiopiae et Indiae scriptores varii“, Francofurti 1603, I 293-297).
- Spitzer, S.**, *Das Mahl bei den Hebräern*, Pressburg 1877.
- Strabo**, *Geographica*, lib. XVII (ed. C. Müller et F. Dübner).
- Strack, H. L.**, *Pesachim*, Leipzig 1911.
- Strack, H. L.**—**Billerbeck, P.**, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, München 1922-28, I-IV.
- Szczepański, L.**, *Geographia historica Palaestinae antiquae*, Romae 1926.
- Trzeciak, S.**, *Quaestio alcoholica apud Judaeos temporibus Domini Nostri Jesu Christi*, Petropoli 1913.
- Ugolinus, B.**, *Dissertatio de ritibus in Caena Domini*: Ibid., 1755, 17 1127-1188.
- Villalpandus Cordubensis, I. B.**, *Apparatus Urbis ac Templi Hierosolymitani*, Romae 1604.
- Volz, P.**, *Ein heutiger Passahabend*: ZNW 7 (1906) 247-251.
- Weber, M.**, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, Tübingen 1921, III Bd.: *Das antike Judentum*.
- Winsch, W.**, *Die Lösung der Abendmahlsfrage*, Berlin 1903.
- „ *War Jesus ein Nasiräer?*⁴, Berlin 1907.
- Woenig, F.**, *Die Pflanzen im alten Aegypten*, Leipzig 1886.
- Zapletal, V.**, *Der Wein in der Bibel*, Freiburg im Br. 1920.
-

I ž a n g a

1. Kai kurių terminų bei sąvokų paaiškinimas. — 2. Keletas pastabų dėl esančios Kristaus abstinencijos klausimo būklės. — 3. Žodis dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo. — 4. Apžvelgiamasis medžiagos suskirstymas.

Pradedant nagrinėti Kristaus abstinencijos klausimą, pirmiausia tenka kiek aptarti (1) kai kuriuos šiame darbe vartojamus terminus bei sąvokas. Toliau, dera taip pat kiek paminėti (2) kaip svarstomasis klausimas lig šiol yra buvęs traktuojamas ir kas jį sprendžiant jau padaryta. Be to, kad pirmieji nagrinėjamosios temos šaltiniai yra N. Įstatymo Šv. Raštas, o paskutiniajame ne visi svarbesnieji klausimai pakankamai aiškiai užfiksuoti, — tai jau pačioje pradžioje pravartu žinoti (3) kokio nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo galima iš šio darbo reikalauti. Pagaliau, kad būtų galima geriau vaizduotis bent pačią paprasčiausią veikalo sąrangą, atbaigiamajoje įžangos dalyje teks duoti dar (4) apžvelgiamąjį medžiagos suskirstymą.

1. Tikslus nagrinėjamojo objekto supratimas, be kita ko, priklauso taip pat nuo deramo vartojamųjų terminų bei sąvokų paaiškinimo. Tam tikslui pradžioje tenka kiek aptarti kai kuriuos darbe vartojamus terminus bei sąvokas.

Veikalo temoje sutelktų terminų tarpe galima atskirti dvi pagrindines dalis. Pirmojoje dalyje tariama apie patį nagrinėjamąjį objektą, o antrojoje, — koku atžvilgiu tas objektas yra nagrinėjamas.

Nagrinėjamasis objektas, būtent, yra Kristaus abstinencijos klausimas.

ABSTINENCIJA (arba santūra) čia mūsų suprantama tokia morališkoji dorybė, kuri palenkia žmogaus valią susilaikyti net nuo saikingo svaiginamų gėralų vartojimo.

Etimologiškai abstinencijos terminas reiškia susilaukymą ir maždaug atitinka gr. νῆψις (νήψω), ἐγκράτεια, σωφροσύνη; lot. abstinencia, sobrietas; italų astinenza; prancūzų-anglų abstinence; vok. Enthaltensamkeit; arabų زُهْدٌ (zuhd); ir pan.

Temos redakcijoje sutelktų terminų antrojoje pusėje, kaip minėjome, tariama tai, kokių atžvilgiu arba kokių duomenų šviesoje nagrinėjamas objektas veikale yra svarstomas. Tas atžvilgis arba duomenys yra išreikšti posakiu ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE, o tai reiškia, kad nagrinėjamas klausimas bus nušviestas Š v. R a š t e glūdinčiais duomenimis.

BLAIVYBĖ, BLAIVUS, BLAIVININKAS — šiame darbe vartojama ne gėrimo su saiku, bet abstinencijos prasme.

GĖRĖJAS SU SAIKU (μετριοπότης) yra žmogus tevengias besaikio gėrimo.

2. Kristaus abstinencijos klausimas lig šiol priklauso mokslškai dar netirinėtomis sritims. Mokslinėje literatūroje tuo klausimu neturime ne tik jokios monografijos, bet nė išsamesnio straipsnio.

Iš antros pusės, šita mokslškai netirinėta sritis paskutiniaisiais laikais įgyja vis didesnės teorinės ir praktinės reikšmės. Dažnas šiame klausime pradeda orientuotis taip, kaip gali būti naudingiau jo pažiūrai ar gyvenimo stiliui pateisinti.

Iliustracijai paminėsime čia keletą charakteringesnių kalbamo klausimo sprendėjų.

Iš katalikų pusės pažymėtinesnių tarpe galėtų būti paminėtas S. Trzeciakas, V. Zapletalis, J. Dölleris ir P. Saurusaitis.

S. Trzeciakas savo brošiūroje „Quaestio alcoholica apud Judaeos temporibus Domini Nostri Jesu Christi“ (Petropli 1913, pp. 51) gana paviršutiniškai palietęs kelioliką temų, galinčių turėti preliminarinės reikšmės Kristaus abstinencijos klausimui spręsti, nepraeina tyliai ir pro patį Kristaus asmenį. Ta proga, klausimo plačiau nenagrinėdamas, pasitenkina vien suminėjimu faktų, kad Kristus vyną gėrė, kad Kanos vestuvėse vyną iš vandens padarė ir Paskutinėje Vakarienyje be vyno neapsiėjo (p. 44), kad vyno ir vynmedžio palyginimais iliustravo savo mokslą (p. 45), — tačiau, išvados Kristaus abstinencijos klausimu nesuformuluoja. Kiek apie tai galima spręsti iš konteksto, atrodo, jog Kristų jis laiko gėrėju su saiku.

V. Zapletalis jau kiek rimtesnėje, bet taip pat gana siauroje studijėlėje — „Der Wein in der Bibel“ (Freiburg im Br. 1920, pp. 79) — nagrinėja vyno klausimą Palestinoje bibliniais laikais. Tiesa, Kristaus abstinencijos klausimą čia jis nesileidžia. Tačiau, kaip iš visos studijėlės turinio galima numanyti, tokiu klausimu jis nieko teigiamo pasakyti gal ir neturėtų. Apie Kristų tuojau pradeda nuo to, kad ir Jis vyną gėrė (p. 66). Tolimesnis to klausimo lietimasis, matyt, jam atrodo tuščias dalykas. Gal dėl to, vietoje vieno kito reikšmingesnio argumento pro arba contra — jis pasitenkina tik ironiška charakteristika tų, kurie norėtų Kristų sieti su abstinencija. „Dar ir dabar,“ rašo jis tenai, „yra tam tikrų žmonių, kurie piktinasi tuo, kad Jis (Kristus) Kanos vestuvėse vandenį pavertė į vyną. Jiems būtų mieliau, jei Jis vyną būtų pavertęs į vandenį,¹⁾ kad tokiu būdu galėtų (jie turėti argumentą kitus) prie abstinencijos²⁾ paraginti.“³⁾ Nors daugiau argumentų ir nepa-
duoda, bet, atrodo, kad jis Kristų laiko tik gėrėju su saiku.

¹⁾ Kažin ar V. Zapletalis čia neturėjo galvoje G. Burko, kuris šitaip rašo: „Dabartinėse aplinkybėse, kada alkoholizmo pasekos yra tiek prisilėgusios mūsų tautą, jog kiekvienas ją mylįs žmogus jau turėtų pakilti į kovą su šitokiu priešu, — be abejo, kad ir Kristui, matant krikščionio vestuvių stalą, prie kurio Jis buvo maldoje pakviestas svečiu, apkrautą šampano, vyno ir konjako buteliais, galėtų būti arčiau širdies visus šituos svaiginamus nuodingus gėralus į vandenį paversti, o susirinkusiesiems sušukti: Ar nežinote, kad jūsų namai turi būti krikščionio namai, o jūs pavertėte juos girtavimo namais!“ — (Christi Stellung zu den Rauschgetränken², Hamburg 1913, 25: „Unter den heutigen Verhältnissen, wo die Alkoholnot so furchtbar auf unserm Volk lastet, und jeden Volksefreund zum Kampf gegen diesen Feind herausfordern sollte, würde Jesu sicherlich im Hinblick auf die Champagner-, Wein und Kognakflaschen auf so mancher christlichen Hochzeitstafel, zu der man ihn erst mit Tischgebet zu Gast gebeten hat, der Gedanke näher liegen, alle diese berauschenden Gift-Getränke in Wasser zu verwandeln und der Gesellschaft die Worte zurufen: Wisset ihr nicht, dass euer Haus ein Christenhaus sein soll? Ihr aber habt es zu einen Trinkhaus gemacht!“)

²⁾ Šioje vietoje V. Zapletalis vartoja terminą *Mässigkeit*, kuris iš reiškia tik gėrimą su saiku. Tačiau, nenorėtume manyti, kad čia Zapletalis būtų norėjęs pašiepti net ir gėrimo su saiku pasimokymą iš Kristaus pavyzdžio. Tai būtų nebesuderinama su krikščioniškąja etika. Manome, kad Zapletalis čia bus turėjęs galvoje terminą *Enthaltsamkeit* arba *Abstinenz*, o *Mässigkeit* parašęs neapdairumą ar nepakankamą kalbamųjų terminų skyrimą. Dėl to, šioje vietoje jo terminą *Mässigkeit* mes ir suprantame ne gėrimo su saiku, bet abstinencijos prasme.

³⁾ Ibid., 66: „Jetzt noch finden es gewisse Leute anstößig, dass er an

J. Dölleris yra parašęs gausiai medžiagos prikimštą straipsnį — „Der Wein in Bibel und Talmud“ [B 4 (1923) 143—167 ir 267—299]. Jame jau kiek išsamiau ir objektyviau negu V. Zapletalis (plg. jo p. 271) nagrinėja vyno klausimą Palestinoje bibliniais ir pobibliniais laikais. Kristaus abstinencijos klausimą jis liečia keliuose vietose (p. 165, 273, 278, 284—5, 290—1, 293, 296—7), bet labai trumpai. Iš tų vietų matyti, kad, be Kančios meto (p. 165, 278), kada Kristus vyno negėrė, ir vienos kitos vietos su labai neaiškiu tuo klausimu pasisakymu (p. 284—5, 296—7), — visais kitais atvejais, atrodo, jog Kristus yra jo traktuojamas tik kaip gėrėjas su saiku (p. 273, 390—1, 293). Tačiau, šitokiai savo pažiūrai paremti jis nenurodo nė vieno patikimo argumento šaltiniuose. Vienur (p. 290—1) netgi bando aktyviai ginti nuomonę, kad Kristaus vartotasis vynas Paskutinės Vakariinės metu negalėjęs būti neraugintas, nors, kaip žemiau matysime, šaltiniais to įrodyti negalima.

Mūsų tautietis P. Saurusaitis savo brošiūroje „De totali ab inebriantibus potibus abstinentia“ (Caunae 1924, pp. 46) nagrinėja abstinencijos klausimą apskritai. Darbas parašytas beveik be plano, sistemos, precizijos, metodikos ir šaltinių. Dėl to, mokslinės vertės jis neturi. Tačiau, Kristaus abstinencijos klausimu jame kai kur pasitaiko gana sveikų minčių. Pav., jis nebesitenkina vien faktu, kad Kristus vyną gėrė, bet kartu jam rūpi ir to vyno alkoholingumas (p. 7, 39). Nors ir nelabai drąsiai, bet Kristus jo mieliau laikomas abstinentu. „Yra tikra,“ rašo jis ten, „jog nors Kristus ir būtų kada nors ragavęs rauginto vyno, bet niekada Jis negėrė jo vandens vietoje, kaip kad mūsų laikų gėrėjai su saiku kiekviena proga daro, ir būtent: laimingam rytmečiui, geram apetitui, pasisėkimui, sušilimui, atvėsimui.“¹⁾

Iš protestantų pusės yra rašiusių daugiau atskirais Kristaus abstinencijos klausimo momentais arba daugiau

---

der Hochzeit zu Kana Wasser in Wein verwandelt hat. Ihnen wäre es lieber, wenn er Wein in Wasser verwandelt hätte, um zur Mässigkeit zu mahnen“.

¹⁾ Ibid., 39: „Certum est Dominum Nostrum, etsi unquam gustasse fermentatum vinum, nunquam bibisse vinum loco aquae, sicut nostri moderat potatores omni occasione, pro prospero mane, pro bono appetitu, pro bona prosperitate, pro calore, pro frigore — facere solent.“

apie Kristaus abstinenciją apskritai. Tarp pirmųjų galėtų būt paminėtas F. Engelke, H. Schmidtas, J. Boehmeris, o tarp antųjų — W. Winschas, E. Zurhellen-Pfleiderer, G. Burkas.

F. Engelke, kaip pastorius, yra parašęs trejetą blaivaus turinio pamokslėlių, išleistų vardu: „Christus war nicht Ja und Nein“ (Berlin 1931, pp. 39). Paskutinis iš jų skiriamas Kanos vestuvių įvykiams aptarti. Kaip pamokslas, taikomas margai publikai, yra nedokumentuotas ir nemoksliškas, bet gana nuoširdus temos sprendimas. Jis vykusiai pastebi, og kaip Kristus tyruose buvo gundomas šetono iš Šv. Rašto paimtu posakiu, taip panašiai dabar girtuokliai gundosi gerti, remdamies iš Šv. Rašto paimtu Kanos vestuvių faktu (p. 31). Jam atrodo, kad Kanos vestuvėse, kuriose buvo pakviestas Kristus, kaip lygiai ir mūsų laikų vestuvėse, jeigu ose svečiu būtų pakviečiamas Kristus, negalėjo būti neblaivių scenų (p. 32—3). Kaip jis pats savęs nepriskaito prie tokių, kurie vestuvių džiangsmą norėtų visiškai „suvandeninti“ (verwässern, p. 34), taip panašiai ir Kristų jis čia skelbia tokį, kuris su muitininkais ir nusidėjėliais sėdėjo prie bendro stalo (su svaiginančiu vynu?, p. 35). Pagaliau, stačiai ex abrupto teigia, kad Kristaus padarytasis vynas buvo svaiginas, girdi, už tai kalbą vestuvių užvaizdos žodžiai (p. 37). Summa summarum jam atrodo, jog Kanos vestuvių įvykių raidės vis dėlto kalbančios prieš blaivininkus („die Buchstaben gegen uns“, p. 38). Vadinas, Kanos vestuvių įvykiuose Kristaus poelgių koncepcija in puncto bibendi pas jį išeina tik nuosaikininkiška.

H. Schmidtas savo brošiūroje „Die Erzählung von der Hochzeit zu Kana“ (Berlin 1931, pp. 43) nagrinėja Kanos vestuvių įvykius. Kristaus abstinencijos klausimas čia jam beveik nerūpi. Dengdamasis neva mokslškumu bando įrodyti Kanos vestuvių įvykių neistoriškumą ir stebuklo netikrumą. Brošiūra visiškai nevykusi.

J. Boehmeris yra parašęs pusėtinai dokumentuotą, bet taip pat nemokslšką brošiūrą „Der Wein im heiligen Abendmahl“ (Berlin 1927, pp. 44). Pirmiausia čia jam rūpi protestantų bažnyčiai įpiršti bealkoholinio vyno vartojimą. Ta proga jis kiek paliečia taip pat ir Kristaus Paskutinės Vakariinės metu vartoto vyno klausimą. Jam aišku, kad kalbamiosios Vakariinės metu Kristus vyną gėrė (p. 15). Tačiau, jo nuc-

seklumas gerokai šlubuoja. Pav., vienur teigia, kad tada Palestinoje vynai buvę tiek alkoholingi, jog net vandeniui atskiedimas jų svaiginamumui nepadarydavęs jokios arba beveik jokios įtakos (p. 16). Taigi, išeitų, kad ir Kristus šitokią stiprų alkoholinį vyną yra gėręs Paskutinės Vakarienės metu. Tuo tarpu kiek toliau vėl teigia, kad kalbamos Vakarienės metu vynas, kurį Kristus vad. tik „vynmedžio vaisiumi“, daug tiksliau atitinkąs bealkoholinį, negu alkoholinį vyną (p. 40). Vadinas, iš šito teigimo išeitų, kad tada Kristaus gertasis vynas galėjo būti visiškai bealkoholinis. Dar kiek toliau vėl teigia, kad Kristus, jei būtų matęs šių dienų alkoholizmo liūdnas pasekas, — Paskutinės Vakarienės metu tikrai būtų vyno nevartojęs ir tokiu būdu tiek sielų nenustūmęs į pagundą ir pražūtį (p. 43). Paskutinėje sentencijoje, šalia protestantiškos Kristaus koncepcijos ir gryo piktažodžiavimo, matyti, kad jis vėl grįžta prie to, jog kalbamosios Vakarienės metu Kristaus vartotasis vynas buvo svaiginąs.

W. Winschas, nors ir medikas (ir dargi mažai tikįs), bet, tardamasis galįs spręsti taip pat ir teologinius dalykus, — Kristaus abstinencijos klausimu yra parašęs net keletą brošiūrų. Pav., „Die Lösung der Abendmahlsfrage“ (Berlin 1903, pp. 64), „War Jesus ein Nasiräer?“ (Berlin 1907, pp. 80), ir k. Pirmojoje jis bando nupiešti Kristų, kaip vegetarą, o antrojoje, kaip abstinentą ir net nazirą. Savo nepagrįstomis ir labai radikališkomis bei fantastiškomis išvadomis didesnio pritarimo nerado nė protestantų tarpe.¹⁾

E. Zurhellen — Pfeleiderer savo brošiūroje „Die Alkoholfrage im Neuen Testament“ (Berlin 1927, pp. 28) Kristaus abstinencijos klausimui skiria palyginti nemažą vietos (p. 9—20). Tačiau, tai tėra menkutė, nemoksliška, moteriškos parašyta teologiška populiarizacija. Jai atrodo, kad Kristus, bent iškilmingesniais atvejais, vyną gerdavęs (p. 10—11) tiek prie maitininko, tiek prie parisiejaus stalo (p. 12). Abstinentas jis nebuves (p. 11, 13). Visi šitie teigimai remiasi vien pačios autorės nuomone.

---

¹⁾ Pfg. E. Rolfs — W. Robe, Die Frage des alkoholfreien Abendmahlsweins, Berlin 1932, 5.

G. Burk as Kristaus abstinencijos klausimu yra parašęs aukščiau minėtą brošiūrą — „Christi Stellung zu den Rauschgetränken“ (Hamburg ²1913, pp. 63). Ji yra beveik visiškai nedokumentuota, planas ir sistema taip pat menki. Tačiau, Kristaus abstinencijos klausimas nagrinėjamas palyginti gana rimtai. Autorius laikosi linijos, kad pagrindinis Kristaus sekimo dėsnis yra ne taurių tuštinimas, bet savęs išsižadėjimas ir kryžiaus nešimas (p. 13). Be to, atkreipia dėmesį į tai, kad Kristaus laikais Palestinoje buvo ne tik alkoholinių, bet ir bealkoholinių vynų (p. 15—22). Neginčyja, kad Kristus vyno kiek gerdavo (p. 25, 29), bet ar jis visada būdavo svaiginas, — kelia rimtą abejonę (p. 23, 25, 29—31).

Nekalbant apie atskirų Kristaus abstinencijos klausimą lietusią autorių perdėjimus, apskritai, juos galima apibendrinti taip, kad Kristus vyną gėrė. To neneigia ir patsai Kristus.¹⁾

Šitas Kristaus vyno gėrimo faktas daugeliui atrodė kaip paprasčiausias ir kartu evidentiškiausias Jo abstinencijos klausimo išsprendimas. Ir būtent: kad Kristus vyną gėrė, tai abstinentas Jis nebuvo. Nebuvo betgi ir girtuoklis. Vadinasi, Kristus buvo gėrėjas su saiku.

Iš tikrųjų gi Kristaus abstinencijos klausimas šitaip pigiai nesiduoda išsprendžiamas. Kaip matysime, Kristaus laikais Palestinoje buvo įvairių ir alkoholinių ir bealkoholinių vyno atmainų. Beveik visos šitos vyno atmainos buvo vadinamos tuo pačiu vyno terminu. Dėl to, sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą, tenka orientuotis, ar tas Jo gertasis vynas buvo alkoholinis; kokiose aplinkybėse bei kokį kiekį Kristus galėjo jo išgerti; ar tai jau galėjo sudrumsti Kristaus psichines galias. Be to, mūsų laikais permažai yra orientuojamasi apie Kristaus laikų žmonių gyvenimą Palestinoje apskritai: apie jų gėrimo papročius, vaises, džiugiąją nuotaiką, gyvenimo stilių, ir t. t. Kad geriau galėtume suprasti Kristaus poziciją svaiginamų gėrųjų atžvilgiu, nepakanka išnagrinėti tuo klausimu vieną kitą Šv. R-to tekstą, bet kartu reikia atkurti bent minimalinius reikalavimus patenkinantį su kalbamučiu klausimu susijusį anų laikų gyvenimo foną. Visa tai, akį metus, labai paprastą Kristaus abstinencijos klausimą — padaro tikrai sunkų ir komplikotą.

¹⁾ Plg. Mt. 11, 18—19. Lk. 7, 33—34. Mt. 26, 29. Mk. 14, 25. Lk. 22, 18.

Kaip aukščiau minėjome ir iš duotos kalbamuoju klausimu darytų pastangų trumpos apžvalgos galėjome pastebėti, — vieni lig šiol pigiai neigė, kad Kristus nebuvo abstinentas, o kiti lygiai pigiai teigė, kad Jis buvo abstinentas. Tačiau, moksliskai nei vieni, nei antri savo teigimų lig šiol dar nėra pakankamai parėmę. Kitaip sakant, Kristaus abstinencijos klausime tiek mokslininkų, tiek mokslo populiarizatorių lig šiol daugiau sia buvo tenkinamasi nuomonėmis. O tos jų nuomonės nebuvo specialių studijų rezultatas, bet tik tam tikrų mokslininkui ar populiarizatoriui pažįstamų sričių konvencijos padarinys.

3. Ryžtantis Kristaus abstinencijos klausimą paremti daugiau šaltiniais, tenka dar ką pastebėti dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentškumo.

Iš vienos pusės, veikale skiriame nagrinėjamąjį klausimą, o iš antros pusės, temą. Kaip matome, nagrinėjamasis klausimas yra aptartas pirmojoje temos redakcijos terminų dalyje. Jis, būtent, yra Kristaus abstinencijos klausimas. O veikalo tema yra Kristaus abstinencijos klausimas Šventojo Rašto šviesoje. Kaip skiriame nagrinėjamąjį klausimą nuo temos, taip lygiai skiriame ir judviejų atbaigtumą pačiame veikale.

Nagrinėjamasis klausimas yra žymiai platesnis dalykas, negu pati tema. Kalbamąjį klausimą galima nagrinėti ne tik Šv. R-to šviesoje, kaip kad mūsų temoje daroma, bet taip pat krikščioniškosios tradicijos, Bažnyčios mokslo, sveikojo žmogaus proto ir kitokiose šviesose. Dėl tos tat priežasties nagrinėjamasis klausimas čia dar nebus atbaigiamas, o tik panagrinėjama palyginti siaura jo sritis, kiek tai galima padaryti mūsų temos ribose.

Tačiau, kas kita reikia pasakyti, kalbant apie pačios temos atbaigtumą. Ji, panaudotų šaltinių bei literatūros ribose, veikale gali būti pakankamai atbaigta. Į šitą tikslą darbe ir yra einama.

Be to, taip pat dar tenka pastebėti, jog skiriame temos atbaigtumą, iš vienos pusės, ir josios vidinį evidentškumą, iš antros pusės. Tiesa, moksliniame darbe pritinka, kad temos atbaigtumas eitų lygiagrečiai su josios vidiniu evi-

dentiškumu, bet praktikoje kartais pasitaiko ir taip, kad vienas katras sakytas temos momentas (o gal ir abu) negali būti išreikštas visoje pritinkamoje pilnumoje.

Temos evidentiškas, be kita ko, priklauso nuo toje srityje esančių šaltinių bei literatūros. Kaip skurdžiai atrodo turimoji Kristaus abstinencijos klausimu literatūra — jau buvo aukščiau minėta. Tuo tarpu dėl šaltinių tenka šioje vietoje dar kiek prasitarti.

Mūsų nagrinėjamajai temai pirmaeilis pagrindinis šaltinis yra N. Į-mo Šv. Raštas. Jame abstinencijos klausimas apskritai, o juo labiau Kristaus abstinencijos klausimas paliesti labai šykščiai. Mat, Kristaus žodžiu ir pavyzdžiu skelbtasis mokslas nebuvo visas sistemingai surašytas. Pradžioje Apaštalai skelbė Kristaus mokslą žodžiu, o ne raštais. Tikintiesiems atvejų atvejais buvo primenama užlaikyti tai, kas jiems buvo skelbta žodžiais. Kilus nesusipratimams, Apaštalai juos sprendė taip pat gyvu žodžiu. Vėliau, kad nebe visur patys Apaštalai galėjo suskubti būti, tai pradėjo rašyti laiškus. Šia priemone jie galėjo vadovauti tikintiesiems nors ir kažkaip toli nuo jų būdami. Panašiai okazionališkas atsiradimas yra ir kitų N. Į-me surašytų dalykų. Tokiuose okazionališkuose raštuose kartais liko pakankamai nenušviesta tai, kas Bažnyčios gyvenime turi ypač didelės reikšmės (pav., Šv. Panelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas, skaistyklos buvimas, ir k.), o nušviesta tai, kas turi tik praeinamos reikšmės (pav., vyrų ir moterų galvos sutvarkymas).¹⁾ Teisingai tad pastebi Aberle, kad Šv. R-te, dėl okazionališko atskirų jo dalių atsiradimo, „savaiame pasidaro tai, jog nebegalima jame išlaikyti deramos dalykų proporcijos, kad maži dalykai pavirsta dideliais, o dideli mažais. Tai net mes patys turėjome progos patirti mūsų krašte“, tęsia jis toliau, „kada klausimas, ar popiežius kokiai tai poniai buvo padovanojęs auksinę rožę ar ne, kurį laiką buvo įgyjęs didesnę praktišką vertę, negu visi kiti konfesiniai skirtumai kartu. Panašiai yra buvę visais laikais ir tuo atžvilgiu negalima ir net nėra reikalo daryti išimtį taip pat ir Evangelijos atsiradimo laikams.“²⁾

¹⁾ Plg 1 Kor. 11, 2—16.

²⁾ Die Begebenheiten bei dem letzten Abendmahl: TQ 51 (1869) 75: „...bringt es von selbst mit sich, dass sich die Proportionen der Dinge verschieben, dass Kleines zu Grosse und Grosse zu Kleinem wird. Wir ha-

Be to, anot to paties A b e r l e s, „jeigu jie (t.y. N. Į-mo surašytojai) rašė tada, kai buvo reikalas (proga), tai jie rašė tiek, kiek tam reikalui buvo reikalinga; o kas pranokė reikalą, turėjo būti laikomasi to, kas jau buvo mokyta žodžiais.“¹⁾ Šitoks betgi N. Į-mo tekstų okazionališkumas bei fragmentiškumas nė kiek nemažina jo, kaip įkvėpto tikėjimo bei doros normų depozityvaus šaltinio, vertės, o tik kalba už tai, kad šykščiau užfiksuoti dalykai anais laikais galėjo būti žmonėms gerai žinomi iš Apaštalų mokymo žodžiu ar bent tuo metu proporcingai tiek neaktualūs, kiek kiti klausimai.

Nagrinėjamojo klausimo šykštesnis Šv. R-te užfiksavimas kai kuriose vietose neišvengiamai daro įtakos taip pat ir mūsų temos deramam vidiniam evidentiškumui. Kad šita neigiamoji temai įtaka būtų galima suredukuoti iki galimo minimumo, — darbe, be kita ko, nevengiame panaudoti taip pat ir žydiškosios tradicijos svarbesniųjų šaltinių. Ypač kreipiame dėmesį į tokius žydiškosios tradicijos šaltinius, kurie savo atsiradimo chronologija artimiausi N. Į-mo surašymo laikams. Tokie yra Mišna, Tosefta, kai kurie halachiškojo bei haggadiškojo midrašimo dalykai ir iš dalies Jeruzalės ir Babilonijos Talmudai.

Kad minėti žydų tradicijos šaltiniai mūsų krašte nėra populiariūs, tai šioje vietoje, manome, bus pravartu bent labai trumpai juos apibūdinti.

MIŠNA (משנה, *mišna*; dgsk. משניות, *mišnajot* = „trakatai“) iš שנה (*šana*), kuris reiškia pakartoti, mokyti (pavardimą žodžiu). Tai rinkinys žodiškojo žydų rabinijos mokymo maždaug nuo 200 m. pr. Kr. iki 200 m. po Kr. Yra manoma, kad šitą rinkinį surašė ar bent redagavo žydų didžiųjų ir net šventuoju vadinamas R a b b i J e h u d a (רבי יהודה) = „Rabbi Jehuda Kunigaikštis Šventasis“;

---

ben es selbst erlebt, dass in unserm Lande die Frage, ob der Papst einer gewissen Dame die goldene Rose verliehen habe, zu einer bestimmten Zeit eine grössere praktische Wichtigkeit bekam, als alle andern confessionellen Differenzen zusammen. Ähnliches hat zu allen Zeiten stattgefunden und in dieser Beziehung für die Zeit des Evangelienabfassung eine Ausnahme zu statuiren, geht nicht an und ist auch nicht nothwendig.“

¹⁾ Ibid., 74: „Durften sie nur schreiben, wenn ein Nothfall vorlag, so durften sie auch nicht mehr schreiben, als zu Befriedigung des jeweiligen Bedürfnisses gerade zureichte; was darüber hinausging, musste der mündlichen Ueberlieferung vorbehalten bleiben.“

gyv. apie 137—210 m. po Kr.) II-jo amž. gale. Tai tartum antrasis Įstatymas (krikščionių trad. vadinamas δευτερονόμιος). Vėliau Mišna dar buvo vad. Tannaitų (iš hebrajų תנא, *tanna* arba aramajų תנאא, *tannaa* = „tradicijos žinovas“) kiek pertvarkyta, papildyta. Kaip šaltinis, Kristaus laikų žydijos papročiams pažinti, Mišna turi didelės mokslinės reikšmės.

TOSEFTA (aramajų תוספתא, *tosefta* = „priedas; papildymas“) arba Didžioji Mišna yra rinkinys Mišną papildančių bei aiškinančių traktatų. Ji kartais dar vadinama BA-RAITA (בראיתא, *berajta* = „esantis lauke; extra“) iš aramajų ברא (bara = „būti lauke, šalia“). Šitokių vardu norėta pabrėžti, kad kalbamame rinkinyje yra tokia medžiaga, kuri rabinų mokyklose nebuvo priimta dėstyti, taigi, buvo šalia mokyklose dėstytinios medžiagos. Tuo tarpu Mišnoje surašyta medžiaga buvo mokyklose dėstoma. Yra manoma, kad Toseftą surašęs Rabbi Hija (mokinys Mišnos surašytojo Rabbi Jehuda) apie 200 m. po Kr. Dabartinėje jos redakcijoje yra kai kurių priedų iš vėlybesniųjų Talmudo laikų. Nors rabinai Toseftą laikė tik privatišku atskirų žydų mokytojų nuomonių almanachu, o ne rabinų viršūnių pripažintu tinkamu skelbti mokslu, — tačiau, kultūros istorijos atžvilgiu, taip pat ir Tosefta yra gana rimtas Kristaus laikų žydų gyvenimui pažinti šaltinis.

MIDRAŠIMAS (מדרש, *midraš*; iš דרש, *daraš* = „ieškoti, tirti“; dgsk. מדרשית, *midrašim* = „tyrinėjimai, studijos“), — tai žydų rabinų Šv. R-to aiškinimai. Jis yra skiriamas Įstatymą pagrindžiantį arba halachiškąjį (הלכה, *halacha* = „taisyklė; tvarka“) ir dvasią nuteikiantį arba haggadiškąjį (הגדה, *haggada* = „pasakojimas“) midrašimą. Apskritai, tai yra labai platus trad. žydų literatūros dalykas, kuris buvo kurtas geriausių rabinų atstovų maždaug nuo II-jo iki XI-jo amž. po Kr.

Iš halachiškojo midrašimo mūsų daugiau buvo naudojamosi SIFRA (ספרא, *sifra* = „knyga“). Tai Pentateucho Kunigų knygos aiškinimas (dėl to, ji dar vadinama תורת כהנים = „Kunigų Įstatymas“), parašytas R. Jehuda mokinio Rabbi Raba (†243) apie II-jį amž. po Kr. — Iš haggadiškojo midrašimo daugiau naudojamos PESIQTĀ (פסיקתא, *pesiqta* = „skyrius“). Joje yra Kunigų, Skaičių ir Pakartojimo knygas aiškinančios homilijos, skiriamos skaityti subatomis ir kitomis

šventomis dienomis. Autorium laikomas R a b b i K a h a n a, o parašymo laikas — apie II-jį amž. po Kr.

Dėl savo archaiškumo, ir Sifra ir Pesiqta yra taip pat rimti šaltiniai Kristaus ir pobiblinių laikų žydų gyvenimui pažinti.

JERUZALĖS TALMUDAS (תְּלִמְדָא דִּירושָׁלַיִם, *Talmud Jerušalmi*; arba תְּלִמְדָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל = „Izraelio žemės Talmudas“, t.y. Palestinos Talmudas) arba Jeruzalės Gemara yra kiek platesnis Mišnos aiškinimas ypač pagal Tiberiados mokyklos rabinų mokymą (תְּלִמְדָא, *talmud*; iš: לָמַד, *lamad* = „mokyti“). Tannaitai čia sudėjo taip pat kai kuriuos R. Jehuda į Mišnos tekstą neįtrauktuosius dalykus. Jo surašymo laikas maždaug nuo pusės III-jo iki antros pusės IV-jo amž. po Kr. Jeruzalės arba Palestinos Talmudas, kaip pačių rabinų viršūnių autoritetingu pripažintas žydų papročių aiškinimas, mūsų nagrinėjamam klausimui nušviesti yra gana žymios vertės šaltinis.

Pagaliau, BABILONIJOS TALMUDAS (תְּלִמְדָא דְבַבְלִי, *Talmud Babli*) arba Babilonijos Gemara yra Mišnos aiškinimas Babilonijoje gyvenusių rabinų. Kad jų aiškinimas žymiai platesnis ir vispusiškesnis, negu Palestinos Tannaitų, tai Babilonijos Talmudas išėjo kelis kartus platesnis už Jeruzalės Talmudą. Dėl tos pačios priežasties žydų rabinai B. Talmudą daugiau ir vertino. Svarbiausi jo kodifikuotojai buvo R a b b i A š i (†427) ir R a b b i A b i n a (†499). Tokiu būdu B. Talmudas suredaguotas apie galą V-jo amž. po Kr.

Be to, apie galą V-jo ir pradžią VI-jo amž. po Kr. B. Talmudas dar buvo stropiai peržiūrėtas taip vad. Saborejų (סַבּוֹרַא, *sabore* = „apgalvojantieji, patikrinantieji“). Kad tais laikais tarp žydų rabinų tebebuvo daug gyvų archaiškiausių žydų tradicijos dalykų, — tai B. Talmudas tapo labai turtingas šaltinis, kartais net lig pedantiško smulkmeniškumo, atvaizduojas biblinių ir pobiblinių laikų žydų gyvenimą.

Talmuduose, kurie buvo surašyti ne vienu laiku, ne vienoje alinkybėse ir kuriuose toks milžiniškas rabinų kolektyvas (apie 2500 asmenų) dėstė su Įstatymu ir gyvenimu susijusius dalykus, — pasitaiko taip pat nenuoseklumų ir net prieštaravimų. Tačiau, apskritai, Talmudai, kaip ir visi kiti minėti žydų trad. šaltiniai, — yra nepakeičiama medžiagos versmė aptarti

tiems mūsų nagrinėjamojo klausimo momentams, kurie Šv. R-te peršykščiai arba ir visiškai neužfiksuoti.

4. Kaip jau iš pačios temos redakcijos numanu, veikalo medžiagos suskirstymą teks daryti pagal tai, kaip ji atrandama pačiame Šv. R-te.

Kaip kiekvienos, taip ir abstinencijos dorybės praktikavimą galima skirti į vidinį ir išorinį. Pirmasis yra valios nusi-teikimas praktikuoti šią ar kitą dorybę, o antrasis — išorinių veiksmų derinimas su kalbamuoju valios nusiteikimu.

Skirstydami tad nagrinėjamosios temos medžiagą pagal tai, kaip ji randama Šv. R-te, turime pastebėti, kad paskutiniajame nerandame tokių tekstų, kuriais explicite ar implicate būtų tariama apie Kristaus abstinencijos dorybės, kaip tokios, vidinį praktikavimą ar ne. Dėl to šitas Kristaus abstinencijos klausimo momentas mūsų temoje specialiai ir nebus nagrinėjamas. Tačiau, Šv. R-te yra tokių tekstų, kuriais daugiau ar mažiau tariama apie Kristaus išorinį santykiavimą su abstinencijos dorybe. Kitaip sakant, yra tekstų tariančių apie Kristaus svaiginamųjų gėralų vartojimo ar nevartojimo faktą. Šito fakto nušvietimas ir yra svarbiausias mūsų temos uždavinys.

Pradžioje dar tenka pastebėti, kad prieš pradėdami nagrinėti atskirus Šv. R-to tekstus, susijusius su Kristaus abstinencijos klausimu, — turėsime kiek paslinformuoti apie anų laikų Palestinos svaiginamuosius ir nesvaiginamuosius gėralus. Mat, Šv. R-te vartojami gėralams išreikšti terminai labai dažnai žymiai skiriasi nuo tokių pat mūsų krašte vartojamų terminų. Pakankamai tiksliai nesiorientuodami gėralų terminuose bei tų gėralų įvairiose atmainose, negalėsime deramai tarti nė apie pačią abstinenciją tokiais konkrečiais atsitikimais, kuriais tokie terminai bei gėralų atmainos buvo ar galėjo būti vartojamos. Dėl to pirmajame skyriuje teks aptarti (I) Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėralai in specie.

Šv. R-te Kristaus abstinencijos klausimą liečiančių tekstų palyginti labai maža. Tais tekstaais aptartus įvykius mes čia nagrinėsime maždaug chronologine tvarka, kaip kad jie Kristaus gyvenime galėjo įvykti.

Apie Kristaus abstinencijos klausimą Jo tylaus bei nuošalaus gyvenimo metu Nazarete — Šv. R-tas nieko nesako. Iš Šv. R-to Kristaus abstinencijos klausimu pradėdame sužinoti

tik tada, kai Jis, kaip dieviškasis Mokytojas, pradėjo viešąjį savo doktrinos skelbimo darbą tautoje. Gana painų nagrinėjamajame klausime keblumą sudaro jau pats pirmasis Kristaus, kaip Mesijaus, pasirodymas Galilėjos Kanos vestuvėse. Čia, būtent, Jis stebuklingu būdu vandenį pavertė į vyną. Antrajame tad skyriuje iš eilės teks nagrinėti (II) Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilėjos Kanoje.

Pradėjus Kristui plačiau veikti viešajame gyvenime, veikiai atsirado nuoširdžių Jo sekėjų, bet netrūko ir atvirų priešų. Be kita ko, tie Kristaus priešai yra darę priekaištų ir net skleidę piktų šmeižtų Jo abstinencijos klausimu. Pora Evangelistų yra užfiksavę labai kuklų Kristaus atsakymą į tokius priešų skleidžiamus šmeižtus. Tai nagrinėsime iš eilės trečiajame skyriuje — (III) Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Baigdamas didžiąją savo pasiuntinybę žemėje, Kristus sutelkė visus savo Apaštalus į Paskutiniąją Vakarienę. Kaip matysime, tai buvo padaryta ne kokių paprastų, bet paschalinių žydų vaišių proga. Tokiais atvejais visų turėjo būti geriamas vynas. Ketvirtajame tad skyriuje teks nagrinėti (IV) Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu.

Pagaliau, Šv. R-te skaitome, kad Kristaus Kančios metu Golgotos kalne Jam buvo duota gerti vynuoginio gaminio, būtent, vyno ir acto. Tai duoda pamatą svarstyti (V) Kristaus abstinencijos klausimą Jo Kančios metu ir teks nagrinėti iš eilės penktajame veikalo skyriuje.

Daugiau su Kristaus abstinencijos klausimu arčiau susijusių tekstų Šv. R-te neturime. Tiesa, kai ką tuo klausimu sako taip pat tas faktas, kad Kristus gana dažnai buvo vad. Mokytoju (רַבִּי, *Rabbi*; Παῖσις). Tai respektuosime baigiamajame žodyje.

I S K Y R I U S

Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėrai in specie

Skaitant Šv. R-tą kai kurių neaiškumų atsiranda jau vien dėl to, kad esame per daug nutolę nuo antikinės rytų kraštų kultūros apskritai. Mes, būtent, Šv. R-te užfiksuotus dalykus esame linkę suprasti ir spręsti tų kultūrinių aplinkybių šviesoje, kuriose patys gyvename. Taip darydami ypač toli apsilenkiame su deramu biblinių Palestinos laikų gėralų klausimo supratimu.

Svarbiausioji teretorialinė Šv. R-te aprašomų scenų atrama buvo Palestina. Tai šalis, kuri, vynuogių kultūros atžvilgiu, savo laiku yra vaidinusi pirmąjį vaidmenį pasaulyje. Mums, kurie vynuogės pažįstame kartais tik iš gastronominių vitrinų, sunku suprasti tą izraelitų bei žydų išmanumą, kokį jie yra parodę vynuogių kultūroje, gyvendami milžiniškų vynuogynų uksmėse. Jei dar šiandie, keliaujant po anos garsios biblinių Palestinos laikų vynuogių kultūros griuvėsius, keleivį stebina gausūs kadaise buvusių vynuogynų akmeninių tvorų ir bokštų griuvėsiai, plačios vynuogėms brandinti terasos ir daugybė užsilikusių uolose iškaltų įvairių rūšių spaustuvų vynuogių derliui sudoroti, — tai ką bekalbėti, kaip didinga galėjo būti tame krašte vynuogių kultūra bibliniais laikais, kada ji tenai klestėjo.

Apskritai, nelabai žodingos hebrajų bei aramajų kalbos ypač didelį parodo žodingumą tenai, kur reikia išreikšti įvairias vynuoginių gaminių sąvokas. Ta aplinkybė rodo, jog biblinių laikų Palestinos gyventojai šioje srityje specialiai turėjo praturtinti savo žodyną dėl to, kad jie atitinkamai plačiai mo-

kėjo įvairiausiais būdais sunaudoti vynuogių kultūros pirminį produktą—vynuogių sultis¹⁾.

Vieną tų sulčių dalį jie perdirbdavo į (A) svaiginamuosius, o antrą į (B) nesvaiginamuosius gėralus. Šalia įvairių šitokių gėralus išreiškiančių terminų, deramai nagrinėjamajam klausimui nušviesti,—dar bus verti specialaus mūsų dėmesio Šv. R-to tekstuose sutinkami (C) hebrajų יין (*JAJIN*) ir graikų ΟΙΝΟΣ terminai bei jais išreiškiamosios sąvokos abstinentiškuoju atžvilgiu, o taip pat ir (D) senovės Palestinos svaiginamųjų gėralų alkoholingumo pažinimas.—Visa tai šiame skyriuje svarstyti dalykai.

A. Svaiginamieji gėralai

1. Svaiginamieji gėralai apskritai: a) חֶמֶר (*hemer*), b) שֶׁמֶר (*šemer*), c) סֹבֵה (*sobe*) ir d) יַיִן נֶסֶק (*jajin neseq*). — 2. Svaiginamieji gėralai kilmės atžvilgiu: a) יַיִן הַלְבוֹן (*Helbono vynas*), b) יַיִן לְבָנוֹן (*Libano vynas*), c) יַיִן קִילִיקִי (*Kilikijos vynas*), d) יַיִן דִּפְרוּגִייתָא (*Frigijos vynas*), e) יַיִן הָאיטָלְקִי (*Italijos vynas*), f) יַיִן הַסְרוֹנִי (*Sarono vynas*) ir g) יַיִן כֶּרְמֶלִי (*Karmelio vynas*).—3. Svaiginamieji gėralai spalvos atžvilgiu: a) יַיִן אָדוּם (*raudonasis vynas*), b) יַיִן שְׁחוּר (*juodasis vynas*) ir c) יַיִן בֵּירֶק (*baltasis vynas*). — 4. Svaiginamieji gėralai kompozicijos atžvilgiu: a) paprastieji ir b) komplikuo tieji. — 5. Svaiginamieji gėralai skonio atžvilgiu: a) יַיִן מֵתוֹק (*saldusis vynas*), b) יַיִן מֵרֻגְשָׁתוּס (*rūgštusis vynas*), c) יַיִן מֵיָר (*kartusis vynas*) ir d) יַיִן חָד (*aštrusis vynas*). — 6. Svaiginamieji gėralai laiko atžvilgiu: a) יַיִן חָדָשׁ (*jaunasis vynas*) ir b) יַיִן יָשָׁן (*senasis vynas*).

Žydų tautos vartotus svaiginamuosius gėralus galima nagrinėti daugiau (1) apskritai ir (2) kilmės, (3) spalvos, (4) kompozicijos, (5) skonio bei (6) laiko atžvilgiu.

1. Svaiginamiesiems žydų gėralams apskritai čia priskiriami tokie gėralai, kurių terminai nebuvo griežtai siejami nei su jų gaminimo vieta, nei su išvaizda, nei su sąstatu, skoniu bei senumu. Iš tokių gėralų galima paminėti (a) חֶמֶר

¹⁾ Anot Rab Hīśda (רַב הִסְדָּא), žydų tautoje yra buvę žinoma net šešios dešimtys įvairių vyno rūšių (שִׁתִּין מִיַּיִן חֶמֶר). Žr. Gittin 70 a.

(*hemer*), (b) שֶׁמֶר (*šemer*), (c) סֹבֶה (*sobe*) ir (d) יַיִן נֶסֶק (*jajin neseke*).

a. חֶמֶר (*hemer*)¹⁾ [aramajų חֶמְרָא²⁾, *hamra* = „vynas“ arba חֶמֶר³⁾, *hamar* = „vynas“; sirų حَمْرٌ⁴⁾, *hamro* = „vynas“; arabų حَمْرٌ⁵⁾, *hamr* = „vynas“], kaip matome, yra grynai semitiškas svaiginamam vynui išreikšti terminas. Tą jo svaiginamumą iš dalies suponuoja taip pat ir jo etimologija. Antai, hebrajų חֶמֶר (*hamar*), arabų تَهْمَرُ (*tahammara*) reiškia rūgti, putoti. Iš čia kilęs hebrajų חָמֵץ (*hames*), aramajų חֶמְרָא (*hamira*), sirų حَمِيْرٌ (*hemiro*), arabų حَمِيْرٌ (*hamyr*) reiškia raugalą (Sauerteig), vartojamą kitoms medžiagoms įrauginti. Tokiu būdu, חֶמֶר (*hemer*) reiškia raugintą, tai gi, svaiginamą vyną. Kaip toks, jis galėjo ilgai negesti, būti patvarus⁶⁾. Tačiau, nors kalbamojo termino etimologija kalba daugiau už jo svaiginamąją prasmę, bet aramajų kalboje jis kartais būdavo vartojamas taip pat ir nesvaiginamam vynui išreikšti⁷⁾.

b. שֶׁמֶר (*šemer*; dgsk. שְׁמֵרִים⁸⁾, *šemarim*) reiškia vyno mieles, o taip pat ir tokį vyną, kurio rūgimo procesas jau vi-

1) Šv. R-te jis minimas tik dviejose vietose: Pakart. 32,14 ir Iz. 27, 2.

2) Šis terminas Šv. R-to aramajiškuose tekstuose minimas 2 kartu (Dan. 5,4 ir 5, 23). Onkelozo Targume—16 kartų (pv., Pradž. 9,21; 9, 24; 19,32; ir t.t.). Pseudo Jonatano Targume—10 kartų (pv., Pradž. 19, 34; 27, 25; 49, 12. Ir t. t.). Trad. žydų literatūroje taip pat gana dažnai vartojamas (pav., Berakot 12 a. Erubin 27 b. Gittin 57 b. Ir t. t.).

3) Šv. R-to aramajiškuose tekstuose jis pasitaiko 2 kartu (Ezd. 6,9 ir 7, 22). Onkelozo Targume—8 kartus (pv., Pradž. 14, 18; 49,12. Kun. 10,9. Ir t. t.). Pseudo Jonatano Targume—14 kartų (pv., Pradž. 14, 18; 19, 32-33. Ir t. t.).

4) Plg. Pešitta Kun. 10, 9.

5) Pav., Jn. 2,3; plg. dar: G. Jakob, Altarabisches Beduinenleben², Berlin 1897, 97.

6) Tas patvarumas iš dalies atsispindi taip pat ir jo etimologijoje. Mat, hebr. חֶמֶר (*hamar*) tolimesnė prasmė stiprus, patvarus.—Labai mažai Palestinos asilų veislė (maždaug mūsų krašto veršio dydžio) yra neproporcingai menkai savo išvaizdai stipri bei patvari. Gai dėl to hebrajai asilą ir pavadino jo ištvermingumui fonetiškai artimu חֶמֶר (*hamor*) terminu. Plg. sir. حَمْرٌ (*hemoro* = „asilas“); arab. حِمَار (*him'ar* = „asilas“).

7) Plg. Erubin 29 a. Aboda zara 30 a.

8) Plg. Iz. 25, 6. Jer. 48,11. Sof. 1, 12. Ps. 75, 9.

siškai pasibaigęs, mielės nusistojusios ant dugno. Aišku, kad šitaip „nusiskaidrinę vynai“ (יִשְׁכָּרִים מְזֻזְקִים), *šemarim mezuq-qaqim*) buvo tikrai svaiginą gėralai.

c. סָבָא (*sobe*)²⁾ yra kilęs iš šaknies סָבָא (*sba*). Iš čia hebrajų סָבָא (*saba*) — girtauti. Kiti iš kalbamos šaknies padaryti žodžiai, k. a.: סָבֵא (*sobe* = „gėrėjas“), סָבִיא (*sabu* = „girtas“) taip pat taria apie žmonių neblaivumą. Arabų سِبَا' (*siba'a*) arba سَبِيْء (*saby'a*) reiškia vynos; سَبَّأ (*sabba'a*) — vyno pirklys; سَبَّ (*sabb*)—užgavimas, įžeidimas. Vokiškai kai kas jį norėtų versti „Schlürfrank“³⁾, o lietuviškai jį būtų galima vadinti siurbalu (iš: siurbti; gerti su aistra). Kaip matome, dėl šito žydų vartoto gėralo svaiginamumo negali būti abejonės.

d. יַיִן נֶסֶק (*jajin nesek* = „libacijos vynas“)⁴⁾ yra padarytas iš šaknies נֶסַךְ (*nsk*). Hebrajų נֶסַךְ (*nasak*); aramajų נֶסַךְ (*nesak*); sirų نَسَج (*nesak*); assirų ܢܝܫܟ (*naqū*); (gr. λείβεiv, lot. libare)—reiškia skystį išpilti, išlieti. Arabų نَسَاكَ (*nasaka*) reiškia maldauti Dievą. Tokiu būdu, terminas יַיִן נֶסֶק (*jajin nesek*) išreiškia ant (arba prie) aukų altoriaus išpilamąjį vyną aukojimo metu (vinum infertum.)⁵⁾. Kaip matome, patsai libacijos vyną išreiškiantis terminas taria tik apie jo skystumą, išpylimą. Tuo tarpu ar jis buvo svaiginas ar ne—tenka spręsti iš kitų aplinkybių.

Libacija buvo tam tikra Dievo kulto forma. Libacine medžiaga buvo parenkama geriausia, kokia tuo metu aukotojui buvo galima turėti. Šv. R-te pasakyta, kad tam tikru laiku izraelitai kaip libacinę medžiagą vartoję net vandenį⁶⁾. Tas

¹⁾ Iz. 25, 6.

²⁾ Iz. 1, 22. Nah. 1, 10.

³⁾ Plg. E. Busse, Der Wein im Kult des Alten Testaments, Freiburg im Br. 1922, 11 [FTS 29 (1922)].

⁴⁾ Sk. 15, 5.7.10; plg. dar: Iš. 29, 40; Kun. 23, 13; יִשְׁכָּר נֶסֶךְ (*šekar nesek*); Sk. 28, 7; Aboda zara 56 a; 72a.

⁵⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog. lib. XX, cap 3, n. 7: Migne, P. L., 22 712.

⁶⁾ 1 Sam. 7, 6. 2 Sam. 23 16. 1 Kron. 11, 18.

faktas rodo, kad libacinės medžiagos svaiginamumas jai pri-
tinka ne esminiui, o tik akcidentaliniui būdu. Dėl to, ir vėles-
niais laikais, kada izraelitai libacijai pradėjo vartoti nebe van-
denį, bet jau brangesnį už jį dalyką—vyną, jis galėjo būti var-
tojamas taip pat ir nesvaiginąs. Šita aplinkybė nebuvo vien
teoretinė. Antai, išoriniame (הַחֶצֶר הַחַיצוֹנִית)¹⁾ arba didžiajame
(הַחֶצֶר הַגְּדוֹלָה)²⁾ bažnyčios kieme pastatytuose sandėliuose li-
bacijos reikalams³⁾ tarp laikomo vyno minimas taip pat ir
תִּירוֹשׁ (tiroš)⁴⁾, kuris paprastai būdavo nesvaiginąs⁵⁾.

Tiesą, į tokius bažnyčios sandėlius sukrautas nesvaiginąs
libacijos vynas galėjo būti juose rauginamas ir pačiame libaci-
jos procese vartojamas jau išrūgęs, taigi, svaiginąs. Tačiau,
taip galėjo būti tik dėl praktiškumo (ilgesnio išlaikymo), o ne dėl libacinės medžiagos, kaip tokios, tinkamumo
(כשר, *kašer*).

Šv. R-te vynuogių sultys dažnai išreiškiamos poetišku
„vynuogių kraujo“ (דָּם עֲנָבִים, *dam 'anabim*; αἶμα σταφυλῆς)
terminu⁶⁾. Šitas „vynuogių kraujas“, taigi, paprastai dar ne-
svaiginama medžiaga, buvo vartojama taip pat ir libacijai: „jis
ištiesdavo savo ranką į liejamąją auką ir liejo vynuogių krau-
ją“.⁷⁾ — Paraleliškų vietų randame ir žydų trad. literatūroje.
Antai, libacijai buvęs vartojamas taip pat vad. יַיִן מִגִּיטָה⁸⁾ (*jajin
miggito* = „vynas iš spaustuvo“), kuris paprastai priskiriamas
nesvaiginamiesiems gėralams⁹⁾. Be to, libacijai buvusios var-
tojamos net šviežiai iš spaustuvo tekančios vynuogių sultys¹⁰⁾;
pav.: „Rab Hona sako: Kai tik pradeda vynas tekėti (iš spaus-
tuvo), jis jau yra libacijos vynas“¹¹⁾. Aišku, kad šitokios vos
pradėjusios iš spaustuvo tekėti vynuogių sultys yra dar nesvai-
ginamos.

¹⁾ Plg. Ezech. 40, 17.

²⁾ Plg. 1 Kar. 7, 9.12. 2 Kron. 4, 9.

³⁾ Plg. 1 Kron. 9, 29. Neh. 13, 5. Jer. 35, 2-5.

⁴⁾ Neh. 13, 5; plg. dar: Sk. 18, 12; Pakart. 18, 4.

⁵⁾ Plačiau apie šitą žydų gėralą žr. 32—35 pa.

⁶⁾ Plg. Pradž. 49, 11. Pakart. 32, 14. Iz. 63, 2. Ekl. 39, 26 (31); 50, 15 (16).
1 Mak. 6, 39. Ir k.

⁷⁾ Ekl. 50, 15 (16).

⁸⁾ Baba batra 97 a.

⁹⁾ Plačiau apie šią vyno atmainą žr. 36 pa.

¹⁰⁾ Aboda zara 56 a.

¹¹⁾ Aboda zara 55 b: „אמר רב הונא יין כיון שהתחיל להמשך נושע יין נכד“

Vadinas, kaip iš patiektųjų davinių matyti יִין נֶסֶק (*jajin neseq*) kartais galėjo būti taip pat ir nesvaiginas vynas¹⁾.

2. Tarp tokių vynu, kurie žydams buvo žinomi pagal kilmes vietovardžius paminėtini yra (a) יִין חֶלְבֹן (*Helbono vynas*), (b) יִין לִבְנוֹן (*Libano vynas*), (c) יִין קִילִיקִי (*Kilikijos vynas*), (d) יִין דִּפְרוּגִיָּתָא (*Frigijos vynas*), (e) יִין הָאיטָלְקִי (*Italijos vynas*), (f) יִין הַשְּׂרוֹנִי (*Sarono vynas*) ir (g) יִין כֶּרְמֶלִי (*Karmelio vynas*).

a. יִין חֶלְבֹן (*Helbono vynas*) minimas pranašo Ezechielio 27, 18. Apie 25 km. į šiaurę nuo Damasko, gražiam Antilibanų slėnyje, netoli upelės وادي حلبون (*Uady Helbun*) yra

kaimas, kuris vietine (arabų) kalba yra vad. حلبون (*Helbun*).

Šioje apylinkėje kadaise galėjo būti gaminamas anas pranašo minimas vynas. LXX-je jis verčiamas: οἶνος ἐκ Χελβων, o V-je: vinum pingue. Strabono liudijimu, Helbono vynas (οἶνος Χελβωνίος) buvęs Persijos karalių stalo vynas²⁾. Kad Persijos karališkasis dvaras nebuvo blaivus³⁾, tai Helbono vynas galėjo būti gana svaiginas.

b. יִין לִבְנוֹן (*Libano vynas*) paminėtas pranašo Ozejo 14, 8. Prie Antilibanų ir Libanų kalnų Sirijoje dar ir dabar autoriui teko matyti milžiniškus gražiai prižiūrimų vynuogynų plotus. Panašiai čia galėjo būti taip pat ir bibliniais laikais. Libano vyno terminu išreiškiamąjį vyną, greičiausia galima laikyti Sirijos vynu apskritai. Dabartiniai Libano gyventojai ne visą vynuogių derlių perdirba į svaiginamą vyną. Dalį, būtent, vynuogių sulčių jie virindami paverčia vynuogių medumi⁴⁾ — دُبُّس.

¹⁾ יִין נֶסֶק (*jajin neseq*) terminu žydai vadindavo taip pat kiekvieną nežydų arba nuo sinagogos atskirtųjų žydų pagamintąjį vyną. Paskutinis žydams buvo draudžiamas vartoti ne tik libacijos, bet ir šiaipiau gėrimo reikams.—Plg. Aboda zara 5, 1-2; 7-9. L. Gulkowitsch, Der kleine Talmudtraktat über die Samariter (Kuthim), 2, 4, 7: „Ἀγγελος“ 1 (1925) 55-56. J. C. G. Bodensatz, Kirchliche Verfassung der heutigen Juden, Frankfurt-Leipzig 1749, IV 51. I. Buxtorfius (P. F.), Synagoga Iudaica, Basileae 1661, 605-609.

²⁾ Geographica, lib. XV, cap. 3, n. 22.

³⁾ Plg. Est. 1, 10; 5, 6; 7, 2.

⁴⁾ Plg. E. Müllinen, Beiträge zur Kenntnis des Karmels: ZDPV 31 (1908) 74.

(dibs) ir nesvaiginamu saldžiu vynu— **חָלוּ** [*helu*¹⁾]; iš: **חָלוּ**,

ħalu arba **חָלָה**, *ħala*. t. y. būti saldžiam]. Panašiai tad ir bibliniais laikais Libano vynas galėjo būti ne visas svaiginas.

c. **יין קיליקי** (Kilikijos vynas) būdavo Palestinon atgabenas iš Mažosios Azijos provincijos, Apašt. Pauliaus tėvynės — Kilikijos (*Κιλικία*)²⁾. Kalnuotoji vakarinė Kilikijos dalis (*Κιλικία τραχεῖα* = „žiaurioji Kilikija“) ³⁾ vynuogių kultūrai galėjo būti mažiau tikusi, kaip rytinė, daugiausia derlingais laukais pasižymėjusi josios dalis (*Κιλικία παραλία*) = „pajūrio Kilikija“) ⁴⁾.

d. Tarp kitų iš Mažosios Azijos Palestinon atgabenamų vynu yra dar paminėtinas **יין דפרוגייתא** (Frigijos vynas). „Rabbi Helbo sako: Frigijos vynas ir šiltieji vandenys pražudė dešimtį Izraelio giminių“. ⁵⁾ Matyt, kad šitas vynas buvo gana svaiginas.

e. Palestina pasiekdavo taip pat ir **יין האיטלקי** ⁶⁾ (Italijos vynas; „οἶνος ἐκ τῆς Ἰταλίας“ ⁷⁾). Jis būdavo tiek svaiginas, jog ketvirtoji logo dalis jau buvusi stipriai atjaučiama ⁸⁾.

f. Pačiame Palestinos pakraštyje prie pat Viduržemio jūros nuo Karmelio kalno iki Jafos (hebrajų **יָפֹה**, *jafo* = „grožis“) tęsiasi graži derlinga Sarono lyguma (hebrajų **הַפְּשָׁרֹן**, *ħaššaron* = „lyguma“). Jos plotis ties Karmeliu siekia vos 200 mtr., ties Cezareja 13 klm., o ties Jafa 20 klm. ⁹⁾. Šitoje penkių neišdžiūstančių upių ¹⁰⁾ drėkinamaj lygumoj nuo seniausių laikų buvo žinomos puikios ganyklos ¹¹⁾ ir didžiuliai vynuogy-

¹⁾ Plg. L. Anderlind, Die Rebe in Syrien, insbesondere Palästina: ZDPV 11 (1888) 168.

²⁾ Apd. 21, 39; 22, 3; 23, 34.

³⁾ Plg. Strabo, Geograph., lib. XIV, cap. 1., n. 1.

⁴⁾ Šabbat 147 b: אמר רבי חלבון חמרא דפרוגייתא ומים דדיומסת קיפחו עשרת השבטים מישראל

⁵⁾ Plg. Sanhedrin 8, 1-2.

⁶⁾ Plg. Strabo, Geograph., lib. IV, cap. 6, n. 2.

⁷⁾ Plg. Erubin 64 b.

⁸⁾ Plg. L. Szczepański, Geographia historica Palaestinae antiquae, Romae 1926, 65.

⁹⁾ Nahr ez-Zerqa, Nahr el-Mefdjir, Nahr Iskanderune, Nahr el-Falik arba Rochestalle ir Nahr el-Audje.

¹⁰⁾ Sarono veršiai (עגלים משרון) buvę geriausi aukojamieji veršiai. Plg. Tosefta Menahot 9, 6.

nai. Šitų vynuogynų produktas — ¹⁾ יין השירוני arba ²⁾ יין השירוני (Sarono vynas) buvo laikomas vienu iš silpnesniųjų ³⁾ (להוד דרפי) Palestinos vynų.

g. Pagaliau, Palestinoje buvo gerai žinomas taip pat ir יין כרמלי (Karmelio vynas). Karmelis (hebrajų כַּרְמֶל, *karmel* = „sodas“), arba, pilnesniu terminu tariant, Karmelio kalnas (hebrajų הַר הַכַּרְמֶל, *har hakarmel* = „sodo kalnas“) yra prie pat Viduržemio jūros šiaurinėje Palestinos dalyje. Jo aukštis 300 mtr., plotis 5-8 klm., ilgis 24 klm. Dabar ten gana skurdi iš žemės kyšančių baltų kalkakmenių dirva, tuo tarpu bibliniais laikais, kaip iš jo vardo etimologijos matome, jis galėjo būti tikrai graži ir derlinga vieta. Kad jo vynas buvo dar silpnesnis už Sarono vyną ⁴⁾, gal būt, yra kiek įtakos turėjusi Karmelio aukštesnė, taigi, vėsesnė vieta, negu Sarono lyguma. Karmelio kalno kalkakmenyje užsilikę gana gausūs vyno spaustuvai ⁵⁾ yra geri liūdininkai, kad bibliniais laikais čia gražiai klestėjo vynuogių kultūra ir kad Karmelio vynas buvo gausus bei populiarius.

3. Senovės Palestinos vynus spalvos atžvilgiu galima suskirstyti į (a) יין אָדום (raudonąjį vyną), (b) יין שָׁחֹר (juodąjį vyną) ir (c) יין בֶּרֶק (baltąjį vyną).

a. יין אָדום (raudonasis vynas; vinum roseum ⁶⁾ Šv. R-te, kaip jau minėjome, yra poetiškai vadinamas „vynuogių krauju“ (דַּם אֲנָבִים, *dam 'anabim*) ⁷⁾. Griežtai kalbant, pirmiausia šitas terminas taria apie šviežiai ištrėkštas, taigi, dar nesvaiginamas vynuogių sultis. Be to, jis gali tarti taip pat ir apie šiaipjau vyną, kuris savo ruožtu taip pat gali būti ir svaiginas ir nesvaiginas. Trad. žydų literatūroje raudonasis vynas paprastai išreiškiamas סַרְמָקָא יין ⁸⁾ terminu.

b. יין שָׁחֹר (juodasis vynas) yra tamsiai raudonas vynas. Bibliniais laikais rytuose jis buvo gana žinomas. Dar ir da-

¹⁾ Plg. Nidda 2, 7; 21 a.

²⁾ Plg. Šabbat 77 a.

³⁾ Šabbat 77 a.

⁴⁾ Plg. Nidda 21 a.

⁵⁾ Plg. E. Mälinen, Ibid., 75.

⁶⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 5: *Migne*, P. L., 82 712.

⁷⁾ Plg. 19 psl. 6 past.

⁸⁾ Plg. Šabbat 129 a. Gittin 70 a.

bar Palestinoje yra tam tikra juodųjų vynuogių rūšis arabų vad. *سمرقوي* (*samrauy*). Aeliano liudijimu, juodasis vynas (δ μέλας οἶνος) buvęs žinomas net indams¹⁾. Trad. žydų literatūroje minimasis יין כרשי (*jajin kuši*)²⁾ (arba su artikeliu: יין הכרשי (*jajin hakuši*)³⁾ raidiškai reikštų Etijopijos vyną. Tačiau, greičiausia tai buvo ne iš Etijopijos importuotas vynas (vinum Aetiopicum), o tik etijopiečių tamsią arba juodą spalvą primenąs, taigi, juodasis vynas.

c. יין בורק⁴⁾ (baltasis vynas) arba יין הבוריק (balzganasis vynas; vinum amineum)⁴⁾ yra baltųjų arba gelsvųjų vynuogių produktas. Bibliniais laikais jis, berods, buvo mažiau žinomas už raudonąjį arba juodąjį vyną. Tačiau, paskutiniaisiais laikais dėl tam tikrų priežasčių raudonąjį vyną jis smarkiai konkuruoja. Dabar Palestinoje raudonojo vyno kai kur nebegalima nė gauti. Baltasis vynas yra labiau svaiginas, negu raudonasis vynas.

4. Senovės Palestinos svaiginamieji gėralai kompozicijos arba sąstato atžvilgiu galima suskirstyti į (a) paprastus ir (b) komplikuočius.

a. Paprastiesiems arba natūraliesiems svaiginamiesiems gėralams priskirtini tokie gėralai, kurie jais tapdavo natūraliai rūgdami pačiam gamintojui nieko į juos neįdedant. Šitos rūšies vynas buvo vad. įvairiais, tam tikrus jo natūralaus atsiradimo momentus daugiau ar mažiau primenančiais, terminais. Antai, יין חיי (*jajin hai*)⁵⁾ arba aram. חמרא חייא (*hamra hajja*)⁶⁾ reiškia „gyvąjį vyną“, taigi, visiškai natūralų: nei sugadintą, nei pagerintą, bet tokį, koks jis natūraliai rūgdamas pasidaro. Šv. R-te jis vad. יין חמר (*jajin hamar*)⁷⁾, o tai išreiškia jo atsiradimą rūgimo būdu⁸⁾. Filo-

1) De natura animalium, lib. XIII, cap. 7.

2) Baba batra 97 b.

3) Tosefta Menahot 9, 4.

4) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 5: Migne, P. L., 82 712.

5) Sanhedrin 70 a.

6) Gittin 67 b.

7) Ps. 75, 9.

8) Plg. חמר (*hamer*) 17 psl.

nas Aleks. jį vad. *ἀπατος*¹⁾, LXX-je gi jis verčiamas pilnu olvos *ἀπατος*²⁾, o V-je vinum merum³⁾ terminu. Jei sutiktume su Izidorium Isp., lotyniškasis terminas vinum merum reiškias tą patį, kas ir vinum purum arba sincerum, taigi, primenąs jo natūralųjį grynumą³⁾. Naujojoje hebrajų kalboje, sekant helenais, ši vyno rūšis pavadinta אגראטון (*agraton* = *ἀπατος*)⁴⁾ terminu, o laikantis romėnų,—buvo nukaltas paskutiniųjų vinum meracum primenąs terminas חמרא מרקה (*hamra mareqa*)⁵⁾.

b. Komplikuotieji svaig. vynai savo ruožtu primena tam tikrą paprastojo arba natūraliojo vyno gerinimo (השבחה) momentą. Kitaip sakant, čia priklauso įvairios dirbtiniu būdu pagerintos vyno rūšys.

Svarbiausis svaiginamojo vyno gerinimo tikslas buvo jo saldumo padidinimas (mat, tapdamas svaiginančiu—rūgštėdavo), tačiau, apie tai bus kalbama vėliau.

Be to, svaiginamieji vynai buvo stengiamasi gerinti įmaišant į juos įvairių prieskonių (תבלין). Tokie su prieskoniais vynai Šv. R-te turi יין הַרְקָה (*jain hareqah*)⁶⁾ arba ir יין מֶסֶק (*jain mesek*)⁷⁾ vardą. V-je kai kur jis verčiamas vinum conditum⁸⁾, o tai primena gr. κοινδύτων⁹⁾. Naujojoje hebrajų kalboje ši vyno rūšis vadinama helenizmo įtakoje nukaltu, קונדיטון (*qonditon*)¹⁰⁾, o arabų kalboje قنديد (*qindyd*) terminu. Trad. žydų literatūroje jis taip pat dar vadinamas יין מבשם (*jain mebusam*)¹¹⁾.

1) Žr. De ebrietate, n. 32, § 128. De sacerdotibus, n. 7, § 99. De poenitentia, n. 2, § 182.

2) Ps. 74, 9.

3) Plg. Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 3: Migne, P. L., 82 711-712.

4) Plg. A. Rosenzweig, *Geselligkeit und Geselligkeits-Freuden in Bibel und Talmud*, Berlin 1895, I Hälfte, 47.

5) Plg. Erubin 29 b. Gittin 67 b.

6) Plg. GG 8, 2.

7) Plg. Iz. 5, 22; 65, 11. Ps. 75, 9. Pat. 23, 30. Plg. taip pat 41 psl.

8) Plg. GG 8, 2. — Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 9: Migne, P. L., 82 712-713.

9) Plg. H. L. Strack — P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, München 1924, II 614.

10) Plg. Jer. Pesachim 10. Strack — Billerbeck, *Ibid.*, II 614. L. Anderlind, *Ibid.*, 168. J. A. Eisenmenger, *Entdecktes Judentum*, s. I. 1700, 329,

11) Plg. Baba batra 6, 3. — Skirti nuo fonetiškai artimų יין מבשל (*jain mebusšal*) ir יין מעשן (*jain me'uššon*), apie kuriuos plačiau žr. 37 ir 44 psl.

Kaip prieskoniai būdavo naudojami įvairūs dalykai, k. a. pipirai (פלפלין)¹⁾, myra arba smilkalai (לְבוֹדָה)²⁾, kvepiantis balzamo aliejus (אפרסמון)³⁾, ir t. t.

Komplikuotiesiems svaiginamiesiems gėralams galima pri-skirti taip pat ir שֶׁכָּר (šekar = „konjakas“). Trad. žydų lite-ratūroje jis vartojamas jau tai kaip hebrajų שֶׁכָּר (šekar), jau tai kaip aramajų שִׁכְרָא (šikera).⁴⁾ TM jis minimas arba atski-rai⁵⁾, arba kartu su יַיִן (jajin = „vynas“) terminu⁶⁾. LXX-je verčiamas: σικερα⁷⁾, μέθυμα⁸⁾, μέθη⁹⁾, οἶνος¹⁰⁾, o V-je: sicerca¹¹⁾, omne, quod inebriare potest¹²⁾, ebrietas¹³⁾, vinum¹⁴⁾. Šito ter-mino atžvilgiu nėra sutarimo nė mūsų laikais. Vieni, būtent, jį laiko nesvaiginamu ar bent mažai svaiginamu vynu¹⁵⁾, kiti alumi¹⁶⁾, dar kiti svaiginamu gėralu („Rauschtrank“)¹⁷⁾, ir t. t.

Semitinėse kalbose kalbamo gėralo terminas turi bendrą šaknį škr (resp.: skr). Pav.: hebrajų שֶׁכָּר (šekar), aramajų

¹⁾ Plg. Šabbat 140 a. S. Krauss, Talmudische Archäologie, Leipzig 1911, II 242. A. Rosenzweig, Ibid., 41. — Medai į vyną maišė šaknis (פִּיפְרִין); plg. Strabo, Geograph., lib. XI, cap. 13, n. 1.

²⁾ Plg. S. Krauss, Ibid., II 242. F. Ackermann, Archaeologia Biblica, Viennae 1826, 176.

³⁾ Plg. Šabbat 140 a. Aboda zara 30 a. — Mišinys iš seno vyno (יַיִן ישן), gryo vandens (מים צלולים) ir šitokio balzaminio aliejaus sudarė tam tikrą vyno rūšį vad. aluntitu (אלונתית); plg. Šabbat 140 a; Aboda zara 30 a. Tai greičiausia buvo sekimas graikų, kurie taip pat į vyną maišydavo kvepiančius aliejus (μύρον), iš čia jų: „ὁ οἶνος Μυρίνης“ (plg. Aelianus, Variarū historiae, lib. XII, cap. 21).

⁴⁾ Plg. Šabbat 140 a.

⁵⁾ Sk. 28, 7. Ps. 69, 13.

⁶⁾ Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. Pakart. 14, 26. 1 Sam. 1, 15. Teis. 13, 4. 7. 14.

⁷⁾ Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. Pakart. 14, 26. Teis. 13, 4. 7. 14. Iz. 5, 11. 22.

⁸⁾ 1 Kar. 1, 15.

⁹⁾ Pat. 20, 1; 31, 6.

¹⁰⁾ Ps. 68, 13.

¹¹⁾ Pakart. 14, 26. Teis. 13, 4. 7. 14. Pat. 31, 6.

¹²⁾ Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. 1 Sam. 1, 15.

¹³⁾ Pat. 20, 1. Iz. 5, 11. 22.

¹⁴⁾ Sk. 27, 7. Ps. 68, 13.

¹⁵⁾ Plg. L. Anderlind, Ibid. 168.

¹⁶⁾ Plg. J. Döllner, Ibid., 299. H. Schmidt, Die Alkoholfraße im Alten Testament, Hamburg 1926, 8-9.

¹⁷⁾ Plg. G. Beer, Pesachim, Giessen 1912, 125. V. Zapletal, Ibid., 50. — Beje, V. Zapletalis šito termino supratime, mat, nėra griežtas. Pav., Ibid., 50 Mišnos (Pesachim 3, 1) terminą שֶׁכָּר חֲמַדִּי (šekar bammadi) jis ver-čia ne: „der medische Rauschtrank“, bet: „das medische Bier“.

שִׁכְרָה (*šikera*), sirų *šakro*, arabų *sakar*, assirų *šikāru*¹⁾. Iš minėtos šaknies padarytas hebrajų שִׁכְרָה (*šakar*) reiškia atsigerti iki soties; girtas. שִׁכְרָה (*šik-karon*) — girtavimas. Arabų سَكَّرَ (*sakara*) — pripildyti; سَكِرَ (*sakira*) — pasigerti; سَكَرَ (*sukr*) — apsvaigimas, pasigėrimas. Pagaliau, assirų *šakāru* — pasigerti; *šakru* — girtas. Visa tai rodo, kad kalbamuoju terminu išreiškiamas gėralas yra stiprus (angl.: strong drink), svaiginąs. Dėl to, aiškiai klysta tie, kurie mano, kad שִׁכְרָה (*šekar*) gali būti laikomas nesvaiginamu gėralu.

Kad naujojoje hebrajų kalboje alus yra vadinamas שִׁכְרָה (*šekar*) terminu, gal būt, kai kas bus susigundęs alaus prasme suprasti taip pat ir biblinių laikų שִׁכְרָה (*šekar*) terminą. Tačiau, hebrajų kalbai gana artima (ypač gėralų terminijoje) arabų kalba — alaus sąvoką išreiškia ne سَكَّرَ (*sakar*), bet مِزْرَ (*mizr*), المِزْرَ (*aldurat*) arba net iš vokiečių (Bier), prancūzų (bière) ar italų (birra) pasiskolintu بِيْرَ (*byrah*) terminu. Jau vien ta aplinkybė verčia dalyką vertinti kiek kritiškiau.

Alumi (celia)²⁾ buvo ir yra vadinami tokie gėralai, kurie paprastai gaminami iš miežių. Kad hebrajų שִׁכְרָה (*šekar*) būtų galima vadinti alumi, jis taip pat turėjo būti gaminamas iš miežių, arba, miežiai turėjo sudaryti bent vieną jo sudedamųjų dalių. Šv. Jeronimas mano, kad į kalbamo hebrajų gėralo sąstatą, be įvairių vaisių, galėjo įeiti taip pat ir javai (frumentum; ³⁾ frumentum sive hordeum)⁴⁾. Tačiau vargiai tai galėjo būti, kaip taisyklė.

¹⁾ Šitas terminas minimas taip pat ir تَلْ الْعَمْرَن (Tell el-'Amarna „Amarnos kalva“) 1886-87 m. atrastuose laiškuose. Plg. K. Miketta, Die Amarnazeit: BZ 1 (1908) 450. I. Benzing, Wein, Weinbau bei den Hebräern: PRE 21 (1908) 58. H. Guthe, Wein: RLV 15 (1929) 268.

²⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 18: Migne, P. L., 82 713-714.

³⁾ Ep. ad Nepotianum, n. 11: Migne, P. L., 22 536.

⁴⁾ Plg. Commentarius in Isaiam Prophetam, lib. IX, n. 374: Migne, P. L., 24 328.

gaminamas tik iš vynuogių, taigi, buvo tam tikra   (*irp* = „vynas“) arba   (*irp* = „vynas“), t. y. vynuogių vyno rūšis, o hebrajų שֶׁכָּר (*šekar*) buvo gaminamas iš įvairių vaisių, kur vynuogės galėjo būti panaudotos tik kaip viena iš kelių ar keliolikos jo sudedamųjų dalių ¹⁾.

Be to, patys žydai egiptiečių alų nevadino terminu שֶׁכָּר (*šekar*), bet iš graikų pasiskolintu זיתוס (*zitos* = ζῆτος = „alus“). Dėl pilnumo, jie pridėdavo dar ir vietos aplinkybę, iš kur būtent tas alus yra, pav., זיתוס המצרי (*zitos hammisri* = „egiptiečių alus“) ²⁾.

Jei į žydų שֶׁכָּר (*šekar*) buvo kada įmaišoma kiek javinių medžiagų, tai šitas dalykas galėjo būti praktikuojamas nebent išskirtiniais atvejais. Iš antros gi pusės, nebuvo šitas jų gėralas nė vynuogių produkto grynas atstovas. Kad assirų gaminamas stiprus daktilinių palmių vynas buvo vad.   (*šikaru*) ³⁾, o arabų iš palmių sulčių gaminamas vynas dar ir šiandie tebéra vadinamas سَكَّر (*sakar*) terminu, — tai labai

tiespanašu, kad taip pat ir izraelitų bei žydų bibliniais laikais gamintasis שֶׁכָּר (*šekar*) bus buvęs gaminamas daugiausia iš palmių (iš čia: יֵין תְּמָרִים, *jajin tamarim* = „palmių vynas“). Iš palmių padarytasis vynas paprastai būdavo žymiai stipresnis už alų ir vynuogių vyną. Izraelitų bei žydų gamintasis שֶׁכָּר (*šekar*) kaip tik tokiu stiprumu ir pasižymėjo. Beje, tai buvo netgi pats stipriausias anų laikų alkoholinis gėralas.

Vadinas, jei jau hebrajiškąjį שֶׁכָּר (*šekar*) sieti su kokiu nors mūsų laikų svaiginamųjų gėralų terminu, — tai alumi mažiausia pritinka jį vadinti. Kad alkoholingumo atžvilgiu jis buvo tartum kokia primityviška biblinių laikų degtinė, — tai su tam tikru nuolaidumu geriau pritiktų jį sieti su mūsų laikų k o n j a k o (pranc.: cognac) terminu.

¹⁾ Pav., Babilonijos Talmude (Pesahim 107 a) yra minimas שכר (*šekar*) iš trylikos įvairių mišinių (חליסר מגני).

²⁾ Plg. Pesahim 3, 1.

³⁾ Herodotas jį vadina: „οἶνος ποινυκῆτος“ (Hist., lib. III, cap. 20) o Strabo: „οἶνος δ' ἐκ ποινύκων“ (Geograph., lib. XVI, cap. 4, n. 25).

Trad. žydų literatūroje minimas יין הפרחים (obuolių vynas)¹⁾ taip pat galėjo būti tam tikra שֶׁכָּר (šekar) rūšis.

5. Žydų vartotų svaiginamųjų gėralų tarpe skonio atžvilgiu paminėtinas yra (a) יין מְחֹק (saldusis vynas), (b) יין מְחֹקָה (rūgštusis vynas), (c) יין מֵר (kartusis vynas) ir (d) יין חָד (aštrusis vynas).

a. יין מְחֹק (saldusis vynas) yra minimas tiek Šv. R-te²⁾, tiek trad. žydų literatūroje³⁾. Apskritai, saldaus vyno terminas pirmiausia reiškia nesvaiginamąjį vyną. Šioje tačiau vietoje kalbėsime tik apie svaiginamąsias jo atmainas.

Pagal tai, kaip jis buvo gaminamas, saldujį vyną galima skirti į midų ir saulėje nokintąjį.

Midus būdavo gaminamas tokiu būdu, kad į paprastąjį vyną idėdavo medaus — דְּבַשׁ (debaš). Dėl to šitoks gėralas kartais būdavo vadinamas stačiai medumi (midumi) — דְּבַשׁ (debaš)⁴⁾. Kiti į midų idėdavo taip pat ir pipirų (פִּיפְלִין)⁵⁾.

Midaus gaminimas galėjo būti žydų pasiskolintas iš kitur.

Pav., assirai tokiu pat būdu gaminosi 𐎠𐎠𐎡𐎢 (dašpu = „midus“, vok. Met; iš: 𐎠𐎡, dišpu = „medus“, graik. — οἶνόμελι (iš: οἶνος + μέλι = „vynas + medus“) arba μελιτίτης οἶνος. Iš čia sirai pasidarė tokiam vynui pavadinti 𐤎𐤌𐤍𐤏𐤋 (= οἶνόμελι) terminą, o žydai יִינוּמְלִין (jinomlin)⁶⁾, אִינוּמְלִין (inomlin)⁷⁾.

Antras saldžiojo svaiginamojo vyno gaminimo būdas buvo saulėje nokinimas. Tam tikslui nuskintas vynuogės paberdavo arba kekėmis pakabindavo saulėje ir 14-15 dienų no-

¹⁾ Plg. Terumot 11, 2. Berakot 38 a. — Apskritai, Palestinos klimatas obuoliams augti yra per daug šiltas. Užauga jų tenai kiek ir dabar, bet menkos rūšies. P. Hauptas mano, kad senovėje obuolių terminu Palestinoje galėjo būti vadinamos kveplančios, 3—3,5 cm. ilgio, geltonos Sirijos uogos — mandragora. Plg. jo „Biblische Liebeslieder“, Leipzig 1907, 64-65.

²⁾ Plg. Apd. 2,13.

³⁾ Plg. Menahot 8, 6. Pesachim 86 b.

⁴⁾ Plg. Nazir 4 a.

⁵⁾ Plg. Šabbat 140 a.

⁶⁾ Plg. Terumot 11,1.

⁷⁾ Plg. Šabbat 20, 2. 140 a. Aboda zara 30 a.

kindavo¹⁾. Čia vynuogės netekdavo žymios dalies vandens, o likusioji jose sulčių dalis tapdavo tuo pačiu žymiai saldesnė. Nors šitokios saldžios vynuogių sultys rūgimo proceso metu ir netekdavo žymios dalies cukraus, bet gėralas vis tiek dar likdavo gana saldus. Šitoks vyno gaminimo būdas Palestinoje tebėra žinomas iki šių dienų. Bibliniais laikais žydai jį bus išmokę gaminti iš graikų, kuriems šis būdas buvo žinomas, be-
rods, jau Homero laikais²⁾. Graikai tokį vyną vad. ἡλίστόν (iš: ἥλιος = „saulė“ ir τάττειν = „išstatyti, padėti“), iš kurio žydai nusikalė sau הליסטון (*heliston*)³⁾, הליסטיין (*helistijon*)⁴⁾, היליסטון (*hiliston*)⁴⁾, אלייסטון (*elijoston*)⁵⁾, יין אליסטון (*jajin elliston*)⁶⁾. Jei jis ir po rūgimo proceso dar buvo gana saldus, tai jo alkoholingumas taip pat turėjo būti nemažas. Dėl to, negalime sutikti su L. Anderlindu, kuriam atrodo, jog šita vyno rūšis buvusi silpna arba net ir visiškai nesvaiginanti—(Most)⁷⁾.

Saldųjį svaiginamąjį vyną žydai gamindavosi taip pat iš džiovintų vynuogių. Tai יין צמיוקים (*jajin simmuqim*)⁸⁾. Jis atitiko romėnų passum (t. y.: ex uvis passis)⁹⁾.

b. יין מִקְמָצָה (rūgštusis arba porūgštis vynas) buvo beveik kiekvienas nesaldintas vynas. Tarpe tokių, pav., galima laikyti jau mums žinomus חֶמֶר (*hemer*)¹⁰⁾, שֶׁמֶר (*šemer*)¹¹⁾ ir apskritai visas יין חַי (*jajin hai*)¹²⁾ atmainas.

c. יין מֵר (kartusis vynas) buvo gaunamas įmaišant į jį tam tikrų karčių prieskonių, pav., myros. Dėl to jis dar buvo žinomas אֶפְסִינְתִּין¹³⁾ (= *apsintin* = ἀψίνθιον arba ἀψινθίτης), t. y. pelynų (metylių) vyno vardu.

¹⁾ Plg L. Bauer, Volksleben im Lande der Bibel², Leipzig 1903, 157. E. Power, „Ego sum vitis vera“: VD 1 (1921) 150. S. Krauss, Ibid., II 239.

²⁾ Plg. Odyssea, lib. VII, vers. 124.

³⁾ Plg. Menahot 87 a.

⁴⁾ Baba batra 97 b.

⁵⁾ Plg. Menahot 8, 9.

⁶⁾ Plg. Tosefta Menahot 9, 4.

⁷⁾ Ibid., 168.

⁸⁾ Plg. Tosefta Menahot 9, 4. Baba batra 97 b.

⁹⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 14: Migne, P. L., 82 713.

¹⁰⁾ Psal. 17.

¹¹⁾ Psal. 17-18.

¹²⁾ Psal. 23-24.

¹³⁾ Plg. Aboda zara. 30 a.

d. Pagaliau, יין חד (aštrusis vynas; οὐστρηρος³⁾, anot R. Hama (ר' חמא), buvęs su pipirais¹⁾. Apskritai, anot R. Jehošua (ר' יהושע), tai buvęs toks vynas, kuris plėšo odas¹⁾, kitaip sakant, kuriame dar nėra galutinai pasibaigęs rūgimo procesas; gazuotas, putojantis vynas. Paskutinyasis galėjo būti taip pat nesvaiginas arba mažai tesvaiginas.

6. Laiko atžvilgiu svaiginamuosius žydų vynus galima suskirstyti į (a) יין חדש (jaunąjį) ir (b) יין ישן (senąjį) vyną.

a. יין חדש³⁾ (jaunasis vynas; οἶνος νέος⁴⁾) galėjo būti svaiginas tik ilgiau rūgęs. Apskritai, tai dar nevisiškai pasibaigtas gaminti gėralas.

b. יין ישן⁵⁾ (senasis vynas; οἶνος παλαιός⁶⁾) paprastai būdavo praėjusių metų vynas, o jei labai senas, — tai užpraėjusių metų⁷⁾. Galėjo būti ir keletos metų vynas. Svaiginamumas su jo senumu buvo nevisada susijęs dalykas. Galėjo būti vynas senas, bet nesvaiginas, ir atvirkščiai.

B. Nesvaiginamieji gėralai

1. Natūralieji nesvaiginamieji gėralai: (a) יין חדש (šviežusis vynas): α) תירוש (tiroš), β) עֲסִים ('asis) ir γ) יין מגיתו (jajin miggitō); b) פּוֹבִינִי (povynis). — 2. Kultivuotieji nesvaiginamieji gėralai: a) יין מִבְּרֶשֶׁל (virtasis vynas), b) קרינא (qarina), c) יין קרוש (tirštasis vynas) ir d) מִיֵּם פִּירוֹת (vaisvandeniai). — 3. Iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai: a) יין מְוֵהג (vandeniu atskiestasis vynas), b) יין מְעֻשֵּׁן (rūkytasis vynas) ir c) חֲמִץ (actas).

Šalia svaiginamųjų gėralų izraelitams bei žydams buvo žinoma taip pat įvairios atmainos nesvaiginamųjų gėralų. Vieni iš tų nesvaiginamųjų gėralų buvo gaunami be specialių iš gamintojų pusės pastangų, — tai, pasakytume, (1) na-

¹⁾ Plg. Aboda zara 30 a.

²⁾ Plg. Strabo, Geograph., lib, IV, cap. 6, n. 2.

³⁾ Plg. Gittin 67 b.

⁴⁾ Plg. Ekl. 9, 10. Lk. 5, 39.

⁵⁾ Plg. Baba batra 6, 3. Abot 4, 26. Menahot 8, 6. Pesachim 42 b.

⁶⁾ Plg. Lk. 5, 39.

⁷⁾ Plg. Baba batra 6, 3.

tūralieji nesvaiginamieji gėralai. Kitus nesvaiginamuosius gėralus jie įsigydavo jau specialiai rūpindamies, — tai (2) kultyvuotieji ir (3) iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai.

1. Tarp natūraliųjų nesvaiginamųjų gėralų galima skirti dvi pagrindines rūšis, ir būtent, (a) יֵין חָדָשׁ (šviežųjį vyną) ir (b) תְּמָר (povynį).

a. יֵין חָדָשׁ (šviežusis vynas) — tai šviežiai iš vynuogių ištrėkštosios sultys. Šv. R-te jos vadinamos (α) תִּירוֹשׁ (*tiroš*) ir (β) עֲסִיס (*'asis*) terminais, o trad. žydų literatūroje taip pat ir (γ) יֵין מִגִּיתוֹ (*jajin miggito*).

α. Terminas תִּירוֹשׁ arba תִּירָשׁ (*tiroš*) TM minimas 38 kartus¹⁾. Etimologiškai jis kilęs iš hebrajų יָרַשׁ (*jaraš*), tai reiškia spausti, trėkšti; paveldėti (arba iš: דָּרַשׁ, *daras* — minti kojomis). Arabų دَرَسَ (*darasa*) — trėkšti kojomis; kulti. Tokiu būdu, תִּירוֹשׁ (*tiroš*) galima versti: trėškalas (Keltertrank), vynuogių sultys, arba, koptų kalbos terminu tariant, Ἑρέπης ἑρέπης (*erep netle*) = „lašas (iš spaustuvo) vynas“. Sirų kalboje paprastai jis verčiamas terminu ܡܪܝܬܐ [*merito*²⁾]; iš: ܡܪܝܬܐ, *iret* = „paveldėti“, tai primena hebrajų žodžio יָרַשׁ (*jaraš*) paveldėjimo prasmę ir kartu priartėja prie arabų وَرِثَ arba وَارِثَ (*u'arita* = „paveldėti“) bei مِيرَاثَ (*myr'at* = „paveldėjimas“). Taigi, paveldėjimo prasme paimtas תִּירוֹשׁ (*tiroš*) terminas taria apie trėškala, tartum, apie koki vynuogių naujagimį kūdikį, kuris, būdamas dar visiškai šviežus, tam tikram laikui paveldi natūralųjį vynuogių skonį, spalvą ir nesvaiginamumą³⁾.

¹⁾ Pradž. 27, 28. 37. Sk. 18, 12. Pakart. 7, 13; 11, 14; 12, 17; 14, 23; 18, 4; 28, 51; 33, 28. Teis. 9, 13. 2 Kar. 18, 32. Iz. 24, 7; 36, 17; 62, 8; 65, 8. Jer. 31, 11. Oz. 2, 10. 11. 24; 4, 11; 7, 14; 9, 2. Joel. 1, 10; 2, 19. 24. Mich. 6, 5. Ag. 1, 11. Zach. 9, 17. Ps. 4, 8. Pat. 3, 10. Neh. 5, 11; 10, 38. 40; 13, 5. 11. 2 Kron. 31, 5; 32, 28.

²⁾ Plg. aram. מְרִיתָא (*merita*), koptų Ἑρέπης (*meris*) — tai taip pat reiškia vynuogių sultis (Most).

³⁾ Plg. I. Villalpandus Cordubensis, Apparatus Urbis et Templi Hierosolymitani, Romae 1604, III 144 (pars I, lib. III, cap. 3).

Atrodo, kad šitokio gėralo sąvoka jau buvo žinoma taip pat ir archaiškiesiems semitams — babiloniečiams bei assiramams, kurie ji bus vadinę terminu סֵרָאִשׁ (*sērāšu*).

Sirų kalboje jis dar vadinamas مُسْتَا (*musto*), arabų مُسْتَار (*mist'ar*), o tai lygu lotynų *mustum*¹⁾, pranc. *moût*, vok. *Most*, italų *mosto*.

Pranašas Izaijas תִּירוֹשׁ (*tiroš*) terminu vadina dar vynuogių kekėje tebesančias sultis ($\text{הַתִּירוֹשׁ בְּאֶשְׁכּוֹל}$ = „vynuogių sultys kekėje“)²⁾. F. Feldmannas šitą pranašo posakį teisingai verčia: „nesvaiginas vynas kekėje... (arba)... sultys“³⁾. L. Köhleris tačiau teigia, jog minėtas posakis הַתִּירוֹשׁ („vynuogių sultys kekėje“) suprastas „„nesvaiginamuoju vynu kekėje“ būtų išlaužtas iš piršto“⁴⁾. Šitoks L. Köhlerio galvojimas yra nepagrįstas ir net keistas. Juk išlaužtas iš piršto aiškinimas (*interpretatio coacta*) kaip tik ir būtų tada, jei kas natūralias, nerūgusias, dar pačiose vynuogėse tebesančias sultis jau vadintų svaiginamu vynu. Panašiai keistas yra ir tas jo galvojimas, kad būtent terminą תִּירוֹשׁ (*tiroš*) Šv. R-te esą visur („an allen Stellen“) būtų galima pakeisti terminu יַיִן (*jajin* = „vynas“⁵⁾). Iš tikrųjų gikalbami tie terminai nėra identifikuotini. Mat, terminas יַיִן (*jajin*) 42-se vietose Šv. R-te reiškia aiškiai svaiginamąjį vyną⁶⁾, tuo tarpu terminas תִּירוֹשׁ (*tiroš*) nė vienoje vietoje neturi aiškiai svaiginamosios prasmės. Priešingai, nevienur galima rasti terminą תִּירוֹשׁ (*tiroš*) išreiškiantį nesvaiginamą prasmę. Pav., be minėtos Izaijo vie-

¹⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 4: Migne, P. L., 82 712.

²⁾ 65, 8. Plg. Ovidius, Amorum I, eleg. XV, v. 12: „dum mustis uva tumebit“.

³⁾ Das Buch Isaias, Münster in Westf. 1925, I Halbb. 269. 275: „Most in einer Traube... Saft“.

⁴⁾ Eine archaistische Wortgruppe: ZAW 46 (1928) 219: „„der noch nicht gegorene Wein in der Traube“ wäre ein gesuchter“.

⁵⁾ Ibid., 220.

⁶⁾ Pradž. 9, 21. 24; 19, 32. 33. 34. 35. Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. 3. 1 Sam. 1, 14. 15; 25, 37. 2 Sam. 13, 28. Iz. 5, 11. 12. 22; 22, 13; 28, 1. 7. 7; 29, 9; 51, 21; 56, 12. Jer. 23, 9. Ezech. 44, 21. Oz. 4, 11; 7, 5. Joel. 1, 5. Am. 2, 8; 6, 6. Zach. 9, 15. Ps. 78, 65. Pat. 20, 1; 23, 20. 30. 31; 31, 4. 6. Ekle. 2, 3. Est. 1, 10; 5, 6; 7, 2.

tos, pranašo Agejo pasakyta: „ir pašaukiau sausrą ant žemės, ir ant kalnų, ir ant jAVų, ir ant vynuogių sulčių, ir ant aliejaus, ir ant visa, ką tik žemė išduoda, ir ant žmonių, ir ant gyvulių ir ant visų rankų darbų“¹⁾. Jei čia vartojamąjį terminą **ṭ** (*tiroš*) versime svaiginamuoju vynu, tai būtų nesu-
prantama, kaip sausra gali pakenkti jau sandėliuose padėtam
vynui. Sausra betgi gali pakenkti vynuogynų derliui ir pačių
vynuogių sulčių gausumui. Vadinas, **TM** labai tiksliai šioje
vietoje yra vartojamas ne koks nors svaiginamąjį, taigi, jau
laikyti padėtąjį vyną išreiškias terminas, bet **ṭ** (*tiroš*), kuris
gali reikšti net dar neištrėkštąsias vynuogių sultis. — Arba vėl,
pranašo Michejo knygoje skaitome: „Tu sėsi ir nepiausi, tu
trėkši alyvas ir nesitepsi aliejumi, (tu trėkši) ir vynuogių
sultis ir negersi vyno“²⁾. Aišku, kad tebetreškiamos
vynuogių sultys, kurios **TM** čia taip pat išreiškiamos **ṭ** (*tiroš*)
terminu, dar negali būti laikomos ir verčiamos svaiginamuoju
vynu.

Tiesa, jei ištrėkštosis vynuogių sultys (šviežusis vinas)
pastovėdavo šiltoje Palestinos atmosferoje keletą dienų, jos ga-
lėdavo tapti mažiau ar daugiau svaiginamos. Tada, žinoma,
nebepritiktų jas vadinti **ṭ** (*tiroš*), bet koku kitoku jau
svaiginamą vyną išreiškiančiu terminu. Ar šitas termino pa-
keitimas su jų svaiginamumo atsiradimu tuojau ir įvykdavo,
dabar sunku nustatyti. Bet, kiek iš paties Šv. R-to galima ma-
tyti, niekur nerandame, kad šviežusis vinas po rūgimo proce-
so dar būtų vadinamas tuo pačiu **ṭ** (*tiroš*) terminu. Beje,
trad. žydų literatūroje kai kur teigiama, kad tarp **ṭ** (*tiroš*)
ir **חמרא** (*hamra*) nesą jokio skirtumo³⁾. Šitas tačiau liudijimas
gal gali teisingai tarti apie trad. žydų literatūros kūrimosi pe-
riodą bei jos gėralų terminiją, bet jo dar negalime drąsiai ap-
likuoti žymiai ankstesniems Šv. R-to surašymo laikams.

Vadinas, tiek etimologija, tiek paties **ṭ** (*tiroš*) termino
vartojimas Šv. R-to tekstuose, rodo, kad pirmiausia juo iš-
reiškiamos nesvaiginamos vynuogių sultys arba šviežusis

1) 1, 11: וְאָקְרָא חֶרֶב עַל-הָאָרֶץ וְעַל-הָהָרִים וְעַל-הַדָּגָן וְעַל-הַתִּירֹשׁ וְעַל-הָרְקִיעַ
וְעַל אֲשֶׁר תֹּצֵא הָאֲדָמָה וְעַל-הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל-יָגִיעַ פְּאִיִּם:

2) 6, 15: אָמְתָה תִּירַע וְלֹא תִקְבֹּר אֶתָּה תִּדְרֹג־נֶת וְלֹא-תִסְבֹּךְ שָׁמֶן וְתִירֹשׁ וְלֹא
תִּשְׁתַּחֲוֶה:

3) Pav., Joma 76 a-b.

nesvaiginamasis vynos. Šalia to, gal būt, jis kada nors buvo vartojamas jau ir svaiginamam vynuogių produktui išreikšti, nors šitokios jo prasmės Šv. R-to tekstais konstatuoti negalime.

β. אִסִּי ('asis) Šv. R-te minimas tik 5-se vietose ¹⁾. Jis yra kilęs iš hebrajų אִסִּי ('asas), tai reiškia spausti, trėkšti. Arabų عَصَم ('as'as) taip pat reiškia spausti; عَصَر ('asara) — vynuogių sultis ištrėkšti; مِعْصَر (mi'asār) — vynuogių spaus-

tuvas; عَصِير الْعِنَب ('asyr 'al-'inab) — vynuogių sultys arba šviežusis vynos (vin non fermenté). Kaip matome, šis terminas etimologiškai yra labai artimas termino תִּירוֹשׁ ('tiroš) išreiškiamajai prasmei. Dėl to pirmiausia taip pat ir jį galima laikyti vynuogių trėskalu arba nesvaiginančiomis vynuogių sultimis. Manoma, kad šitas terminas esąs poetiškesnis termino תִּירוֹשׁ ('tiroš) sinonimas ²⁾. Apie išreiškiamąją sąvoką betgi reikia pastebėti, kad ji turi kiek platesnę talpą, negu termino תִּירוֹשׁ ('tiroš) išreiškiamoji sąvoka. Šv. R-te juo būtent išreiškiamos ne vien vynuogių, bet ir kitokių vaisių sultys. Pav., Giesmių Giesmėje yra minimas אִסִּי רִמּוֹנִי ('asis rimmoni) ³⁾, kuris išreiškia granatų obuolių sultis. Panašiai ir arabų kalboje ter-

minas عَصِير ('asyr) išreiškia vaisių sultis apskritai, o vynuogių tik tada, kai tai specialiai pažymėta, pav., عَصِير الْعِنَب ('asyr

'al-'inab = „vynuogių sultys“). Netolimasis gi jam terminas عَصْفَا ('asfah) jau reiškia vyno (svaiginamo?) kvapą. Pranašo Izaijo tarminas אִסִּי ('asis) vienur (49, 26) turi aiškiai svaiginančią prasmę. Vadinas, antrąją savo prasmę terminas אִסִּי ('asis) kartais išreiškia taip pat ir svaiginančias vynuogių bei kitų vaisių sultis, taigi, kartais prilygsta silpnai svaiginančiam „naujam vynu“. Dėl to, terminą אִסִּי ('asis) labiau pritiktų laikyti atskira šviežiojo (kartais nesvaiginančio, kartais svaiginančio) vyno rūšimi, o ne perdėm termino תִּירוֹשׁ ('tiroš) sinonimu arba net supoetintu jo pakeitu.

¹⁾ GG. 8, 2. Iz. 49, 26. Joel. 1, 5; 4, 18. Am. 9, 13.

²⁾ Plg. I. Benzinger, Wein, ..., 58.

³⁾ 8, 2.

γ. Trad. žydų literatūra šviežiam vynui išreikšti turi dar specialų, Šv. R-te nevartojamą, terminą — יין מִגִּיטו (jajin miggito)¹⁾ = „vynas iš spaustuvo“. Šituo terminu buvo vadinama ištrėkštosios vynuogių sultys prieš supilstant į indus. Jei tas supilstymas įvykdavo greičiau, מִיגִיטו (jajin miggito) būdavo visiškai nesvaiginas, o jei po keletos dienų, — tada jau būdavo silpnai svaiginas. Kiek iš trad. žydų literatūros galima pastebėti, tikrai svaiginančiu vynas jų buvo laikomas tik po 40 dienų. Tokį jie vadino „keturių dešimčių dienų sūnumi“²⁾.

b. Toliau, iš trad. žydų literatūros žinome, kad išspaustos vynuogės spaustuve dar būdavo perplaunamos vandeniu³⁾. Toks su vynuogių sulčių likučiais vanduo buvo vadinamas תַּמָּד (tamad)⁴⁾. Tai p o v y n i s (vinum minutum; Nachwein, Lauerwein). Graikų jis buvo žinomas kaip „antrasis vynas“, taigi, οἶνος δευτερίας arba stačiai δευτερίας. Romėnai jį vadindavo lora, tai primena jo kilmę iš perplovimu vandeniu (lotio). Anot M. T. V a r r o: „ji vadinama lora, nes tai yra perplautos vynuogių išspaudos“⁵⁾. Šitoks povynis buvo labai panašus į vynuoginę girą. Jis buvo gana gaivinas, saldus⁶⁾ ir nesvaiginas gėralas. Plinius jo net vyno terminu nenorėjo vadinti⁷⁾. A. Gellijaus liudijimu, jį gerdavo Romos ir Lacijos matronos, kriamo svaiginas vynas (temetum) buvo draudžiamas gerti⁸⁾.

2. Šalia minėtų daugiau natūraliųjų nesvaiginamų gėralų žydai mokėjo pasigaminti taip pat ir labiau kultyvuo-
tu

¹⁾ Abot 4, 26. Sanhedrin 70 a. Tosefta Keritot 1, 13. Pesiqtā: B. U g o l i n u s, Thesaurus antiquitatum sacrarum, Venetiis 1753-54, 15 1183. — Plg. M. Maimonidus, Constitutiones de ingressu sanctuarii, cap. 1, n. 1. I. Buxtorffius (F.), Florilegium hebraicum, Basileae 1648, 63.

²⁾ Pesiqtā: B. U g o l i n u s, Ibid., 15 1183: „בין ארבעים יום“, Plg. dar: Tosefta Keritot 1, 13.

³⁾ Plg. Šabbat 20, 2.

⁴⁾ Jer. Maaser šeni 1, 3. Erubin 27 b. Pesahim 42 b. Kiek plačiau: Hulin 25 b; 26 a.

⁵⁾ De re rustica, lib. I, n. 54: „ea vocatur lora, quod lota acina.“ — Plg. dar: I. Clericus, Decisiones Sacramentales, Anconae-Venetiis 1757, I De venerabili Eucharistiae Sacramento, decis. XII, n. 3 (p. 30): „quasi lota, quia est aqua, cum qua vinaceae, oblato musto, sunt lotae“.

⁶⁾ Plg. A. Gellius, Noctes Atticae, lib. X, cap. 23.

⁷⁾ Naturalis Historiae lib. XIV, cap. 10, § 86.

⁸⁾ Noctes Atticae, lib. X, cap. 23.

nesvaiginamų vynu. Tarp tokių paminėtini yra (a) יין מבושל (virtasis vinas), (b) קרינא (*qarina*), (c) יין קרוש (tirs-tasis vinas) ir (d) מים פירות (vaisvandeniai).

a. Nors bibliinių laikų žydai apie pačią pasterizaciją dar nieko nenusivokė, tačiau, jų gėralų gaminimo technikoje jau galima pastebėti mokėjimą pasterizacijos principu pasinaudoti. Jie būtent, norėdami apsaugoti šviežųjį vyną nuo rūgimo bei rūgštėjimo, dalį jo supildavo į puodus ir pavirindavo. Paskiau, užpildavo paviršiuį sluoksnį aliejaus¹⁾ ir padėdavo stovėti iki vartojimo. Šią vyno rūšį jie vadindavo יין מבושל arba יין מבושל (jain mebuššal = „virtasis vinas“; vinum coctum; iš: בָּשָׁל, *bašal* = „virti“). Virinimas sunaikindavo vynuogių sul-tyse buvusius rūgimo grybelius, o paviršiuje laikydamasis už-piltasis aliejaus sluoksnis²⁾ — sulaikydavo naujų rūgimo gry-belių patekimą iš atmosferos. Tokiu būdu, virtasis vinas bū-davo apsaugotas nuo rūgimo proceso ir pasilikdavo saldus ir nesvaiginas. Kad jis buvo apytirštis, tai buvo vartojamas val-gyme (לֶאֱכֹל), kaip maisto produktas, šalia alyvų (זַיִתִּים) bei svogūnų (בָּצָלִים)³⁾. Atskiestas vandeniu buvo vartojamas gerti⁴⁾ Šitoks vinas Palestinoje tebėra mėgstamas ir iki šių dienų⁵⁾.

b. Kiek sunkiau dešifruojamas yra žydų vartotas gėralas — קרינא (*qarina?*, *qariana?*)⁶⁾. Tokie semitinių kalbų žodžiai, kaip assirų 𐎲𐎶𐎵 𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶 (*karānu* = „vynas“), hebrajų קָרֶם (*kerem* = „vynuogynas“), sirų ܩܪܡܐ (*karmo* = „vynmedis“), arabų ڪرم (*karm* = „vynuogynas“), rodo, kad šitas gėralas galėjo būti gaminamas iš vynuogių. Be to, kalbamąjį gėralą išreiš-kiąs terminas artima! primena graikų κάποιον ir romėnų care-num (arba caroenum), tai reiškia saldų virintą vyną. I z i d o -rius I s p. šitą lotyniškąjį terminą taip aiškina: „Carenum

¹⁾ Plg. Hulin 94 a.

²⁾ Plg. Aboda zara 30 a.

³⁾ Plg. Terumot 2, 6. Menahot 8, 6. Aboda zara 29 b—30 a.

⁴⁾ Plg. Šabbat 5 b.

⁵⁾ Plg. Erubin 29 a.

⁶⁾ Plg. dar: L. Bauer, Volksleben..., 157. L. Fonck, Streifzüge durch die biblische Flora, Freiburg im Br. 1900, 122.

⁷⁾ Aboda zara 30 a.

yra kilęs iš to, kad virdamas dalies netenka (*careat*). Nuvirinus trečiąją dalį vynuogių sulčių, tai, kas lieka, yra *carenum*¹⁾. Babilonijos Talmude R. Abahu (ר' אבהו) tvirtina, kad tai esąs „saldus vynas, kuris atgabenamas iš Azijos“²⁾.

Iš minėtų daviniių atrodo, kad קרינא (*qarina*) galėjo būti tam tikra Palestinon importuojamo virtojo vyno rūšis.

c. Vartojo žydai taip pat ir יַיִן קְרוֹשׁ (*jajin qeroš* = „tirštąjį vyną“; iš aramajų קְרַשׁ, *qeraš* = „sutirštėti, sustingti“). Iš trad. žydų literatūros sužinome, kad jis kartais būdavęs taip tirštas, lyg figų uogienė (pyragaitis)³⁾. S. Kraussas mano, kad šitas vynas galėjo būti sniegu arba ledu sušaldytasis vynas⁴⁾. Tačiau, tai vargiai patikima. Mat, Babilonijos Talmude pasakyta, kad tirštasis vynas buvo atgabenamas „iš Seniro“ (משנר), vadinasi, iš Hermono kalnų apylinkių Sirijoje⁵⁾. Bibliniais laikais iš tiek toli šiltoje atmosferoje atgabenti į Judėją sušaldytąjį vyną buvo techniškai vargiai įmanomas dalykas. Be to, iš kitų trad. žydų literatūros vietų galima kiek numanyti, kokių būdu kalbamasis vynas galėdavo pasidaryti tirštas. Antai, Toseftoje skaitome: „Vakarų pusėje, tarpe altoriaus ir bažnyčios prieangio buvo maži laiptai (skylė). Kiekvienais šešiasdešimtais ir septyniasdešimtais metais jauni kunigai tenai įlipdavo ir suimdavo tirštąjį vyną, kuris buvo sutirštėjęs, lyg figų uogienė. Aukodami pamaldžiai jį sudegindavo. Mat, pasakyta: ir bus daroma vyno libacija Viešpačiui⁶⁾. Kaip jo libacija būdavo daroma pamaldžiai, taip ir jo sudeginimas pamaldžiai“⁸⁾. Jeigu יַיִן קְרוֹשׁ (*jajin qeroš*) sutirštėjimas būtų priklausęs nuo jo atšaldymo principo, tai liktų nesuprantama, kaip jis būtų galėjęs nuo šalčio sustingęs išsilaikyti 60-70 metų Je-

¹⁾ Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 15: Migne, P. L., 82 713: „*Carenum*, eo quod fervendo parte careat. Tertia enim parte musti amissa, quod remanserit, carenum est“.

²⁾ Aboda zara 30 a: חמרא חליא דאחי מעסא.

³⁾ Plg. Tosefta Meila I, 9. Sota 48 b.

⁴⁾ Ibid.. II 242.

⁵⁾ Sota 48 b.

⁶⁾ Plg. Pakart. 3, 9.

⁷⁾ Plg. Sk. 28, 7.

⁸⁾ Tosefta Meila I, 9: כל קטן היה בין האולם למזבח למערבר של כבש אחד. לששים ושבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם ומלקטים משם יין קרוש כמגולל דבילה מעלים ושורפים אותו בקדושה שנאמר בקדש הכך נכד שכן ליהיה כשם ששוכרת בקדושה כך שריפתו בקדושה.

ruzalės bažnyčios požemiuose, kuriuose jokių šaldytuvų nebuvo. Kaip iš cituoto Toseftos teksto matyti, greičiausia, ten kalbama apie mums jau pažįstamą *יין נסך* (*jajin nesek*), kuris libacijos metu užpiltas prie arba ant altoriaus — nutekėdavo kiek ir į kai kurias požemines patalpas. Per ilgą laiką (60-70 metų) jo vanduo galėjo gausiai išgaruoti, o likusios vynuogių sulčių ingredientijos pavirsti tiršta uogiene — *יין קרוש* (*jajin qeroš*). Vadinas, jo sutirštėjimas tenai galėjo įvykti ne dėl atšaldymo, bet dėl gausaus vandens išgaravimo.

Panašiai, ne atšaldymo, bet išgaruodinimo arba, gyvenimiškiau tariant, rytuose plačiai vartoto vynuogių sulčių virinimo pagalba galėjo būti gaminamas ir šiaipjau Palestinoje vartotasis tirštasis vynas — *יין* (*jajin qeroš*). Jei jis būdavo net toks tirštas, kaip figų uogienė, tai jis gali priminti trad. žydų literatūroje kai kurių pasigendamą vynuogių medaus (דבש ענבים) sąvoką, nors ji išreikšta tirštojo vyno (*יין קרוש*) terminu.

Atskiedus tokį vyną vandeniu, galėjo būti gaunamas norimo kondensuotumo vynuoginis gaminys—nesvaiginas vynas. Tokiu būdu, tirštasis žydų vynas būtų labai panašus į romėnų vadinamą foecula, kuri būdavo gaminama suvirinant uogas iki medaus tirštumo ¹⁾.

d. Mokėjo žydai pasigaminti taip pat ir girų. Tokius gėralus nebevadino jie vyno terminu, bet jau *מי פרות* (²⁾ *me perot* = „vaisvandeniai“; iš: *מי*, *ma* = „vanduo“ ir *פרי*, *peri* = „vaisius“. Tokių vaisvandenių tarpe žydams daugiau buvo žinoma *מי תאני* (³⁾ (figų gira), *מי רמונים* (⁴⁾ (granatų obuolių gira) ir *מי תותים* (⁵⁾ (šilkmedžio uogų gira). Kalbamos giros galėjo būti panašiai gaminamos, kaip romėnų succi, būtent, maišu išspaudžiamos ⁶⁾. Jos buvo nesvaiginančios.

¹⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 13: Migne, P. L., 82 713.

²⁾ Plg. Terumot 11, 3. Pesahim 2, 8.

³⁾ Plg. Pesahim 107 a. Pakart. 8, 8.

⁴⁾ Plg. GG. 8, 2. S. Krausa, Ibid., II 246.

⁵⁾ Plg. 1 Mak. 6, 34. S. Krausa, Ibid., II 246. V. Zapletal, Ibid., 51-52.

⁶⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 21: Migne, P. L., 82 714.

3. Šiltuose kraštuose svaiginamųjų gėralų vartojimas žymiai žalingesnis, negu šiaurės kraštuose ¹⁾. Mahometas, uždrausdamas savo sekėjams svaiginamųjų gėralų vartojimą, greičiausia, šia aplinkybe ir bus vadovavęsis. Iš antros gi pusės, vaisių produktai šiltuose kraštuose veikiai virsta svaiginančiais. Dėl to šiltųjų kraštų gyventojams teko ieškoti būdų, kaip iš svaiginamųjų gėralų būtų galima pasigaminti nesvaiginamųjų. Tarp šitokių žydams žinomų būdų gali būti paminėti (a) vyno skiedimas vandeniu, (b) vyno rūkimas ir (c) vyno perrauginimas.

a. Vyno skiedimas arba maišymas su vandeniu žydų tautoje buvo plačiausiai vartojama nesvaiginamo vyno įsigijimo priemonė. Negalime sakyti, kad ji būtų anais laikais buvusi labai keista. Iš graikų literatūros matome, kad graikų šitas būdas jau buvo vartojamas Homero laikais ²⁾. Be to, tai praktikavo taip pat ir egiptiečiai ³⁾ ir romėnai ⁴⁾.

Toks vandeniu atskiestasis vynas žydų buvo vadinamas יין מזורג (*jajin mazug*) ⁵⁾ arba stačiai מֵזֶגֶג (*mezeg*) t. y. sumaišytasis vynas arba mišinys.

¹⁾ Plg. G. Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit ²⁻³, Regensburg 1921, 82-83.

²⁾ Plg. Iliadis lib. III, v. 269-270. Odysseae lib. I, v. 208-210 — Graikai gerti vandeniu neatekietą vyną laikydavo barbariškumo požymiu. Skiedžiant vyną vandeniu nebuvo praktikuojama maišyti po lygias dalis vyno ir vandens (ἴσον ἴσων), bet beveik visada būdavo vienai daliai vyno dedamos trys dalys vandens (1:3). (Plg. Guhl und Kohnert, Leben der Griechen und Römer⁶, Berlin 1896, 445-46. R. Schultze, Geschichte des Weins und der Trinkgelage, Berlin 1867, 32-34). Dar ir šandie graikai gerdami vyną pilasi tik $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ dalį stiklo. Likusios stiklo dalies pripildymas vandeniu dabar beveik nebepraktikuojamas. Toks jų manevras, matyt, yra aliuzija į aną senąjį jų tautos paprotį vyną gausiai skiesti su vandeniu (1:3 arba 1:4). Už tai iš dalies kalba taip pat ir kalbamuoju būdu geriamo vyno vardas — κρασις, tai reiškia dviejų dalykų sumaišymą (šiuo atveju vyno su vandeniu).

³⁾ Plg. H. J. Heyes, Bibel und Ägypten, Münster 1904, I 185.

⁴⁾ Romėnai gerti vyną neatekietą su vandeniu (merum bibere) laikydavo lėbavimo ženklu. Peikiamas dalykas buvo net silpnai su vandeniu atskiestą vyną gerti (meracius bibere). Tik stipriai vandeniu atmieštas vynas buvo normalus padorių romėnų gėralas. — Plačiau žr. Guhl—Kohnert, Ibid., 755-56.

⁵⁾ Plg. Aboda zara 30 b.

Šv. R-te, kur minimas vyno maišymas, galima su-
prasti taip pat ir prieskonių maišymą į jį. Tačiau, tikrai su
prieskoniais vinas Šv. R-te išreiškiamas terminu *יין הָרֶקָה* (*jain*
*bareqah*¹⁾), o kur minimas tik *יין מֶסֶק* (*jain* *mesek*)²⁾, ten
dažniausia gali būti suprantamas vinas sumaišytas su vandeniu.

Vyno maišymas su vandeniu žydams buvo pavirtęs kas-
dienio gyvenimo taisykle. Tik Jeruzalės aristokratija paskuti-
niaisiais bibliniais laikais buvo pradėjusi kalbamos taisyklės
nebepaisyti³⁾.

Tačiau, iš antros pusės, parduodamasis vinas turėjo būti
grynas (*יין טהור*) vandeniu neatskiestas, kad kiekvienas galėtų
jį tiek atsiskiesti, kiek reikalinga. Šitokiu atveju maišyti vyną
su vandeniu buvo laikoma nusikaltimu teisingumui⁴⁾. Dėl to
pranašo Izaijo randame posakį „tavo vinas sumaišytas su
vandenimi“⁵⁾, kaip technišką terminą, tariantį apie Jeruzalės
nutolinimą nuo teisingumo.

Savo reikalams vartojamas vinas kartais su vandeniu
buvo maišomas dar pačiame spaustuve. Tokiu atveju būdavo
įdedama „pusė, trečioji arba ketvirtoji dalis“⁶⁾ vandens. Kad
šitoks jo maišymas su vandeniu būdavo daromas prieš arba
paties rūgimo proceso metu,—tai vyno silpnesniu nepadarydavo.

Svarbiausia vyną maišydavo su vandeniu tada, kai jau
išrūgęs vinas būdavo geriamas. Šitokiu atveju maišymo pro-
porcija taip pat būdavo nevienoda. Ji priklausydavo nuo vyno
stiprumo: juo, būtent, vinas būdavo stipresnis, juo daugiau ir
vandens būdavo į jį įmaišoma. Be to, tai priklausydavo taip
pat ir nuo paties gėrėjo. Tokiais atvejais, be apskritai priimtose
arba oficialiosios vyno skiedimo proporcijos, galėjo būti varto-
jama taip pat ir paties gėrėjo skoniui labiau patinkančioji arba
privačioji proporcija.

Oficialioji vyno skiedimo proporcija paprastai būdavo 1:2
arba 1:3, t. y. vienai daliai vyno dvi arba trys dalys vandens.
Pirmoji arba mažesnioji vyno skiedimo proporcija buvo varto-

¹⁾ Pav., GG. 8, 2.

²⁾ Plg. Pat. 9, 2.5.

³⁾ Plg. J. Jeremiaš, Jerusalem zur Zeit Jesu, s. I. s. a., II A 7.

⁴⁾ Pav., panašiai yra ir pas mus, jei kas maišo vandenį į parduoda-
majį pieną.

⁵⁾ 1, 22.

⁶⁾ Baba mesia 60 a: „למחצה לשליש ולרביע“.

jama silpnesniesiems vynams, pav., Sarono vynui ¹⁾. Tuo tarpu antroji arba didesnioji vyno skiedimo proporcija buvo vartojama kiek stipresniesiems vynams. Kiek galima spręsti iš trad. žydų literatūros, paskutiniosios proporcijos laikymasis geriamojo vyno atžvilgiu buvo gana stropus. Antai, Babilonijos Talmude skaitome, „kad Raba sakė: Kiekvienas vynas, kuriame vienai daliai vyno nėra trijų dalių vandens, nėra (geriamas) vynas“ ²⁾. Šitas teigimas su raidišku tikslumu pakartotas taip pat ir Erubin 29 b. Beje, to paties Talmudo Šabbat traktate randame net tam tikrą dialogą tarp Raba (רבא) ir Abaje (אבאי) kalbamos proporcijos reikalu ³⁾. Iš ten paaiškėja, kad, jeigu sakoma, jog Sarono vynui buvo taikoma mažesnioji skiedimo proporcija (1:2), tai, viena, kad jis buvo silpnesnis, o antra, kad ten (Nidda 2, 7) kalbama ne apie gėrimo tikslams sumaišytąjį Sarono vyną ⁴⁾. Gėrimui, būtent, vartojamas vynas (atrodo, jog nė saroniško neišskyrus) turįs būti skiedžiamas didesniąja proporcija, t. y. 1:3. Kitoje vietoje vėl tvirtinama, kad ši didesnioji skiedimo proporcija turinti būti taikoma taip pat ir subatos laiminimo taurei ⁵⁾, ir būtent: „Rab Nahman, Rabba sūnaus Abuha vardu, sake: Laiminimo taurė turi turėti ketvirtąją ketvirties (logo) dalį, kad sumaišius ją su vandeniu būtų gaunama visa ketvirtis (logo).“ ⁶⁾

Privačioji vyno skiedimo proporcija visiškai priklausė nuo gėrėjo skonio bei noro. Vyną skiesti vandeniu buvo galima net paschoje, kur turėjo būti geriamos keturios ritualinės vyno taurės. Paskutiniu atveju privačiajai vyno skiedimo proporcijai buvo nustatyti jau kaip ir šiokie tokie varžtai: vynas būtent galėjo būti skiedžiamas tiek, „kad dar jame pasiliktų vyno kvapas ir spalva“ ⁷⁾.

Šitokį gausų vyno skiedimą su vandeniu gal tiksliau būtų vadinti nebe vyno maišymu su vandeniu, bet vandens maišymu su vynu. R. M. Maimonidas, pav., vienur jau

¹⁾ Plg. Nidda 2, 7. Šabbat 77 a.

²⁾ Šabbat 77 a: „דאמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלת מים לאו חמרא היא“.

³⁾ Plg. 77 a.

⁴⁾ Plg. Nidda 19 a.

⁵⁾ Mūsų krašto žydų tarpe ji žinoma rusišku „маѣсакса“ vardu.

⁶⁾ Šabbat 76 b: „אמר רב נחמן אם רבה בר אבוח כוס של ברכה צריך שיחא בו רובע רביעית כדי שימוגנו ויעמוד על רביעית“.

⁷⁾ Jer. Pesachim 10: „והוא שיחא בהן סעם ומראה יין“.

nebesako vyną skiesti su vandeniu, bet vandenį su vynu: „jei išėjęs iš pirties“, rašo jis, „jauti troškulį ir negali jo nugaltėti, — reikia atmiešti vandenį su vynu arba medumi¹⁾ ir išgerti“²⁾.

Patsai maišomasis vanduo pagal gėrėjo skonį galėjo būti šiltas³⁾ arba šaltas. Mišnoje (Pesachim 7,13) minimasis הממח (*hammeḥam* = „šildomasis puodas“), kuris būdavo padėtas arti valgančiųjų paschą, greičiausia, buvo dėl maišymo šilto vandens į vyną⁴⁾. Be to, kad labiau gaivintų, vinas kartais būdavo maišomas su sniegu⁵⁾ arba ledu⁶⁾. Tačiau, Palestinos klimatinėse aplinkybėse, šitokiu būdu atmiešti vynai galėjo būti daugiau prabangos, o ne visuotinio vartojimo dalykas. Plačiau tai buvo praktikuojama turtingųjų romėnų⁷⁾.

Patsai vyno su vandeniu maišymo procesas paprastai būdavo atliekamas dalyvių akivaizdoje čia pat prie stalo tarnaujančio tarno — שמש (*šammaš* = „tarnas“), o kartais tarnaitės (LXX-je: δούλη)⁸⁾. Didesniuose pokyliuose, svečių patogumui, vyno maišymui būdavo specialus tarnas — מזוג ¹⁰⁾ (*mazoga* = „maišytojas“). Graikuose tokias pareigas ėjo vadinamas παῖς arba οἰνοόος , o romėnuose — puer ad cyathos, minister vini arba pocillator.

Kad senovės Palestinos svaiginamieji vynai buvo palyginti nedidelio alkoholingumo¹¹⁾, tai gausėnis jų maišymas su vande-

1) Šitas „receptas“ primena talmudikoje minimąjį aluntitą (אלונתית), kuris, kaip gaivinas gėralas, būdavo geriamas išėjus iš pirties. Plg. Šabbat 140 a; žr. dar 25 psl. 3 past.

2) Canones Ethici seu de moralibus, s. l. s. a., cap. 4, n. 17: $\text{וְאִם צָמָא כְּשֶׁצָּמָא מִן הַמִּדְחָן וְאִינִי יָכוֹל לִמְנוּעַ עֲצָמוֹ יַעֲרֵב הַמַּיִם בַּיֵּין אֶל בְּדִבְשׁ וְיִשְׁתָּה$.

3) Romėnų su šiltu vandeniu sumaišytas vynes būdavo vadinama. — Plg. Guhl—Kohner, Ibid., 755.

4) Plg. G. Beer, Pesachim, 167.

5) Plg. Negaim 1, 2. Šabbat 51 b.

6) Plg. S. Krauss, Ibid., II 242. B. Ugo linus, Dissertatio de ritibus in Coena Domini (žr. jo: „Thesaurus antiquitatum sacrarum“, Venetiis 1755, 17 1161).

7) Plg. Plinius, Epistola I, 15. L. A. Seneca, De ira, lib. II, cap. 25; Epistola 78, §23. M. V. Martialis, Epigrammatum lib. IX, epigr. 23; lib. XII, epigr. 17; lib. XIV, epigr. 117.

8) Plg. Pesachim 7,13. Šabbat 12 b.

9) Plg. Judit. 12,19.

10) Plg. Jer. Šabbat 1.

11) Plg. 59—61 psl.

niu galėjo duoti silpnai tesvaiginančius arba ir visiškai nebesvaiginančius gėralus.

b. Antras žydų praktikuotas būdas įsigyti nesvaiginančiųjų gėralų buvo vyno rūkymas. Tam tikslui vyno pripilta oda būdavo pakabinama dūmuose¹⁾ ir laikoma tol, kol vynas pasidarydavo silpnas. Iš tikrųjų gi ne dūmai jį tokį padarydavo, bet kartu su dūmais kylanti šiluma, kuri išgaruodindavo alkoholį. Ilgesnį laiką šitaip parūkytas vynas galėjo tapti silpnas arba ir visiškai nebesvaiginas. Tokį vyną žydai vad. *יין מעושן*²⁾ (*jajin meuššan* = „rūkytasis vynas“; vinum fumigatum). Šv. R-te minimoji *נאד בקיטור*³⁾ („oda dūmuose“), greičiausia, ir bus rūkyti pakabinto vyno oda.

c. Pagaliau, vyno perrauginimas buvo pačios gamtos duodama priemonė svaiginančiam gėralui paversti nesvaiginančiu. Tai įvykdavo tada, kai svaiginamasis vynas po tam tikro savaimingo proceso pavirsdavo actu [hebr. *חֶמֶץ*,⁴⁾ *homes*; aram. *חלל*, *halla*]. Kad actas yra labai rūgštus, taigi, rytiečiams nemėgstamo skonio, ir patsai vyno į actą pavirtimas įvykdavo dažniausiai be savininko žinios, — tai šitoks vyno pasikeitimas, ypač, jei tai įvykdavo didesniame kiekyje, būdavo traktuojamas, kaip tam tikras jo sugedimas. Iš čia izraelituose bei žyduose buvo atsiradęs net techniškas posakis — gero tėvo nevykusį sūnų vadinti „vyno sūnus actas“ (hebr.: *חומרין בן יין*); aram.: *חלל בר חמרא*⁵⁾).

Patsai svaiginančio gėralo pavirtimas actu įvyksta tokiu būdu, kad iš atmosferos į jį patenka tam tikras mikroorganizmas (*mycoderma aceti*) ir jo alkoholį transformuoja į actą. Šitas procesas geriausiai vyksta tada, kai alkoholinis gėralas yra nestipresnis, kaip 10%. Prie didesnio gėralo alkoholingumo kalbamas mikroorganizmas darosi silpnas arba ir visiškai nebeveiklus. Tuo tarpu mažai svaiginančiame gėrale jis tiek yra

¹⁾ Romėnų šitokia vyno rūkymo vieta buvo vad. *fumarium*, o graikų *σταθιαλ ἀποθήκη* (= „sandėlis“).

²⁾ Menahot 8, 6.

³⁾ Ps. 119, 83.

⁴⁾ Šv. R-te jis minimas 6-se vietose: Sk. 6,3; 6,3. Ps. 69, 22. Pat. 10 26; 25,20. Rut. 2,14.

⁵⁾ Baba mesia 83 b.

⁶⁾ Hulln 105 a.

veiklius, kad paprastai visą jo alkoholi paverčia į actą¹⁾. Kad actas yra visiškai nesvaiginas cheminis junginys, tai svaiginančio gėralo actavimasis yra traktuotinas, kaip tikras jo nualkoholinimas.

Žydai, norėdami išvengti actavimosi didelio vyno kiekio, apie tris kartus per metus tikrindavo savo vyno sandėlius²⁾. Tačiau, iš antros pusės, nebuvo didelė nelaimė, jei kokiame inde konstatuodavo nebe vyną, bet actą. Mat, actą žydai vartodavo prie valgių³⁾, o ypač, kaip gėralą⁴⁾. Nors jis ir nebuvo mėgstamo skonio, bet praktika rodydavo, kad sumaišytas su vandeniu tapdavo karščiuose labai gaivinančiu gėralu. Mediciniškai tai galima paaiškinti tuo, kad acto savybė yra mažinti temperatūrą ir lėtinti pulsą⁵⁾. Toks gėralas būdavo vartojamas taip pat ir romėnų kariuomenėje — posca vardu⁶⁾; šis terminas, matyt, vėliau bus perėjęs į graikų (πόσκα) ir net sirų (ܡܫܥܐ, posqo) kalbas. Kartais kalbamasis gėralas būdavo dar kiek pasaldomas medumi. Iš čia graikų ὀξύμελιχρατον arba ὀξύμελι (ὄξος = „actas“ μέλι = „medus“), o romėnų — oxymeli⁷⁾. Visi šitie iš acto pagamintieji gėralai buvo nesvaiginą.

Kaip matome, minėtomis priemonėmis, kiekvienas svaiginas gėralas buvo galima paversti nebesvaiginančiu. Dėl to, nesvaiginančių gėralų atmainų žydai galėjo turėti daugiau, negu svaiginančių.

---

¹⁾ Plačiau apie tai žr. Lassar — Kohn, Die Chemie im täglichen Leben³, Leipzig 1916, 136—40. G. Trier, Vorlesungen über die natürlichen Grundlagen des Antialkoholismus, Berlin 1917, I Halbb. 12 59.

²⁾ Plg. Gittin 3,8.

³⁾ Plg. Rut. 2,14. Erubin 29 a.

⁴⁾ Plg. Sk. 6,3 Ps. 69,22.

⁵⁾ Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin²: herausgeg. von A. Villaret, Stuttgart 1900, I 638.

⁶⁾ Plg. I. I. Schevchzeri, Physica sacra, Augustae et Ulmae 1735, IV 1407. I. Knabenbauer, Commentarius in Evangelium secundum Ioannem², Parisiis 1906, 560 (ad 19, 29). V. Hehn, Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Übergang aus Asia⁷, Berlin 1902, 80.

⁷⁾ Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 12: Mig-ne, P. L. 82 713.

C. Terminų יין (*jajin*) ir oīvoḡ išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu

1. Terminų יין (*jajin*) ir oīvoḡ etimologija. — 2. Terminų יין (*jajin*) ir oīvoḡ išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu: a) termino יין (*jajin*) abstinentiškoji prasmė, b) termino oīvoḡ abstinentiškoji prasmė.

Originaliniame N. Į-mo tekste dažniausiai vartojamas vyno sąvokai išreikšti terminas yra oīvoḡ. Etimologiškai jis turi tam tikro panašumo į hebr. terminą יין (*jajin*), kuriuo vyno sąvoka dažniausiai išreiškiama protokanoninėse S. Į-mo knygose ir taip pat trad. žydų literatūroje. Norėdami tiksliau spręsti abstinentiškuoju atžvilgiu tam tikras N. Į-mo teksto vietas, kuriose minimas vynas, — pirma turime gerai suprasti patį vyno sąvoką išreiškiantį terminą. Kad tai būtų galima lengviau padaryti, čia panagrinėsime (1) terminų יין (*jajin*) ir oīvoḡ etimologiją, ir (2) jų išreiškiamąją sąvoką abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Akį metus gali atrodyti, kad S. Į-me vynui išreikšti vartojamas hebrajiškasis terminas יין (*jajin*) — graikiškai rašytiems N. Į-mo tekstams nebegali turėti jokios reikšmės. Tačiau, iš antros pusės, N. Į-mo tekstuose vyną išreiškias terminas — oīvoḡ graikų kalba nesiduoda išaiškinamas. Dėl to, tenka kiek arčiau išžiūrėti į šių dviejų terminų etimologiją.

Kai kas mano, kad hebr. terminas יין (*jajin*) esąs indoeuropiečių kilmės, taigi, visiškai nesemitiškas¹⁾. Taip manyti greičiausia bus juos sugestijonavusi ta aplinkybė, kad kalbamąjį hebrajų terminą galima pastatyti šitokioje indoeuropiečių kalbose vartojamų vynui išreikšti terminų eilėje: hebr. יין (*jajin*) = iain²⁾ = uain³⁾ = angl. win(e)⁴⁾ = gr. Foīv(oḡ)⁴⁾ = vok. Wein = lot. vin(um) = ital. vin(o) = pranc. vin = rus. вин(o) = liet. vyn(as).

¹⁾ Plg. E. Littmann, Deutschland und Morgenland im Lichte der Lehnwörter: ZDMG 78 (1924) 81. P. Haupt, Tranken die alten Babyl., 10. H. Schmidt, Die Alkoholfrage im Alten Testam., 8,36.

²⁾ Plg. P. Haupt, Tranken..., 10.

³⁾ Tartl: uain.

⁴⁾ Tartl: voinos. — Dabar digamma (F = v) graikų kalboje nebevartojama.

Tačiau, paieškoję atsakymo, ką šitie terminai indoeuropiečių kalbose reiškia pagal savo šaknį, su kuo būtent juos galima giminiškai sugretinti, — turime konstatuoti, kad čia jie vieniši, nesusiję su kitomis tose kalbose juos paaiškinančiomis šaknimis. Kitaip sakant, indoeuropiečių kalbose minėtieji terminai yra tik terminai. Vadinas, kalbamais indoeuropiečių kalbų terminais išreiškiamoji sąvoka taria apie gėralą, padarytą iš tokių vaisių (vynuogių), kurie indoeuropiečių tautų gyvenamose teritorijose vienur silpnai tarpsta, o kitur taip pat, greičiausia, yra tik iš kitur atkeliavę. Pav., graikų bevynių aukų periodas (θύσαι αἶνοι arba νηφάλια) kalba už tai, kad jie tada vynuogių vyno dar galėjo nežinoti¹⁾. Tokiame dabar vyno krašte, kaip Italija, vynmedis yra tik vėlesnių laikų importas²⁾. Romulas libacijai vartojo dar ne vyną, bet pieną³⁾.

Tikroji vynuogių tėvynė ieškotina ne Europoje, bet apie Mažąją Aziją, Siriją, Palestiną ir kitas nuo Kaukazo į pietus esančias sritis, kuriose ne tik vynuogės puikiai dera, bet ir seniausioji pasauliui žinoma vyno vartojimo scena⁴⁾ yra įvykusi. Tiesa, įvairūs geologiniai bei archeologiniai kasinėjimai parodė, kad vynuogių pėdsakų (sėklų, lapų) galima atrasti taip pat ir Europoje, tai rudųjų akmeninių anglių sluoksniuose, tai archainiuose kapuose⁵⁾. Tačiau, jos čia lengvai galėjo atkelti, jei ne per žmones, tai bent per jas mėgstančius paukščius ar gyvulius, kaip kad dar ir dabar kai kur atsitinka⁶⁾. Taigi, indoeuropiečių tautos neverta ieškoti hebr. termino יַיִן (*jajin*) tėvynės.

Tuo tarpu pasidairę po semitines kalbas, galime pastebėti, kad čia hebrajų terminas יַיִן (*jajin*) nėra vienišas, bet turi net ir labai senų giminių. Antai, assirų kalboje 𐎶𐎵 (īnu) reiškia vynas. Habrajų kalboje yra jam ne tik šaknimi, bet taip pat ir prasme giminiškų žodžių. Pav., יָן (*jan*), יֶן (*jun*), יַוָּן (*javan*), kurie reiškia: spausti, minti, ištrėkšti. Da-

1) Rg. K. Kircher, Die sakrale Bedeutung des Weines im Altertum, Glessen 1910, 3.

2) Plg. Plinius, Nat. Hist., lib. XVIII, n. 4, § 24.

3) Plg. Plinius, Nat. Hist., lib. XIV, n. 12, § 88.

4) Plg. Nojus vynuogyną ir jo pasigėrimą: Pradž. 9, 20-21.

5) Plačiau apie tai žr. Bassermann — Jordan, Geschichte des Weinbaus², Frankfurt a/M 1923, I 4—8.

6) Plg. RLV 14 265.

bar jau labai archaišku laikomas יָֿיִן (*javen*) reiškia: minkštas, silpnas. Tokiu būdu, hebrajų kalboje terminas יָֿיִן (*jajin*) gali reikšti: ištrėkštasis (Gekeltertes) iš minkštų uogų gėralas. Arabų kalba taip pat turi labai seną žodį— *uayn*¹⁾, kuris reiškia gražiai išsirpusių juodų (t. y. tamsiai raudonų) vynuogių kekę arba stačiai juodas vynuoges (raisin noir). Tokiu būdu, semitinių kalbų šviesoje apie hebrajiškąjį terminą יָֿיִן (*jajin*) galima tarti, kad jis išreiškia vyną pagamintą iš tamsiai raudonų arba apskritai raudonų vynuogių. Tai labai artimai primena jau anksčiausiais bibliniais laikais minimąsias kraujaspalves vynuoges (plg. terminą: יָֿיִן עֵֿנָֿבִי = „vynuogių kraujas“²⁾).

Visa tai rodo, kad ne hebrajų terminas יָֿיִן (*jajin*) yra kilęs iš indoeuropiečių kalbų, bet minėtieji indoeuropiečių kalbų vyną išreiškiantieji terminai, greičiausia, yra kilę iš semitinių kalbų³⁾, kurių teritorijose galėjo būti ir pati vynuogių kultūros tėvynė. Vadinasi, hebr. terminas יָֿיִן (*jajin*), minėtų indoeuropiečių kalbų terminų atžvilgiu gali būti ne tik archaiškesnis, bet dargi daugiau pasakąs apie pačią juo išreiškiamo gėralo sąvokos talpą.

2. Kalbėdami apie abstinentiškąją terminų יָֿיִן (*jajin*) ir oīvos prasmę, kaip minėjome, turime tikslą paruošti dirvą geresniam supratimui tų N. I-mo tekstų, kuriuose yra vartojamas oīvos terminas.

Jei patsai terminas oīvos gali būti skolintas iš semitinių kalbų, tai ten pat reikėtų ieškoti ir tikrosios jo prasmės. Dėl to, pirma panagrinėsime semitinio oīvos prototipo (a) יָֿיִן (*jajin*) termino abstinentiškąją prasmę, o paskiau (b) termino oīvos tokią pat prasmę.

a. Tarp archainių šaitinių, kuriuose gausiai vartojamas hebrajų יָֿיִן (*jajin*) terminas, yra protokanoninės S. I-mo knygos. Dėl to, pirma paanalizuosime kalbamąjį terminą abstinentiškuoju atžvilgiu hebrajiškuose Šv. R-to tekstuose. Toliau, pobibliinių

¹⁾ Už jo senumą kalba kad ir ta aplinkybė, jog dabartinėje arabų kalboje jis beveik nebežinomas. Autoriui teko patirti, kad net didžios inteligencijos arabai nevisada pasako jo prasmę, nors ir atpažįsta jame arabų kalbos žodį.

²⁾ Žr. 19 psl. 6 past.

³⁾ Plg. V. H e h n, *Ibid.*, 70.

laikų rabinija, kūrusi talmudikos raštus, yra buvusi neabejotinai tikriausia ir savo laiku gal net kompetetingiausia hebrajų יין (*jajin*) terminu išreiškiamosios sąvokos žinovė. Tad, paskui teks kiek pažvelgti taip pat ir į trad. žydų literatūros liudijimą termino יין (*jajin*) išreiškiamosios sąvokos klausimu.

Protokanoninėse S. I-mo knygosė terminas יין (*jajin*) yra vartojamas 139 kartus. Norėdami tiksliau aptarti juo išreiškiamą sąvoką abstinentiškuoju atžvilgiu, — duosime čia visų kalbamų tekstų konspektyvią analizę. Tam tikslui išrikiuosime juos toje eilėje, kaip jie randasi hebrajiškame tekste ir kartu pridėsime kiekvieno tokio teksto įvertinimą abstinentiškuoju atžvilgiu. Toje analizėje 1° pažymėtas tekstas reiškia, kad jame minimasis יין (*jajin*) terminas išreiškia aiškiai svaiginantį vyną; 2° pažymėtas tekstas reiškia, kad ten יין (*jajin*) turėjo arba galėjo būti svaiginas; 3° — kad galėjo būti svaiginas ir nesvaiginas; 4° — turėjo arba galėjo būti nesvaiginas; 5° — turėjo būti nesvaiginas:

Eilės Nr.	Vieta	Laipsnis	Eilės Nr.	Vieta	Laipsnis
1.	Pradž. 9,21	1 ^o	20.	Sk. 15,10	3 ^o
2.	Pradž. 9,24	1 ^o	21.	Sk. 28,14	3 ^o
3.	Pradž. 14,18	3 ^o	22.	Pakart. 14,26	3 ^o
4.	Pradž. 19,32	1 ^o	23.	Pakart. 28,39	3 ^o
5.	Pradž. 19,33	1 ^o	24.	Pakart. 29,5	3 ^o
6.	Pradž. 19,34	1 ^o	25.	Pakart. 32,33	2 ^o
7.	Pradž. 19,35	1 ^o	26.	Pakart. 32,38	3 ^o
8.	Pradž. 27,25	3 ^o	27.	Joz. 9,4	3 ^o
9.	Pradž. 49,11	3 ^o	28.	Joz. 9,13	3 ^o
10.	Pradž. 49,12	3 ^o	29.	Teis. 13,4	2 ^o
11.	Iš. 29,40	3 ^o	30.	Teis. 13,7	2 ^o
12.	Kun. 10,9	1 ^o	31.	Teis. 13,14	2 ^o
13.	Kun. 23,13	3 ^o	32.	Teis. 13,14	3 ^o
14.	Sk. 6,3	1 ^o	33.	Teis. 19,19	3 ^o
15.	Sk. 6,3	1 ^o	34.	1 Sam. 1,14	1 ^o
16.	Sk. 6,4	3 ^o	35.	1 Sam. 1,15	1 ^o
17.	Sk. 6,20	3 ^o	36.	1 Sam. 1,24	3 ^o
18.	Sk. 15,5	3 ^o	37.	1 Sam. 10,3	3 ^o
19.	Sk. 15,7	3 ^o	38.	1 Sam. 16,20	3 ^o

Eilēs Nr.	Vieta		Laipsnis	Eilēs Nr.	Vieta		Laipsnis
39.	1 Sam.	25,18	3 ⁰	76.	Oz.	14,8	3 ⁰
40.	1 Sam.	25,37	1 ⁰	77.	Joel.	1,5	1 ⁰
41.	2 Sam.	13,28	1 ⁰	78.	Joel.	4,3	2 ⁰
42.	2 Sam.	16,1	3 ⁰	79.	Am.	2,8	1 ⁰
43.	2 Sam.	16,2	3 ⁰	80.	Am.	2,12	3 ⁰
44.	Iz.	5,11	1 ⁰	81.	Am.	5,11	3 ⁰
45.	Iz.	5,12	1 ⁰	82.	Am.	6,6	1 ⁰
46.	Iz.	5,22	1 ⁰	83.	Am.	9,14	3 ⁰
47.	Iz.	16,10	5 ⁰	84.	Mich.	2,11	2 ⁰
48.	Iz.	22,13	1 ⁰	85.	Mich.	6,15	4 ⁰
49.	Iz.	24,9	3 ⁰	86.	Hab.	2,5	3 ⁰
50.	Iz.	24,21	3 ⁰	87.	Sof.	1,13	3 ⁰
51.	Iz.	28,1	1 ⁰	88.	Ag.	2,12	3 ⁰
52.	Iz.	28,7	1 ⁰	89.	Zach.	9,15	1 ⁰
53.	Iz.	28,7	1 ⁰	90.	Zach.	10,7	3 ⁰
54.	Iz.	29,9	1 ⁰	91.	Ps.	60,5	2 ⁰
55.	Iz.	51,21	1 ⁰	92.	Ps.	75,9	3 ⁰
56.	Iz.	55,1	3 ⁰	93.	Ps.	78,65	1 ⁰
57.	Iz.	56,12	1 ⁰	94.	Ps.	104,15	3 ⁰
58.	Jer.	13,12	3 ⁰	95.	Pat.	4,17	2 ⁰
59.	Jer.	13,12	3 ⁰	96.	Pat.	9,2	4 ⁰
60.	Jer.	23,19	1 ⁰	97.	Pat.	9,5	4 ⁰
61.	Jer.	25,15	2 ⁰	98.	Pat.	20,1	1 ⁰
62.	Jer.	35,2	3 ⁰	99.	Pat.	21,17	2 ⁰
63.	Jer.	35,5	3 ⁰	100.	Pat.	23,20	1 ⁰
64.	Jer.	35,7	3 ⁰	101.	Pat.	23,30	1 ⁰
65.	Jer.	35,8	3 ⁰	102.	Pat.	23,31	1 ⁰
66.	Jer.	35,14	3 ⁰	103.	Pat.	31,4	1 ⁰
67.	Jer.	40,10	4 ⁰	104.	Pat.	31,6	1 ⁰
68.	Jer.	40,12	4 ⁰	105.	Job.	1,13	3 ⁰
69.	Jer.	48,33	4 ⁰	106.	Job.	1,18	3 ⁰
70.	Jer.	51,7	2 ⁰	107.	Job.	32,19	5 ⁰
71.	Ezech.	27,18	2 ⁰	108.	GG.	1,2	3 ⁰
72.	Ezech.	44,21	1 ⁰	109.	GG.	1,4	3 ⁰
73.	Oz.	4,11	1 ⁰	110.	GG.	2,4	3 ⁰
74.	Oz.	7,5	1 ⁰	111.	GG.	4,10	3 ⁰
75.	Oz.	9,4	3 ⁰	112.	GG.	5,1	3 ⁰

Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis	Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis
113.	GG.	7,10	3 ⁰	127.	Dan.	1,16	2 ⁰
114.	GG.	8,2	2 ⁰	128.	Dan.	10,3	3 ⁰
115.	Jer. r.	2,12	3 ⁰	129.	Neh.	2,1	2 ⁰
116.	Ekle.	2,3	1 ⁰	130.	Neh.	2,1	2 ⁰
117.	Ekle.	9,7	3 ⁰	131.	Neh.	5,15	3 ⁰
118.	Ekle.	10,19	3 ⁰	132.	Neh.	5,18	3 ⁰
119.	Est.	1,7	2 ⁰	133.	Neh.	13,15	4 ⁰
120.	Est.	1,10	1 ⁰	134.	1 Kron.	9,29	3 ⁰
121.	Est.	5,6	1 ⁰	135.	1 Kron.	12,40	3 ⁰
122.	Est.	7,2	1 ⁰	136.	1 Kron.	27,27	3 ⁰
123.	Est.	7,7	2 ⁰	137.	2 Kron.	2,9	3 ⁰
124.	Est.	7,8	2 ⁰	138.	2 Kron.	2,14	3 ⁰
125.	Dan.	1,5	2 ⁰	139.	2 Kron.	11,11	3 ⁰
126.	Dan.	1,8	2 ⁰				

Kaip iš šitos analizės matyti, tokių atsitikimų kur Šv. R-te hebr. terminas יָיִן (*jajin*):

- (1⁰) turėjo būti svaiginas yra - - - - - 42;
- (2⁰) turėjo arba galėjo būti svaiginas yra - - - - - 21;
- (3⁰) galėjo būti svaiginas ir nesvaiginas yra - - - - - 67;
- (4⁰) turėjo arba galėjo būti nesvaiginas yra - - - - - 7;
- (5⁰) turėjo būti nesvaiginas yra - - - - - 2.

(Viso 139)

Nagrinėdami iš eilės termino יָיִן (*jajin*) abstinenciškąją prasmę trad. žydų literatūros požiūriu, pertoli išeitume į periferijas, dėdami panašią analizę. Tam tikslui, manome, mums visiškai pakaks, jei iš talmudikos duosime tik vieną kitą charakteringesnį tekstą.

Kad terminas יָיִן (*jajin*) taip pat ir trad. žydų literatūroje išreiškia dažniausiai svaiginančią sąvoką, čia neįrodinėsime. Pastebėti vertėtų nebent tai, kaip rabinija aiškinosi termino יָיִן (*jajin*) etimologiją siedama ją su svaiginančiąja jo prasme. Antai, Babilonijos Talmude rašoma: „Kodėl vadinama jį (t. y. vynu terminu) יָיִן (*jajin*)... יָיִן (*jajin*, yra vadinama dėl to), kad jis į

pasaulį aimanas (יֵלָלָה, *jelala*) atneša.¹⁾ Aišku, kad šis neva etimologinis יין (*jajin*) termino aiškinimas remiamas svaiginančia jo prasme.

Tačiau, yra taip pat ir tokių vietų, kur kalbamasis terminas svaiginančios prasmės neturi. Pav., tame pačiame Talmude skaitome: „Rabbi Šimon, Eliezerio sūnus, sako: Vynas (יין, *jajin*, reikalingas) valgiui, o actas, kad į jį būtų galima padažyti (duoną); alyvos gi ir svogūnai (taip pat reikalingi) valgiui... Čia kalbama apie virtąjį vyną²⁾). Virtasis gi vynas, kaip jau žinome, buvo nesvaiginas. — Apskritai, terminas יין (*jajin*) žydų dažnai būdavo vartojamas vietoje termino תירוש (*tiroš*). S. Kraussas, aprašydamas žydų vyno spaudimo procesą, sako: „Vynas, kuris, ištekėdamas pro užtvarą iš viršutinės spaustuvo duobės, šiek tiek persikošdavo, ... nuolat tekėdavo į apatinę spaustuvo duobę, kol ji pribėgdavo. Nuo šito momento išspaustosios sultys jau vadinosi „vynas“ (יין)³⁾... Tačiau, kokybės atžvilgiu, tai buvo tik sultys (תירוש), kurios, matyt, buvo labai saldžios, nes priskiriamos prie saldumynų (...מִיני מתיקה)⁴⁾. Kitur vėl yra minimas „vynas (יין, *jajin*) tebelaikomas vynuogėse nuo šešių pasaulio tvėrimo dienų⁵⁾. Čia minimas „vynas vynuogėse“ (יין בענבים) artimai primena aukščiau minėtąjį Izaijo posakį „vynuogių sultys kekėje“ (התירוש בַּאֲשְׁמֹרֶת)⁶⁾. Aišku, kad šitoks vynuogėse tebesantis „vynas“, nors jis ir vadinamas jau יין (*jajin*) terminu, bet yra dar nesvaiginančios vynuogių sultys.

Kaip matome, hebrajų terminas יין (*jajin*=„vynas“) tiek Šv. R-to, tiek talmudikos tekstuose vienur išreiškia svaiginančius, o kitur nesvaiginančius gėralus. Vadinasi, kalbamojo termino išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra ne

1) Joma 76 b: „ראמאי קרי ליה יין ... יין שמביא יללה לעולם“.

2) Erubin 29 a: „רבי שמעון בן אלעזר אומר יין כדי לאכול בו חומץ כדי לסבל בחמרא מבשלא“.

3) Šitas S. Krausso teigimas nėra perdėjimas, bet turi atradimą pačioje trad. žydų literatūroje. Ten būtent vynu (יין) yra vadinamos net ką tik iš spaustuvo pradėjusios tekėti vynuogių sultys. Plg. Aboda zara 55 b; 56 a.

4) Ibid., II 235: „Der Wein, der durch den Gitterboden der oberen Kufe ein wenig filtriert werden musste... floss stetig ab, bis die untere Kufe von ihm voll wurde. Von da an erst hieß der Saft „Wein“ (יין)... Doch war er der Qualität nach vorerst nur Most (תירוש), der gewiss sehr süß war, da er zu den Süßigkeiten (... מיני מתיקה) gezählt wurde“.

5) Berakot 34 b: „יין חמשימר בענבין מששת ימי בראשית“.

6) 65,8.

adekvatinė, bet bendrinė¹⁾. Kitaip sakant, jei kalbamasis terminas kurioje nors Šv. R-to vietoje neturi aiškiai svaiginančios ar nesvaiginančios prasmės iš konteksto, — tai jis pats vienas, kaip terminas, negali būti suprantamas nei griežtai svaiginančia, nei griežtai nesvaiginančia prasme. Tokiais būtent atvejais hebrajų terminas יין (*jain*), kaip terminas, gali pasakyti tik tai, kad juo išreiškiamasis objektas yra vynuogių produktas²⁾.

Neįžvelgimas to fakto, kad hebrajų terminas יין (*jain*) abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškia bendrinę sąvoką, kartais sukelia neišaiškinamų keblumų. Pav., E. Busse, pergreitai užsiangazavęs, kad terminas יין (*jain*) esą „išreiškia raugintą svaiginantį vyną“³⁾ — nebegali suprasti hebrajiškajame Šv. R-to tekste šitaip kalbančio Jobo: „Štai mano viduriai yra tartum vynas (יין) be kvapo, kuris naujas odas suplėšo“⁴⁾. Jei vynas plėšo vynui laikyti odas, tai jis dar nėra išrūgęs vynas; o jei neišrūgęs vynas yra „be kvapo“, — tai yra dar nepradėjusios rūgti vynuogių sultys. Užtat, šioje vietoje minimasis terminas יין (*jain*) LXX-je yra verčiamas tik: γλεῦκος (= saldžios nesvaiginančios vynuogių sultys), o V-je: mustum. Atsidūręs šitokio fakto akyvaizdoje E. Busse, galvoja: „Iš turinio, o taip ir iš lotyniškojo bei graikiškojo (kalbamos) vietos vertimo — čia labiau būtų galima laukti tiroš termino; nes jain išreiškia jau gatavą vyną“⁵⁾. Iš tikrųjų gi šioje hebrajiškojo teksto vietoje jokių terminų pakeitimų „laukti“ nereikia, o tik reikia įžvelgti tą faktą, kad termino יין (*jain*) išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra bendrinė. Dėl to, kalbamame tekste ji gali būti suprantama taip pat ir nesvaiginančių vynuogių sulčių (γλεῦκος, mustum) prasme.

b. Kad terminas οἶνος, kaip aukščiau matėme, greičiausia, yra kilęs iš hebr. termino יין (*jain*), tai nenuostabu, kad ir jo

¹⁾ Plg. Cornelius a Lapide, Comment. in Matth. 26, 29.

²⁾ Pav., graikiškasis terminas οἶνος šito vykusiai išreikšti negali. Norint pasakyti „vynuogių vynas“, nepakanka sakyti οἶνος, bet tiksliau yra sakyti „οἶνος ἀμύρῳ“. Plg. Herodotus, Histor. lib. II, cap. 37, n. 5; cap. 60, n. 3.

³⁾ Ibid., 11: „bezeichnet den gegorenen berauschenden Wein“.

⁴⁾ 32, 19: „הַבָּרֶכֶת בְּיַד הַיַּיִן לֹא-יִפְתָּח בְּאֵבוֹת הַיַּיִן רֵיחַ“.

⁵⁾ Ibid., 12: „Aus dem Inhalt wie aus der lateinischen und griechischen Übersetzung des Verses würde man eher hier tirosch erwarten, da jain den fertigen Wein bezeichnet“.

išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra tokia pat, kaip ir paskutiniojo. Tačiau, kad tai būtų galima aiškiau pamatyti, pažvelgsime čia dar kiek į oīvos termino išreiškiamąją sąvoką LXX-je ir N. Į-mo tekstuose.

Kad LXX-je terminas oīvos daugelyje vietų išreiškia svaiginančią sąvoką, čia specialiai įrodinėti nebereikia. Tam tikslui pakanka pasakyti tiek, kad beveik visuose tekstuose, kuriuose mes termino יין (*jain*) analizėję pažymėjome 1° arba 2° laipsniu, — LXX-je vis yra vartojamas oīvos terminas.

Kalbant dėl oīvos termino nesvaiginančios prasmės, krinta į akis jo didelis neįautrumas skirti aiškiai svaiginančias nuo aiškiai nesvaiginančių sąvokų. Pav., iš 38 vietų, kuriose TM yra vartojamas nebe יין (*jain*), bet jau žymiai už jį dažniau nesvaiginančius vynuogių produktus išreiškiantis terminas— תירוש (*tiroš*)¹⁾, LXX-je 36-se vietose²⁾ vis dar verčiamas tuo pačiu oīvos terminu. Dėl šito jo neįautrumo, jis vartojamas net tokiose vietose, kur yra išreiškiamos nesvaiginančios sąvokos, pav., Iz. 16, 10; Mich. 6, 15; Ag. 1, 11. Dėl to, tokį terminą tenka laikyti abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškiančiu taip pat tik bendrinę sąvoką, jei kontekstas nieko nesako už adekvatinę prasmę.

N. Į-me terminas oīvos (jei neminėti du kartus minimo οἶνοπότης³⁾ ir vieną kartą οἶνοφλυγία⁴⁾ yra minimas 34-se vietose⁵⁾. Dešimtyje vietų⁶⁾ šiuo terminu išreiškiamas naujasis vynas (oīvos véos). Kaip jau žinome, naujasis vynas galėjo būti svaiginas (po ilgesnio rūgimo) ir nesvaiginas (jeigu šviežus). Be to, dešimtyje vietų⁷⁾ minimas oīvos terminas taip pat gali būti suprantamas tiek svaiginančia, tiek nesvaiginančia prasme. Dėl to, taip pat ir N. Į-me kalbamasis terminas abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškia ne adekvatinę, bet bendrinę sąvoką.

1) Plg. 32 psl. 1 past.

2) Likusiose gi dviejose vietose (Iz. 65, 8 ir Oz. 4, 11) hebr. terminas יין (*jain*) yra verčiamas ῥουξ (grūdas) ir net μέθυσμα (girtavimas) terminais.

3) Mt. 11, 19. Lk. 7, 34.

4) 1 Petr. 4, 3.

5) Mt. 9, 17. 17. 17. 27, 34. Mk. 2, 22. 22. 22. 22. 15, 23. Lk. 1, 15; 5, 37. 37. 38; 7, 33; 10, 34. Jn. 2, 3. 3. 9. 10, 10; 4, 46. Rom. 14, 21. Efez. 5, 18. 1 Tim. 3, 8; 5, 23. Tit. 2, 3. Apr. 6, 6; 14, 8. 10; 16, 19; 17, 2; 18, 3. 13; 19, 15.

6) Mt. 9, 17. 17. 17. Mk. 2, 22. 22. 22. 22. Lk. 5, 37. 37. 38.

7) Lk. 7, 33; 10, 34. Jn. 2, 3. 3. 9. 10, 10; 4, 46. Apr. 6, 6; 18, 13.

Vadinas, kaip termino יין (*jajin*), taip ir termino oīvoš išreiškiamoji sąvoka abstinentiškumu atžvilgiu yra ne adekvatinė, bet bendrinė, jei iš konteksto nėra aišku kitaip.

D. Svaiginamųjų gėrų alkoholingumas senovės Palestinoje

1. Destiliacijos klausimas žyduose. — 2. Žydų turėtos vynuogių atmainos. — 3. Galimas žydų vartotų gėrų alkoholingumas apskritai.

Sprendžiant senovės Palestinos vartotų gėrų alkoholingumo klausimą, pirmiausia tenka žinoti ar žydai jau mokėjo gaminti svaiginamuosius gėrus (1) destiliacija. Be to, gėrų alkoholingumas, ypač anais laikais, labai daug priklausė nuo (2) daugiausiai vartotos vynuogių atmainos. Atsakius į šiuodu klausimu, jau bus galima bent apytikriai spręsti taip pat ir apie (3) žydų vartotų svaiginamųjų gėrų alkoholingumą apskritai.

1. Lig šiol buvo laikomasi tokios nuomonės, kad destiliacija arba stiprių svaiginamųjų gėrų gaminimas alkoholi išgaruodinant buvo išrasta arabų apie VIII amž. po Kr.¹⁾. Tačiau, paskutiniaisiais laikais kai kas pradeda šią nuomonę neigti. Pav., P. Hauptas tvirtina, kad destiliacija buvusi žinoma jau senovės babiloniečiams²⁾. Tokiu būdu ji gali siekti net klasiškuosius senovės Babilonijos kyliaraščių — Hammurapi (apie 2000 m. pr. Kr.) laikus. Šiai nuomonei patvirtinti duodama net keletas argumentų³⁾. Antai, arab. žodis قَطَّرَ (*qat-tara* = „destiliuoti“) gali priminti assirų žodį 𐤒𐤍 𐤕𐤕𐤕𐤍 𐤕𐤕𐤕𐤍 (*qatāru*), kas reiškia kilti aukštyr. Be to, jei Homeras mini vyno skiedimą 1:20 proporcija⁴⁾, jei Herodotas sako, jog senovės egiptiečiai balzamuojamųjų vidurius pirmą išplaudavę palmių

1) Plg. E. Harnack, Die Bibel und die alkoholischen Getränke Berlin 1894, 4.

2) Tranken ..., 6-7.

3) Plg. P. Haupt, Tranken ..., 6-9.

4) Odyssea, IX, 209.

vynu ("οἶνω ποινικῶν")¹⁾, jei Plinius kalba apie liepsnojančią vyną²⁾, tai atrodytų, kad tokiais atvejais galėjo būti kalbama apie didelio alkoholingumo, taigi, destiliacija pagamintuosius gėralus.

Tačiau, nors taip ir a t r o d o, bet griežtai šito teigti dar negalima. Minėtas filologinis argumentas, kuriuo bandoma apeliuoti į assirų mokėjimą praktikuoti destiliaciją,—yra ne tik labai silpnas, bet ir iš viso vargiai ką padedąs. Juk assirų žodis (qataru) nereiškia būtinai garų kilimą aukštyrą, kaip esti destiliacijos procese, bet: 1) kilimą aukštyrą apskritai (pav., , qataru ana hursāni

= „lipti į kalnus“); 2) kilimą dūmų aukštyrą; 3) rūkymą dūmais. Taigi, čia tesimato kilimo, deginimo bei rūkymo, o ne garuodinimo arba destiliacijos procesas. — Toliau, jeigu gerų vynuogių sultys rūgsta patogiose rūgimui sąlygose, tai natūraliai galima gauti 16—18% alkoholingumo vyną. Šitokią vyną atskiedę homeriškąja proporcija (1:20), gautume nesvaiginantį vyną, kuriame būtų netoli 1% alkoholio. Tai nebuvo anais laikais kažkoks negyvenimiškas skiedinys, bet maždaug graikų vartoto oīvos δευτερίας, romėnų lora, o žydų תמז (tamad) vertės gaivinas gėralas. — Be to, nebūtinai destiliacija turėjo būti pagamintas ir tas palmių vinas, kuriuo senovės egiptiečiai plaudavo balzamuojamųjų lavonus. Mūsų laikų farmaceutikos požiūriu, aname egiptiečių veiksmo gal norėtume išvelgti norą lavoną dezinfikuoti didelio alkoholingumo gėralu. Tą patį turėtume pasakyti gal ir apie aną Gailestingąjį Samarietį, kuris, atradęs nelaimės ištiktąjį artimą, „aprišo jo žaizdas užpylęs aliejaus ir vyno“³⁾. Šitas Kristaus laikų mediko — Šv. Luko Evangelisto užfiksuotas žaizdų tvarstymo būdas rytų kraštuose tebėra praktikuojamas iki šių dienų. Dar ir dabar būtent anų kraštų žmonės prie žaizdų deda vadinamąjį balsam el-Samiry

(balsam el-S'amiry = „Samariečio balzamas“; baume du Samaritain⁴⁾; Samaritaner—Balsam⁵⁾, kuris padarytas iš aliejaus

¹⁾ Histor. lib. II, n. 86.

²⁾ Nat. Hist., lib. XIV, n. 6, § 63.

³⁾ Lk. 10, 34.

⁴⁾ Plg. M. Jullien, L'Egypte, Lille 1891, 276.

⁵⁾ Plg. L. Fonck, Streifzüge..., 152.

ir vynu. Bet, kalbamasis mišinys nėra padarytas su kokia nors didelio alkoholingumo degtine — عرق ('araq')¹; jame vartojamas paprastas vinas — خمر (hamr). Taigi, kaip šitas „Samariečio balzamas“, taip panašiai ir egiptiečių lavonų balzamavimas dar neįrodo anais laikais destiliuotų svaiginamųjų gėralų buvimo fakto. — Pagaliau, Plinijaus liudijimas apie Falerinos vyną, jog jis esąs „vienas iš vynu, kurį galima uždegti“²), greičiausia, taria apie tokio vyno amforoje po kamščiu susirinkusių alkoholio garų uždegimą. Jei jis būtų buvęs daromas destiliacija, t. y. visiškai skirtingu nuo kitų vynu darymo būdu, — tai Plinijus vargiai būtų šitokią dalyką nepaminėjęs.

Jei ir tarsime, kad destiliacija babiloniečiams buvo jau senai žinoma, kaip to norėtų P. Hauptas, tai iš to dar neišeina, kad žydų tautoje destiliacijos principu taip pat jau buvo naudojama. Iš Šv. R-to tekstų apie tai dar nieko negalime spręsti. Nieko konkretaus tuo reikalu nepasako nė trad. žydų literatūra. Dėl to, tenka laikytis tokios nuomonės, kad Kristaus laikais žydų tautoje svaiginamųjų gėralų gaminimas destiliacija dar nebuvo praktikuojamas.

2. Jei žydai svaiginamųjų gėralų dar negamino destiliacija, tai jie juos gamino natūraliu rauginimu. Beje, aukščiau minėtas 16—18% vyno alkoholingumas paprastu rauginimu taip pat dar nevisada galimas pasiekti. Kad vynuogių sulčių rūgimo procesą sukeltų vyno rūgimo grybelis (*saccharomyces ellipticus*) galėtų daugiausiai pagaminti alkoholio, be pačios vyno spaudimo technikos, rūgimo proceso priežiūros ir kt., ypatingos reikšmės turi tose sultyse esantis vynuogių cukraus kiekis³).

---

¹ Skirti nuo fonetiškai labai artimo (bent europiečio kalbos organų tarlant) termino عرق ('ar'ak), t. y. tam tikro medžio, kurio lapai (vad. عرق , su'ak) vartojami dantims valyti.

² N. t. H. st. lib. XIV, n. 6, § 63: „solo vinorum flamma accenditur“.

³ Apskaičiuota, kad iš 100 gr. vynuogių cukraus, natūraliu rūgimu pagaminama apie 40 gr. alkoholio. Jei vynuogių sultyse cukraus mažiau, tai jis, rūgimo proceso metu, beveik visas paverčiamas alkoholiu. Jei cukraus yra daugiau, tai dalis jo dar gali ir atlikti, nes pasiekus 16—18% gėralo alkoholingumą, — rūgimo grybelių darbas tampa nebeįmanomas, jos „mielių“ pavidale nugrimsta ant dugno, rūgimo procesas sustoja, gėralas nusiėkaidrina. — Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin, II 1088.

Tas vynuogių cukraus gausumas savo ruožtu priklauso nuo klimatinių aplinkybių, vynuogynų pozicijos, priežiūros, o ypač nuo pačių vynuogių atmainos.

Sprendžiant iš klimatinių aplinkybių, Palestina vynuogių kultūrai buvo labai tinkama. Pasibaigus lietu periodui, vynuogynai buvo iriguojami cisternose surinktuju vandeniu. Daugiausia kalnuotoje bei kalvuotoje Palestinos teritorijoje buvo galima padaryti gražias saulės atokaitoje vynuogynams terasas. Pati gi saulė Palestinoje labai retai tėra dengiama menkų debesų arba tam tikrų pilkšvų miglų. Šiaip jau kasdieną saulė ten taip stipriai šviečia, kad neįpratusiam europiečiui dienos metu beveik neįmanoma išeiti iš namų be spalvotų akinių. Atrodo, kad visos šitos aplinkybės kalba už kiek galima aukštesnį senovės Palestinos vynuogių cukraus procentą.

Tačiau, visos šitos palankiosios vynuogių cukraus atsiradimui išorinės aplinkybės negali pasiekti vynuogėse viso galimo efektingumo, jei pati vynuogių rūšis nebus tam palanki. Kaip aukščiau buvo minėta, iš talmudikos davinių žinome, kad Kristaus laikais Palestinoje galėjo būti auginama juodų arba tamsiai raudonų, raudonų ir baltų arba gelsvų vynuogių. Pačiame Šv. R-te nerandame smulkesnių žinių apie bibliniais laikais Palestinoje augintų vynuogių atmainas. Yra tačiau tokių tekstų, iš kurių galima aiškiai matyti kokios spalvos tada buvo auginamos vynuogės. Šv. R-te būtent minimas mums jau žinomas poetiškas terminas דָּם-עֲנָבִים¹⁾ (*dam 'anabim*; αἷμα σταφυλῆς²⁾) = „vynuogių kraujas“). Juo nėra tariama tropiškai apie vynuogėse esantį skystį, tartum jų kraują, bet apie kraujo raudonumą primenančią jų spalvą. Pav., „kodėl raudonas tavo apsilvilkimas, ir tavo drabužiai, kaip minančiųjų spaustuve“³⁾ Arba vėl: „Nežiūrėk į vyną, kai jis raudonuoja (taurėje)...“⁴⁾. Vynuogių produkto sugretinimas su krauju vartojamas, tiek S.⁵⁾, tiek N. Į-me⁶⁾). Trad. žydų literatūroje stačiai suponuojama, kad jeigu jau vynas, tai ir raudonas. Pav., Babilonijos Talmude skaitome šitokią vietą: „Kas reikalinga

¹⁾ Plg. Pradž. 49, 11. Pakart. 32, 14. Iz. 63, 2.

²⁾ Plg. Ekl. 39, 26; 50, 15. 1 Mak. 6, 34.

³⁾ Iz. 63, 2: מַה יֵּשֶׁה אָדָם לְלִבְוֶשֶׁת וּבִגְדָיו כְּרוֹתָ בְּגֶת־

⁴⁾ Pat. 23, 31: „אַל-תִּרְאֵהוּ כִּי יִתְאָדָם“

⁵⁾ Plg. Iz. 49, 26.

⁶⁾ Plg. Apr. 14, 17—20; 17, 6.

prie valgymo? Rab sakė: mėsa. Šemuel sakė: vynas. Rab sakė: mėsa, (nes) jėgą atstato jėga. Šemuel sakė: vynas, (nes) raudonumą atstato (tai, kas yra) raudonas¹⁾. Be to, semitinėse kalbose vyno sąvokai išreikšti plačiausiai vartojama šaknys yra *hmr*: pav., hebrajų חֶמֶר (*hemer*); aramajų חֻמְרָא (*hamra*) ir חֶמֶר (*hamar*); sirų حَمْرٍ (*hamro*); arabų حَمْرٍ (*hamr*). Šita šaknimi išreiškiama taip pat ir raudona spalva. Antai, hebrajų חֶמֶר (*hamar*); arabų أَحْمَرُ ('*ahmar*; moter. gim. عَمْرٍَا, (*hamr'a*). Tuo tarpu baltų arba gelsvų vynuogių produktas Šv. R-te niekur nėra minimas.

Visa tai rodo, kad bibliniais laikais žinomiausios ir plačiausiai Palestinoje vartojamos vynuogės buvo kraujaspalvės, taigi, raudonos²⁾. Raudonose gi vynuogėse yra mažiau vynuogių cukraus, negu baltose arba gelsvose. Dėl to, iš baltųjų vynuogių pagamintieji vynai išeina stipresni, negu iš raudonųjų³⁾. Tai iš dalies pateisina tą faktą, kodėl šiais laikais Palestinoje, dėl stipresnius svaiginamuosius gėralus mėgstančių europiečių kolonistų įtakos, baltosios vynuogės beveik baigia išstumti raudonąsias.

3. Numanydami, kad senovės Palestinos žydų svaiginamieji gėralai dar nebuvo gaminami destiliacija ir kad jų vynuogės daugiausia buvo raudonos spalvos, — jau galime bent apytikriai spręsti, koks galėjo būti jų pagamintųjų gėralų alkoholingumas.

Jei svaiginamuosius gėralus žydai gaminosi natūraliai rūgindami, tai geriausiose sąlygose jų alkoholingumo terminas ad

1) Šabbat 129 a. „מאי צרכי סעודה רב אמר בשר ושמואל אמר יין רב אמר בשר נפש חלק נפשא ושמואל אמר יין סומקא חלק סומקא“

2) Plg. Benediktus XIV, *De festis Domini Nostri Iesu Christi et de Beatae Mariae Virginis*⁸⁾, Patavi 1758, lib. I, cap. 2, n. 30 (p. 37). I. B. Villalpandus *Cordubensis*, Ibid., pars II, lib. III, cap. 22 (III, p. 490). C. Ikenius, *Antiquitates hebraicae*, Bremae 1732, 550. E. Ackermann, Ibid., 91. S. Munk, *Palestine, description géographique, historique et archéologique*, Paris 1845, 23. A. Rosenzweig, Ibid., 46. G. Jacob, Ibid., 102. V. Zapietal, Ibid., 29. F. Bassermann — Jordan, Ibid., I 22.

3) Plg A. Rosenzweig, Ibid., 46. L. M. Siculus, *De rebus Hispaniae memorabilibus*, lib. I: „Hispaniae Illustratae seu rerum urblumque Hispaniae, Lusitaniae, Aethiopiae et Indiae scriptores varii“, Francofurti 1603, I 296-97.

quem negalėjo būti didesnis, kaip 16—18%. Tačiau, apie faktinį jų gėralų alkoholingumą tenka spręsti iš kitokių aplinkybių.

Kaip matėme, žydų augintoji vynuogių rūšis nebuvo iš saldžiausiųjų. Rūgstant tokių vynuogių sultims, alkoholingumas galėjo nepasiekti termino ad quem. Kad vyno rūgimo procesas vykdavo nuo oro neizoliuotas, tai dalis atsirandančio alkoholio lengvai galėjo būti čia pat paverčiama actu. Jeigu dėl tos pačios priežasties beveik visuose mūsų laikų vynuose yra šiek tiek acto rūgšties, tai juo labiau tai galėjo būti primityviausiomis priemonėmis gamintuose bibilinių Palestinos laikų vynuose. Be to, padėjus vyną į sandėlius, dalis jo alkoholio, tam tikru svaimingu procesu sunaudojama vadinamajam „vyno žiedui“ (Blumme; bouquet) susidaryti, nuo kurio vėliau priklauso vyno skonio gerumas bei aromatingumas. Vis tai aplinkybės šiek tiek mažinančios gėralo alkoholingumą.

Apskritai, natūralaus rūgimo procesu gaminamų vynuogiinių vynų alkoholingumas yra labai svyruojas dalykas. Pav., Vokietijoje padaryta tokių vynų analizė parodė, kad jų alkoholingumas svyruoja nuo 3,2% iki 16%¹⁾; Mažosios Azijos ir Sirijos vynų analize buvo konstatuota 8,13% alkoholio²⁾.

Kaip žinome, senovės Palestinos vynų actavimasis buvo gana dažnas dalykas³⁾. Babilonijos Talmude (tiesa, gal su orientališku perdėjimu) pasakyta, kad „Rab Honai (kartą) surūgo keturi šimtai indų vyno“⁴⁾. Dėl to, visiškai suprantamas dalykas, kodėl, kaip jau buvo minėta, jie net tris kartus per metus tikrindavo savo vyną⁵⁾. Perkant gi vyną didesniais kiekiais buvo laikomasi tokios taisyklės, kad „vyno rūsyje šimtui indų turi būti skaitoma dešimt surūgusių“⁶⁾. Iš aukščiau sakyto žinome, kad vynas paprastai tada actuojasi, kai jo alkoholingumas nesiekia daugiau, kaip 10%. Bendrai, juo vynas turi mažesnę alkoholio procentą, juo greičiau actuojasi. Izidorius Isp. pastebi, kad ypač greitai actuojasi vandeniui atskiestasis vynas. Jam atrodo, jog net actas iš to galys turėti savo vardą⁶⁾. Tad,

¹⁾ Plg. Handwörterbuch d. g. Medizin, II 1089.

²⁾ Plg. Baba batra 98 b.

³⁾ Berakot 5 b: רב חונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא.

⁴⁾ Plg. Gittin 3, 8.

⁵⁾ Baba batra 6, 2: מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה.

⁶⁾ Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 9: Migne, P. L., 82 712: „acetum... quia aequatum.. Unde et acidum, quasi aequidum“.

jeigu Palestinos vynai greitai actuodavosi, tai jų alkoholingumas negalėjo būti didelis.

Vienas iš plačiausiai bibliniais laikais Palestinoje žinomų vynų buvo Saronο vynas. Tačiau, anot Babilonijos Talmudo, jis buvo „vienas iš silpnesniųjų“¹⁾ Palestinos vynų. Dėl to, skiedžiant jį vandeniu vartota žemesnioji proporcija (1:2)²⁾. Nemažiau už jį Palestinoje žinomas Karmelio vynas, — buvo dar silpnesnis už saroniškį vyną. Babilonijos Talmude, būtent, pasakyta, jog „(vandeniu atskiestas) Saronο vynas yra dar toks pat, kaip Karmelio grynas (vandeniu neatskiestas) vynas“³⁾.

Iš čia duotųjų davinių atrodo, kad biblinių Palestinos laikų vynai vidutiniškai galėjo turėti apie 4—8% alkoholio. Palmių ir kitų mišinių vynai bei gėralai, pav., שכר (*šekar*), galėjo turėti apie 8—12%. Šio paskutinio alkoholingumo galėjo būti taip pat ir kai kurie Palestinon importuojami vynai, kurie, tačiau, Palestinos liaudies gyvenime didesnės reikšmės negalėjo turėti.

Senovės Palestinos vynų skiedimą 1:2 arba 1:3 P. H a u p t a s⁴⁾ lygina su šių laikų anglų grog, kurią jie taip pat maišo su vandeniu 1:2 arba 1:3 (iš čia jų: two - water grog = „dviejų vandenių groga“; three - water grog = „trijų vandenių groga“ arba Scotch high-ball = „puikusiai škotiskasis mišinys“). Tačiau, alkohologiniu atžvilgiu, šitokio sugretinimo daryti negalima. Mat, anglų grog yra stiprus svaiginas gėralas (sudėtas iš rūmo, konjako ir arako), kuris savo alkoholingumu prilygsta vidutiniškai degtinei. Scotch high-ball yra jau tikra škotiškoji degtinė (whisky) atmiešta beveik 1:3 sodos vandeniu su ledu. Minėti anglų gėralai, nors jie yra atskiesti 1:3 proporcija, bet jų alkoholingumas dar pasilieka apie 6—10%. Taigi, jie yra vis dar gana svaiginą. Tuo tarpu biblinių Palestinos laikų ordinarieji vynai atskiesti tokia pat proporcija galėjo turėti tik apie 1—2% alkoholio. Nenuostabu tad, jeigu Atenaeus 1:3 proporcija atskiestųjų vynų dalinimą pokylyje, jų silpnumą charakterizuodamas, vadino kiek pašėpiančiu „varlių vyno dalinimo“ (βατράχους οίνοχοεῖν) terminu⁵⁾.

➤ Šabbat 77 a: „לחוד דרפי“ — Plg. G. D a l m a n, Jesus — Jeschua, Leipzig 1922, 137.

²⁾ Šabbat 77 a. Nidda 2,7 — Plg. 42 psl.

³⁾ Nidda 21 a: „השרוני נדון ככרמלי חר“.

⁴⁾ Plg. Tranken..., 9.

⁵⁾ Plg. G u h l — K o h n e r, Ibid. 446.

Visa, kas šiame skyriuje pasakyta apie Kristaus laikais žydų tautos vartotus gėralus in specie galima suglausti į sekančias svarbesnes išvadas:

1. Šalia įvairių svaiginančių gėralų žydų tautoje buvo gaminama taip pat įvairių nesvaiginančių gėralų.

2. Visus svaiginančius gėralus žydai pigiai mokėjo paversti silpnai svaiginančiais arba ir visiškai nebesvaiginančiais gėralais.

3. Svaiginančioms ir nesvaiginančioms gėralų atmainoms pavadinti jie turėjo įvairių terminų. Šv. R-te dažniausiai vartojami vyno sąvokai išreikšti יין (*jajin*) ir oľvos terminai, abstinentiškuoju atžvilgiu, suprastini, kaip bendrines sąvokas išreikšią terminai, jei kontekstas neverčia juos suprasti adekvatiškai.

4. Bibliniais Palestinos laikais žydų gamintųjų svaiginančių vynu alkoholingumas, apskritai, negalėjo būti didelis. Ordinarieji jų vynuogių vynai galėjo turėti apie 4—8%, o palmių ir kitokių mišinių vynai apie 8—12% alkoholio. Atskiedus tokius gėralus, pagal visuotinį paprotį, vandeniui, — vieni iš jų galėjo tapti silpnai svaiginančiais, o kiti visiškai nebesvaiginančiais.

II SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilėjos Kanoje

Sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą pagal chronologiškąją Šv. R-te pažymėtą Jo gyvenimo įvykių eilę, pirmiausia tenka susitikti su Galilėjos Kanos vestuvių įvykiais. Kalbamasis Kristaus gyvenimo epizodas aprašytas tik Šv. Jono Evangelijoje ir skamba šitaip: „Trečią dieną buvo Galilėjos Kanoje vestuvės. Tenai buvo Jėzaus motina. Buvo taip pat pakviestas į vestuves Jėzus su savo mokytiniais. Netekus vyno, Jėzaus motina jam tarė: Jie nebeturi vyno. Jėzus jai atsakė: Kas man darbo su tavim, moteriške? mano valanda dar neatėjo. Jo motina tarė tarnams: Darykite, ką tik jis jums pasakys. Buvo tenai pastatyta šeši akmeniniai indai paprastiems žydų apsiplovimams, kurių kiekvienan tilpo du ar trys kibirai. Jėzus jiems pasakė: Pripilkite indus vandens. Jie pripylė juos sklidinus. Tuomet Jėzus jiems tarė: Dabar semkite ir neškite vestuvių užvaizdui. Jie nunešė. Kaip tik vestuvių užvaizdas paragavo iš vandens padaryto vyno, nežinodamas, iš kur jis, nors tarnai, kurie sėmė vandenį, žinojo, pasiškaukė jaunikį ir jam tarė: Kiekvienas žmogus pirma stato gero vyno, kuomet gi igeria, tuomet to, kuris mēnkesnis; tu gi palaikėi gerąjį vyną iki dabar. Tą stebuklą pražią Jėzus padarė Galilėjos Kanoje; taip jis apreiškė savo garbę, ir jo mokiniai tikėjo į jį¹⁾).

Kai kas šitą įvykį aiškina alegoriškai. Pav., Šv. Augustinas sako: „Šeši vandens indai reiškia šešius amžius, kuriuose netrūko pranašysčių... Pilni vandens indai, tai išsipildžiusies

---

¹⁾ 2, 1-11; plg. dar: Jn. 4, 46.

pranašystės.“¹⁾ Kitoje vietoje jis vėl sako: „Gerasis lig šiol Kristaus užlaikytas vynas, reiškia Jo Evangeliją.“²⁾ Panašiai kalba ir Petras Damijan as: „Kaip vanduo reiškia Senąjį Įstatymą,“ rašo jis, „taip vynas — Evangeliją.“³⁾ Kiek kitaip aiškina Šv. Bernardas: „vandeniu laikytina baimė. Nes, kaip vanduo užgesina ugnį, taip baimė aistrą. Kaip vanduo valo kūno nešvarumus, taip baimė sielų nešvarumus. Pripildykime tad šiuo vandeniu hidrijas, t. y. mūsų protus... Tačiau, vanduo apsunkena, t. y. baimė turi bausmę. Reikia tad eiti prie to, kas iš vandens vyną padaro, t. y. baudžiamąją baimę paverčia meile...“⁴⁾

Kaip matome, tai yra aiškinimas senesniųjų laikų žmonių. Yra tačiau jų šalininkų dar ir dabar. Pav., P. Hauptas rašo: „Stebuklas Kanoje turi būti aiškinamas alegoriškai: Jėzus būtent pavertė Senojo Įstatymo vandenį į vyną, t. y. į Naujojo Įstatymo Kraują.“⁵⁾

Tiesa, alegoriškasis kalbamojo įvykio aiškinimas yra lengviausias, tačiau, įvykį užrašiusio Evangelisto tikslas buvo ne tas. Evangelistas būtent šitą įvykį duoda, kaip realų, taigi, raidiškai įvykusį stebuklą bei kitas su juo susijusias aplinkybes. Raidiškąją prasmę kalbantieji įvykiai žmonijoje ir yra plačiausiai žinomi. Dėl tos tai priežasties taip pat ir mes laikysimės raidiškosios kalbamųjų įvykių prasmės.

Raidiškąją prasmę aiškinant Kristaus padarytąjį stebuklą Galilejos Kanos vestuvėse ir gretinant tai su Jo asmens

---

¹⁾ Tractatus in Ioannis Evangelium, IX, cap. 2, n. 6: Migne, P. L., 35 1411: „Sex ergo illae hydriae, sex aetates significant, quibus non defuit prophetia... Impletae sunt prophetiae, plenae sunt hydriae.“

²⁾ Tractatus in Ioannis Evangelium, IX, cap. 2, n. 2: Migne P. L., 35 1459: „Bonum enim vinum Christus servavit usque adhuc, id est Evangelium suum.“

³⁾ Sermo 72: In dedicatione Ecclesiae, n. 384: Migne, P. L., 144 909: „sicut aqua vetus Testamentum, sic et vinum significat Evangelium.“

⁴⁾ Sermo 121: De doctrina timoris et charitatis: Migne, P. L., 183 743: „per aquam timor intelligitur: quia sicut aqua ignem, ita timor extinguit libidinem; et sicut aqua sordes corporum, ita timor sordes purgat animorum. Impleamus ergo aqua ieta hydrias, id est mentes nostras... Sed quia aqua gravat, id est, timor poenam habet; accedendum est ad eum qui de aqua vinum facit, id est, timorem poenalem in amorem convertit.“

⁵⁾ Alcohol in the Bible: JBL 36 (1917) 77: „But the miracle at Cana must be interpreted allegorically: Jesus turned the water of the old dispensation into wine, the blood of the new covenant.“

abstinencijos klausimu, — tenka susidurti su anų laikų žydų (A) kasdieniniais valgymais bei valgiais apskritai, su (B) vaisėmis bei jų eiga ir su (C) vestuvėmis, kaip viena ypatinga tokių vaišių rūšimi. — Šitokių archeologiskų bei kultūrosistoriskų klausimų svarstymas mums nupieš tą būtinąjį prieš akis turėti anų laikų gyvenimo foną, kuriame tik ir bus galima suprantamiau atvaizduoti patį centrinį šio skyriaus dalyką — (D) Kristaus abstinencijos klausimą Galilėjos Kanos vestuvėse.

A. Kasdieniniai žydų tautos valgymai bei valgiai

1. Ordinariniai valgymai. — 2. Ekstraordinariniai valgymai. — 3. Abstinentiškasis žydų tautos valgymų bei valgių įvertinimas.

Kad Kristus žemiškajam savo gyvenime nesiskyrė nuo anuo laiku žydų tautoje praktikuoto padoraus kasdieninio bei socialinio žmonių gyvenimo stiliaus, berods, niekas neabejoja. Dėl to, galima manyti, kad Jo kasdienio gyvenimo dijėta galėjo būti lygiai tokia pat ar bent labai panaši į tuo laiku žydų tautoje buvusią valgymų bei valgių praktiką.

Kalbant apie žydų tautos valgymų bei patiekalų praktiką Kristaus laikais, teks kiek paliesti jų (1) ordinariusius bei (2) ekstraordinariusius valgymus ir, pagaliau, (3) įvertinti juos abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Ordinariniai žydų valgymai (סעודה קבע) buvo tai kasdieniai paskirtu metu valgymai. Anot trad. žydų literatūros, valgymo atžvilgiu, „izraelitai pradžioje buvo panašūs į mėslynę besikapstančias vištas. Tada atėjo Mozė ir nustatė jiems valgymo metą.“¹⁾ Tuo norima pasakyti, kad iki Mozės laikų izraelitai neturėję nustatyto (קבע) valgymo meto (זמן סעודה), taigi, buvę panašūs į nuolat lesinėjančias vištas. Mozė ~~ta~~ dalyką sutvarkęs. Tokių Mozės nustatytų valgymo atvejų paroję buvę du: vienas dieną, vienas vakare. Šiuodu valgymo atveju turėjo būti užlaikomu taip pat ir palapinių švenčių

¹⁾ Joma 75 b: „בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה עד שבע משה קבע להם זמן סעודה:“

metu.¹⁾ Iš trad. žydų literatūros gaunamas įspūdis, kad du kartu valgyti per dieną nebuvo maža. Pav., vienas žymus karaliaus Agrippos pareigūnas (אפרורוס = „prokuratorius“) per dieną valgydavo tik vieną kartą²⁾. Šabo dienoje, kad jos taptų didesnio džiaugsmo bei atsigailinimo dienos, paprastai buvo valgoma nebe du, bet jau tris kartus (שלוש סעודות בשבת)³⁾.

Pirmasis dienoje ordinarinis kasdienis žydų valgymas buvo vad. פת שחרית (*pat šaharit* = „rytmečio duona“)⁴⁾. Jam atitinka romėnų jentaculum. Su tam tikru nuolaidumu mes jį vadinsime pusryčiais. Šitokius pusryčius žydai valgydavo labai nevienodu metu: „Rabinija mokė: pirmą valandą⁵⁾ valgo gladijatoriai, antrą valandą valgo plėšikai, trečią valandą valgo iš paveldėto turto gyvenantieji žmonės, ketvirtą valandą valgo darbininkai, penktą valandą valgo paprastieji žmonės..., šeštą valandą valgo rašto žinovai.“⁶⁾

Kaip matome, pusryčiai kai kurių buvo valgomi gana vėlai, beveik apie mūsų pietų metą. Tokie vėlybesnieji pusryčiai žydų buvo vad. אריסטון (*ariston*; gr. ἀριστον⁷⁾); romėnų prandium⁸⁾). Kristus, greičiausia, bus valgęs apie 4(=10) arba 5(=11) valandą. Kristaus, mokytiniai valgydavo tik po 3(=9) valandos.⁹⁾ Matyt, jie laikėsi Kristaus pusryčiavimo meto.

Patsai valgis (מזון) pusryčių metu, bent mūsų matu matuojant, buvo labai paprastas. Svarbiausias patiekalas buvo duona (TM: כֶּחָם, פֶּתָה; Babil. Talmude: כַּחמָא). Tiesa, filologija rodo, kad hebrajų duonos terminas לֶחֶם (*lehem*; arba sirų جِسْم , *lahemo*) galima suprasti taip pat žymiai platesne prasme. Antai, arabų fonetiškai ir etimologiškai toks pat terminas لَحْم (*lahm*)

¹⁾ Plg. Sukka 27 a.

²⁾ Sukka 27 a.

³⁾ Šabbat 118 b; plg. dar: 117 b ir 118 a.

⁴⁾ Baba mesia 107 b.

⁵⁾ Žydų 1 val. = mūsų 7 val.; 2 val. = 8 val.; 3 v. = 9 v.; 4 v. = 10 v.; 5 v. = 11 v.; 6 v. = 12 v.; ir t.t.

⁶⁾ Šabbat 10 a: יתנו רבנן שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל ליססין, שלישית מאכל יורשין רביעית מאכל פועלים חמישית מאכל כל אדם...ששית מאכל חלמידים

⁷⁾ Plg. Lk. 14, 12.

⁸⁾ Plg. Lk. 14, 12 (V-je)

⁹⁾ Plg. Apd. 2, 15.

reiškia ne duoną¹⁾, bet mėsą. Assirų — babiloniečių duoną išreiškias terminas (akālu) arba (aklu) kartu reiškia ir valgį ir maistą apskritai. Vadinasi, hebrajų duoną išreiškias terminas **לֶחֶם** (*leḥem*) galėtų būti suprantamas maistą apskritai išreiškiančiu terminu. — Tačiau, kiti žydų tradicijos daviniai liudija, kad tarp patiekalų minimąją duonos terminą galima suprasti taip pat ir raidiškąją duonos prasmę. Pav., vienur Mišnoje skaitome, kad darbdavis samdo darbininką tik su tokia sąlyga, jei paskutinysis bus patenkintas vien „duona ir ankštiniais vaisiais“²⁾. Mat, rytiečių stale duona nebuvo laikoma menku patiekalu. Charakteringa, kad net proto darbininkams duona buvo laikoma pakankamu maisto produktu. Pav., Kristaus bendraamžis žydų filosofas Filonas Aleks. rašo: „Išminties draugui duona yra pakankamas maistas. Ji ir kūną apsaugo nuo ligų ir galvosėnę išlaiko sveiką ir ypatingai skaidrią“³⁾. Dėl to, žydai duoną labai brangino.

Šalia duonos, kaip prieskonis, pusryčiuose buvo vartojama druska (**מֶלַח**), o kaip gėralas — vanduo (**מַיִם**). Tarp ant-raeilių patiekalų pusryčiuose paminėtina žuvis (**דָּג**), ankštiniai vaisiai (**קִטְנִיָּה**) ir šiaipjau šviežūs⁴⁾ arba džiovinti vaisiai.

Šitokie patiekalai mums atrodo labai pasninkiskai, bet rytuose jie dar ir dabar daug kur tebėra laikomi normaliais kasdieniais patiekalais (ypač beduinų). Beje, minėti patiekalai buvo vartojami daugiausia taip vad. „vidutiniškų žmonių“ (**בִּיְרֵרִי**), tuo tirpu ligonio (**חֹרֵלָה**) ir vaiko (**קֵטָן**) dijėtos patiekalai būdavo kiek geresni. — Kristus taip pat bus valgęs „vidutiniškų“, taigi, normalių žmonių patiekalus.

Antrasis žydų kasdieninis ordinarinis valgymas buvo

¹⁾ Duona arabiškai yra vadinama fonetiškai v'siškai skirtingais **حَبْز** (*hubz*), **عَيْش** (*'ayš*), **رَغِيْف** (*r'ag'if*), **مَعَاش** (*m'a'aš*), **مَعِيْشَة** (*m'ayšah*) ir k. terminais

²⁾ Baba mesia 7,1: „פַּת וְקִטְנִיָּה“,

³⁾ De victimis, n. 3, § 173: „ἄρτος γὰρ ἔραστον σοφίας διαρκὲς τροφή παρέχουσα καὶ τὰ σώματα ἀνοσα καὶ τὸν λογισμὸν ὑγιή καὶ ἐν τοῖς μάλιστα νηφάλιον“.

⁴⁾ Plg. Mk. 11, 12-14.

vakarienė (סעודה, *seuda*; gr. δεῖπνον; rom. coena). Ji paprastai būdavo valgoma jau sutemus. Kad saulei nusileidus Palestinoje temperatūra žymiai nukrinta, tai dienos karščiuose išvargusių žmonių apetitas vakarienės metu esti didesnis, negu pusryčių metu. Dėl to, vakarienė žydams būdavo pagrindinis ordinarinis valgymas, tikras „širdies sustiprinimas“ (שִׂדְּרָה לֵב¹⁾). Visos žydų įžymesnio pobūdžio vaišės (δεῖπνον μέγα²⁾) buvo vakarienės.

Vakarienės patiekalai paprastai būdavo tie patys, kaip pusryčių³⁾, tik jų būdavo kiek daugiau suvalgoma.

2. Kuriem nuo pusryčių iki vakarienės būdavo sunkiau iškęsti nevalgius, tie praktikuodavo taip pat ekstraordinarius valgymus (אכילת עראי⁴⁾), t.y. valgydavo tada, kai tik pradėdavo jausti alkį. Šitokių atsitiktinių užkandžiavimų skaičius per dieną nebuvo nustatytas.

3. Paminėjus kasdienius ordinarinius bei ekstraordinarius žydų praktikuotus valgymus, tenka dėl jų padaryti dar kai kurių abstinentiškų pastabų.

Kaip matėme, kasdieniniai žydų valgiai buvo gana menki. Iš dalies tai galima pateisinti klimatinėmis to krašto aplinkybėmis. Mat, pietų kraštuose galima apsieiti su žymiai menkesniais patiekalais be žalos sveikatai ir darbui. Be to, čia galėjo turėti įtakos taip pat tam tikras žydų papročiuose buvęs primityviškumas. Tačiau, žymiausią vaidmenį čia bus suvaidinęs morališkasis jų tautos lygmuo. Mat, neabejotinos įtakos jiems yra turėjęs Šv. R-tas, o ypač rašto žinovų mokymas. Paskutinytis Kristaus laikais buvo pasiekęs tokios perdėtos pagarbos, jog buvo aukščiau statomas už patį Šv. R-tą⁵⁾. Prikišo tai jiems ir Kristus, sakydamas: „Jūs juk, pamesdami Dievo paliepimą, laikotės žmonių padavimo“⁶⁾.

Tasai žydų tautos rašto žinovų mokymas valgių ir gėralų atžvilgiu daugeliu atvejų buvo gana stoviškas. Antai, „Bar Kap-

¹⁾ Plg. Pradž. 18,5. Tels. 19, 5. 8. Ps. 104, 15.

²⁾ Plg. Lk. 14, 16.

³⁾ Plg. Mt. 14, 17-21. Mk. 6,37-45. Lk. 9, 13-17. Jn. 6,5-13. Panašiai ir Mt. 15,33-37. Mk. 8,4-8.

⁴⁾ Plg. Sukka 26 a.

⁵⁾ Plg. Abot 5,21.

⁶⁾ Mk. 7,8.

para pardavinėjo patarles po vieną denarą: Valgyk, kol jauti alkį. Gerk kol turi troškulį.¹⁾ Palestinoje buvo stačiai priežodisku laikomas mokymas, jog valgydamas riebalus (אליה) — turėsi slėptis ant stogo (עליו), o valgydamas daržoves (קקולי), — galėsi sėdėti (kaip teisėjas) miesto aikštėje (קיקלי דמתא)²⁾ Tokios tautos, kurios pasižymėjo gausiu valgymu ir gėrimu, žydų mokytojų akyse neturėjo pagarbos. Didelius duonos mėgėjus — babiloniečius jie laikė kvailiais: „R. Zera sakė: Tie kvailiai babiloniečiai, kurie duoną su duona valgo.“³⁾ Gausiai valgantieji ir geriantieji persai, buvo vadinami lokiais. „Rab Josef mokė: Tai yra persai, kurie valgo ir geria, kaip lokys; ir yra nutukę, kaip lokys.“⁴⁾ Kad viešojo opinija Palestinoje daug valgantiems ir geriantiems nebuvo palanki, tai pirmieji veikiai gaudavo rajos (רעבתן arba אכלן) vardą, o antieji — girtuoklio (שחורא arba stačiai גרגרן) vardą. Suprantama, tad, kodėl parisiejai, norėdami tarp žmonių pažeminti Kristaus autoritetą, skleidė šmeižtus, kad ir Jis esąs rajà ir girtuoklis.⁵⁾

Kad į stiprius valgius ir vyną žmonės per daug neįprastų, buvo stengiamasi ta kryptimi juos nuteikti jau iš pat mažens: „Įstatymas moko tą gyvenimo taisyklę, kad vaikai nebūtų pripratinti prie mėsos ir vyno⁶⁾. Anot žydų mokytojų, geriau puošniau gyventi, negu geriau valgyti ir gerti: „Nutrauk nuo savo valgio ir gėralo ir pridėk prie savo buto“⁷⁾. Liaudyje buvo priežodžiu virtęs posakis: „brangiau dėl tavo nugaros; vertė dėl tavo skilvio“⁸⁾, t.y., nesigailėk, jei už drabužius ar kitokius papuošalus būsi daugiau išleidęs, negu jie buvo verti; tačiau, maisto produktų bei gėralų atžvilgiu — laikykis griežto taupumo. Be to, jų buvo laikomasi tos nuomonės, kad valgymo metu gerti daug vandens esąs higienos reikalavimas: „kas savo maistą plukdo vandenyje, tas apsisaugo nuo ligų“⁹⁾. Į klaus-

1) Berakot 62b: מילי בדנינרי עד דכנפת אכול עד דצחית. „בר קפרא היה מזבן מילי בדנינרי עד דכנפת אכול עד דצחית“

2) P'g. Pesachim 114 a.

3) Besa (= Jom tob) 16 a. דאמר רבי זירא הני בבליאי ספשיאי דאכלי נחמא. „בנהמא“

4) Qiddušin 72 a: תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין. „כדוב“

5) P'g. Mt. 11, 18-19. Lk. 7, 33-34.

6) Hulin 84 a: „למדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם את בני בשר ויין“.

7) Pesachim 114 a: „פחות ממיכלך וממשתך וחוסית על דירתך“.

8) Baba mesia 52 a: „עשיק לגביד ושוי לכרסך“.

9) Berakot 40 a: „המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים“.

simą, kiek tokiu atveju reikia vandens gerti, R. Hisda (ר' חסדא) atsako: „taurė¹⁾ vandens vienam paplotėliui duonos“²⁾.

Prie šitokios „vandeningos“ dijėtos išgėrus dar kada nors svaiginančio vyno, kuris, kaip matėme vėl savo ruožtu buvo gausiai skiedžiamas vandeniui, — įkaušimas, kaip kasdienio žydų valgymo paseka, galėjo būti vargiai įmanomas dalykas. Čia visiškai suprantamas pasidaro tas R. M. Maimonido etiškai higieniškas mostas, kuriuo jis, žydų tradicijos mokytojų dvasia nusiteikęs, svaiginantį vyną leidžia gerti tik valgymo metu, girdi: „dieną gerti vyną, nors tai ir visiškai būtų maža, yra draudžiama, jei ne valgymo metu. Mat, valgymo metu geriamas gėralas nebesvaigina“³⁾.

Kaip matome, kasdienė žydijos dijėta, apskritai, buvo gana blaivi. Dėl to, juo yra patikimiau, kad Kristaus praktikuojoji kasdienė dijėta taip pat buvo blaivi.

B. Žydų vaišės Kristaus laikais

1. Žydų vaišės ir jų progos. — 2. Laisvųjų žydų vaišių eiga: a) prisirengimas, b) priešvalgis, c) valgymas, d) povalgis, e) džiugioji vaišių nuotaika. — 3. Abstinentiškasis laisvųjų žydų vaišių įvertinimas.

Mums rūpimieji Galilejos Kanos vestuvių įvykiai yra labai glaudžiai susiję su žydų tautoje praktikuotų vaišių klausimu. Dėl to, panagrinėjus kiek kasdienius žydų valgymus, kurie buvo daugiau privataus pobūdžio, — iš eilės eisime taip pat prie jų vaišių klausimo, kurios buvo daugiau viešo pobūdžio dalykas, ir kurių Kristus taip pat nevengdavo.

Pačiame žydų vaišių klausime mūsų nagrinėjamajai temai daugiau orientacinių momentų galės duoti (1) žydų vaišių bei jų progų ir (2) laisvųjų žydų vaišių eigos panagrinėjimas. Be to, kad visa tai daugiau mus parengtų suprasti specialiai šiame skyriuje rūpimųjų vaišių — Galilejos Kanos vestuvių — įvykius,

¹⁾ Žydų קיחון (*qilton*; gr. κύτος), tai nemaža pūstais šonais taurė.

²⁾ Berakot 40 a: „קיחון לפת“.

³⁾ Canonis ethici..., cap. 5, n. 3: „ואסור לשתיית יין בצהרים ואפילו מעט“, „אכא אם היה בכלל האכילה שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משלרת“.

teks padaryti taip pat (3) abstinentiškąjį kalbamųjų žydų vaišių įvertinimą.

1. Kalbant apie žydų vaišes ir jų progas, pirmiausia reikalinga pabrėžti rytiečių svetingumą (דכנסת אורחים). Izraelitai bei žydai svetingumo prototipu laikė patį jų tautos tėvą — Abraomą¹⁾. Dar ir šandie Palestinoje Hebrono miesto pakraštyje tebėra rodomas labai senas, mažai težaliuojas ažuolas, po kuriuo kadaise Abraomas vaišinęs tris savo svečius²⁾. Tiesa, paskutiniaisiais laikais keliautojų pranešimuose pasitaiko atrasti užfiksuotų akiplėšiškumo pavyzdžių tarp dabartinių Palestinos gyventojų — arabų³⁾. Autorius taip pat yra sutikęs laukiniškai išnaudojantį tipą arabą — šoferį Jeruzalė-Emaus-Jafa kelyje, plėšikiškai reikalaujantį **مغشيش**

(*bašyšš* = „arbatpinigių“; pranc. *pourboire*) arabą jaunuolį Jeruzalėje, kumščiu grumojantį arabų jaunimą Hebrone, ir t. t. Tačiau, iš vienos pusės, visa tai tenka priskirti tam tikros paskutiniaisiais laikais Palestinoje prasidėjusios prieš žydus ir europiečius nedraugiškos srovės įtakai, o iš antros pusės, tokius dalykus reikia traktuoti vis dėlto kaip išimtis. Čia visiškai galima sutikti su M. Löhru, jog „svetingumas rytuose dar ir dabar tebėra mieliai praktikuojama dorybė“⁴⁾. Tarp žmonių, kurie nuo minėtos srovės stovi kiek toliau, autoriui taip pat teko patirti malonaus rytietiško svetingumo pavyzdžių⁵⁾

Šitas, galima sakyti, įgimtas⁶⁾ rytiečių svetingumas padarė tai, kad bibliniais laikais žyduose svečiai ir įvairios vaišės buvo labai gyvenimiškas dalykas.

Visos žydų vaišės priklausė ordinariniam arba nustatytam valgymo metui (סעודה קבע). Be to, pačios vaišės, kaip tokios, dar buvo skiriamos į liturgines arba pareigos vaišes (סעודת מצוה) ir laisvąsias vaišes (סעודת רשות). Pirmo-

1) Plg. Sota 10 a-b.

2) Plg. Pradž. 18, 1-8.

3) Žr. M. Lohr, Gastfreundschaft im Lande der Bibel einst und jetzt: PJ 2 (1906) 60-61.

4) Gastfreundschaft..., 60-61: „... die Gastfreundschaft auch gegenwärtig noch eine im Orient vielfach gern geübte Tugend ist“.

5) Pav., tarp sėslųjų arabų Betliejuje, Alyvų kalne, Sidone, Beirute, Damaske. Tarp beduinių Sirijos ir Judejos tyruose.

6) Plg. S. Krauss, Ibid., III 25.

sios buvo daromos iš pareigos (ex praecepto) įvairiais religiniais bei liturginiais įžymesniais gyvenimo momentais, k. a.: sužiedotuvių¹⁾, vestuvių²⁾, laidotuvių³⁾ ir kt. progomis. Antrosios gi buvo daromos šaipjau laisvai norimomis bei pasitaikančiomis įžymesnėmis progomis, pav., nujaukinus kūdikį⁴⁾, padarius sutartį⁵⁾, atėjus gimimo dienai⁶⁾, pabaigus imti derlių⁷⁾, spausti vyną⁸⁾, kirpti aveles⁹⁾, atėjus draugams¹⁰⁾, ir t.t.

Suprantama, kad laisvųjų žydų vaišių dažnumas labai daug priklausė nuo to, kiek pasiturinčiai kuri šeima gyveno. Pav., tokių turtuolių, kaip S. Į-me Jobo¹¹⁾ arba N. Į-me Lozoriaus pono namuose¹²⁾, — vaišės būdavo net kasdieną.

2. Iš visų žydų pareigos vaišių rūpimiausios mums šiame skyriuje yra vestuvinės vaišės. Tačiau, visų pareigos, taigi, ir vestuvinių vaišių pamatas buvo laisvosios vaišės. Dėl to, norint geriau pažinti žydų vestuvių vaišių eigą, pirma teks dar kiek panagrinėti jų laisvųjų vaišių eigą. Šitoks laisvųjų vaišių eigos panagrinėjimas čia bus naudingas dar ir dėl to, kad galės suteikti kai kurios reikalingos šviesos Kristaus abstinencijos klausimui apskritai, nes Kristui yra tekę dalyvauti ne tik pareigos, bet ir laisvosiose žydų vaišėse.

Nagrinėdami laisvųjų žydų vaišių eigą, manome, pravartu bus iškelti tokius jų momentus, kaip (a) vaišėms prisirengimą, (b) priešvalgį, (c) patį valgymą, (d) povalgį ir (e) džiugiąją vaišių nuotaiką.

a. Rengiant (עשה) vaišės, ypač Jeruzalės aristokratijoj¹³⁾ visas vaišių patiekalų rūpestis buvo pavedamas (מסר) tam tikslui pasamdytam virėjui (טבח¹³⁾ arba (קפילא¹⁴⁾ = καπηλος). Jei

1) Plg. Tob. 7,15-17.

2) Plg. Pradž. 29,22. Teis. 14,10. Tob. 9,12. Jn. 2,1-11.

3) Plg. 2 Sam. 3,35. Jer. 16,5,7. Ezech. 24,17. Oz. 9,4.

4) Plg. Pradž. 21,8.

5) Plg. Pradž. 29,30; 31,54.

6) Plg. Mt. 14,6.

7) Plg. Rut. 3,7.

8) Plg. Teis. 9,27. Iz. 25,6.

9) Plg. 1 Sam. 25,2,36. 2 Sam. 13,23-27.

10) Plg. 2 Sam. 3,20. Tob. 7,9. 1 Mak. 16,15. Lk. 5,29; 15,23-24.

11) Plg. Job. 1,15.

12) Plg. Lk. 16,19.

13) Plg. Baba batra 93 b.

14) Plg. Hulla 97 a.

kas patiekaluose buvo sugadinta, virėjas buvo baudžiamas (ענש): jis turėjo sumokėti šeimininkui už gėdą (ברשה) prieš jo svečius, o svečiams už nevykusiai parodytą svetingumą¹⁾. Tokiais atvejais šeimininko gėda buvo labai skaudžiai jaučiama. Pav., kartą vienas gavo indą vyno, kurio paviršiuje buvo užpiltas sluoksnis aliejaus (חבית של יין ושמן). Šeimininkas, manydamas, kad tai yra indas pilnas aliejaus, pasikvietė svečius. Tačiau, kai paaiškėjo, jog tai indas pilnas vyno, — iš gėdos pasikorė²⁾.

Į vaišes svečiai buvo kviečiami (זמן קרא arba זמן). Pakviestųjų (זמן) skaičius galėjo būti 2³⁾, 3, 5, 6, 10, 20, 100 ir net 1000⁴⁾. Kvietimo formulėje kartais būdavo matomas didelis rytietiškas impetiškumas, pav.: „Sakykite pakviestiesiems: Štai aš prirenčiau savo pokylį, mano jaučiai ir mano peniukšliai papiauti ir visa prirengta“⁵⁾. Panašią formulę randame ir Babilonijos Talmude: „Jo (t. y. šeimininko) duona jau iškepta, gyvuliai jau paskersti, vynas (su vanderiu) jau sumaišytas ir vanduo ant (virti paskirtos) mėsos jau užpiltas“⁶⁾. Tik su puikuolio — parisiejo kvietimu reikėjo didelio atsargumo, mat: „jis nepakentė prie stalo draugystės iš paprastų liaudies žmonių“⁷⁾. Kad Kristus paprastų liaudies žmonių (עמי הארץ) nevengdavo ir kartu su jais valgydavo prie stalo, — tai parisiejai už tai Jo labai nekontė⁸⁾.

Einant į vaišes buvo kreipiamas didelis dėmesys į tinkamą apsirengimą⁹⁾.

Atėjus į turtingo šeimininko gyvenamus namus tam tikra uždengta patalpa — veranda (אכסדרא¹⁰⁾, ἐξέδρα, exedra) buvo einama į prieškiemį (חצר, atrium), o iš čia į prieškambarį (אפליון, impluvium arba פרודיר, πρόσδος, vestibulum). Prieškambaryje buvo susitvarkoma, o po to jau einama į valgomąjį (טרקלין, τρίκλινον, triclinium)¹¹⁾.

¹⁾ Plg. Baba batra 93 b.

²⁾ Plg. Hulín 94 a.

³⁾ Plg. Berakot 45 a.

⁴⁾ Plg. S. Krauss, Ibid., III 36.

⁵⁾ Mt. 22,4.

⁶⁾ Ketubot 4 a: „פתו אפריה וסבחו סבוח ויינו מזוג ונתן מים על גבי בשר“.
Plg. Ketubot 3 b.

⁷⁾ Berakot 43 b: „ואל יסב בתבונה של עמי הארץ“.

⁸⁾ Plg. Mk. 2,15-16.

⁹⁾ Plg. Mt. 22,11-13. Šabbat 153 a.

¹⁰⁾ Plg. Erubin 90 b.

¹¹⁾ Plg. Abot (=Pirke Abot) 4,16.

Atėjusius svečius pasitinka tarnas (שמש) ir praneša šeimininkui. Šis, patikrinęs, kad tai yra jo pakviestasis, taria: „tegul įeina“ (כנס). Kartais priimtus svečius tarnas pasveikindavo šeimininko vardu ir nuvesdavo vyrus į vyrų kambarį (אנדערנא, ἀνδρωνίτις), o moteris¹⁾ į moterų (גיניקונא, γυναικωνίτις). Svečiams, be to, buvo nuplaunamos kojos²⁾, patepama aliejumi galva³⁾ (kartais ir kojos⁴⁾). Dažnai atsitikdavo, kad šeimininkas pasitikęs juos pabučiuodavo⁵⁾.

Kad kiekvienas svečias prie stalo gautų tinkamą vietą ir patys svečiai žinotų, kas šalia ko sėdi ir kas jiems bus paduota valgyti, — šeimininkas prieš valgymą iš rašto perskaitydavo dalyvių pavardes ir patiekalų vardus. Tačiau, jei ta diena buvo subata, tai tada: „žmogus (t. y. šeimininkas) išskaičiuoja savo svečius ir patiekalus lūpomis (t. y. gyvu žodžiu), bet nebe iš rašto“⁶⁾. Mat, subatoje skaityti „iš rašto“ (מן הכתב) buvo galima tik šventos knygos.

b. Pirmasis pačių vaišių pažymėtinas momentas buvo priešvalgis (פרפרת arba tiksliau: שלפני המזון; promulsis, gustus). Jis dažnai būdavo valgomas dar ne pačiame valgomajame, bet šiaipjau kambaryje. Jo metu visi svečiai sėdėdavo „ant sėdynių bei suolų“⁷⁾, tuo tarpu paties valgymo metu valgomajame, — atsirėmę alkūne gulėdavo ant šono. Priešvalgio tikslas nebuvo pavalgyti, bet tik pažadinti apetitą.

Pirmiausia tarnas atnešdavo vandens rankoms nusiplauti (נטילת ידים). Čia tačiau buvo plaunama tik viena (אחת) ranka⁸⁾. Nuplautos rankos buvo nušluostomos servetėle (מפה⁹⁾), *mappa*;

¹⁾ Bendrai, rytuose moterų dalyvavimas vaišėse buvo nelabai pageidaujamas dalykas (plg. 2 Sam. 13,23-36). Tiesa, Jobo dukterys puotaudavo kartu su visais (plg. Job. 1,4,13), bet užtat tėvas, bijodamas, kad jos nenusikalstų, dažnai aukodavo Dievui aukas (Job. 1,5). Karalienė Vastė rengė atskiras vaišes su moterimis ir nenorėjo eiti į vyrų vaišes (plg. Est. 1,9-12).

²⁾ Plg. Pradž. 18,4; 19,2; 24,32; 43,24. Teis. 19,21. 1 Sam. 25,41. 2 Sam. 11,8. Lk. 7,44.

³⁾ Plg. Ps. 22,5. Ekle. 9,8. Am. 6,6. Lk. 7,44.

⁴⁾ Plg. Lk. 7,38,46. Jn. 12,3.

⁵⁾ Plg. Lk. 7,45. Tob. 7,6.

⁶⁾ Šabbat 23,2: „מינה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב“.

⁷⁾ Jer. Berakot 10: „על הספסין ועל הקתדרות“.

⁸⁾ Priešvalgio ir valgymo metu plauti rankas būvęs laisvas dalykas (רשות), o po valgymo — jau pareiga (חובה). Plg. G. Beer, Pasachim. 66.

⁹⁾ Plg. Berakot 8,3.

gr. *μάρπα*; rom. *mappa*]. Paskui kiekvienam dalyviui buvo paduodama taurė su vandeniu sumaišyto vyno. Prieš gėrimą kiekvienas (כל אחד ואחד) svetis vyną laimindavo tam tikra „vyno laiminimo“ maldele (ברכת היין): „Tebūna palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris sutveria vynmedžio vaisių“¹⁾. Išgėrus šią vyno taurę, buvo atnešama apetitą žadinančių valgių, k. a.: karčių daržovių, mažų žuvelių, ir kt.²⁾ Kiekvieną patiekalą svečiai laimindavo atitinkama maldele. Pav., daržoves: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris sutveria žemės vaisius“³⁾; žuvis ir paukštieną: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, pagal kurio žodį yra visa pasidare“⁴⁾.

Po priešvalgio atėję į vaišes svečiai būdavo nebeįleidžiami. Jeruzalėje buvo paprotis ant durų pakabinti svečių įleidimo ir nebeįleidimo ženklą — uždangą (מסכה): kai ji buvo ant durų išskleista, buvo ženklas, kad svečiai dar gali įeiti; kai ji nebuvo išskleista, buvo ženklas, kad svečiams į vaišes įeiti nebegalima⁵⁾.

c. Pasibaigus priešvalgiui, svečiai buvo vedami į valgomąją (טריקלין arba טרקלינה; gr. *δειπνητήριον*; rom. *coenaculum*), kur buvo jau patsai valgymas (סעודה arba המזון).

Tarp svarbiųjų valgomojo baldų buvo stalas (שלחן⁶⁾ *šulḥan*; gr. *τράπεζα*; rom. *mensa*⁷⁾. Jis buvo visiškai žemutis, kad aplinkui sugulusieji patogiai galėtų pasiekti patiekalus, ir panešėjo į tam tikrą šiek tiek nuo grindų pakeltą kertuotai arba apvaliai padarytą didelę patiekalams nešti lentą (— „taca“). Toksai stalas kertuotos išvaizdos buvo vad. טבלה⁸⁾ (*tabla*; sirų *ܬܒܠܬܐ*, *tablito*; gr. *τάβλα*; rom. *tabula*), o apvalios išvaizdos — דיסקוס⁹⁾.

¹⁾ Berakot 6,1: „בורא פרי העולם“ (ברוך אתה אלהינו מלך העולם)

²⁾ Plg. Berakot 6,4,7; 42 a.

³⁾ Berakot 6,1: „בורא פרי האדמה“ (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם)

⁴⁾ Berakot 6, 2: „שהכל נהיה“ (ברבור) (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם) (תפלות ישראל), Wien 1827, II 238.

⁵⁾ Plg. Baba batra 93 b.

⁶⁾ Plg. Berakot 55 a. Šabbat 21,3; 13 a.

⁷⁾ Stalą turėjo jau ir assir. — babil. Tai jų

(*pašāru*); iš šia sirų: *ܬܒܠܬܐ* (*poturo*).

⁸⁾ Plg. Ohalot 15,2. Šabbat 21,3. Kelim 2,7.

⁹⁾ Plg. H. L. Strack — P. Billerbeck, Ibid., IV 617.

(disqos; gr. δίσκος). Stalas paprastai būdavo daromas iš medžio (של עץ)¹⁾, bet galėjo būti taip pat iš marmuro arba alebastro (של שיש)²⁾ ir net iš aukso (של זהב)³⁾.

Svečiai aplinkui stalą gulėjo⁴⁾ ant tam tikrų sofų (מטה⁵⁾, mitta; gr. λεκτή, κλίνη; rom. lectus triclinii, lectus convivalis], kurių kartais būdavo labai puošnios (קבריה)⁶⁾ ir brangios.⁷⁾ Didesniam svečių patogumui tose sofose būdavo dar pagalvėlis (כסת)⁸⁾ atsiremti. Šalia bendro didžiojo stalo dažnai būdavo dar kiekvienam svečiui pastatoma po mažą stalelį (taip pat vad. שלחן arba aram. תכא⁹⁾). Ant jų būdavo padedama kiekvienam svečiui skirta druska ir kiti prieskoniai.

Pirmasis veiksmas prieš valgymą, — tai rankų plovimas, kuris šioje vietoje duvo dar vadinamas „pirmuoju vandeniu“ (מים הראשונים). Čia buvo plaunamos jau abi rankos (לטול שתי)¹⁰⁾. Paskui „jie kopia (ant sofų) ir sugula“.¹¹⁾ Pačią sugulimo (susėdimo) tvarką Babilonijos Talmudas šitaip aptaria: „(rašto žinovų arba teismo) posėdyje sėdima pagal išmintį, o vaišėse pagal amžių.“¹²⁾ Vadinas, pirmosios vietos (פרוטי; πρωτοκλισίαι) vaišėse buvo skiriamos ne rašto žinovams arba išminčiams, bet amžiumi seniausiems svečiams.¹³⁾ Tačiau, Kristaus laikais buvo ir tokių rašto žinovų (γραμματέων), kurie vaišėse norėjo užimti pirmąsias vietas (πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις)¹⁴⁾. Atrodo, kad Kristus, kap Mokytojas (רבי, Rabbi)¹⁵⁾ ir amžiumi

1) Plg. Ohalot 15,2.

2) Plg. Strack — Billerbeck, Ibid., IV 519.

3) R. Hija, su rytiečiams įprastu perdėjimu, pasakoja, kad jam esant vaišėse Laodicejoje (בלודיקא) — atnešė auksinį stalą (שלחן של זהב), kurio svoris buvęs tiek didelis, jog panešti tegalėję šešiolikla žmonių (ששה עשר בני אדם — Žr. Šabbat 119 a; plg. Taanit 25 a.

4) Plg. Pesachim 10,1.

5) Plg. 1 Sam. 28,23.

6) Ezech. 23,41.

7) Plg. Est. 1,6.

8) Plg. Berakot 3,3.

9) Berakot 8,3.

10) Jer. Berakot 10.

11) Berakot 43 a: „על דהיסבו“ Plg. dar: Jer. Berakot 10.

12) Baba batra 120 a: „בשיבה הזך אחר חכמה במסיבה הזך אחר זקנה“.

13) Plg. dar: Berakot 46 b. 1 Sam. 9,22.

14) Mk. 12,39.

15) Plg. Mt. 26,25. Mk. 9,4; (10,51); 11,21. Jn. 1,38.49; 3,2; 4,31; 9,2; 11,8; (20,16).

palyginti dar nesenas, — Galilėjos Kanos vestuvėse ir, apskritai, vaišėse pirmoje vietoje bus nesėdėjęs; nebent tada, kai specialiai Jam pagerbti buvo vaišės rengiamos. Mat, solenizantai vaišėse sėdėdavo šalia vyriausiųjų amžiumi svečių.

Sukopus svečiams ant sofų, tarnai paduodavo jiems laiminti¹⁾ ir gerti taure vandeniu atskiesto vyno. Į tuščias neatvykusiųjų svečių vietas šeimininkas galėjo pakviesti pirmuosius pasitaikiusius žmones.²⁾

Stalo uždengimas staltiese buvo skaitoma svarbiausiojo vaišių valgymo pradžia.³⁾ Šeimininkas tada užimdavo vietą ant sofos ir paėmęs duoną (פת) į rankas — laimindavo ją „duonos laiminimo“ maldele (ברכה הלחם), sakydamas: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris leidžia iš žemės užaugti duonai.“⁴⁾ Svečiai atsakydavo: אמן⁵⁾ (amen = „tebūnie“). Tokiu būdu visi pritardavo laiminančiojo mintims. Paskui šeimininkas lauždavo (בצע)⁶⁾ duoną ir duodavo po gabalėlį kiekvienam svečiui. Tuo valgymas būdavo laikomas pradėtu.

Tarp paties valgymo patiekalų galėjo būti keleta arba ir daugiau įvairių atmainų (מינים). Be abejo, tai priklausė nuo šeimininko turtingumo. Tarp tokių patiekalų galėtų būti paminėta gyvulių mėsa (hebr. בָּשָׂר, *basar*; aram. בִּשְׂרָא, *besar*), o ypač paukštiena (כַּשְׂרִי שֶׁל עֹפֶרֶת). Be to, įvairios rūšys žuvų (דגים), kurių mažesniosios būdavo malamos į košę, o didesniosios sudaromos su kiaušiniiais.⁸⁾ Iš vaisių, be įvairių uogų, buvo žinoma taip pat kopūstai (כרוב⁹⁾), aguročiai (דלעת¹⁰⁾); cucurbita) ir k.

¹⁾ Tai pagal mokyklą Šammai (בית שמאי). Tuo tarpu pagal mokyklą Hillel (בית הלל), pirmą turėjo būti laiminamos vynas, o paskui plaunamos rankos. — Žr. Berakot 8,2; plg. Berakot 6,6.

²⁾ Plg. Taanit 20 b.

³⁾ Plg. Pesachim 100 a-b.

⁴⁾ Berakot 6,1: „המציא לחם מן הארץ“ (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם).

⁵⁾ Berakot 46 a; 47 a.

⁶⁾ Rytiečių buvo kepama duona plonais paplotėliais, beveik panašiai, kaip šių dienų žydų velykiniai „macai“ (מצות, *massot* = „neraugintos duonos“). Dėl to, ji buvo neriekiama, bet laužiama (hebr. בצע, *basā*; assir.

כֹּסֶה, *besu*). Autoriui tokia laužoma duona teko matyti beduinuose.

Ji iš dalies primena „šiaurės duoną“, vartojama pas suomių, švedus ir k.

⁷⁾ Plg. Ketubot 67 b.

⁸⁾ Plg. Beša (= Jom tob) 17 b.

⁹⁾ Berakot 44 b.

¹⁰⁾ Plg. Nedarim 51 a.

Valgymas dažnai užtrukdavo iki vidūnakčio. Pavalgius, vėl buvo plaunamos rankos, — tai vad. „paskutinysis vanduo“ (מים האחרונים) ir kalbama malda (ברכת המזון). Ją kalbėti šeimininkas paprastai pavesdavo kuriam nors išymiajam iš svečių. Tada šis savo ruožtu paprašydavo visus su dėmesiu dalyvauti maldoje. Po šitokios dalyvių sutelkiančios įžangos (ברכת הזמין¹⁾) maldą kalbantysis svečias paimdavo vyno pripiltą taure, vadinamąją „palaiminimo taure“ (כוס של ברכה arba כוס הלל: τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας²⁾) ir ją šiek tiek pakėlęs nuo stalo aukštyn — kalbėjo maldą po valgio.

Į šią „palaiminimo taure“ rabinija kreipė didelį dėmesį. Ji turėjo griežtai atitikti tam tikrus nuostatus, k. a.: joje turėjo būti ketvirta dalis ketvirties logo vandeniu neatskiesto vyno (יין חי), kad atskiedus (1:3) būtų gaunama ketvirtis logo vyno; be to, ji turėjo būti labai švari, iš vidaus ir iš oro pusės gerai nuplauta; laiminimo metu per plaštaką pakelta nuo stalo, o laiminančiojo akys atkreiptos į ją; ir t. t.³⁾

Pakalbėjus stalo maldą, būdavo atnešama smilkymo priemonė (מגמר⁴⁾), laiminami kvepią smilkalai ir visas valgomasis prismilkomas. Tuo veiksmu būdavo baigiamas svarbiausias vaišių valgymas.

d. Svarbiausiojo vaišių valgymo pabaigimu pačios vaišės dar nebuvo visiškai pabaigtos. Toliau sekė dar taip vad. povalgis (פירפת שלאחר המזון = „valgymas po valgymo“; gr. τραγάλια, ἐπιφώρημα; rom. mensa secunda; Nachtich). Čia vėl buvo geriamas vynas⁵⁾ ir būtent daugiau, negu paties valgymo metu. Dėl to, moterys ir visi tie, kurie nebuvo vyno mėgėjai — povalgyje paprastai nebedalyvaudavo⁶⁾.

Povalgio patiekalus sudarydavo daugiausia vaisiai ir saldumynai. Iš jų paminėtini datulių palmių vaisiai (תמרה⁷⁾), obu-

¹⁾ Ar Kristaus laikais svečius sutelkiančioji įžanga (ברכת הזמין) prieš valgymo atbaigiamąją maldą (ברכת המזון) buvo vartojama ar ne, žinių neturime.

²⁾ 1 Kor. 10,16.

³⁾ Plačiau žr. Berakot 51 a. Šabbat 76 b. Erubin 29 b. Be to, I. Buxtorfius (P.-F.), Synagoga iudaica, 262—263.

⁴⁾ Berakot 6,6.

⁵⁾ Berakot 43 a.

⁶⁾ A. Rosenzweig, Ibid., 31.

⁷⁾ Plg. Demai 1,1.

lai (לחפיה), laukinės arba egiptietiškos figos [בבית שקמה]; egipt. , *nubet*; gr. συκόμορος] ir daug kt. Iš perdirbtų daržovių paminėtina košė iš sviklių (Mangold) arba iš vyno, mažų žuvelių, dsuskos ir pipirų [אניגריק³⁾; οινόγαρον] bei kitokių daržovių [אויסגריק⁴⁾; ὀξύγαρον]. Visi tokie patiekalai taip pat buvo valgomi su jiems pritinkamais laiminimais⁵⁾.

e. Po šito konspektyvaus žydų vaisių eigos apžvelgimo dar peranksti būtų daryti abstinentiškąjį jų įvertinimą, neapatarus pirmą tokio žymaus vaisėse dalyko — džiugiosios vaisių nuotaikos.

Kaip šiais laikais, taip ir biblinėje gadynėje džiugioji nuotaika buvo labai branginama vaisių palydovė⁶⁾. Džiugesio pareiškimo formos rytiečiuose yra gana primityvios, impulsyvios ir triukšmingos. Pakanka kokia nors iškilmingesnia proga susitelkti mažam būreliui, — ir tuojau užverda klegesys ir triukšmas. Jei čia dar kas parodys kokį pokštą, kurių rytuose dažnas moka, arba padarys kokį gyvesnį žvangėjimą, neva muziką, — tai tokioje aplinkumoje rytietis jausis visiškai linksmas ir sukryžiaęs kojas išsėdės patenkintas ilgas valandas. Jei kalbamose formose rytų kraštuose džiugesys tebėra reiškiamas dabar, kada europiečių kultūra juos yra kiek paveikusi, — tai bibliniais laikais, galima manyti, kad Palestinos vaisių džiugiosios nuotaikos formos galėjo būti dar elementaresnės. Kitaip sakant, biblinių laikų žydų vaisėse džiugiajai nuotaikai sužadinti ir jai palaikyti galėjo pakakti paprasčiausių blaiviosios euforijos priemonių. Tarp tokių gi priemonių rytuose žinomiausios yra muzika, profesionalų džiugintojų triūkai ir įvairūs pokštai.

Muzika vaisėse⁷⁾ daugiausia būdavo juokdarių (בדח)

¹⁾ Plg. Terumot 10,2

²⁾ Plg. 1 Kar. 10,27.

³⁾ Plg. Berakot 35 b.

⁴⁾ Plg. Berakot 36 a.

⁵⁾ Plg. Strack — Billerbeck, Ibid., IV 634.

⁶⁾ Išskyrus, žinoma, tokias vaisės, kurių pobūdis neleidavo džiaugtis, pav., vaisės laidotuvių proga (כִּס הַתְּחִימִים = „paguodos taurė“). — Plg. 2 Sam. 3, 35. Jer. 16,5.7. Ezech. 2,17. Oz. 9,4.

⁷⁾ Plg. Iz. 5,12. Lk. 15,25.

arba לְצִיִּים¹⁾ rankose. Jie kartu grodavo, kartu dainuodavo juokingus kupletus²⁾. Iš muzikos instrumentų plačiausiai buvo vartojama citra (aram. קִיֶּרָס³⁾; κιθάρα) su keleta stygų (מנים).

Egiptiečiai ją vad. (bonet); kaip matome, su kalba-

muoju egiptiečių terminu susijęs eroglifas — „signum determinativum“ — parodo net josios išvaizdą. Be to, tarp skambančių instrumentų dar gana populiariūs buvo cimbolai (צִלְצִלִּים⁴⁾; κύμβαλλα). Juos, berods, jau bus turėję net archaiskieji semitai —

assirai - babiloniečiai (alū) vardu. Prie cimbolų dažnai kartu dalyvaudavo taip pat ir rankinis bugnas (hebr. תוף, tof; arab. دَفّ, daff). Juo barškindavo tiek vyrai,⁵⁾ tiek moterys⁶⁾. Cimbolai (مَنْوَج, sunudž) ir bugnai dar ir dabar arabų vartojami ypač religinėse eisenose, daromose balandžio mėn. į vad. Mozės Grabą (netoli kelio Jeruzalė — Mirusioji Jūra).

Iš pučiamųjų instrumentų bene populiariausias buvo fleita (חֲלִיל⁷⁾; αὐλός). Už josios populiarumą semitų tarpe iš dalies kalbata filologinė aplinkybė, kad kitose semitinėse kalbose jai išreikšti turėta net po keletą terminų. Pav., assir. — babil.:

   (ebūbu),   (ḫalḫallatu),

    (tīgū) ir t.t.; sirų: زَمْزَمَة (zamruro),

زَمْزَمَة (zurmo), نَسْفَة (nehorto), ir t.t.; arabų: زَمَامَة (zamm'ara),

مِزْمَار (mizm'ar), زَمْجَرَة (zamdžiar), ir kt.⁸⁾

Atrodo, kad žyduose galėjo būti taip pat keliaujančių profesionalų juokdarių (בְּדָחִים), kurie už tam tikrą atlyginimą džiu-

1) Šv R-te šis terminas reiškia perdėtą akyplėšišką elgesį nepaisantį nei Dievo, nei žmonių. Plg. Iz. 28,14. Pat. 29,8. Tačiau, paskutiniaisiais bibliniais laikais juo buvo išreiškiama jau daugiau šiaipjau juokdario sąvoka.

2) Plg. S Krauss, Ibid., III 104.

3) Plg. Dan. 3,5.7.10.15.

4) Plg. 2 Sam. 6,5. Ps. 150,5.

5) Plg. 1 Sam. 10,5. Ps. 81,3; 149,3; 150,4.

6) Plg. Iš. 15,20. Teis 11,34. 1 Sam. 18,6. Jer. 31,4. Ps. 68,26.

7) Plg. 1 Sam. 10,5. 1 Kar. 1,40. Iz. 5,12.

8) Plačiau apie žydų muziką žr. S. Krauss, Ibid., III 76 - 102. L. Schneller, Kennst du das Land?, Leipzig 1930, 163-179.

gindavo žmones¹⁾. Tokių yra turėję romėnai, graikai (γῶγς, ἀγούργης), babiloniečiai (𐤠𐤛𐤝𐤛𐤝𐤛𐤝 𐤠𐤛𐤝𐤛𐤝𐤛𐤝, mummeru) ir k. tautos. Arabams jie žinomi dar ir dabar مُشَقِّيد (muš'abid), مُمَحْرِق (mumahriq) ir k. vardais.

Daug džiugios nuotaikos įnešdavo taip pat kitokie sumanūs išdaigininkai (המכשף²⁾; μάγος; magus), kurie savo miklumu sugebėdavo žiūrėtojų akis apvilti (אדחיות עינים). Vienur būdavo apie tokius pokštininkus tik pasakojama, o kitur kas nors jau ir iš pačių čiabuvių jais bandydavo tapti. Tokie pasakoriai ir mėgintojai dažnai būdavo net rimti žydų mokytojai - rabinai³⁾. Jie girdamiesi savo neva turimąja galybe, tvirtino, kad: „jeigu teisieji⁴⁾ norėtų, tai jie galėtų pasaulį sutverti“⁵⁾. Šitokios rabinų galybės iliustracijai buvo pasakojama, kad „Rab Hanina ir Rab Ošaja kiekvieną vakarą prieš subatą užsiimdavo tvėrimo knygos studijomis. (Pagaliau) jie sutvėrė trejų metų versį ir jį suvalgė“⁶⁾. — „Raba kartą sutvėrė žmogų ir jį nusiuntė pas Rabbi Zerą. Kai šis jį užkalbino, o jis nieko neatsakė, tarė jam: Tai tu esi draugų („sutvertas“); grįžk tad į savo dulkes“⁷⁾.

Kartais ta džiugioji nuotaika taip pakildavo (ypač vestuvinėse vaišėse, kur buvo speciali religinė pareiga džiuginti jaunuosius), jog tekdavo imtis net tam tikrų ją mažinančių priemonių⁸⁾.

Mūsų kraštuose džiugioji vaišėse nuotaika paprastai pradeda gyviau reikštis tada, kai dalyviai patenka į mažesnę ar didesnę neblaiviosios euforijos įtaką. Tuo tarpu žydų vaišėse vartojamas vynos niekur nėra laikomas normalia džiugiosios nuotaikos priežastimi. Kiek iš trad. žydų literatūros galima

¹⁾ Plg. S. Krauss, Ibid., III 104.

²⁾ Plg. Sanhedrin 7,11.

³⁾ Plg. Sanhedrin 67 b. Hulin 137 b.

⁴⁾ Suprasti: pamaldieji rabinai.

⁵⁾ Sanhedrin 65 b: „אי בער צדיקי ברו עמא“.

⁶⁾ Sanhedrin 65 b: „רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי: „בספר יצירה ומיברו להו עינלא תילתא ואכלי ליה“; Tas pats, beveik pažodžiui, yra pakartota dar: Sanhedrin 67 b.

⁷⁾ Sanhedrin 65 b: „רב ברא גברא שדריה לקמיה דרבי זירא הוה קא משחתי“.

„בהדיה ולא הוה קא מחדר ליה אמר ליה מן הבריא את הדר לעפריד“.

⁸⁾ Plg. Berakot 30 b—31 a.

spręsti, neeilinis džiaugsmas jiems buvo tada, kai pasitaikydavo proga geriau negu kasdien pavalgyti ir geriau negu kasdien atsigerti: „Nėra džiaugsmo“, sakė jų mokytojai, „be valgymo ir gėrimo“¹⁾. Kaip geresnis valgymas (vaisių patiekalai) žmogų džiugina, taip panašiai ir geresnis gėralas (vaisėse geriamas vynas) juos džiugino. Bet džiugino, kaip žymiai už vandenį geresnis gėralas, o ne kaip neblaiviają euforiją sukėliąs gėralas. Žydų mokytojai buvo sudėję ne vieną „trijulę“, kuri galinti sukelti žmogaus gerą nuotaiką, bet nė vienoje iš jų nerandame minint neblaiviosios euforijos. Pav., „trys dalykai sukelia žmogaus džiaugsmą, ir būtent: garsas“²⁾, reginys ir kvapas“³⁾; arba vėl: „trys dalykai džiugina žmogaus dvasią, ir būtent: gražus butas, graži moteriškė ir gražūs baldai“⁴⁾; ir t. t.

Tiesa, Babilonijos Talmude randame pasakytą, kad šventiškais momentais reikia artimuosius džiuginti, ir būtent: vyrus vynu (בִּיין), o moteris — baltintos drobės rūbais (בבגדי פשתן) („מגורחי“). Čia tačiau turime pastebėti, jog pirma, toje Talmudo vietoje turima galvoje ne laisvųjų žydų vaisių džiugioji nuotaika, bet tų pareigos religinių vaisių, kurios būdavo daromos bažnyčios kieme esančiose patalpose. Antra, tenai R. Jehuda (ר' יהודה, apie 150 m. po Kr.) duotas patarimas vyrams linksminintis vynu taria ne apie biblinių laikų žydų vaises, bet apie tą liūdnos žydų tautos epochos pradžią, kada jų bažnyčia jau buvo sugriauta ir jie patys išsiblaškę po visas tautas. Antai, minėtoje Talmudo vietoje pasakytą: „Yra mokoma: Rabbi Jehuda Betero (apie 110 m. po Kr.) sūnus sakė: Tuo metu, kai bažnyčia dar tebebuvo, džiaugsmas buvo įgyjamas mėsos valgymu, nes pasakytą“⁵⁾: Tu užmuši taikos aukas ir jas ten pat valgysi ir džiaugsies prieš Jahvę, tavo Dievą. Bet dabar, kada bažnyčios jau nebėra, džiaugtis tenka tik vynu, nes pasakytą“⁶⁾: Vynas džiugina žmogaus širdį“⁷⁾. Iš šito žydų mokytojų liudi-

1) Moed qaton 9 a: „אין שמחה בלא אכילה ושתייה“

2) Pav., muzikos, dainų.

3) Berakot 57 b: „שלושה משיבים דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח“

4) Berakot 57 b: „שלושה מרהיבים דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים“

5) Pesahim 109 a.

6) Pakart. 27, 7.

7) Ps. 104, 15.

8) Pesahim 109 a: „תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שביית המקדש קיים, אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אהדך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש“

jimo matyti, kad vymas, kaip džiaugsmo priemonė vaisėse, žydams buvo patiriamas tik po bažnyčios išgriovimo. Tuo tarpu prieš bažnyčios išgriovimą tokia džiaugsmo priemone buvo laikomas valgymas apskritai.

3. Šitas konspektyvus laisvųjų žydų vaišių eigos atvaizdavimas, manome, didesnę mūsų temai patarnavimą galės padaryti tada, kai čia pat priglauseme dar abstinentiškąjį tokių vaišių įvertinimą.

Kalbėdami apie kasdienių ordinarinių žydų tautos praktikuotų patiekalų abstinentiškasias ypatybes, pastebėjome, kad valgio ir gėrimo atžvilgiu žydams netrūko tam tikro stoisnumo. Tą patį galima pastebėti ir jų vaišių atžvilgiu¹⁾. Atitraukti ranką nuo valgymo tada, kai jie labai patinka²⁾—buvo taip pat ir vaisėse propaguojamas principas. Matyt, šito principo įtakoje su laiku bus susidariusi juose taip pat ir ta gražaus elgesio taisyklė, kuri reikalavo, kad ant stalo būtų paliekama nesuvalgytos duonos³⁾. Šalia to, buvo skelbiama dar tokia meno gyventi taisyklė, jog pailginas gyvenimą tas, kuris „ilgai prie stalo užtrunka“⁴⁾. Susilaikymas valgyje su ilgu prie stalo sėdėjimu, atrodo, nesuderinami reikalavimai. Tačiau, blaiviau nusiėkusiems vaišių dalyviams jie neatrodė prieštaraujančiais. Apie abstinentiškumą labai mažai tenusimanantieji žydų kaimynai, išsižiūrėję į žydų vaises, kartais turėdavo progos net pasididžiuoti, laikydami žydus vaišiniuose dalykuose atsilikusiais. Antai, kartą „tremtinių viršininkas sakė rabinui Šešet: Nors jūs esate seni rabinai, bet persai valgymo papročiuose yra daugiau patyrę už jus“⁵⁾.

Nors vymas, apskritai, su žydų tautos gyvenimu buvo glaudžiai susijęs, tačiau, svaiginas vymas rabinijoje nevisur buvo didelėje pagarboje. Mat, buvo nuomonė, kad net anas rojaus medis, kurio vaisiais suvilioti pirmieji tėvai užtraukė žmonijai vargą—taip pat buvęs vynmedis⁶⁾. Dėl to, ir dabar „tu neat-

1) Tiesa, vaišių patiekalų atžvilgiu, tarp žydų mokytojų buvo ir epikuriško nuostatymo žmonių (pav., Šemuel, Rab ir kt.; plg. Erubin 54a), tačiau, tokius tenka traktuoti daugiau kaip išimtis.

2) Gittin 70a.

3) Sanhedrin 92a.

4) Berakot 54b: „המאריך על שלחנו“.

5) Berakot 46b: „ירש גלוחא לרב ששת אה על גב דרבנן קשישי אתון פרסאי“, „ברכי סודיה“.

6) Sanhedrin 70a.

rasi nieko kito, kas žmonėms tiek nelaimių atneštų, kaip (svaiginas) vynas¹⁾, tvirtino R. Meier (apie 150 m. po Kr.). Ne-nuostabu tad, kad vyno gėrimas vaišėse buvo išpraustas į tam tikras taisykles (סדר הסעודה). „Jei tu sėdi tarp daugelio, ne-tiesk anksčiau už juos savo rankos ir neprašyk pirma gerti. Kaip gi labai užtenka išauklėtam žmogui nedaug vyno. Miego-damas tu nebūsi jo apsunkintas ir nejausi skausmo“²⁾. — Pasta-čius vyno taurę gerti, ji turėjo būti išgeriama ne vienu trukte-lėjimu, bet per kelis kartus. Užtat, kai „Rabbi Jišmael, sūnus Rabbi Jose, atėjo kartą į Rabbi Šimon, sūnaus Laqonija, na-mus, ir atnešė jam taurę vyno ir pirmą kartą paprašius jis ją paėmė ir vienu truktelėjimu išgėrė,—(tada) jam buvo pasakyta: Ar Tamsta į tai nekreipiate dėmesio: (juk) kas išgeria taurę vienu mauku yra (vadinamas) girtuokliu?“³⁾.

Didesniam neblaivumo išvengimui daug patarnaudavo mums jau žinomas žydų tautos paprotys vyną gausiai skiesti su vandeniu. Tokioje didelėje pagarboje žydų laikyta „palaimi-nimo taurė“ stačiai nebuvo galima laiminti, kol ji nebuvo tin-kamai (1:3⁴⁾) atskiesta: „palaiminimo taurės negalima laiminti tol, kol į ją nėra įpilta vandens“⁵⁾. Šitas griežtas jos skiedimo reikalavimas buvo laikomas savaimė suprantamu dalyku. Kada R. Ošaja (ר' אושעא) buvo paklaustas, kokia racija š.tokio kie-to reikalavimo „palaiminimo taurę“ skiesti su vandeniu — at-sakė labai lakoniškai: „Įstatyme — geriausia,“⁶⁾ t. y., jei šitas reikalavimas yra įstatyme, tai nebėra reikalo klausti tokio rei-kalavimo racijos, nes įstatymas reikalauja tai, kas geriausia.

Šiaipjau paprasta vaišėse geriamo vyno taurė buvo galima laiminti dar vandeniu neatskiedus, bet pagarba neatskiestam vynui buvo mažesnė. Tai atsispindėjo jau pačioje laiminimo formulėje, ir būtent: vynas vandeniu neatskiestas kalbamoje formulėje tu-rėjo būti vadinamas tik „medžio vaisiumi“ (פרי העץ), o vynas vandeniu atskiestas, — jau „vynmedžio vaisiumi“ (פרי הגפן)⁷⁾.

¹⁾ Sanhedrin 70 b: „שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין“.

²⁾ Ekt. 31,21-22.

³⁾ Pesachim 86 b: „רבי ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי „רבי ישמעאל יחבו ליה כסא קבליה בחר זימנא ושתייה בחר זימנא אמר ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגר“

⁴⁾ Plg. Erubin 29 b.

⁵⁾ Berakot 50 b: „בכוס של ברכה שאין מברכים עליו עד שיתן לתוכו מים“.

— Tas pats pažodžiui pasakyta taip pat Baba batra 97 b.

⁶⁾ Berakot 50 b. „בענין מצוה“.

⁷⁾ Berakot 50 b.

Tas paprotis vyną maišyti su vandeniu žydų vaišėse buvo toks gyvenimiškas dalykas, jog net prašyme gerti jis paprastai būdavo pridėdamas. Vietoje mūsų krašte vartojamo „gerk“, — biblinių laikų žydas būtų pasakęs: „maišyk ir gerk“ (למזוג ושורה).

Beje, vynas žydų buvo skiedžiamas ne tik taurėje, bet, jei taip galima sakyti, net skilvyje. Kalbėdami apie kasdienius ordinarinius žydų valgius, minėjome, kad valg mo metu gerti daug vandens buvo laikoma higienos reikalavimu. Čia dar galima pridėti, kad tas reikalavimas buvo siejamas ne tik su higiena, bet net su žmogaus mandagumu bei tvarkingumu. „Raba, Šemuelio sūnus, Rabbi Hijjo vardu, sakė: Po kiekvieno valgymo valgyk druskos, o po kiekvieno gėrimo gerk vandens... Kitas mokė: kas valgė kokį nors maisto produktą ir nevalgė druskos, arba kas gėrė kokį nors gėralą ir po to negėrė vandens, — tas dieną turės bijotis dėl savo burnos kvapo, o naktį dėl krupo“¹⁾.

Priešvalgyje ir pačiame valgyme net šitaip skiedžiamo vyno buvo geriama palyginti labai maža.²⁾ Svaiginamieji gėralai rytiečių vaišėse dar ir dabar mažai tevartojami. Antai, ilgus metus Palestinoje veikęs protestantų misijonierius L. Schnelleris rašo: „Svaiginamieji gėralai rytiečių vaišėse vaidina daugiau antraeilį vaidmenį... visų branginamas tyras vanduo, o taip pat limonadas ir kava čia yra svarbiausieji vaisių gėralai. Jei kur duodamas vynas, tai jis duodamas paprastai visiems dalyviams iš vienos bendros taurės“³⁾.

Kaip jau minėta, daugiau vyno gerdavo žydų vaišėse povalgio metu. Gal būt čia jis buvo kiek mažiau ir vandeniu skiedžiamas. Jei iš Šv. R-to žinome, kad žydų vaišėse kartais būdavo ir pasigeriama, tai šitokios scenos tenka priskirti beveik išimtinai povalgiui.

¹⁾ Aboda zara 5,5.

²⁾ Berakot 40 a: „ואמר רבא בר שמואל משמיה דרבי חייה אחר כל אכילתך... תניא אידך אכל כל מאכל ולא אכל מלח אכול מלח ואחר כל שתיהך שתה מים... תניא אידך מן ריח חפץ ובליעה ידאג מפני אסכרה“

³⁾ P.g. Berakot 66 Strack Billerbeck, Ibid, IV 621.

⁴⁾ Ibid., 157: „Diese spielen bei morgenländischen Gastmählern eine mehr untergeordnete Rolle... Frisch s Wasser, von jedermann hochgeschätzt, Limonade, Kaffee, das sind die Hauptgetränke. Wo aber Wein gereicht wird, thut man dies gewöhnlich für die ganze Gesellschaft in ein und demselben Becher.“

Nors mūsų temą liečią žydiškieji šaltiniai, apskritai, yra dažnai iki pedantiškumo smulkmeniški, tačiau, iš jų negalime susidaryti vaizdo, kad paskutiniaisiais bibliniais laikais žydų vaisės būtų buvusios gana neblaivios. Priešingai, kaip tik juose randame iškeltų tokių vaisės liečiančių laimingų aplinkybių (k. a.: griežtai užlaikytinas vaišių ceremonialas; viešosios tautos opinijos palankumas blaiviesiems ir atbulai; paprotis svaiginanti vyną gausiai skiesti su vandeniu; vartojimas nesvaiginamojo vyno atmainų; turėjimas ir vartojimas priemonių blaiviajai euforijai vaisėse sukelti ir palaikyti; ir t. t.), kurias tinkamai vertindami — negalime žydų vaišių vaizduotis tokių neblaivių, kokios jos, be mažų išimčių, dabar yra mūsų kraštuose.

Kaip matome, ne tik girtavimas, bet ir šiaipjau neblaivioji euforija laisvosiose žydų vaisėse nebuvo akcentuojamas dalykas. Kalbamųjų vaišių dalyviui išlikti blaiviam iki galo — nebuvo keistenybė, bet kiekvieno garbingo žydo tauri elgesio norma. Neblaiviosios vaišių scenos, kurios ypač buvo praktikuojamos tarp žydų aristokratijos Jeruzalėje, visai jų tautai tiko išimties, o ne taisyklės būdu. Apibendrinamai tariant, turime sutikti su S. Spitzeriu, jog: „...apskritai, (žydų) džiugiai praktikuojama taisyklė buvo saikingumas“¹⁾.

Tokioje aplinkumoje Kristaus laisvesnis mažiau atskiesto vyno girkšnojimas vaisėse—kitų akyse būtų galėjęs dvelkti tam tikru, tauriems žmonėms nepritinkančiu, ekscesiškuumu. Dėl to, Kristų žydų vaisėse lengviau galime vaizduotis santūrininku, negu gėrėju su saiku.

C. Žydų vestuvės Kristaus laikais

1. Žydų vestuvių eiga. — 2. Abstinentiškasis žydų vestuvių eigos įvertinimas.

Galilejos Kanos vestuvių įvykiams geriau atvaizduoti abstinentiškuoju atžvilgiu, šalia kasdienių ordinarinių žydų valgytinių bei laisvųjų vaišių nušvietimo, nemažiau svarbos turi taip pat ir jų vestuvių eigos pavaizdavimas. Nors rytiečių gyvenim-

¹⁾ Das Mahl bei den Hebräern, Pressburg 1877, 48 „... es war im Ganzen das Masshalten in der Freude stehende Regel.“ — Plg. dar: G. Beer, Pesachim, 71.

mas gana konservatyvus, bet negalime manyti, kad jis visose gyvenimo srityse buvo absoliučiai pastovus. Tam tikra raida galima konstatuoti taip pat ir vestuviniuose žydų papročiuose. Dėl to, vienaip atrodo jų vestuvės iš Šv. R-to tekstų ir vėl kiek kitaip iš talmudikos bei dabartinių rytiečių vestuvių papročių. Žiurint kokiais šaltiniais koks autorius yra daugiau rėmėsis, kiek kitoks jiems išsina iš žydų vestuvių eigos atvaizdavimas.

Žydų vestuvių eigai Kristaus laikais nušviesti, svarbiausias šaltinis yra Šv. R-tas N. Į-mo. Jame tačiau tuo reikalu paminėta vos keletas bruožų. Dėl to, mums atrodo, kad aiškesniam žydų vestuvių vaizdui Kristaus laikais atkurti, teks prie kalbamųjų N. Į-me paminėtų vestuvių bruožų priglausti dar ir kitus paryškinančius momentus tai iš S. Į-mo, tai iš trad. žydų literatūros bei dabartinių konservatyvesnių rytiečių vestuvių papročių.

Pačiame žydų vestuvių klausime mums ypač bus svarbu iškelti (1) žydų vestuvių eiga ir (2) ji apžvelgti abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Kalbėdami apie žydų vestuvių eigą stengsimės ją atkurti aukščiau minėtu šaltinių sintetiniu.

Jaunojo (hebr. חתן, *hatan*; arab. عريس, *'arys*) artimesniems asmenims pasisėkus susitarti dėl jaunosios (hebr. אשה, *išša*; arab. عطيبة, *ḥaṭyba*) rankos su jos tėvais ar globėjais — piršlybos (hebr. דבר, *ḏabar*; arab. طلب, *ṭalab*), — buvo daromos pačios sužieduotuvės (hebr. ארש, *arš*; arab. عطيبة, *ḥiṭba*) arba „sužieduotuvių vaisės“ (סעודת ארוסים). O praslinkus keletai dienų¹⁾ arba mėnesių po sužieduotuvių įvykdavo pagaliau jau ir vestuvės.

Vestuvėms pavadinti žydai turėjo keletą terminų. Bene rečiausiai vartojamas terminas buvo חתונה²⁾ (*ḥatunna*). Žymiai dažniau vartojami terminai buvo משה³⁾ (*mište*) ir הלולא⁴⁾ (*hillula*). N. Į-me vestuvės vad. γάμος⁵⁾.

1) Plg. Pesahim 3,7.

2) Plg. Pradž. 24,55.

3) GG. 3,11.

4) Plg. Tels. 14,10. 12. 17.

5) Plg. Berakot 6 b; 9 a; 30 b—31 a.

6) Plg. Mt. 22,2. Lk. 12,36; 14,8.

Pagal Šv. R-to¹⁾ ir trad. žydų literatūros²⁾ sutartiną liudijimą, žydų vestuvės paprastai tęsdavosi septynias dienas. Tačiau, jeigu jaunoji buvo našlė, tai vestuvės tęsdavusios tik tris dienas³⁾. Kaip visas šitas keletas dienų vestuvių laikas būdavo praleidžiamas, — šaltiniuose nėra pakankamai nušviesta. Jau žinome, kad vestuvinės žydų vaišės priklausė pareigos arba liturginių vaišių grupei (סעודת מצוה). Jose dalyvauti buvo religinė pareiga ne tik abiejų šalių giminėms, bet ir šiaip jau visiems artimiausios apylinkės kaimynams. Tiesa, kaip į laisvasias, taip ir į vestuvines žydų vaišes svečiai būdavo kviečiami⁴⁾, tačiau, kiek iš dabartinių rytiečių vestuvinių papročių galima spręsti, — jose, greičiausia, galėjo dalyvauti taip pat ir nekviestųjų svečių.

Kaip šių dienų Palestinos gyvenamieji namai niekada negali sutalpinti vestuvių dalyvių (jų pilnos trobos, lėkščiųjų stogų terasos ir aplinkinės aikštelės), taip galėjo būti ir Kristaus laikais. Jei visas septynias dienas šitokiai dalyvių miniai kelti tikrąją prasme vestuvines vaišes, — tai vestuvių kėlėjams materialiai visa tai vargiai būtų buvę galima padaryti. Dabartiniuose rytiečių vestuviniuose papročiuose taip pat yra 3-7 dienų vestuvių džiaugsmas. Tačiau, nėra tai tiek pat dienų trunkančios tikrąją prasme vestuvinės vaišės. Kai jaunojo ir jaunosios namuose vyksta paruošiamieji vestuvėms darbai, — apie jų namus susirenka būriai jaunimo, o jų rytietiška džiugiai nuotaiškai nėra galo. Vieni demonstruoja savo mokamus pokštus, kiti akrobatiką, tretį įvairius laukinius šokius⁵⁾, muziką, dainas ir t.t. Jų pažiūrėti susirenka taip pat ir pagyvenusių žmonių. Tokio triukšmo dienomis šeimnininkai gali dalyvius, kiek pavaišinti, bet tai dar nėra tikrąją prasme vestuvinės vaišės. Pačios vestuvinės vaišės įvyksta paskutinę tokio džiaugsmo dieną, kada jaunoji visadai ateina į jaunojo namus. Labai gali būti, kad panašiai galima suprasti tas „septynias dienas“ užtrukusias vestuves taip pat ir Kristaus laikais.

¹⁾ Plg. Pradž. 29 27. Tels 14, 12. 17-18. Tob. 11, 21.

²⁾ Plg. Sukka 25 b. Ketubot 4 a.

³⁾ Plg. I Buxtorfius (P-F.), *Synagoga iudeica*, 639. C. Ikenius, *Ibid.*, 494. J. F. Schröder, *Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinischen Judentums*, Bremen 1851, 479.

⁴⁾ Plg. Mt. 22, 3. 8-9. Jn. 2, 2.

⁵⁾ Rytuose mairūs (vyrų ir mergaičių) šokiai neįprasti ir draudžiami. Apakritai, šokėjai tenai daugiausia vyrai.

Prieš pačias vestuves jaunoji, lydima moterų ir draugių būrio, buvo vedama į pirtį, o po to — puošiama ir vainikuojama. Dėl to, jaunoji rytiečių buvo ir tebėra vad. „vainikuotoji“ [כַּלָּה,¹⁾ *kalla*; aram. כַּלְלָה *kalleta*; sir. ܟܠܠܬܐ, *kaletō*; arab. كَتَّة, *kanna*; assir. ܟܠܠܬܐ *ka'lat..*].

Puošiamas buvo ir jaunasis savo namuose. Ten visą tvarką vedė vad. jaunojo draugas (ὁ φίλος τοῦ νυμφίου²⁾). Sprendžiant pagal dabartinius rytiečių vestuvinius papročius, po sutuoktuvių akto, jaunoji galėjo būti lydima triukšmaujančio draugių bei moterų būrio į tėvo namus, o jaunasis lydimas dar labiau triukšmaujančių draugų (מְרַעֵץ³⁾) bei šiaipjau vyrų būrio — vedamas į kurio nors gero draugo ar kaimyno namus arba net stačiai į kurią nors gražesnę gamtos vietą linksmajai valandėlei. Apie pavakarę, jaunojo draugui davus ženklą, buvo einama į vestuvines vaišes — vakarienę su jaunuoju priešaky. Dėl to, ir pačios vestuvinės vaišės dar buvo vad. „jaunojo vaišėmis“ (חֲתָן וְחַמְדָּה⁴⁾).

Vestuvinių vaišių metu atskirai valgydavo jaunoji su savo draugėmis bei kitomis moterimis ir atskirai jaunasis su savo draugais bei kitais vyrais. Pati vestuvinių vaišių tvarka, patiekalai bei gėrai buvo duodami maždaug panašiai, kaip ir laisvosiose vaišėse. Čia daug gėvumo įnešdavo jaunojo draugas, kurio pareiga buvo ne tik visų iškilmių bei vaišių tvarkos žiūrėti, bet kartu dalyvių, o ypač jaunojo gerą nuotaką palaikyti. Jaunojo draugui vestuvėse nebuvo linksmesnio mometo, kaip matyti linksmi džiūgaujantį jaunąjį: jis „džiaugte džiaugiasi sužieduotinio balsu“⁵⁾. Tos vaišės užtrukdavo iki vidurnakčio⁶⁾.

Pagaliau, kulminacinis vestuvinių iškilmių taškas — tai jaunojo pasimatymas su jaunąja. Jeigu jaunas su vyrais vaišindavosi kituose namuose, tada su jaunąja tuvusią draugių bei moterų būrys išeidavo su aliejaus lempelėmis — deglais jaunojo

¹⁾ Plg. Iz 49,18; 61,10; 62,5. Jer. 2,32; 7,34; 16,9; 5,10; 33,11. Joel. 2,16. GG. 4,8-12; 5,1.

²⁾ Plg. Jn. 3,29

³⁾ Tels. 14,11; plg. 1 Mak. 9,39 Mt. 9,15. Mk. 2,19. Lk. 5,34

⁴⁾ Plg. S. Krauss, Ibid., II 40

⁵⁾ Jn. 3,29.

⁶⁾ Plg. Berakot 1,1.

pasitikti. Pajutusias, kad jaunasis, lydimas džiūgaujančios ir aliejaus žiburėliais mirgančios vyrų minios, jau artinasi, — užsidegusios savo žiburius, lydėdavo jį kartu pas jaunąją. Šitą žydų vestuvių momentą yra panaudojęs Kristus aname palyginyje apie dešimtį mergaičių išėjusių su lempomis pasitikti jaunojo¹⁾.

Jaunajam ir jo palydovams bei palydovėms atėjus pas jaunąją, — duris buvo uždaromos ir daugiau niekas nebeįleidžiama²⁾. Nuo to momento jaunojo draugo, pareigos skaitėsi baigtos. Šitą vestuvių momentą turėjo galvoje Šv. Jonas Krikštytojas, kuris, rengdamas kelią Kristaus veiklai, save laikė tartum anuo jaunojo draugu vestuvėse. Užtat, kada Kristus išėjo į tautą viešai su jį lydinčiais mokiniais, — Šv. Jonas Krikštytojas jautėsi savo pareigą atlikęs ir užleido vietą dangiškajam Sužieduotiniui, sakydamas: „Reikia, kad jis augtų ir kad aš eičiau mažyn“³⁾.

2. Sprendžiant vestuvines žydų vaišes abstinentiškuoju atžvilgiu, tenka priminti, kad joms pritinka tos pačios pastabos, kurios buvo aukščiau padarytos, kada kalbėjome apie žydų kasdienių ordinarinių valgymų bei laisvųjų vaišių blaivumą. Čia tačiau dar būtų galima kai ką pastebėti dėl pačios vestuvių termino etimologijos ir džiugiosios nuotaikos.

Pažiūrėjus, atrodo, kad jau patsai vestuvių terminas מִשְׁתֶּה (*mište* = „gėrimas“) sako, kad svarbiausias vestuvinėse vaišėse dalykas turėjo būti gėralai. Tačiau, remdamies šaltiniais, šito teigti negalime. Patsai žodis מִשְׁתֶּה (*mište*) taip pat taria tik apie gėrimą apskritai, bet nieko nesako apie to gėrimo vestuvinėse vaišėse dominavimą arba neblaivumą. Nors žinome, kad žydų vestuvinėse vaišėse svaiginamasis vynas buvo geriamas, bet, kaip matėme, pagal jų papročius, jis nebuvo taip neblaiviai geriamas, kaip mūsų kraštuose. Be to, Šv. R-te randame vaišes vadinant מִשְׁתֶּה (*mište*) terminu net patrijarkalinėje žydų tautos epochoje⁴⁾, kurioje svaiginamieji gėralai vaišėse dar negalėjo vaidinti svarbesnio vaidmens. Vadinas, į terminą מִשְׁתֶּה (*mište*), imant jį biblinių laikų aplinkybių šviesoje, tenka žiūrėti daugiau kaip į techninį vestuvėms išreikšti terminą, iš kurio tačiau dar negalime išvesti pačių vestuvinių vaišių neblaivumo.

¹⁾ Mt. 25, 1—13.

²⁾ Plg. Mt. 25, 10—13.

³⁾ Jn. 3, 30.

⁴⁾ Pav., Pradž. 13, 3; 21, 8; 26, 30; 29, 22.

Kas kita yra su antruoju žydų vestuvėms išreikšti vartotu terminu—הִלּוּלָא (*hillula* = „džiaugsmas“). Tiek Šv. R-tas¹⁾, tiek trad. žydų literatūra²⁾ kalba visiškai sutartinai, kad vestuvės žydams buvo giedriausio džiaugsmo dienos. Taigi, kalbamasis terminas yra ne tik techninis vestuvėms išreikšti terminas, bet ir savo etimologija visiškai teisingai aptaria vestuvinių žydų vaišių nuotaiką.

Džiugioji vestuvinių vaišių nuotaika ir patsai dalyvavimas vestuvinėse vaišėse žydų buvo siejamas net su religine pareiga, kuri, kaip toki, galėjo pavaduoti kitas religines praktikas bei pareigas. Pav., tie, kurie dalyvaudavo vestuvėse buvo atleidžiami nuo pasninko: „Argi gali pasninkoti vestuvinėškai, kolei su jais yra jaunikis? Kolei jie turi su savim jaunikį, jie negali pasninkoti“³⁾. Jei tuo metu pasitaikydavo palapinių šventės,—vestuvių dalyviai buvo laisvi nuo valgymo palapinėse: „Rabbi Abba, Zabda sūnus, sakė: Jaunasis, vestuvių dalyviai ir visi kiti vestuvėms priklausančios žmonės visas septynias dienas laisvi nuo palapinių“⁴⁾. Beje, jie buvo laisvi net nuo kasdienių poterių: „Rabinija mokė: Jaunasis, vestuvių dalyviai ir visi kiti vestuvėms priklausančios žmonės laisvi nuo maldos ir nuo tefillin⁵⁾... (mat esą) kas užimtas (vieno) įstatymo vykdymu, tas laisvas nuo (antro) įstatymo“⁶⁾.

Kyla tačiau klausimas, ar jie šią taip su džiugiaja nuotaika susijusią religinę pareigą galėjo tinkamai atlikti, jeigu jų vaišės apskritai, kaip aukščiau matėme, pasižymėdavo blaivumu. Iš dalies tai gali paaiškinti šių dienų Palestinos, Sirijos, Egipto ir k. rytų kraštų arabų-mahometonų vestuvės, kuriose rytietišškai džiugaus triukšmo niekada netrūksta, nors svaiginamieji gėralai jose visiškai nevartojami. Be to, kaip aukščiau matėme, žydai vartojo pakankamai įvairių blaiviosios euforijos priemonių džiugiajai nuotaikai vaišėse sukelti ir palaikyti. Tuo

¹⁾ Plg. Mt. 9, 15.

²⁾ Plg. Sukka 25 b.

³⁾ Suk. 2, 19.

⁴⁾ Sukka 25 b: „ואמר רבי אבא בר זבדא חתן והשושבינין וכל בני הופה פטורין מן הסוכה כל שבעה“

⁵⁾ Tefillin (תפילין) yra tam tikras žydų maldose vartojamas diržas su pritvirtintomis įstatymo ištraukomis.

⁶⁾ Sukka 25b—26 a: „תנו רבנן חתן והשושבינין וכל בני הופה פטורין מן החפלה ומן התפילין ... העוסק במצוה פטור מן המצוה“

tarpu neblaiviosios euforijos priemonė — svaiginamieji gėralai — vaišėse buvo vartojama daugiau šventiško natūralaus atsigėrimo, o ne neblaivaus pasismaginimo tikslams. Tiesa, pasitaikydavo, jog kai kas vestuvinėse žydų vaišėse ir pasigėrėdavo¹⁾, tačiau, iš šaltinių negalime susidaryti įspūdžio, kad tokie atsitikimai būtų buvę dažni.

Vadinas, tenka laikytis tos nuomonės, kad, kaip laisvosios, taip ir vestuvinės žydų vaišės, apskritai, galėjo būti gana blaivios. Dėl to, Kristaus dalyvavimą vestuvinėse vaišėse Kanoje —tenka traktuoti, kaip dalyvavimą gana blaiviose vaišėse.

D. Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvėse. — 2. Vyno padarymo faktas. — 3. Kristaus padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu: a) Kristaus padarytasis vynas iš arkitriklinijaus liudijimo sudaromo silogizmo: α) pasigėrimo sąvoka, β) gerojo vyno sąvoka; b) kiti faktai kalbantieji apie Kristaus padarytąjį vyną: α) arkitriklinijaus sprendimas iš paragavimo, β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais vadinimas.

Kaip aukščiau buvo minėta, nagrinėjimas kasdienių žydų tautos valgymų, laisvųjų ir vestuvinių vaišių apskritai — įveda mus į tas reikalingiausias archeologines bei kultūros-istorines anų laikų aplinkybes, kuriose jau žymiai sėkmingiau galima spręsti Kristaus abstinencijos klausimą Galilejos Kanos vestuvėse.

Pirmiausia čia turime pastebėti, kad Šv. R-to tekstai²⁾, kuriais tariama apie įvykius Galilejos Kanos vestuvių metu, nieko nesako apie paties Kristaus vyno gėrimą. Neturime tuo reikalu jokių duomenų nė kituose šaltiniuose. Galima tik suponuoti, kad, kaip kiti vestuvių dalyviai, taip ir Kristus, kalbamose vestuvinėse vaišėse galėjo vyno gerti. Bet, iš antros pusės, taip pat galima suponuoti, kad, kaip kiti žmonės

¹⁾ Flg. Berakot 9a.

²⁾ Jn. 2, 1—11; 4, 46.

anais laikais gerdami svaiginamą vyną gerokai jį atskiesdavo su vandeniu, taip ir Kristus nebus iš jų išsiskyres; kaip kiti žmonės galėjo turėti įtakos čia pat vyną su vandeniu maišančiam tarnui dėl skiedimo proporcijos, — taip pat ir Kristus; kaip kitų žmonių vyno skiedmo racija buvo ta, kad jis taptų mažiau svaiginas (arba ir visiškai nebesvaiginas), — taip ir Kristaus. Jeigu Kristus galėjo turėti įtakos Jo geriamos taurės svaiginamumo laipsniui ir vandens primaišymu siekė tą svaiginamumą sumažinti, — tai sunku įtikėti, jog Jis būtų kada nors dėjęs pastangų, kad Jo taurės vynas vis dar pasiliktų su svaiginančiu efektu. Priešingai, daug patikimiau yra tai, kad Kristus, naudodamasis tautos papročio patiekiamomis priemonėmis sumažinti arba net visiškai neutralizuoti geriamos taurės svaiginamam efektui — bus jomis pasinaudojęs iki pilnutinio tikslo pasiekimo, t. y., iki visiško taurės svaiginamumo nufektinimo. Kad biblinių laikų Palestinos svaiginamasis vynas apskritai, kaip matėme, nebuvo iš stipriųjų, tai kalbamasis taurės nufektinimas buvo juo labiau įmanomas. Be to, nevisada reikėjo ir tokios nufektinimo priemonės griebtis, nes žydų vaišėse buvo praktikuojamos taip pat ir nesvaiginamųjų vynų atmainos.

Vadinas, kad Šv. R-tas absoliučiai tyli apie Kristaus svaiginamojo vyno gėrimą Galilejos Kanos vestuvinėse vaišėse, tai ir mes neturime racijos plačiau tuo klausimu kalbėti ir daryti vis naujų įtariančių supozicijų.

Tačiau, nors apie paties Kristaus svaiginamojo vyno gėrimą kalbамieji Šv. R-to tekstai explicite nieko nesako, bet juose gali atsirasti medžiagos liečiančios Kristaus abstinencijos klausimą kitais aspektais. Tokių klausimų eilėje galėtų būti iškeltas (1) patsai Kristaus vestuvinėse vaišėse dalyvavimo faktas, (2) vyno padarymo faktas, ir (3) neaiški padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvinėse vaišėse yra susijęs su tokia te ritorija, kuri Palestinos vynuogių kultūroje tevaicino antraeilę vietą. Anot trad. žydų literatūros liudijimo, Galilejoje vynas buvo brangesnis, negu aliejus¹⁾.

---

¹⁾ Nazir 31 b.

Pati gi Galilejos K a n o s vieta yra išlikusi ir iki šių dienų. Ji dabar yra mažas miestelis¹⁾, kuris yra prie puikaus Nazaretas-Tiberiada plento, maždaug septintame kilometre nuo Nazareto, ir yra vad. arabišku **كفر كنا** (*Kafr Kenn'a* = „Kanos kaimas“) vardu. Kad kelias nuo Nazareto iki Kanos, kaip matome, yra netolimas, tai Marijai ir Kristui su mokytiniais atvykti į Kanos vestuvines vaišes fiziškai nebuvo per sunkus dalykas. Šią atvykimo patogumą padidino dar ir ta aplinkybė, kad Kristus, matyt, turėjo tikslą vykti keletai dienų į Kaparnaumą²⁾. Jeigu tada kelias iš Nazareto į Kaparnaumą ėjo ta pačia vieta, kaip dabar, tai Kana buvo stačiai prie Nazaretas-Tiberiada-Kaparnaumas kelio. Labai gali būti, kad Kristui su mokiniais keliaujant į Kaparnaumą per Kaną—jie ir buvo visi pakviesti užsukti į vestuvines vaišes.

Tačiau, šitas Kristaus atėjimo faktas į Kanos vestuvines vaišes galėjo įvykti ne vien dėl sakyto fizinio patogumo ar laimingo sutapimo. Čia būtent galima įžvelgti ir kitokių motyvų.

Manyti, kad Kristus čia atvyko dėl to, jog buvo vaišių ar jose duodamų patiekalų bei gėralų mėgėjas,—būtų piktažodžiaivimas. Tarp aukštesniųjų Kristaus atvykimo motyvų galėjo turėti reikšmės tas gražus žydų praktikuotas paprotis—bendrauti su savo artimaisiais tiek jų nelaimėje, tiek džiaugsmo. Ypač vestuvių džiaugsmo progomis žydai parodydavo tokį sociališko lygmenį, jog neatsisakydavo nuvykti net į jų kaimynų—stabmeldžių vestuvines vaišes (יום משתה של גרים). Be to, kaip jau buvo sakyta, dalyvauti vestuvinėse vaišėse buvo laikoma net religine pareiga ir dargi taip reikšminga, kad tuo pačiu metu kalbamųjų vaišių dalyvis buvo atleidžiamas nuo kitų la-

¹⁾ Jame tėra apie 1200 gyventojų. Jų tarpe: 105 lotynų bei rytų apeigų kat., 400 gr.—ortod., 41 protestant., 654 mahometon. Pagal žmonių padavimą, dabartinė pranciškonų bažnyčia Kanoje esanti pastatyta ant tos vietos, kur įvykusios Šv. Jono Evangelisto aprašytos vestuvės. Toje bažnyčioje tebėra rodomas nemažas natūralios uolos plotas, ant kurio yra vykusios kalbamųjų vestuvių scena; išdžiūvusi paralelogramiška cisterna,—iš kurios galėjo būti semiamas vanduo vestuvių reikalams, o gal ir Kristaus palieptiems indams pripilti; pagaliau, stiklinėje dėžėje rodoma viena molinė amfora, padaryta pagal pavyzdį tikrosios Kristaus panaudotos amforos, kurios vienas egzempliorius dabar dar esąs Kolno muziejuje. — Kanos gr.-ortod. bažnyčioje esančiom dviem amforom autentiškumas nepripažįstamas.

²⁾ Flg. Jn. 2, 12.

bai svarbių religinių pareigų vykdymo. — Yra taip pat manoma, kad Kristus savo dalyvavimu vestuvinėse vaišėse norėjo pašventinti tą svarbiąją visuomeniniame gyvenime instituciją — moterystę, pakeldamas būtent ją į Sakramento rangą. — Pagaliau, pagal amžinuosius Dievo planus, matyt, jau buvo laikas, kad Kristus parodytų tautai ženklą, jog Jis yra Dievo siųstasis Mesijas; tai ir įvyko stebuklingu būdu vandenį paverčiant į vyną. Patsai Evangelistas sako, jog šituo stebuklu Kristus „pariškė savo garbę, ir mokytiniai tikėjo į jį“¹⁾.

Kristaus atėjimo faktas į Kanos vestuvines vaišes, anot Evangelisto, įvyko trečią vestuvių dieną²⁾. „Po to jis nuėjo į Kaparnaumą su savo motina, savo broliais ir savo mokytiniais ir jie pasiliko tenai keletą dienų“³⁾. Atrodo, kas tas „po to“ (μετὰ τοῦτο) įvyko tuojau po stebuklo padarymo dienos, ir kad minėtas tekstas kalba ne vien apie Kristaus iš vestuvių išėjimą, bet ir apskritai apie vestuvių dalyvių skirstymąsi. Dėl to, Kristaus atėjimas į vestuves galėjo būti paskutinę jų dieną, kada, kaip aukščiau matėme, būdavo keliamos įžymiausios vestuvinės vaišės ir dalyvaudavo gausiausiai svečių. Jeigu ta paskutinė vestuvių diena buvo tik trečioji, o ne septintoji, tai, kaip buvo minėta, arba tų vestuvių jaunoji buvo našlė, arba patys jaunavedžiai priklausė neturtingiems Nazareto apylinkės žmonėms. Paskutinioji nuomonė, berods, turi daugiausiai šalininkų.

Pagal šitokią Kristaus atvykimo ir išvykimo chronologiją, išeitų, kad Jis Kanos vestuvėse dalyvavo ne keletą dienų, bet keletą valandų, ir būtent, pačių pagrindinių arba atbaigiamųjų vestuvinių vaišių metu.

Kaip matome, Kristaus Galilėjos Kanos vestuvėse dalyvavimo faktas yra įvykęs aukštesniais, ir būtent, religiniais ir net mesijaniniais sumetimais, o ne vien padoriais asmeniniais motyvais. Be to, Kristaus abstinencijos dorybei šitas Jo vestuvinėse vaišėse dalyvavimo faktas, kaip toks, taip pat nagali sudaryti pakankamai pagrįstų priekaištų.

2. Evangelistas rašo, kad „buvo tenai pastatyta šeši akmeniniai indai paprastiems žydų apsiplovimams, kurių kiekvie-

¹⁾ Jn. 2, 11.

²⁾ 2, 1.

³⁾ Jn. 2, 12.

nan tilpo du ar tris kibirai¹⁾). Matyt, parisiejų parėdymams paklusnūs jaunavedžiai buvo parūpinę gana gausiai vandens į vestuves atvykusių svečių ritualiniams apsiplovimams²⁾. Kad viename tokiaime inde (אֲבִירָא³⁾; ὀδρά⁴⁾ tilpo po 2-3 kibirus (μετρητής), o vienas μετρητής buvo lygus 39,294 litr., tai visų šešių indų tūris galėjo būti apie 600 litrų. Jei šitoks vandens kiekis buvo numatytas vestuvių svečių ritualiniams apsiplovimams ir kalbami šie indai, matyti, jau buvo tušti,⁵⁾ tai šita aplinkybė kalba už tai, kad svečių vestuvėse galėjo būti gana daug.

Jeigu Kristaus atėjimo diena galėjo būti jau paskutinė vestuvių diena; jeigu toje provincijoje vynas buvo brangokas, o jaunavedžiai buvo iš mažiau pasiturinčių namų, — tai neuostabu, kad į atbaigiamąsias vestuvių vaišes šitaip gausiai prisirinkus svečių — jaunavedžių neturtingumas galėjo iškilti alkštėn. Neturtingą greičiau supranta neturtingas. Užtat, neturtingai gyvenusi Šv. Šeimos Šeimininkė — Marija veikiai pastebėjo jaunavedžių nelaimę — vyno pritrūkimą. Marija savo Sūnaus dievyse ir mesijaniškumu nė kiek neabejojo. Ji matė jau ir Jo mesijaniškosios pasiuntinybės pradžią: Kristus atėjo į vestuves nebe vienas, bet kartu su savo mokytiniais. Ji gerai mokėjo Šv. R-tą⁶⁾, žinojo, kad Mesijas darys daug stebuklų taujoje. Be kita ko, galėjo Jai būti žinoma taip pat ir ta pranašystė, kad mesijaniškoje gadynėje vyno srovės tekės žemėje⁷⁾. Kaip daugelis kitų Šv. R-to tekstų bibliniais laikais paprastai būdavo suprata raidiškai, taip ir šita pranašystė Marijos galėjo būti suprantama raidiškai. Šioje tad jaunavedžių nelaimės valandoje Marijai ir galėjo dingtelti į galvą mintis: nebėra vyno, bet Mesijas yra mūsų tarpe; ar negalėtų šią valandą pradėti pildyti Raštai; ar negalėtų Mesijas padaryti

¹⁾ Jn. 2,6.

²⁾ Plg. J. Grimm, Geschichte der öffentlichen Tätigkeit Jesu, Regensburg-New York-Cincinnati 1878, I 263-64.

³⁾ Plg. Hulln 107 a.

⁴⁾ Plg. 3 Kar. 17,12. Jn. 2,6-7.

⁵⁾ Plg. Jn. 2,7.

⁶⁾ Pav., Jos himne „Magnificat“ (Lk. 1,46—55) tryš penktadaliai teksto yra sudaryta iš įvairių S Į-mo Šv. R-to vietų. — Plg. A. Schultz, Das Wunder zu Kana im Lichte des alten Testaments: BZ 16(1924) 94—95.

⁷⁾ Plg. Pradž. 49,10-12.

vyno?¹⁾ Ir štai, Marija nutaria kreiptis į Kristų. Ji, matyt, paliko besivaišinančias moteris, ateina pas Kristų, kuris tada galėjo būti vyrų tarpe, ir sako: „Jie nebeturi vyno“²⁾.

Į šitokią Marijos pranešimą, Kristus atsakė: „Kas man darbo su tavim, moteriške? mano valanda dar neatėjo“³⁾. Iš atsakymo atrodytų, kad Marijos pastangos nuėjo niekais. Tačiau, mes nežinome, ar čia yra visas Kristaus atsakymas, ar jis nėra Evangelisto kiek sutrumpintas, kaip kad ir visas šitų vestuvių aprašymas yra paduotas labai konpektyviai. Gana to, kad Marija pasikalbėjusi su Kristumi nesijautė neišklausyta. Priešingai, Ji tuojau išpėjo tarnus, kad jie būtų pasiruošę pildyti visus Kristaus reikalavimus: „Darykite, ką tik jis jums pasakys“⁴⁾.

Marijos pastebėtas vyno trūkumas, matyt, visiems svečiams dar nebuvo žinomas. Pav., net patsai arkitriklinijus, kada tarnai padavė jam paragauti Kristaus padaryto vyno — nė kiek nesistebėjo iš kur vėl atsirado vyno, o tik nustebė dėl to, kad jis toks geras: jis manė, kad jaunasis tyčia jį palaikė vestuvinių vaišių galui⁵⁾. Jeigu vyno trūkumas būtų tapęs visiems žinomas, tai, kaip aukščiau matėme, pagal žydų papročius, būtų buvęs skaudus smūgis svečiams, o ypač didelė gėdatų vaišių kaltininkams — jaunavedžiams arba tiems, kurie tas vaišes jiems kėlė⁶⁾. Geroji Jėzaus Širdis, kuri vėliau taip jautriai graudinosi dėl Lozorius mirties, kuri tiek nelaimingiausių ligonių visame krašte išgydė, kuri gailėjosi jį sekančios alkanos minios, kuri, pagaliau, ir savo budeliui atleido ir meldėsi už juos, — pasigailėjo ir čia skaudžios nelaimės ištiktų Kanos vestuvinių. Evangelistas rašo: „Jėzus jiems pasakė: Pripilkite indus vandens. Jie pripylė juos sklidinus. Tuomet Jėzus jiems tarė: Dabar semkite ir neškite vestuvių užvaizdui“⁷⁾. Stebuklas

1) Plg. P. V. Anzalone, Jn̄sus et Maria ad nuptias in Cana Galilaeae: VD 9(1926) 367. A. Schultz, Ibid., 94—96. J. Schäfer, Die Wunder Jesu in Homilien erklärt,²⁻³ Freiburg im Br. 1921, 5. P. Gächter, Maria in Kana (Jo 2,1-11): ZKT 55 (1931) 351.

2) Jn̄. 2,3.

3) Jn̄. 2,1.

4) Jn̄. 2,5.

5) Jn̄. 2,10.

6) Žydų jaunavedžiams kartais vestuvines vaišes keldavo jų tėvai arba kiti artimieji. Plg. Mt. 22,2. Berakot 31 a.

7) 2,7-8.

buvo įvykęs: Jėzus vandenį jau buvo pavertęs į taip tada reikalingą vyną. Apie 600 litrų gero vyno, — tai reali garantija, kad vestuviniams grėsęs skaudus smūgis jau visiškai pašalintas.

Iš tolimesniųjų Kristaus darbų žinome, kad Jis kur kitur du kartu stebuklingu būdu padauginamas duoną ir žuvis pavalgindino išalkusias žmonių minias¹). Tačiau, nieko tenai nėra minima apie vyno padauginimą. Juk sausos duonos su žuvimi negi galėjo pakakti žmonėms pavalgyti. — Atsakant į tai, tenka daryti skirtumą tarp gėralų kasdienio ordinarinio ir vaisinio žmonių valgymo meto. Kada Kristus valgydino Jį sekusias žmonių minias, Jis nekėlė jiems vaisių, o tik teikė tai, kas galėtų patenkinti jų kasdienio maitinimosi reikalavimą. Kaip žinome, tarp svarbiausių kasdienių žydų valgių buvo duona, žuvis, ir kt., o gėralas—vanduo. Kristus tad jiems ir suteikė duonos ir žuvies, o vandens, matyt, jie galėjo gauti iš kokios nors ten buvusios natūralios versmės. Vynas gi buvo daugiau vaisių gėralas. Užtat, kasdieniais patiekalais maitinant minią, vynas ten ir nėra minimas. Kas kita buvo Galilejos Kanos vestuvėse. Čia buvo nebe kasdienis, bet vaisių (ir dargi pačių linksmybų vaisių) momentas. Tokiu atveju gerti tyrą vandenį būtų galėję dvelkti kasdieniškumu ir būti slopinama vestuvių—tų didžiųjų šeimos ir visos apylinkės iškilmių šventiška nuotaika. Užtat, šitokiose aplinkybėse pritrūkus vyno, — Kristus jo vestuviniams padaro, kad, kaip minėjome, ta didžiausia jų džiaugsmo šventė nepavirstų didelės gėdos diena jaunavedžiams ir didelis nemalonumas kitiems dalyviams.

Vadinas, Galilejos Kanos vestuvių aplinkybėse, Kristaus iš vandens vyno padarymo faktas, kaip toks, dar nieko netaria apie koliziją su abstinencijos dorybe, o tik akivaizdžiai parodo Jo Širdies gerumą skaudaus smūgio angoje atsидūrusiems vestuviniams.

3. Gal kiek daugiau galėtų paliesti Kristaus abstinencijos dorybę Jo padarytojo vyno kokybė. Apie kalbamojo vyno kokybę galima spręsti (a) iš arkitrikliniaus liudijimo sudaromo silogizmo ir (b) kitų faktų.

---

¹) Plg. Mt. 14, 13-21. Mk. 6, 31-52. Lk. 9, 10-17. Jn. 6, 1-13.

a. Arkitriklinijaus posakis, jog: „kiekvienas žmogus pirma stato gero vyno, kuomet gi įgeria, tuomet to, kuris menkesnis; tu gi palaikėi gerąjį vyną iki dabar“¹⁾ — duoda pamatą sudaryti tam tikrą silogizmą, tariantį apie Kristaus padarytojo vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu. Ir būtent: arkitriklinijus liudija, kad nuo gerojo vyno galima pasigerti ir kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Vadinas, Kristaus padarytasis vynas buvo svaiginas.

Iš logikos žinome, kad silogizmo išvada teisinga tada, kai šalia nuoseklaus jos iš tarmenų kilimo, patys tarmentys yra teisingi. Taigi, norėdami patikrinti paduotojo silogizmo išvados teisingumą, pirma turime atidžiai peržiūrėti, kiek teisingi yra patys kalbamo silogizmo tarmentys.

Pradėsime nuo antrojo tarmens. Jis teigia, kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Čia konstatuojamas faktas, kurį dabar patikrinti absoliučiai negalima. Negalima tad patikrinti ir pats, tokį faktą konstatuojas, tarmuo. Tačiau, iš antros pusės, neturime taip pat pamato įtarti, kad Kristaus padarytasis vynas būtų buvęs negeras. Vadinas, tenka tikėti, kad arkitriklinijaus liudijimas apie Kristaus padaryto vyno gerumą yra teisingas ne tik subjektyviai, bet ir objektyviai. Kitaip sakant, sutinkame, kad antrasis nagrinėjamo silogizmo tarmuo yra teisingas.

Pirmame gi kalbamo silogizmo tarmentyje teigiama, kad nuo gerojo vyno galima pasigerti. Čia turime pastebėti, kad terminas pasigerti šioje vietoje tariamas žmogaus rytiečio lūpomis, taigi, išreiškia rytietiškos galvosenos sukurta sąvoką. Kak rytiečių kalbėjimo vaizdingumas dažnai pakeičia vartojamo termino raidišką prasmę, tai (α) šito termino tikrai prasmėi nustatyti galima pasižvalgyti tai po kitas Šv. R-to vietas, kur tas terminas vartojamas, tai į patį rytiečių praktikuotą bei praktikuojamą meną raidiškai termino prasmėi suteikti tropišką prasmę. Be to, kalbant ten apie gerąjį vyną tariama ne apie kokį specialų gerąjį vyną, bet apskritai apie tokį, kuris tame krašte anais laikais buvo žmonių laikomas geru. Taigi, (β) panagrinėjus anų laikų gerojo vyno sąvoką ir josios santykį su abstinencijos dorybe, bus galima spręsti taip

---

¹⁾ Ju. 2, 10.

pat apie pirmajame tarmenyje minimo gerojo vyno poziciją abstinentiškuoju atžvilgiu. Vadinas, pirmojo tarmens teisiagumą dar galima patikrinti.

α. Arkitriklinijaus vartojamam terminui pasigerti arba įsigerti graikiškajame N. I-mo tekste ir LXX-je atitinka žodis μεθύσασθαι, o TM žodis שכר (*šakar*).

Pradėkime nuo S I-mo.

Žodis שכר (*šakar*) pagrindinėse Kal asmenuotės formose (pav.: būt atl. שָׁכַר, būt. תִּשְׁכַּר, liep. n. שָׁכַר, bendr. תִּשְׁכַּרְהוּ) pirmiausia reiškia iki soties gerti, atsigerti (ad satietatem usque bibere; sich satt trinken), bet dar nepasigerti. — Štai keletas pavyzdžių. Apie patrijarko Juozapo vaišinimą savo brolių Egipte, pasakytą: „Ir gėrė ir pasigėrė (TM: תִּשְׁכַּרְהוּ; LXX: καὶ ἐμεθύσθησαν) kartu su juo“¹⁾. Bet, argi galima tarti, kad Juozapas, kuris taip visur buvo Dievui ištikimas, šiose vaišėse būtų ir pats pasigėręs ir savo brolius nugirdęs? Ne. Tai orientalizmas, tereiškias, kad jie sočiai (pavalgė ir) atsigėrė, o ne pasigėrė. — Toliau, kai žydai sugrižo iš Babilonijos nelaisvės ir vis dar nesiskubino statyti sunaikintosios bažnyčios — Dievo įkvėptas pranašas Agejas pradėjo juos raginti. Argumentuodamas, kad Dievas žydus baudžia už bažnyčios nestatymą, jis šitaip kalbėjo: „Kareivijų Viešpats sako: Padėkite savo širdis savo keliuose“²⁾. Jūs daug pasėdavote ir mažai gaudavote; valgydavote ir nebūdavote sotūs; gerdavote ir nepasigerdavote (TM: וְאַיִן לְתִשְׁכַּרְהוּ; LXX: καὶ οὐκ ἐμέθητε“³⁾). Iš šito teksto logiškai seka išvada, kad žydams pastačius bažnyčią, kalbamoji bausmė nuo jų bus nuimta ir visa įvyks priešingai: tada mažai sėsite ir daug gausite..., gersite ir pasigersite... Vadinas, išeitų, kad už bažnyčios pastatymą Dievas žada leisti žydams girtauti. Tai yra nesąmonė. Tačiau, į šitokią nesąmonę veda ne kalbamasis Šv. R-to tekstas, o tik ta aplinkybė, kad terminas שכר (*šakar*) čia buvo mūsų supastas pasigerti, o ne atsigerti prasme. Supratus gi jį paskutiniąja prasme, iš kalbamojo Šv. R-to teksto išeina, kad: jūs gersite ir netrokšite (atsigergite, būsite patenkinti). — Arba vėl. Giesmių Giesmėje apra-

¹⁾ Pradž. 43,34: „וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ“.

²⁾ T. y: atkreipkite dėmesį į ligiolinį savo elgesį!

³⁾ Ag. 1,5-6: אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמִי לְבַבְכֶּם עַל־דְּרִכְכֶּם: וְרַעְתֶּם הָרְבָּה וְהָבֵא מָקָם אֲפֹל וְאֵין לְשִׁבְעָה שָׂחַ וְאֵין לְשִׁכָּרָה

mai nevykusi antitezė gali įgyti visiškai kitokį vaizdą. Mat, paskutiniuoju atveju reikėtų atsiminti, kad Apaštalo gimtoji kalba buvo semitinė kalba. Rašydamas tą antitezę, greičiausia, jis bus turėjęs sąmonėje semitišką שָׂכַר (*šakar*) terminą, kuris semitinėse kalbose išreiškia taip pat ir iki soties atsigėrimą, resp. prisivaišinimą. Pav., arabų سَكَّر (*sakar*) pirmoji reikšmė yra pripildyti, prisotinti. Taigi, nors iš graikiškojo termino μεθύσκει ir negalėtume drąsiai teigti soties (πλησμονή; satietas) prasmės, bet jeigu žiūrėsime į kalbamąjį terminą, kaip į semitiško שָׂכַר (*šakar*) ar سَكَّر (*sakar*) pakaitą rytietišškai galvojančio Apaštalo sąmonėje, — tai jam šitokią prasmę galima teikti. Tada sakytoji nevykusioji antitezė gali įgyti šitokį vaizdą: vienas alksta, o kitas yra sotus (o ne pasigėręs). Čia sotumas galėtų būti suprantamas apskritai, t. y. turint galvoje maistą ir gėralą kartu.

Be to, kad čia Apaštalo vartojamą terminą μεθύσκει negalima suprasti raidiška pasigėrimo prasme, rodo taip pat ir kalbamosios vietos kontekstas. Apaštalas išpeikdamas korintiečių nenorą pasidalyti į agapes atsineštais valgiais bei gėralais, pastebi, kad jiems nevertėtų nė eiti į agapes, nes tai, ką jie savo turi, galėtų savo pačių namuose ir sudoroti: „Argi jūs neturite namų, kad ten valgytumėte ir gertumėte?“¹⁾ Bet, ar galėjo Apaštalas jiems piršti girtauti namuose? Juk, girtauti ar agapėse ar savo privačiuose namuose vis yra sunki nuodėmė. Tačiau, sutikus, kad Apaštalas čia turėjo galvoje ne pasigėrimą, o tik atsigėrimą, — tada Apaštalo nurodymas, kad jie ir namuose galėtų atsigerti, yra visiškai korektiškas, nes atsigerti nėra nuodėmė. Arba vėl. Jeigu terminą μεθύσκει šiame tekste suprasti pasigėrimo prasme, tada šioje vietoje pasidaro visiškai nesuprantamas Apaštalo tolerantiškus girtavimui: „ką aš turiu jums pasakyti? ar jus girsiu? Čia negaliu girti“¹⁾. Žinome, juk, kad Apaštalas Paulius kur kitur yra pasakęs, jog „girtuokliai... nepaveldės dangaus karalystės“²⁾, kad su jais niekas iš krikščionių nesusidėtų ir net kartu nevalgytų³⁾, — o čia už girtavimą jis tik nepagiria. Negiriamas

¹⁾ 1 Kor. 11, 22.

²⁾ 1 Kor. 6, 10.

³⁾ Plg. 1 Kor. 5, 11.

veiksmas dar nėra pasmerktas veiksmas. Vadinas, išeity, kad šioje vietoje Apaštalas girtavimo nors nepagiria, bet ir nesmerkia. Tačiau, jeigu Apaštalas tai sakydamas turėjo galvoje ne pasigėrimą, bet atsigėrimą, tai (nors atsigėrimas apskritai yra nepeiktinas dalykas, bet tokiose aplinkybėse, kad prie bendro stalo sėdėdami vieni geria, o kiti nieko ar beveik nieko negauna, — yra jau peiktinas dalykas), suprantama, kodėl tokio elgesio jis griežtai nepasmerkia, o tik sakosi negalįs pagirti. Nesmerkia, kad tai nėra nuodėmė, o nepagiria, kad, sakytose aplinkybėse, nėra nė dorybė.

Iš visa ko matyti, kad 1 Kor. 11, 21 tekste vartojamas terminas μεθύσσω traktuotinas, kaip prasminis orientalizmas, kuris, kaip toks, čia reiškia ne pasigėrimą, o tik gėrimą iki soties arba atsigėrimą.

Pagaliau, kad dar akivaizdžiau galėtume pamatyti rytiečių meną raidiškai termino prasmei suteikti tropišką prasmę, galime čia duoti dar ir kitokių pavyzdžių iš jų gyvenimo. Antai, tose pačiose Galilėjos Kanos vestuvėse Kristus Marijai atsako: „Kas man darbo su tavim“¹⁾. Raidiškai paėmus, posakis „kas man darbo“ yra gana šiurkštus, tačiau, rytiečio sielos būseną, sakant tokį posakį, gali būti visiškai švelni. Pav., Babilonijos Talmude randame tokį paralelišką epizodėlį. Rabinas Hanina (ר' חנינא) vieną subatvakarį pastebėjo, kad jo duktė nuliūdusi. Tėvui paklausus priežasties, duktė pradėjo aiškinti, kad ji nuėjusi į sandėlį pripilti šabasinę lempelę aliejaus, bet per klaidą pripylusi ją acto. Tada tėvas „tarė jai: Mano dukte, kas tau darbo; kas aliejui yra įsakęs degti (t. y. Dievas), tas taip pat ir actui gali įsakyti degti“²⁾. Iš konteksto matyti, kad čia rabinas į savo dukterį kalbėjo visiškai švelniai, nors pavartotas posakis „kas tau darbo“ mums galėtų atrodyti gana grubus. Aišku, kad panašiai švelni prasmė buvo taip pat ir ano Kristaus posakio „kas man darbo“. Tai orientalizmas. Arba vėl. Kristus, kreipdamasis į Mariją Galilėjos Kanos vestuvėse³⁾ ir net savo Kančioje ant Kryžiaus⁴⁾ vadina ją moteriške (γύναι). Mums gali atrodyti, kad tai dar vienas Kristaus šiurkš-

¹⁾ Jn. 2, 4.

²⁾ Taanit 25 a. „אמר לה בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא“
„אמר לחומץ וידלוק“

³⁾ Plg. Jn. 2, 4.

⁴⁾ Plg. Jn. 19, 26.

tumo pavyzdys. Iš tikrųjų gi tai tėra tipiškas švelnus orientalizmas. Mat, dar ir dabar Palestinos kaimiečiai ir beduinai, kada jie meiliai kreipiasi į savo žmoną arba motiną, sako: *يا امرأه* (*y'a mar'ah* = „moteriškai“). Panašiai tad ir anas tariamasis Kristaus grubus į Mariją kreipimasis, lietuviškai galėtų būti pasakytas: „Mieloji Motutė“.

Arabas, jei kas prašo jį nakvynės, paprastai atsako: *بَيْتِي بَيْتَكَ* (*bayty baytak* = „mano namas — tavo namas“), tai reiškia, kad keleiviui leidžiama kurį laiką pasilikti jo namuose. Jei norėsi iš arabo pirkti namą ir paklausi, kiek jis už jį nori, tai pradžioje gali gauti tik tokį trumpą atsakymą: *مَدِّيَا* (*haddyah* = „dovana“). Tai reiškia, kad jis namą parduoti sutinka ir jau galima pradėti derėtis dėl jo kainos. Jei elgėta (*مِسْكِين*, *miskyn*) prašo išmaldos, o arabas nėra nusiteikęs jai duoti, tai jis paprastai atsako: *أَلَمْ يَعْطِكِ* (*All'ah j'atyk* = „tegul tau Dievas duoda“). Po tokio atsakymo elgėta tuojau atsitraukia, nes prasmiškai tai reiškia: iš manęs tu nieko negausi.

Kaip matome, rytiečiai turi visą eilę ne raidiškai, bet prasmiškai suprantamų posakių. Tai savotiški jų dvasios jeroglifai, kuriems suprasti nepakanka išmokti jų kalbą, bet kartu reikia pažinti taip pat ir jų kalbėjimo būdą.

Po šitų kelių pastabų apie prasminį orientalizmą vėl galime grįžti prie mums rūpimojo Galilėjos Kanos vestuvių arkitriklinijaus pavartoto termino *μεθυστω* prasmės.

Pirmiausia čia turime atsiminti, kad kalbamuoju graikišku terminu išreiškiama sąvoka yra rytiečio (arkitriklinijaus) sąmonėje gimusi ir rytiečiui (jaunajam) pasakyta. Arkitriklinijaus su jaunuoju pokalbį užrašęs Evangelistas taip pat buvo rytietis. Nors jis savo Evangeliją rašė graikiškai, bet mąstė rytietiskai. Dėl to, kai kur Evangelijoje jis įdėjo aramajiškus žodžius, nors juos ir apipavidalino graikiškais rašmenimis (pav.: *ἀμὴν ἀμὴν*¹⁾); kitur atskirus aramajiškus posakius bei žodžius jis raidiškai papasakojo graikų kalba [pav.: *γύναι*²⁾; *τί ἐμοὶ καὶ σοὶ*³⁾],

¹⁾ Jn. 8, 34.

²⁾ Jn. 2, 4; 19, 26.

³⁾ Jn. 2, 4.

nors šitokiu raidišku atpasakojimu juose glūdįs prasminis orientalizmas graikų kalbai ir negalėjo būti perduotas. Tokiu būdu Evangelijoje atsirado posakių bei terminų, kuriuos graikiškajame tekste mes pasiskubiname suprasti pagal graikiškosios kalbos raidę, t. y. taip, kaip graikai juos būtų supratę, — o iš tikrųjų juos reikia suprasti pagal prasminį orientalizmą, t. y. kaip rytiečiai juos būtų supratę. Šitos graikiškai uniformuotos, bet orientalinės sąvokos yra tartum tie sunkiai pastebimieji Šv. R-to submarinai, kurie kartais net pro gana aštrias akis ir gilius protus praslenska neatkreipdami į save pakankamo dėmesio. Tarp tokių graikiškai uniformuotų, bet orientališka prasme įdvasintų Šv. Jono Evangelijos submarinų yra taip pat ir tas arkitriklinijaus pavartotas μεθύσχω terminas.

Tiesa, net rytietiskai suprantant šią terminą, jis gali kartais turėti pasigėrimo, o ne atsigėrimo prasmę. Pažiūrėkime tad, ar jis galėjo turėti pasigėrimo prasmę kalbamame arkitriklinijaus posakyje.

Kaip iš žydų vaišinių papročių matėme, priešvalgyje ir pačiame valgyme vyno buvo geriama palyginti labai maža. Tikrasis vyno gėrimas buvo povalgio metu, jau po atbaigiamosios stalo maldos (ברכת המזון), taigi, nebeprivalomajame vaišių gale. Arkitriklinijus liūdija, kad „kiekvienas pirmas (πρωτον) stato gero vyno“¹⁾. Pasakymas, pirmas taria apie vaišių eigos pradžią arba centrą, t. y. apie priešvalgį arba patį valgymą, bet ne apie vaišių nebeprivalomąją galą — povalgį. Juk, vynas, kaip matėme, buvo pradedamas gerti ne povalgyje, bet priešvalgyje. Iš antros gi pusės, priešvalgio ir valgymo metu vyno buvo geriama labai maža. Turint galvoje, kad ir tas mažas vyno kiekis dar buvo gausiai atskiedžiamas vandeniu ir geriamas valgant kartu kitus valgius, — yra labai sunku tarti, kad jau priešvalgio bei valgymo metu padorių žydų vaišėse, neapsilenkiant su vaišių eigos taisyklėmis (סדר הסעודה), būtų buvę galima pasigerti. Priešvalgio ir valgymo metu galėjo pasigerti nebent vadinamieji rajos ir girtuokliai, kurie paprastai nesilaikydavo vaišėse priimtų valgymo ir gėrimo taisyklių. Arba, jau labai nuolaidžiai galvojant, vienas kitas iš pačių silpniausiųjų dalyvių gal ir galėjo pasigerti, bet ne vaišių dalyviai apskritai. Tuo tarpu iš arkitriklinijaus kalbos matome,

¹⁾ Jn. 2, 10.

kad jis kalba ne apie kokias retas išimtis, bet primena jaunajam žinomą visos tautos paprotį; kalba apie svečius daugiskaitoje ir apskritai ir jokio įtarimo jo žodžiuose nesimato, kad jis būtų kalbėjęs tik apie kai kuriuos vaišių dalyvius, kitaip sakant, kad termino μεθύσκω nebūtų taikęs visiems svečiams be išimties. Šaltiniuose betgi niekur nerandame tokio žydų papročio, kad jų vaišėse visi svečiai būtų buvę nugirdomi. Priešingai, kaip aukščiau matėme, šaltiniai kalba apie žydų papročiuose vyravusį blaivumą bei griežtą saikingumą.

Kas kita, jei terminui μεθύσκω šiuo atveju priskirti tik atsigėrimo prasmę. Savaimė suprantama, kad atsigėrti galėjo gauti visi vaišių dalyviai tiek priešvalgio, tiek paties valgyimo metu.

Vadinas, kaip aukščiau cituotame Saliamono vestuvių pavyzdyje¹⁾ vartojamas terminas שכר (*šakar* = μεθύσκω) turi ne pasigėrimo, o tik atsigėrimo prasmę, taip panašiai ir Galilėjos Kanos vestuvėse terminas μεθύσκω yra suprastinas tik atsigėrimo, o ne pasigėrimo prasme²⁾.

β. Iš eilės pažiūrėkime taip pat, kaip turėtume suprasti nagrinėjamojo silogizmo pirmajame tarmenyje minimą g e r o j o v y n o terminą ir koks yra tokio vyno santykis su abstinencija.

Rytiečių ir net pietiečių, apskritai, skonis yra nelinkęs prie rūgščių dalykų. Dėl to, jų kalbose su rūgštumo termino šaknimis susijusieji žodžiai paprastai reiškia tai, kas žmogaus prigimčiai daugiau ar mažiau nemalonu. Pav., koptų-saidu kalboje $\overline{\text{P}}\overline{\text{Z}}\overline{\text{E}}\overline{\text{M}}\overline{\text{X}}$ (*rehemedž* = „vyno rūgštėjimas“) ir $\text{O } \overline{\text{N}}\overline{\text{Z}}\overline{\text{U}}\overline{\text{X}}$ (*o neh-medž* = „būti aštriam“) turi aiškų artimumą; terminas $\overline{\text{A}}\overline{\text{W}}\overline{\text{H}}\overline{\text{C}}$ (*lomes*) reiškia ir tapti rūgščiam (vynui), ir sugėsti, ir būti nešvariam, ir dvokti. Sirų kalboje ܚܡܘܫܐ (*hamušo* = „rūgštus“) yra artimas terminui ܐܡܫܐ (*omeso*), kuris reiškia rūgštų

¹⁾ GG. 5,1.

²⁾ Flg. Ioannes Chrysostomus, Homiliae in Genesin, hom. 29, n. 4: Migne, P.G., 53 265. J. Grimm, Geschichte der öffentl., I 265—66. C. van Ongeval, Praelectiones in Geographiam biblicam et antiquitates hebraicas², Gandae 1907, 72. J. Döllner, Ibid., 273. J. Clericatus, Decisiones Sacramentales: I De venerabili Eucharistiae Sacramento, decis. 59, n. 10, p. 112. I. Lightfoote, Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas, Lipsiae 1684, 224—25.

maistą arba dar žalią neapdirbtą mėsos gabalą (*carnis panulus crudis*). Arabuose tai dar aiškiau matyti: jų *مَزْ* (*muzz* = „rūgštus“) dalyvauja terminuose *مَزْ اَرَة* (*maz'azeh* = „beskonio; beskoniskumas“), *مَزْ* (*mazza* = „neskanus gėralas“), ir kt. Hebrajų kalboje *חָמֵץ* (*hamas* = „rūgštus“) hitpael asmenuotės būtame laike (*יִתְחַמֵּץ*) reiškia patekimą į sujaudintą pikta nuotaiką („rūgšti mina“). Rytietiška dvasia gyvenęs R. M. Maimonidas, savo „Etiškuose dėsniuose“ rūgščius dalykus laiko stačiai žalingais, girdi: „visi rūgštūs vaisiai yra kenksmingi; (dėl to) jų negalima valgyti, nebent jau labai mažai ir šiltose vietose bei dienose“¹⁾. Izidoriaus Isp. liudijimu, kažkoks nesaldus (insuave) vynas, vadinamas *crucium*, buvęs tik vergų geriamas²⁾.

Kas kita yra su saldumynais. Juos rytiečiai labai mėgsta. Dėl to, gal niekur pasaulyje kulinarija saldumynų srityje nėra tokia išvystyta, kaip rytiečių³⁾. Jų kalbose su saldumo termino šaknimis yra padaromi žodžiai, kurie išreiškia žmogaus prigimties mėgstamus, malonius dalykus. Pav., *bab.* - *assir.* termino *𐤁𐤔𐤏𐤍* (*dašpu* = „saldus“) šaknis *dšp* dalyvauja ir žodyje *𐤁𐤔𐤏𐤍 𐤕𐤓𐤕𐤍* (*dašapu* = „būti maloniam“) ir *𐤁𐤔𐤏𐤍* (*dišpu* = „vaisių medus“; „bičių medus“); antrojo gi taip pat saldumą išreiškiančio termino *𐤌𐤓𐤕𐤍* (*matqu*) šaknis *mtq* dalyvauja rytuose taip mėgto ir tebemėgstamo amatininko

¹⁾ Canones Ethici, cap. 4, n. 11: „וכל הפירות החמוצין רעים ואין אוכלין: מהן אלא מעט בימיו החמה ובמקומות החמים“

²⁾ Flg. Etymnlog., lib. XX, cap. 3, n. 10: *Migne*, P.L., 82 712.

³⁾ Autorius tai yra patyręs vaišindamasis įvairiose arabų kulinarijos įstaigose, o ypač Sirijos saldumynų fabrike Damaske. Šito fabriko gaminių galima parsisiųdinėti paštu. Fabriko adresas (rašant prancūziškai): H. Djamil et Makhoul Abou-Harb, Damas (Sirie), Bab el-Barid.—Adresuojant arabiškai:

حاج جميل و مكحول ابو حرب

دَامَس (سوريا) —

باب البريد

Šitaip rytiečių suprasto gerojo vyno priešu buvo rūgimo procesas. Mat, rūgimas,—tai alkoholio atsiradimas gėralo saldumo sąskaiton. Šią reiškinį jie gerai žinojo iš praktinio gyvenimo. Dėl to, jie mielai gerdavo dar nepradėjusias arba vos pradėjusias rūgti vynuogių sultis, sėdami jas stachiai iš spaustuvo (plg. תירוש, *tiroš*; עסיס, '*asis*'; יין מגחר, *jajin miggito*). Edfu maldyklos iškasenos rodo, kad Egipto parao-

nai su pasigėrėjimu („𓆎 𓆏𓆑𓆒“, *hotepabk her s* = „patenkintas tu esi dėl to“) gerdavo šviežiai į taurę ištrėkštas, taigi, dar saldžias, nesurūgusias vynuogių sultis¹⁾. Teisingai tad sako F. Woenigas, jog: „gaivinas vynuogių kekių kraujas ir šviežus vynas (Egipte) buvo traktuojamas, kaip ypatingai staligus pasismaginimas“²⁾.

Aukščiau matėme, kad žydai, gindamiesi nuo gerą vyno skonį gadinančio rūgimo proceso,—vynuogių sultis virindavo (יין מבושל, *virtasis vynas*). Virinimu vynas buvo apsaugojamas nuo rūgimo, pasilikdavo saldus, malonus gerti. Kaip vaisių brendimas suteikdavo sulčių saldumą, taip jau išbrendusių vaisių sulčių virinimas tą natūralųjį jų saldumą stabilizuodavo. Tokiu būdu, vaisių sulčių virinimas buvo tartum atbaigiamasis jų brandinimas. Charakteringa, kad šitas momentas atsispindi net semitinių kalbų terminuose, kur būtent vaisių brendimas, ir virinimas išreiškiamas tuo pačiu ar beveik tuo pačiu terminu, pav., hebr. בשל (*bašal*); aram. בשל (*bešel*); sir. باشل (*bašilo*);

assir. 𐎶𐎵𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶 (*bašalu* = „virti“ ir 𐎶𐎵𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶 (*bašlu* = „išbrendęs; užkaitintas“). Nenuostabu tad, kad vyno virinimas buvo žydų traktuojamas, kaip jo pagerinimas (השבירה³⁾).

Tiesa, turėjo žydai taip pat ir rauginto vyno. Kad po rūgimo proceso vynas nebūtų toks rūgštus, kaip jau buvo minėta, nuskinotos vynuogės buvo praktikuojama padžiointi saulėje. Tokiu būdu, saldesnės tapdavo jų sultys ir iš tokių sulčių padarytas vynas (הליסטון⁴⁾). Tačiau, šitoks dirbtinis saule vyno gerinimas,

¹⁾ E. Naville, Textes relatifs au Mythe d'Horus recueillis dans le temple D'Edfou, Genève 1870, tab. XIII, 3.

²⁾ Die Pflanzen im alten Aegypten, Leipzig 1886, 270: „Frisches Rebenblut und junger Most galt wohl besonders als leckerer Genuss“.

³⁾ Terumot 11, 1.

⁴⁾ Plg. 29-30 psl.

matyt, vis dėlto negalėjo konkuruoti su virtojo vyno skanumu* Antai, „Rab Aši sako: Jei saldumas iš paties vaisiaus, tai jis nėra atstumias, o jei saldumas iš saulės, tai jis yra atstumias“¹⁾).

Būdavo praktikuojama vyną saldinti - gerinti taip pat po to, kai jis būdavo jau išrūgęs. Kad cukraus tada dar nežinojo, tai saldindavo medumi. Šitoks medumi pasaldintas svaig. vynas taip pat buvo laikomas pagerintu²⁾ vynu. Tačiau, meduje yra tam tikrų ingredientų, kurios, didesniame kiekyje patekusios į žmogaus organizmą, sukelia nemalonų jausmą ir net blogumą. Užtat, Šv. R-te medus žinomas ne tik kaip pasismaginimo ir malonumo³⁾, bet taip pat ir kaip pasibiaurėjimo⁴⁾ simbolis.

R. Hisda (ר' חסדא), charakterizuodamas Palestinos vynu gerumą, sako: „Yra šešios dešimtys vyno rūšių; pats gerasis iš jų yra raudonas kvepiąs vinas“⁵⁾. Jeigu čia minimas kvepiąs vinas buvo pats gerasis, tai Palestinoje jis galėjo būti plačiausiai ir žinomas. Tuo tarpu šaltiniuose apie jį žinių kaip ir neturime. Dėl to, atrodo, kad kalbamajame Talmudo tekste žodis kvepiąs (ריחנא) greičiausia bus, dėl perrašynėtojų neapdairumo, atsiradęs iš žodžio virtas (ריחנא)⁶⁾. Tokiu būdu išeitų, kad kalbamajame tekste geriausiu vynu laikomas virtasis vinas, kuris, יין מבשל (*jain mebuššal*) vardu, žydams ištikrųjų buvo labai gerai žinoma vyno rūšis. Jis, kaip aukščiau minėjome, buvo gana saldus, taigi, geras vinas.

Dabar kyla klausimas, ar vyno gerumas priklausė nuo jo alkoholingumo.

Babilonijos Talmude Rabba (ר'בא), kalbėdamas apie Sarono vyną, sako, kad jis buvo יין דרפי („vienas iš silpnusių“). Šiame posakyje kalbamojo vyno silpnumas, kaip matome, yra išreikštas terminu רפא (*refa*; hebr. מרפא, *marpe* = „lėtumas“); tai primena hebr. רפא (*rofe* = „gydytojas“) bei רפא (*rafa* =

1) Menahot 87 a: ר'ב אשי אמר חוליא דפירא לא מאיס חוליא דשימשא מאיס

2) Plg. Maaser šeni 2,1.

3) Plg. Ps. 118,103. Pat. 24,13. GG. 4, 11. Ekli. 24,27.

4) Plg. Pat 25,16.

5) Gittin 70 a: שיתין מיני חמרא הוו מעליא דכולהו סומקא ריחנא.

6) Plg. L. Goldschmidto pastabą prie kalbamojo teksto jo di-džiajame Babilonijos Talmudo leidime.

7) Šabbat 77 a.

„gydyti; vandenį padaryti geriamą, sveiką“). Gal būt, tas panašumas tik atsitiktinis dalykas, bet jis charakteringas tuo, kad gėralo silpnumas ir jo sveikumas bei gerumas išreiškiamas filologiškai artimais terminais.

Šv. R-te nevienur randame pasakyta, kad senesnysis vynas geresnis. Pav., „šviežus vynas, (tai) naujas draugas; kai pasenės, gersi jį su džiaugsmu“¹⁾. Pagaliau, patsai Kristus sako: „Ir niekas, gerdamas seną (vyną) nenori jauno; nes sako: senasis yra geresnis“²⁾. Šitas Kristaus posakis mūsų išverstas atsižvelgiant į Vulgatą, kur jis šitaip skamba: „Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est“. Tačiau, graikiškuose kodeksuose kalbamam Kristaus posakyje žodžiui geras — vienur atitinka žodis *χρηστός*, o kitur *χρηστότερος*. Kritiškiausiam katalikų N. I-mo graikiško teksto leidinyje³⁾ laikomasi termino *χρηστός*. Terminas gi *χρηστός*, nors ir keletą turi prasmų, bet nė vienoje iš jų nereikia svaiginamumo⁴⁾. Priešingai, tariant apie daiktus (de rebus), kaip kad ir šiame tekste jis vartojamas, kalbamasis terminas reiškia saldus, malonus (suavis, dulcis, gratus); antitezė jam yra kartus, aštrus, neišnokęs (amarus, acerbus⁵⁾). Tokiu būdu, raidiškai imant, minėtas Kristaus posakis turėtų skambėti taip: „Ir niekas gerdamas seną (vyną) nenori jauno, nes sako: senasis yra saldus“. Tačiau, kad saldus ir geras, kaip matėme, pas žydus reiškė tą patį, tai labai teisingai V-je terminas *χρηστός* yra verčiamas terminu geras (bonus).

Neaišku tačiau, kodėl senasis vynas gali būti malonesnis už jaunąjį. Tai mums gali paaiškinti cheminiai procesai, kurie vyksta padėtame stovėti vyne. Apie žymesnį alkoholingumo didėjimą tokiuose vynuose nebegali būti kalbos, nes vynas, pasibaigus rūgimo procesui, paprastai neberūgsta. Jeigu dėl kokių nors nenormalių aplinkybių jis ir vėl pradėtų rūgti, tai šitoks reiškinys būtų greičiau jo gedimas, o ne gerėjimas. Užtat, vad. „antrojo vyno rūgimo“ vengia visi vynininkai. Alkoholingumas padėtuose stovėti vynuose greičiau gali mažėti, negu didėti.

¹⁾ Mt. 9,10: „οἷνος νέος φίλος νέος· εἰς παλαιὸν δὲ, μετ' εὐφροσύνης πίεται αὐτόν“.

²⁾ Lk. 5,39. Plg. dar: Abot 4,20. J. Jacob, Ibid., 102.

³⁾ A. Merk, *Novum Testamentum, graece et latine*,² Romae 1935.

⁴⁾ Plačiau apie šito termino prasmes žr. E. Nestle, *Der alte und der neue Wein*: MNDPV (1895) 55—56.

⁵⁾ Plg. F. Zorell, *Lexicon graecum Novi Testamenti*², Parisiis 1931, 1455.

Mat, iš alkoholio ir mažų riebalinių priemaišų, esančių vynuogių sultyse, ilgainiui pradeda darytis tam tikri skonį gerai veikiantys cheminiai junginiai, pav., etilinis eteras, enantilinė, kafrolinė ir gintarinė rūgštis, ir kt.¹⁾ Visa tai sudaro taip vad. vyno skoninį spalvingumą (Blumme; bouquet) bei kvapą [vinum redolentius²⁾ fit] ir tokiu būdu gėralą pagerina. Tokio skonio spalvingumo dar nėra naujame vyne. Dėl to, jis ne toks malonus gerti, ne toks geras, kaip senesnis vynas. Kalbamasis padėto stovėti vyno skonis pagerėjimas gali įvykti tiek su svaiginančiais, tiek su nesvaiginančiais vynais.

Kaip žinome, žydai praktikuodavo taip pat ir vyno rūkymą (רִיחַ מְעוֹשׂ³⁾). Svarbiausias šitokio vyną pagerinančio proceso efektas buvo tas, kad nuo šilimos išgaruojant alkoholiui vynas pasidarydavo silpnesnis arba ir visiškai nebesvaiginas. Be to, bene svarbiausia priemonė padaryti gerą vyną buvo jo virinimas (רִיחַ מְבֻשֵּׁל⁴⁾). Šia priemone padarytas vynas, kaip matėme, buvo visiškai nesvaiginas.

Pagaliau, mūsų krašto viešajai opinijai gal keisčiausia atrodys ta žydų vyno gerinimo priemonė, kuri yra užfiksuota Babilonijos Talmudo Baba batra traktate (97b), — tai būtent vyno maišymas su vandeniu. Jei gerumu laikyti jo alkoholingumą, kaip daugeliui mūsų krašto žmonių atrodo, tada gausesnis vandens į vyną pilimas, sumažindamas jo alkoholingumą, turėtų jį ne pagerinti, bet pabloginti. Kitaip tačiau galvojo žydai.⁴⁾ Kaip matėme, jie specialiai daugiau vandens dėdavo į tokią vyno rūšį, kuri buvo daugiau svaginanti. Be to, svarbus motyvas jiems buvo taip pat pasiekti geresnį vyno skonį. Kaip iš žydų vyno darymo technikos numanu, jų vynas turėjo išeiti gana kondensuotas, dažniausiai grynos vynuogių sultys. Toks gėralas daugiau panešėja į maisto produktą, negu į gerą gaivinantį gėralą. Juk, suvalgius porą vynuogių kekių jaučiamas sotumas, o troškuliui nuraminti — dar reikia gerti ką nors mažiau kondensuoto už vynuogių neatskietintas sultis. Užtat, jeigu žydai savo kondensuotą vyną gausiai skiedavo su vandeniu, tai jie padarydavo jį skystesnį, švelnesnį,

¹⁾ Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin, II 1088.

²⁾ Plg. Augustinus, De moribus Ecclesiae Catholicae et Manichaeorum, lib. II, cap. 16, n. 44: Migne, P. L., 32 1364.

³⁾ Plg. 44 psl.

⁴⁾ Plg. 2 Mak. 15,40.

maloniau geriamą ir daugiau gaivinantį, taigi, geresnį vyną. Negaliu taip pat sakyti, kad tai jie būtų darę kokiais nors ekonominiais sumetimais. Juk, iš Edfu maldyklos iškasenų žinome, kad ir Egipto paraonai „vynuoges trėškė į vandenį,“¹⁾ vadinas, negerdavo kondensuotų vynuogių sulčių, bet gausiai jas atskiesdavo su vandeniu. Be abejo, kad turtingai gyvenusieji Egipto paraonai taip darė ne ekonominiais, bet geresnio skonio bei didesnio gėralo gaivinamumo pasiekimo sumetimais.

Be to, pagal žydų visuotinį paprotį, tiek geras, tiek prastas vynas buvo gana gausiai skiedžiamas vandeniu. Jei-gu vaizduotis, kad žydai vyno gerumą suprato pagal jo alkoholingumą, tai tada išeitų, kad žydai gero vyno nenorėjo gerti: mat, pirma jį atskiesdavo vandeniu, sumažindavo jo alkoholingumą - gerumą ir taip pavertę jau prastu vynu — gerdavo. Iš tikrųjų gi taip galvoti negalima, nes, kaip matėme, vyno skiedimas vandeniu buvo laikomas jo pagerinimu, o ne pabloginimu.

Iš visų šitų pastabų apie žydų gerojo vyno sąvoką, matome, kad geras vynas jų buvo laikomas tas, kuris buvo malonaus skonio ir daugiau gaivinašs. Tuo tarpu, vyno svaiginamumas, kaip toks, kad būtų buvęs laikomas esmine gero vyno žyme, — šaltiniuose nematyti. Priešingai, iš žydų vartoto gero vyno išigijimo priemonių, matyti, kad į gero vyno svaiginamumo (alkoholingumo) apsaugojimą arba visiškai nebuvo kreipiama dėmesio, arba net stačiai sąmoningai buvo stengiamasi nuo jo atsipalaiduoti.

Be to, jeigu geras vynas buvo tas, kuris buvo malonaus skonio, ir būtent, saldus, — tai bent apytikriai galima nustatyti, kiek žydai galėjo turėti gerojo vyno atmainų tarp svaiginamųjų ir nesvaiginamųjų vynu. Tam tikslui, peržvelgę aukščiau aptartus žydų gėralus in specie, galime sustatyti šitokia žydų gerojo vyno atmainų lentelę:

¹⁾ E. Naville, Textes..., XIII, 3: „

Eilės Nr.	Svaiginamojo gero vyno atmainos	Eilės Nr.	Nesvaiginamojo gero vyno atmainos ¹⁾
1.	— Midus (אנומלין)	1.	— תירוש (<i>tiroš</i>)
2.	— Saulėje nokintasis vynas (הליסטון)	2.	— *עסיס (<i>'asis</i>)
3.	— „Razinkų“ vynas (יין צמוקים)	3.	— „Vynas iš spaustu- vo“ (יין מנתר)
		4.	— Virtasis vynas (יין מבושל)
		5.	— Qarina (*קרינא)
		6.	— Tirstasis vynas (יין קרש)
		7.	— Rūkytasis vynas (יין מעושן)

Kaip iš šios lentelės matyti, žydai galėjo turėti daugiau nesvaiginamojo gero vyno atmainų, negu svaiginamojo. Be to, iš čia pat matyti, kad svaiginamojo gero vyno atmainos buvo gaunamos tai pridėdant medaus, tai vynuoges džiovinant saulėje. Tačiau, šitokiom priemonėm pakeltas vyno saldumas, kaip aukščiau buvo minėta, taip pat galėjo būti ne visų mėgstamas. Vadinas, nesvaiginamojo gero vyno atmainos ne tik galėjo būti gausesnės, bet ir savo kokybe geresnės už svaiginamojo gero vyno atmainas.

Šitaip panagrinėję pasigėrimo ir gerojo vyno terminus bei sąvokas, galime grįžti jau prie atbaigiamo mums rūpimo silogizmo išvados patikrinimo.

Kaip matėme pirmame kalbamo silogizmo tarmenyje minimas terminas pasigerti, — turėtų būti suprantamas atsigerti prasme. Taip padarius, tiksliau būtų tariama ir apie ten pat minimą gerąjį vyną, kuriuo visada buvo galima atsi-

¹⁾ Šioje grafoje prie semitinių terminų pridėtoji žvaigždėlė (*), rodo, kad ta vyno atmaina kartais galėjo būti ir nesaldė, taigi, ne garasis vynas.

gerti, bet nevisada pasigerti. Po šitokio pirmojo tarmens terminų prasmės pakeitimo, — nuosekliai kinta ir pati silogizmo išvada. Tokiu būdu, iš minėto arkitriklinijaus posakio sudarytas silogizmas — įgyja šitokią išvaizdą:

Gerojo vyno galima (skaniai) atsigerti.

Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Vadinas,

KRISTAUS PADARYTOJO VYNO BUVO GALIMA (SKANIAI) ATSIGERTI. Ar šitas Kristaus padarytasis skanus vynas buvo svaiginas ar ne, — iš šitos silogizmo išvados, kaip matome, teigti dar negalima. Apie tai tenka spręsti iš kur kitur.

b. Tarp kitų faktų, iš kurių būtų galima kai ką spręsti apie Kristaus padaryto vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu galima paminėti (α) arkitriklinijaus sprendimas iš paragavimo ir (β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais vadinimas.

α . Kristaus padarytasis vynas tuojau buvo nuneštas arkitriklinijui paragauti. Šitas arkitriklinijaus paragavimas ir tuojau po to Kristaus padarytojo vyno atestavimas — kai ką gali pasakyti taip pat ir apie kalbamojo vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu.

Evangelistas rašo: „Kaip tik vestuvių užvaizdas paragavo iš vandens padaryto vyno,... pasišaukė jaunikį ir jam tarė:... tu gi palaikei gerąjį vyną iki dabar“¹⁾. Žodžiai „kaip tik paragavo“ („ὡς δὲ ἐγεύσατο“), rodo, kad arkitriklinijus ne po ilgesnio laiko susidarė nuomonę apie jam atneštą vyną, bet tučtuojau, momentaliai²⁾. Čia jam galėjo patarnauti skonio joslės bei jauslės. Jomis jis iš tikrųjų momentaliai galėjo tarti apie paragauto vyno skonio gerumą ar blogumą. Užtat, jo sprendimas skoniškai ir skamba: jis būtent pripažįsta, kad tai yra geras, taigi gero skonio vynas.

Kyla tačiau klausimas, ar jis galėjo taip pat momentaliai pažinti ir kalbamo vyno svaiginamumą (jeigu jis buvo svaiginas) — Atsakydami į tai, turime atkreipti dėmesį į ar-

¹⁾ Jn. 2,9-10.

²⁾ Tiesa, tarnams jis dar nieko nesakė apie paragauto vyno kokybę, bet tuojau pradėjo ieškoti jaunojo. Kol jį pasišaukė, galėjo praėti viena kita minutė laiko. Tačiau, šitoks trumpas laikotarpis iš esmės padėties nepakeičia.

kitriklinijaus paragautojo vyno atestaciją ir kitas su ja susijusias aplinkybes.

Iš arkitriklinijaus atestacijos matyti, kad jis paragautąjį vyną būtų pripažinęs Palestinoje nežinoma ar bent neįprasta vyno atmaina. Susitikęs su jaunuju, jis neklausia šito vyno kilmės, o tik pastebi, kad jis yra geras; o pagal paprotį toksai vynas buvo duodamas į stalą ne vaišių gale, bet pradžioje. Kad nematyti, jog Palestinos vynu tarpe jis būtų buvęs kažkokia reta išimtis, tai ir jo alkoholingumą galima vaizduotis pagal Palestinos ordinarinių vynuoginių vynu alkoholingumą apskritai. Tokie gi Palestinos vynai, kaip jau matėme, galėjo turėti apie 4-8% alkoholio.

Šitokio alkoholingumo gėralas uoslės organą veikia palyginti dar silpnai. Kad vyno gerumui priklausydavo dar ir jo aromatingumas, tai silpnas alkoholio kvapas šalia kitų aromatų galėjo būti dar mažiau jaučiamas. Be to, kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras, tai jis buvo ne rūgštus, bet saldus. Saldumo gi veikiamas skonio organas tuo pačiu metu mažiau begalėjo pajusti tame gėrale esančio alkoholio efektingumą. Tikrąjį jo svaiginamumą pajusti būtų buvę galima iš nervinės sistemos veikimo (savijautos), išgėrus, po 20-30 min. Tačiau, tokios aplinkybės, kad jis Kristaus padarytąjį gėralą tik paragavo, taigi, labai mažai jo teišgėrė, ir, kad jo nuomonė apie jį buvo sudaryta tučtuojau po paragavimo, o ne ilgesniam laikui praslinkus, rodo, jog paskutine gėralo svaiginamumui pažinti priemone jis negalėjo pasinaudoti.

Vadinas, sakytose aplinkybėse, pajusti paragautojo vyno svaiginamumą arkitriklinijus vargiai galėjo. Dėl to, jo sprendimas apie kalbamojo vyno gerumą galėjo tarti daugiau apie skoninį jo gerumą, t. y. saldumą ir apskritai skanumą. O tai, kaip aukščiau matėme, jau visiškai atitinka anų laikų gerojo vyno sąvokos supratimui.

β. Be to, tas faktas, kad Kristaus padarytasis gėralas Šv. R-te vadinamas „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais, taip pat dar gali kai ką pasakyti apie jo kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu.

Kaip aukščiau matėme, terminas oīvoς tiek LXX-je, tiek N. I-mo tekstuose, abstinentiškuoju atžvilgiu, išreiškia ne adekvatinę, bet bendrinę sąvoką, jei kitaip nėra aišku iš konteksto.

Kas kita, jeigu Evangelistas būtų Evangeliją rašęs ne graikiškai, bet hebrajiškai, aramajiškai ar bent gėralų terminus palikęs semitiškus. Iš semitinių terminų gal būtų buvę galima daugiau ką pasakyti apie Kristaus padarytojo vyno svaiginamumą, negu vien iš graikiškojo οἶνος. Kodėl Evangelistas pasitenkino šitokiu bendrinio terminu iš dalies gali paaiškinti jo Evangelijos rašymo tikslas. Kaip žinome, vyriausias jo Evangelijos tikslas buvo iškelti Kristaus mesijaniškumą ir dievystę. Dėl to, aprašant Galilejos Kanos vestuvių įvykį, Evangelistui daugiau rūpėjo pažymėti tuos momentus, kurie yra susiję su Kristaus padarytojo stebuklo tikrumu. Tai jis ir atvaizdavo puikiai, ir būtent: momentaliai, vien valios aktu, tarnų atneštajam vandeniui — ὕδωρ paversti į vynuogių produktą — οἶνος, reikėjo žmogaus galias pranešančių jėgų. Kristus tai padarė. Vadinas, Jis buvo daugiau, negu paprastas žmogus: Jis buvo Mesijas, Dievas. Tuo tarpu šitame stebukle aiškesnis padarytojo vyno kokybės nušvietimas abstinentiškuoju atžvilgiu — nebuvo Evangelisto tikslas. Nenuostabu tad, jeigu Evangelijoje ir paliko tai beveik neaptarta.

Sakome beveik neaptarta. Mat, negalima sakyti, kad nieko tuo klausimu nebūtų Evangelijoje pasakyta. Kaip matome, Kristaus padarytasis vynas Evangelijoje vadinamas geruoju vynu. Iš nurodytų duomenų gerojo vyno sąvokai nustatyti, matėme, kad žydų tautoje geruoju vynu greičiau galėjo būti nesvaiginamasis vynas.

Vadinas, iš visų aukščiau paduotų duomenų aptarti Kristaus padarytojo vyno kokybei abstinentiškuoju atžvilgiu, matome, kad jis greičiau galėjo būti nesvaiginamasis vynas.

Iš viso, kas buvo pasakyta Kristaus abstinencijos klausimui Galilejos Kanos vestuvėse nušviesti, galima padaryti šias išvadas:

1. Neturime jokių duomenų, kad Kristus kalbamose vestuvinėse vaišėse būtų gėręs svaiginamųjų gėralų, nuo kurių Jo psichinės galios būtų buvusios sudrumstos.

2. Kalbamose vestuvinėse vaišėse Kristus dalyvavo ne dėl vaišių patiekalais bei gėralais pasismaginimo tikslo. Tarp aukštesnių Jo tenai dalyvavimo tikslų galėjo būti: išpildymas, pagal žydų paprotį, religinės pareigos dalyvauti vestuvėse; pašventi-

nimas moterystės; parodymas tautai ženklo, kad Jis yra lauktasis Mesijas; ir k.

3. Negalima įrodyti, kad Kristaus padarytasis vinas buvo svaiginas. Yra tačiau patikimų duomenų, kad Jis greičiau galėjo būti nesvaiginas.

4. Kristaus vyno padarymo faktas, kaip toks, kalbамų vestuvių aplinkybėse, dar nesueina į koliziją su abstinencijos dorybe, o tik taria apie Jo Širdies gerumą didelės nelaimės akivaizdoje atsidūrusiems vestuvininkams.

III SKYRIUS

Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu

1. Kristaus liudijimas apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją. — 2. Kristaus liudijimas apie savo paties abstinenciją. — 3. Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai. — 4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Pradėjus Kristui viešai mokyti, Jo vardas visoje žydų tautoje pasidarė labai populiarius. Nė vienas, kad ir garsiausias žydų mokytojas - rabbi neturėjo tokio pasisekimo ir tiek klausytojų, kiek Kristus: raudiškai tūkstantinės minios rinkosi apie Kristų ir klausėsi Jo žodžių. Iki tol tiek tautai turėję įtakos įvairių žydų sektų mokytojai bei rašto žinovai, matė, kad jų autoritetas blykšta prieš kilniąją Kristaus asmenybę, nuostabius darbus ir patrauklius žodžius. Nebežiūrėdami nė savo sektiškojo akirtingumo, jie bendromis jėgomis pradėjo akciją prieš Kristų. Negalėdami tačiau kovoti prieš Jį tiesos pagalba, griebėsi šmeižto. Kaip matėme, daugiau valgyti ir gerti buvo viešosios žydų opinijos smerkiamas dalykas. Kristaus priešai tad ir pradėjo skelbti, kad tas populiariusis Kristus esąs raja ir girtuoklis. Tokiu būdu jie tarėsi diskredituosią Kristaus vardą ir atstumsią nuo Jo žmones.

Apie šitokias jų piktas kalbas žinojo ir patsai Kristus. Tad viena proga Jis ir davė labai kuklų atsakymą priešams savo asmens abstinencijos klausimu. Aplinkybės buvo tokios. Prie Kristaus susirinko minios žmonių. Kristus pradėjo joms kalbėti apie parisiejų ir rašto žinovų nenekčiamąją, Erodo kalinamąją Šv. Joną Krikštytoją. Kad ir Jonas buvo įvairių žydų tautos mokytojų piktai apkalbamas, tai Kristus šioje savo kalboje iškėlė tikrąją Jono didybę. Pagaliau, kaip ir primindamas minioms, kad ne tik Jonas, bet ir

Jis pats yra piktai apkalbamas, — šitaip sakė: „atėjo Jonas; jis nevalgė ir negėrė, ir jie sako: Jis velnio apsėstas. Atėjo žmogaus Sūnus; jis valgo ir geria, ir jie sako: Štai žmogus rijūnas ir vyno gėrėjas.“¹⁾

Šiame posakyje Kristus duoda tam tikrų davinių (1) Jono Krikštytojo ir (2) savo paties abstinencijos klausimu. Be to, Kristus čia explicite nurodo Jono ir Jo paties adresais skelbiamų piktųjų kalbų redakciją. Kalbamoje redakcijoje, be kita ko, paliečiama Kristaus santykiavimas su vyno vartojimu. Dėl to, teks kiek atkreipti dėmesį taip pat ir į tai, (3) kokia yra objektyvioji Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai. Pagaliau, iš Kristaus, kalbos sąrangos ir kitų aplinkybių, atrodo, kad toje kalboje Kristus, be kita ko, galėjo turėti tikslą kai ką atsakyti į anas piktas kalbas apie Joną ir save. Mums tad čia ypač yra įdomu (4) koks būtent galėjo būti tas Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

1. Kristaus liudijimų savo paties abstinencijos klausimu geriau suprasti pirma tenka bent labai trumpai paliesti Jo liudijimą apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją.

Kristus sako: „atėjo Jonas; jis nevalgė ir negėrė.“²⁾ Tuo nėra pasakyta, kad Jonas absoliučiai nieko nevalgė ir negėrė. Paralelioje šiam liudijimui vietoje Evangelisto Luko šitas Kristaus posakis taip užfiksuotas: „Atėjo Jonas Krikštytojas; jis nevalgė duonos, negėrė vyno.“³⁾ Kad duonos terminas, kaip aukščiau matėme, semitinėse kalbose gali būti laikomas žmonių maisto produktai apskritai, o vynas — iš vynuogių padarytas gėralas, tai minėtas semitiškai kalbėjusio Kristaus liudijimas turėtų būti suprantamas taip, kad Jonas būtent nesimaitino visiems žmonėms įprastais maisto produktais ir negėrė iš vynuogių padarytų gėralų. Ir iš tikrųjų. Iš kitų Šv. R-to vietų žinome, kad Jonas Krikštytojas „valgė skėrius ir laukinį medų“⁴⁾, o dėl jo gėralų vartojimo, Gabrielio Arkangelo buvo pasakyta, jog „jis negers vyno ir svaiginančio gėrimo“⁵⁾. Graikiškajame

¹⁾ Mt. 11, 18-19. Plg. Lk. 7, 33-34.

²⁾ Mt. 11, 18.

³⁾ 7, 33.

⁴⁾ Mk. 1, 6.

⁵⁾ Lk. 1, 15.

tekste čia minimieji gėralai išreikšti posakiu „οἶνον καὶ σίκερα“, o tai gyvai primena hebrajų יין ושכר (*jain vešekar*) arba aramajų חמר ושכרא (*hamar vešikera*). Šitos semitinės formulės, pagal Šv. R-to kalbėjimo būdą, išreiškia bet kokius svaiginamuosius gėralus kartu. S. Į-me gerti bet kokius svaiginamuosius gėralus buvo draudžiama kunigams, kai jie buvo aktyvioje bažnyčios tarnyboje¹⁾, nazirams²⁾, rechabitams³⁾ ir, be rods, būsimųjų nazirų motinoms⁴⁾ bei valdovams⁵⁾. Iš visų šitų atvejų Šv. Jono Kr. susilaikymas nuo bet kokių svaiginamųjų gėralų vartojimo galėjo būti praktikuojamas tik nazirato titulu. Nazirai gi ne tik negėrė jokių svaiginamųjų gėralų, bet ir šiaip jau negalėjo vartoti viso to, kas pagaminta iš vynuogių⁶⁾. Tokiu būdu, Kristaus liudijimas, kad Jonas „negėrė vyno“⁷⁾ (arba pilniau: „vyno ir svaiginančio gėrimo“⁸⁾), rodo, kad jis buvo naziras arba, kitaip sakant, abstinentas pagal S. Į-mo dvasią.

2. Kristaus liudijimas apie savo paties abstinenciją yra glaudžiai susijęs su Jono abstinentine pozicija. Mat, Kristus žmonėse girdimas piktas kalbas apie Joną ir save — klausytojams duoda toje pačioje antitezėje. Tos antitezės pirmąjį tarmenį sudaro Jono vyno negėrimas, o antrąjį — Kristaus (vyno) gėrimas.

Pirmasis šios entitezės tarmuo buvo ką tik nagrinėtas: jis būtent reiškia, kad Jonas negėrė nieko, kas pagaminta iš vynuogių. Dėl to, antrame kalbamos antitezės tarmonyje gėrimą reikia suprasti, kad Kristus gėrė tai, kas iš vynuogių padaryta. Vadinas, Kristus nebuvo naziras.

Šia proga turime pastebėti, kad yra ir tokių, kurie bando įrodinėti, jog Kristus vis dėlto yra buvęs naziras. Bene uoliausias šios nuomonės populiarizatorius (nors ir be pasisekimo) yra buvęs vokietis gydytojas W. Winschas. Jam atrodė, kad

¹⁾ Kun. 10, 8-9. Ezech. 44, 21.

²⁾ Sk. 6, 3.

³⁾ Jer. 35, 6-7.

⁴⁾ Tels. 13, 4-5. 1 Sam. 1, 15.

⁵⁾ Pat. 31, 4.

⁶⁾ Plg. Sk. 6, 3-4.

⁷⁾ Lk. 7, 33.

⁸⁾ Lk. 1, 15.

graikiškuose N. I-mo tekstuose minimas Ναζωπαῖος tariąs, kad Kristus buvęs naziras¹⁾. Beje, jam atrodė, kad net ant Kristaus Kryžiaus pridėtas parašas buvęs tokio turinio: „Jėzus naziras Žydų Karalius^{2*)}“.

Į tai turime atsakyti, kad graikai naziro sąvokos ir termino neturėjo. Tai yra grynai izraelitų bei žydų biblinių laikų dalykas. Norint graikiškam terminui Ναζωπαῖος pripažinti naziro sąvokos atstovavimą, reikia įrodyti jo tapatumą su hebr. term. נָזִיר (*nazir* = „naziras“) ar bent kitu tos pačios šaknies žodžiu. Tačiau, filologiškai to padaryti negalima.

W. Winschas į tokį keblumą pateko dėl to, kad jam atrodė, jog graikiškasis terminas Ναζωπαῖος negalys būti verčiamas nazaretiečiu (nazarenum), kaip kad V-je daroma. Tuo tarpu filologija rodo, kad kalbamasis graikų terminas gali būti siejamas su semitiškais Nazaretą (sir. נְזִירָה, *nosrat*; arab.

النَّاصِرَة, *en-N'asirah*) arba nazaretietį (sir. نְזִירָה, *nosrojo*; arab. نَاصِرِي, *n'asiry*; trad. žyd. literatūroje הנצרי, *hannosri*) išreiškiančiais terminais. Tai liudija jų bendra šaknis נצר ir נצר. Tiesa, gal galėtų kilti įtarimas, kodėl tose šaknyse graikiškasis ζ (*dzeta*) yra identifikuojamas su semitiškuoju צ (*sade*), bet, rašant semitiškuosius terminus graikų rašmenimis, taip buvo vartojama. Pav., Sodomo apylinkėje buvęs miestas סְעֹר (so'ar)

1) Plg. jo: „War Jesus ein Nasiräer?“, 18—21.

2) War Jesus ein Nasiräer?, 65: „Jesus der Nasiräer, der König der Juden“.

3) Šitas terminas vartojamas beveik visuose į sirų kalbą Evangelijų vertimuose.

4) Šituo terminu Nazaretas yra vad. ne tik Evangelijų vertimuose į arabų kalbą, bet taip pat ir gyvoje arabų kalboje.

5) Sirų kalboje šitas terminas išreiškia taip pat ir Jėzaus Nazaretiečio sekėją — krikščionį. Iš čia k r i k š č i o n y b ē sirų kalboje yra vad. نְזִירָה (nosrojuto).

6) Plg. Berakot 17 b. Sota 47 a. Sanhedrin 43 a. Aboda zara 17 a. — Šiuo terminu trad. žyd. literatūroje paprastai išreiškiamas Jėzus Nazaretietis. Iš čia Jėzaus sekėjų - krikščionių šventadienis yra vad. יום נוצרי (*jom nosri*). Plg. Aboda zara 6 a.

7) Pradž. 13,10. Jer. 48,34.

—LXX-je yra rašomas Ζογορα¹⁾ arba Ζογορ²⁾; Jobo tėvynė עֵרֶץ (Us) — kartais yra rašoma Ωζ³⁾; ir t. t.⁴⁾.

Gr. terminą Ναζωραῖος galima etimologiškai ir prasmiskai sieti taip pat su mesijaninio Iz. 11,1 teksto terminu נָצַר (*neser* = „Žiedas“). Etimologiškai dėl to, kad yra bendra šaknis נָצַר ir נָצַר, o prasmiskai dėl to, kad Kristus gali būti atvaizduojamas, kaip Žiedas, kilęs iš Dovydo tėvo Jesės šaknies⁵⁾. Tačiau kalbamasis Izaijo terminas negali būti siejamas su naziro terminu, nes jų šaknų (נָצַר ir נָזַר) priebalsės צ (*sade*) ir ז (*zain*) negali būti identifikuojamos.

Kad Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstai rodo Kristų gėrus iš vynuogių pagamintus gėralus, — tai šitokio fakto aktyvaizdoje atsidūręs W. Winschas dar bando Kristaus naziratą ginti šitokia mitiguota išvada, kad būtent: „Jėzus išpildė (bent) dvasia nazirato įstatymą“⁶⁾. Tačiau, nei Šv. R-te, nei trad. žydų literatūroje nazirų dvasia nežinoma. Ten nazirų atžvilgiu tematyti vienas geležinis be jokių išimčių įstatymas: kas būtent nors truputį paragaus to, kas pagaminta iš vynuogių (vistiek, ar tai būtų svaiginama ar nesvaiginama), — tas jau laužo nazirato įstatymą.

Taigi, tuščios pastangos įrodinėti, kad Kristus yra buvęs naziras.

Kad Kristus gėrimo klausime save laiko antiteze negeriančiam Jonui Krikštytojui, tai išeina, kad Kristus vyną gėrė. Tai pripažįsta, berods, visi čia nagrinėjamųjų tekstų

¹⁾ Pradž. 13,10.

²⁾ Jer. 31 (48), 34.

³⁾ Žr. U. Holzmeister, „Quoniam Nazaraeus vocabitur“ (Mt. 2,23): VD 17(1937)23.

⁴⁾ Daugiau pavyzdžių galima rasti pas W. Gesenius — F. Buhl, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament¹⁷, Leipzig 1921, 191 ז (*zain*) raidės įvade.

⁵⁾ Mt. 2,23 sako, kad Kristus „gyveno mieste, kurs vadinosi Nazaretas, kad įvyktų, kas pranašų pasakyta: Jį vadins Nazarenu.“ Tačiau, kad pranašuose niekur neturime tokio teksto, kur Kristus būtų vadinamas Nazareno terminu, tai, anot Šv. Jeronimo (žr. jo aiškinimą Mt. 2,23: Migne, P. L., 26 29 ir Iz. 11,1: Migne, P. L., 24 147-48), greičiausia, čia bus aliuzija į Iz. 11,1 tekstą, kur apie Kristų metaforiškai pasakyta: „Atžala išeis iš Jesės šaknies, ir žiedas (נָצַר, *neser*) kils iš jo šaknies“.

⁶⁾ War Jesus ein Nasiräer?, 31: „Jesus erfüllte durchaus den Geist des Nasiräergelübdes.“

aiškintojai. Tačiau, viena ir pati svarbioji mūsų nagrinėjama-
jam klausimui aplinkybė jų buvo ir vis dar tebėra neaptaria-
ma, tai būtent: Kristaus gertojo vyno kokybė abstinentiškuo-
ju atžvilgiu. Šią spragą palikus, apie Kristaus gertojo vyno
kokybę tenka spręsti patiems skaitytojams. Kad mūsų kraš-
tuose vynai beveik be išimties yra svaiginamieji, tai ir apie
Kristaus vyno gėrimą susidarė nuomonė, kad Jis buvęs svaigi-
namojo vyno gėrėjas. Iš tikrųjų gi, kalbamuose Šv. R-to teks-
tuose vynas yra išreiškiamas tik oīvos terminu, kuris, kaip
aukščiau matėme, abstinentiškuoju atžvilgiu, apie gėralus taria
ap skritai, neišreikšdamas jų svaiginamumo ar ne.

Kad Kristus vyną gėrė ir nebuvo naziras, — tai bent
nesvaiginamojo vynuogių vyno atmainas Jis
tikrai yra gėręs. Tačiau, ar Jis taip pat yra kada nors
gėręs ir svaiginamąjį vyną ir juo šiek tiek sudrumstęs
savo psichines galias — iš kalbamųjų tekstų dar negalime iš-
vesti. Dėl Kristaus svaiginamojo vyno vartojimo galima būtų
tik abejoti. Bet abėjotimas dar nėra įrodymas ir, dėl to, ne-
duoda teisės teigti, kad Kristus taip pat yra gėręs ir svaigina-
mąjį, taigi, psichines Jo galias drumsčiantį vyną.

Vertindami abstinentiškuoju atžvilgiu Kristaus nazirato
arba pagal S. Į-mą suprastos abstinencijos nesilaikymą, negali-
me daryti išvados, kad tai būtų buvusi kokia nors kolizija su
abstinencijos dorybe. Kristus, atsisakydamas nuo nazirato, tos
beatodairiškai — skrupuliatikiškai suprastos S. Į-mo abstinenci-
jos, parodė kelią tikslesniai josios supratimo krypčiai — N. Į-mo
abstinencijos dorybei.

Arkangelas Gabrielis šiek tiek nušviesdamas kuo Jonas
„bus didis Viešpaties akivaizdoje¹⁾“, — tuoju betarpiu pride-
da, jog „jis negers vyno ir svaiginančio gėrimo“¹⁾, kitaip sa-
kant, jokių svaiginamųjų gėralų. Tai viena Šv. Jono Krikšty-
tojo didumo žymė. Jei šią žymę turėjo Jonas, tai juo labiau
ją turėjo Kristus. Juk, ir patsai Kristus sako: „mokytinis ne-
stovi aukščiau už mokytoją, nė tarnas už savo valdovą“.²⁾ Ar-
ba: vėl: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų sakau Jums, tarnas ne didesnis
už savo valdovą, nė pasiuntinys ne didesnis už tą, kurs jį

¹⁾ Lk. 1, 15.

²⁾ Mt. 10, 24. Plg. Lk. 6, 40.

siuntė¹⁾). Būti naziru, kaip kad buvo Jonas, tai jau yra praktikuoti abstinencijos dorybę, bet dar ne pakankamai tiksliai suprastą. Kristus neatėjo panaikinti tai, kas buvo S. Į-me gera, bet patobulinti. Nepanaikino tad Kristus nė S. Į-me praktikuotos abstinencijos dorybės, kaip tokios, o tik ją patobulino ta prasme, jog nėra racijos vengti tokios žmogaus protui neutralios medžiagos, kaip nesvaiginą vynuogių produktai.

3. Kristaus abstinencijos klausimu gal kai ką dar galėtų pasakyti taip pat ir anas Jo priešų liudijimas, kad Jis esąs raja ir girtuoklis. Pažvelkime tad į objektyviąją šio teigimo vertę.

Kaip jau žinome, rajos ir girtuoklio epitetus tarp žydų nešiodavo tokie žmonės, kurie dažniau bei gausiau valgydavo ir gerdavo, negu tradicija arba taisyklės reikalavo. Kad Kristus nevisus žydų tautos mokytojų skelbiamus nuostatus rado paisytinus,—tad patikti už tai jiems negalėjo. Dėl to, jiems galėjo pakakti kur nors Kristų pamatyti nepaisantį valgymo ar gėrimo manierose tam tikrų menkniekių—ir jau rajos ar girtuoklio epitetas galėjo būti Jam prisegtas.

Juo žmonės yra žemesnės civilizacijos ir dorinio lygmens, juo aštresnis jų vartojamos terminijos vulgariškumas. Tokie žmonės kovodami su savo pažiūrų priešininkais paprastai giliai ne argumentavimą, bet banalina terminiją bei frazeologiją. Tokios banalumu užnuodytos terminijos bei frazeologijos pavyzdžių dar ir dabar galima atrasti trad. žydų literatūroje, ir ypač ten, kur atsiliepiama apie Kristų ir visą tai, kas krikščionims brangu²⁾). Tai yra tam tikras orientališko laukiniškumo požymis: perverti savo priešininką jei ne durklu,—tai bent terminija bei frazeologija.

Šitokioje orientališkai ekscentruotoje nuotaikoje paleistieji posakiai paprastai yra labai toli nuo objektyvumo. Iliustracijai leiskime kalbėti faktams. Antai, Kristus liudija, kad priešai apie Joną Krikštytoją teigė, jog jis „velnio apsėstas“³⁾). Iš tikrųjų gi tai buvo žmogus, apie kurį Arkangelas Gabrielis pasakė, kad „dar savo motinos iščioje jis bus pilnas Šventosios

---

¹⁾ Jn. 13, 16.

²⁾ Pav., Sanhedrin 43 a.

³⁾ Mt. 11, 18. Lk. 7, 33.

Dvasios¹⁾. Apie jį net patsai Kristus sakė, kad jis yra daugiau negu pranašas²⁾, kad „jis yra tasai, apie kurį parašyta: Štai, aš siunčiu tavo akivaizdoje savo angelą, kursai ties tavim taisys tavo kelią. Ištiesų, sakau jums, tarp gimusiųjų iš moterų nekilo didesnio už Joną Krištytoją“³⁾. Panašiai yra su priešų atsiliepimu ir apie paties Kristaus asmenį. Kad Kristus nevengė parisiejų boikotuojamų paprastų liaudies žmonių, arba, kaip parisiejai juos vadino,—nusidėjėlių⁴⁾, kad nsatsisakydavo gerą darbą daryti subatoje ir kovojo su visokiais kitokiais jų skelbiamais įstatymo iškraipymais,—tai jie ant Kristaus šaukė: „Štai žmogus... muitininkų ir nusidėjėlių prietelis⁵⁾“; arba: „mes žinome, kad tas žmogus nusidėjėlis“⁶⁾. Charakteringa tai, kad net piktoji dvasia, prabilusi iš apsėstojo žmogaus į Kristų, sakė: „Aš žinau, kas tu: Dievo Šventasis“⁷⁾, — o parisiejų ir rašto žinovų liudijimu, Kristus buvęs tik nusidėjėlis. Dėl to, mes nė kiek nesistebime, jei šitokios žemos moralės žmonės apie Kristų skelbė: „Štai, žmogus rijūnas ir vyno gėrėjas“.

Terminas „vyno gėrėjas“ yra raidiškas vertimas V-tos „potator vini“ arba graikiškojo „οἶνοπότης“. Galėtų atrodyti, kad juo tariama tik tiek, jog Kristus buvo gėrėjas su saiku. Tačiau, tikroji kalbamojo termino prasme daugiau gali paaiškėti iš semitinių kalbų, ir būtent: hebr. kalboje jam atitinka סֹבֵּה (*sobe*); sirų ܣܒܗܐ (*šotojo*); arabų شرب (*širryb*), o tai išreiškia gėrėją su aistra arba girtuoklį. Pagaliau, tai parodo ne tik semitologija, bet ir kontekstas. Juk, vadinti Kristų saikingu vyno gėrėju, o ne girtuokliu, dar nebūtų buvęs toks Jo vardo diskreditavimas, kokio siekė priešai.

Tačiau, kaip iš aukščiau duoto Kristaus priešų liudijimo neišeina, kad Kristus būtų buvęs nusidėjėlis, taip lygiai iš paskutiniojo neišeina, kad Jis būtų buvęs girtuoklis ar bent šioks toks svaiginamųjų gėralų gerbėjas.

1) Lk. 1, 15.

2) Mt. 11, 9. Lk. 7, 26.

3) Mt. 11, 10-11. Plg. dar: Lk. 7, 27-28.

4) Plg. Lk. 15, 2.

5) Mt. 11, 19. Lk. 7, 34.

6) Jn. 9, 24.

7) Mk. 1, 24.

4. Pagaliau, ypač charakteringas yra paties Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Kad pataisytų opiniją apie kalėjiman uždarytą ir visokių rašto žinovų apkalbamą Joną Krikštytoją,—Kristus pasakė miniai palyginti ilgoką kalbą¹⁾. Toje kalboje rytiečių labai mėgstamais vaizdingais palyginimais Jis apibūdino Jono didybę bei pasiuntinybę. Kai jau šitaip minių akivaizdoje buvo nupiešta Jono asmenybė ir vaidmuo,—Kristus priminė taip pat ir tai, ką apie Joną kalba kai kurie šios kartos žmonės, kad būtent jį vadina velnio apsėstuoju. Aišku, kad šitaip vaizdingai ir patraukliai Kristui atvaizdavus Joną ir tuojau po to priminus, kaip jis yra kai kurių apkalbamas—tų piktųjų apie Joną kalbų galia galėjo būti visiškai sugniužinta.

Atrodo, kad čia panašios apologijos buvo galima iš Kristaus laukti taip pat ir savo paties asmens klausimu. Mat, minių akivaizdoje Kristus priminė, kad kaip Jonas, taip ir Jis pats yra priešų piktai apkalbamas ir būtent, raja ir girtuokliu vadinamas. Tokių piktų apie save kalbų nė žodeliu neatremdamas, Kristus galėjo padėti klausytojuose susiformuoti įspūdiui, jog gal ir iš tikrųjų šiuo atžvilgiu Jis negali pasiteisinti. O vis dėlto autoapologijos Kristus čia nepasakė.

Šitas Kristaus neatsakymas kaip tik ir yra Jo atsakymas arba didžiosios Jo autoapologijos turinys abstinencijos dorybės praktikavimo klausimu. Mat, ramus tokių piktų apie save kalbų priminimas minioms, iš vienos pusės, ir nė žodeliu neatrėmimas, bet palikimas patiems klausytojams čia orientotis, iš antros pusės, — kalba už tai, kad pati minia galėjo gerai žinoti, kaip iš tikrųjų Kristus ir valgo ir geria. Jei Kristaus abstinencijos klausimu minios jau buvo pakankamai informuotos gyvuoju Jo pavyzdžiu, tai dabar nebebuvo būtino reikalo jas informuoti lūpomis.

Minioms galėjo būt žinoma, kad Kristus po Krikšto savo darbams rengėsi nuostabiai ilgu keturių dešimčių parų pasninku tyruose²⁾. — Joms galėjo būti žinoma net ir tokių Kristaus alkimo ir troškimo dienų, kurios gal nė į Šv. R-to tekstus nėra patekusios. O tokių dienų galėjo būti. — Kartą „Jėzus ėjo subatoje per javus; jo gi mokytiniai, būdami alkani, ėmė skin-

¹⁾ Plg. Mt. 11, 7-15. Lk. 7, 24-28.

²⁾ Plg. Mt. 4, 2. Mk. 1, 13. Lk. 4, 1-2.

tis varpas ir valgyti¹⁾). Jei čia taip buvo išalkę mokytiniai, tai nemažiau galėjo būti alkanas ir jų Mokytojas. Pagaliau, jei liaudis Kristų identifikavo su didžiuoju pasninkautoju ir santūrininku Jonu Krikštytoju²⁾), — tai, matyt, kad turėta davinių už tokį Kristaus į Joną panašumą.

Tad, jeigu Kristus buvo priešų apšauktas φάγος (raja), o minios jį pažino, kaip ὀλιγοφάγος (mažavalgis); jeigu Kristus buvo apšauktas girtuokliu, o minios žinojo Jo blaivumą, — tai tokiose aplinkybėse iš tikrųjų pakako Kristui tik priminti tai, kaip priešai Jį vadina, o Juos pasmerkiantį atsakymą jau galėjo ramiai palikti suformuluoti patiems klausytojams savo širdyse.

Tuo tarpu autoriai šitų piktų kalbų apie Kristų galėjo manyti visiškai priešingus savo pastangų rezultatus: užuot diskreditavę Kristaus autoritetą ir įvėlę Jį į savo asmens apologiją, — Kristus šiuo atžvilgiu taip ramiai jaučiasi, jog net neranda reikalo bent žodeliu pasiteisinti.

Idėjinėje misijoje nuostabi pergalė yra toje pusėje, kurioje, dėl garsiai kalbančių taurių darbų, gali tylėti lūpos.

Vadinas, Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstuose glūdintis Kristaus atsakymas priešams savo abstinencijos klausimu yra toks kuklus, kad, griežtai kalbant, tai yra daugiau paruošimas sąlygų explicite suredaguotam atsakymui, o ne patsai atsakymas. Tačiau, kad Kristaus blaivusis gyvenimo stilius žmonėms galėjo būti žinomas ir be įrodinėjimų, — tai Kristui čia pakako tik sudaryti kalbamam atsakymui sąlygas, o patį atsakymą jau galėjo duoti kiekvienas Jo klausytojas sau.

Visa, kas šiame skyriuje buvo pasakyta Kristau abstinencijos klausimu, galima suglausti į šitokias išvadas:

1. Kristaus priešų liudijimas Jo abstinencijos klausimu objektyvios vertės neturi.

2. Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstais negalima įrodyti, kad Kristus yra buvęs svaiginamojo vyno gėrėjas.

3. Kristus nebuvo naziras.

4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu, tyliai psichologiškai leidžiant patiems savo klausytojams širdyse susiformuluoti tinkamą redakciją, — galėjo būti Jo tauraus ir blaivaus gyvenimo rezultatas.

¹⁾ Mt. 12, 1. Plg. Mk. 2, 23. Lk. 6, 1.

²⁾ Plg. Mt. 16, 14.

IV SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu

Baigdamas savo misiją žemėje, Kristus su Apaštalais atvyko į Jeruzalę valgyti Paskutinės Vakarienės. Jos metu buvo įsteigtas Šv. Sakramentas. Norėdami konkrečiau tarti apie Kristaus abstinencijos klausimą šitos vakarienės metu, turime žinoti (A) kuriai žydų vaisių rūšiai galima ją priskirti. Kaip žemiau matysime, Paskutinė Kristaus Vakariene galėjo būti daugiau ar mažiau ritualinės velykinės žydų vaisės — pascha. Kad būtų galima pakankamai orientuotis apie vyno vartojimą tokiose vaisėse, teks aptarti (B) žydų paschalinių vaisių eiga Kristaus laikais. Tai padarę, jau turėsime pakankamai paruoštą dirvą svarstyti pagrindinį šiame skyriuje mums rūpimąjį dalyką — (C) Kristaus abstinencijos klausimą Paskutinės Vakarienės metu.

A. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaisinė rūšis

1. Paskutinės Kristaus Vakarienės ir žydų paschos datų klausimas Kristaus mirties metais. — 2. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaisinė rūšis iš Evangelijose užfiksuoto Kristaus ir Apaštalo nusistatymo josios atžvilgiu. — 3. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaisinė rūšis iš kai kurių aplinkybių bei terminų palyginimo Evangelijose ir Mišnos skyriuje Pasahim. — 4. Kitos aplinkybės, galinčios tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės vaisinę rūšį.

Anot Evangelijų liudijimo, Paskutinė Kristaus Vakariene įvyko prieš pat žydų Velykų šventes. Ta aplinkybė tad ir pa-

kiša mintį, ar kalbamoji Vakarienė negalėjo kartais būti ritualinė žydų pascha (פסח, *pesah*). Jeigu ji buvo pascha, tai ji turėjo sutapti su tais metais žydų paschos valgymo data. Dėl to, pirmiausia mums tenka kiek panagrinėti (1) Paskutinės Vakarienės ir žydų paschos datų klausimą Kristaus mirties metais. Toliau, Evangelijų tekstuose randame ištisus pokalbius tarp Kristaus ir Apaštalų kalbamos Vakarienės reikalu. (2) Iš tų pokalbių matyti Kristaus ir Apaštalų nusistatymas tos Vakarienės atžvilgiu ir kartu kiek paaiškėja vaišinė josios rūšis. Be to, kai kurios Evangelijose minimos aplinkybės bei vartojamieji terminai Paskutinės Kristaus Vakarienės proga primena trad. žydų literatūros Pesahim (פסחִים) skyriuose aprašomųjų žydų vaišių forma. Užtat, pravartu bus taip pat kiek žvilgtelti į tai, kas galima tarti apie (3) Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį iš kai kurių Evangelijose ir Mišnos Pesahim skyriuje minimųjų aplinkybių bei terminų palyginimo. Pagaliau, naudinga dar bus paminėti taip pat ir (4) kai kurias kitas aplinkybes, galinčias tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį.

1. Paskutinės Kristaus Vakarienės ir žydų paschos datų klausimą Kristaus mirties metais pradėsime nagrinėti nuo labiausiai žinomų datų. Tarp tokių gi datų pirmiausia yra paminėtina ta, kad Kristaus iš numirusių prisikėlimo diena buvo trečioji¹⁾. Ji buvo „praejus subatai“²⁾, arba, kitaip sakant, „pirmoji savaitės diena“³⁾, t. y. sekmadienis. Tokiu būdu, Kristaus mirties diena buvo penktadienis⁴⁾.

Pagal žydų papročius, kiekvienas penktadienis buvo laikomas pasirengimo diena subatai⁵⁾ (ערב שבת). Jos metu būvo atliekami tokie darbai, kurie subatoje buvo draudžiami, pav., produktų supirkimas, jų paruošimas, ir pan. Tačiau, Kristaus mirties penktadienis buvo daugiau negu paprasta subatai pasirengimo diena. Evangelistas Jonas kalbamai dienai aptarti

¹⁾ Plg. Lk. 18,31; 24,7. 21.

²⁾ Mt. 28,1. Mk. 16,1.

³⁾ Mt. 28,1. Mk. 16,2.9. Lk. 24,1. Jn. 20,1.19.

⁴⁾ Plg. Lk. 23,54.

⁵⁾ Plg. Mk. 15,42. Lk. 23,54.

⁶⁾ Pesahim 6,2.

duoda tokių žinių. Kai būtent žydai nuvedė Jėzų į Piloto teismo rūmus (penktadienį), „jie patys neėjo į teismo rūmus, kad nesusiteptų ir galėtų valgyti Velykų avinėlių. Todėl tat Pilotas išėjo prie jų laukan“¹⁾. Kiek toliau Evangelistas dar priduria, kad ta diena „buvo Prisirengimo diena prieš Velykas“²⁾. Vadinasi, ji sutapo ne tik su įprastąja pasirengimo diena subatai, bet taip pat ir su priešvėlykinio pasirengimo diena (παρασκευή).

Tokią Velykoms pasirengimo dieną būdavo atliekami pasukutiniai pasiruošiamieji darbai Velykų šventėms, o jos vakare — valgoma ritualinė paschos vakarienė.

Tokiu būdu, Kristaus mirties penktadienis dar nebuvo pirmoji žydų Velykų diena — šventadienis, o tik subatai bei Velykoms pasirengimo diena — šiokiadienis. Tai liudija, be kita ko, dar ir šitokios aplinkybės. Evangelistas Mk. sako, kad Kristui nešant Kryžių, žydai „privertė vieną pro šalįėjusį, Simoną Kirenietį, kurs grįžo iš lauko... nešti jo kryžių“³⁾. Grįžimas iš lauko suponuoja grįžimą iš darbo⁴⁾. Evangelistas Lk. sako, kad Kristų iki Jeruzalės lydėjusios Galilejos moterys Kristaus mirties dieną „prirengė kvėpalų ir tepalų“⁵⁾. Jo Kūnui patepti, Juozapas iš Arimatejos „nupirko paklodę“⁶⁾. Jo Kūnui suvynioti, taigi, dirbo šiokią dieną tedirbdamus darbus. Kad Kristaus mirties diena dar nebuvo šventadienis, o tik pasirengimo diena Velykoms, — liudija taip pat ir krikščioniškoji tradicija⁷⁾. Beje, net piktoji žydų tradicija skelbia, jog: „Yra mokama, kad vakare prieš Velykas Jėzus buvo pakartas“⁸⁾, taigi, dar šiokią dieną.

¹⁾ Jn. 18,28-29.

²⁾ Jn. 19,14.

³⁾ 15,21. Panašiai ir Lk. 23,26.

⁴⁾ Judejoje (בִּיהוּדָה) priešvėlykinės parascevēs dieną dirbti darbą dar buvo galima iki pietų meto. Plg. Pesachim 4,1.5.6.

⁵⁾ 23,56.

⁶⁾ 15,46.

⁷⁾ Plg. Tertulianus, *Adversus Iudaeos*, cap. 8; Migne, P. L., 2 656. Lactantius, *Epitome divinarum institutionum*, cap. 45; Migne, P. L., 6 1053. Iulius Africanus, *Chronographia*, cap. 18; Migne, P. G., 10 89. Petrus Alexandrinus, (*Fragmenta*); Migne, P. G., 18 517.519. Epiphanius, *Adversus octoginta haereses*, lib. II, haer. 30 sive 50, n. 1-2; Migne, P. G., 41 885.888. Apolinaris Laod., *Chronicon paschale*, n. 5-7; Migne, P. G., 92 80-81. Ir kt.

⁸⁾ Sanhedrin 43 a: וְהָתֵנָּה בַּעֲרֵב הַפֶּסַח תִּלְאִידָהּ לִישָׁר׃

Jeigu po Kristaus mirties dienos sekusioji „subatos diena buvo didžioji“¹⁾, t. y. nebe paprasta subata, bet jau kartu Velykų pirmoji diena; jeigu pati Kristaus mirties diena buvo penktadienis, o po suėmimo Kristus buvo kankintas nepilną parą, — tai Paskutinė Kristaus Vakariene buvo valgyta ketvirtadienį. Aukščiau matėme, kad prieš Velykas žydų pasiruošimo diena buvo penktadienis. Ritualinė pascha su Velykų avinėliu būdavo valgoma tik Velykoms pasiruošimo dieną. Dėl to, išeitų, kad Kristaus Paskutinė Vakariene, kuri buvo ketvirtadienį, dar negalėjo būti ritualinė žydų pascha.

Tačiau, kai Kristus rengėsi valgyti ketvirtadienį Paskutinę Vakariene, — pasiuntė mokinius, kad jie prirengtų ne kokį kitokį pokylį, bet paschą.²⁾ Neaiškumuose Apaštalai buvo papratę prašyti Kristaus paaiškinimų.³⁾ Nežinome tačiau, kad Apaštalams būtų buvę neaišku, kodėl Kristus rengėsi valgyti paschą ne penktadienį, bet ketvirtadienį. Priešingai, Apaštalams tai atrodė dargi visiškai suprantama ir natūralu⁴⁾. Šitos aplinkybės kalba už tai, kad Kristaus mirties metais priešvėlykinės parascevės galėjo būti dvi: penktadienį ir ketvirtadienį.

Šita dviejų parascevių hipotezė verta platesnio paaiškinimo.

Kai priešvėlykinė parascevė pasitaikydavo subatoje, tada būdavo raginama laikytis tokios taisyklės: „kiekvienas darbas, kurį galima buvo padaryti prieš subatos vakarą, — nepanaikina subatos“⁵⁾, tai yra, subatos dieną draudžiami visi tie darbai, kuriuos buvo galima atlikti prieš subatą. Praktikoje ši taisyklė sukeldavo daug neaiškumų. Tie neaiškumai siekdavo net tiek toli, jog buvo ginčijama ar subatoje galima daryti priešvėlykinį rauginto ieškojimą,⁶⁾ kepti Velykų avinėlių,⁷⁾ ir pan.

Kai priešvėlykinė parascevė būdavo penktadienį, — taip

1) Jn. 19, 31.

2) Plg. Lk. 22, 8.

3) Plg. Mt. 15, 15. Lk. 8, 10; 11, 1-4. Jn. 14, 5; 16, 18.

4) Plg. jų posakius: Mt. 26, 17. Mk. 14, 12.

5) Pesachim 6,2: כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת

6) Plg. Pesachim 3,6.

7) Plg. Pesachim 6,1.

pat atsirasdavo tam tikrų kolizijų su subatos įstatymu. Mat, kai kurie prirengiamieji darbai galėjo užtrukti iki vakaro ir būti įtraukti į šabą. Tai sudarydavo tam tikrų nemalonumų uoliesiems šabo saugotojams.

Gausėjant žydų tautai ir tuo pačiu didėjant Jeruzalės frekvencijai Velykų švenčių metu, — kai kur teko nukrypti net nuo Toros (Įstatymo) reikalavimų. Pav., Pakart. 16,6-7 reikalauja Velykų avinėlių aukoti ir valgyti bažnyčios patalpose. Tas įstatymas jų ir būdavo užlaikomas¹⁾. Tačiau, Kristaus laikais jau pačioje Jeruzalėje gyveno apie 55.000 gyventojų, o Velykų švenčių proga dar atvykdavo apie 125.000²⁾. Toks dalyvių skaičius fiziškai nebegalėjo sutilpti bažnyčiai priklausančiose patalpose. Dėl to, Velykų avinėlio kepimas ir valgymas iš bažnyčios buvo perkeltas į privačius namus.

Tuo pačiu metu atsirado ir dar vienas fiziškas sunkumas išpildyti vieną Toros reikalavimą. Kaip jau žinome, Iš. 12,6 reikalauja Velykų avinėlių aukoti bažnyčioje 14 d. nisan³⁾. Jau iš 2 Kron. 35,7-9 matyti kokia daugybė Velykų avinėlių turėjo būti tą dieną bažnyčioje sudorojama. Kristaus gi laikais, pagal J. Jeremijaus apskaičiavimą, Velykų šventėse Jeruzalėje buvusiems ir atvykusiems žmonėms patenkinti — bažnyčioje reikėjo paskersti ir rituališkai apdoroti⁴⁾ apie 18 000 avinėlių⁵⁾. Jei priešvėlykinė parascėvė pasitaikydavo penktadienį (pav., kaip Kristaus mirties metais), tada Velykų avinėlių skerdimas bažnyčioje prasidėdavo apie 1½ val. po pietų⁶⁾. Per tą keletą iki paschalinės vakariinės valandų paskersti ir rituališkai apdoroti tokį imponantišką velykinių avinėlių skaičių — buvo fiziškai neįmanomas dalykas. Kaip šiuo atveju buvo elgiamasi, trad. žydų literatūra nieko nesako. Atrodo, kad ir šitame keblume reikėjo imtis panašios kompromisinės išeities, kaip kad buvo pada-

1) Plg. 2 Kron. 30,15-27; 35,11-17. Jubil. 49,20.

2) Plg. J. Jeremias, *Jerusalem...*, I 96.

3) Nisan (נִסָּן) yra vardas pirmojo žydų metų mėnesio, kuris atitinka maždaug balandžio mėn.

4) Plačiau apie bažnyčioje vykusį Velykų avinėlių paruošimą žr. Pesahim 5,5—6,1.

5) Plg. *Jerusalem...*, I 96. — Anot Juozapo Flavijaus, Velykoms būdavo paskerdžiama net 256.500 avinėlių (žr. BI, VI, 9,3). Tačiau, tai greičiausia bus Juozapui įprastas perdėjimas.

6) Plg. Pesahim. 5,1.

ryta su nebetelpančiais Velykų avinėlio valgytojais bažnyčioje. Tokia išeitis, pav., galėjo būti pradėjimas velykinius avinėlius skersti bažnyčioje vieną dieną anksčiau. Šiai praktikai pateisinti galima atrasti tam tikros atramos tiek Šv. R-te, tiek trad. žydų literatūroje.

Antai, Evangelistas Lk. rašo: „Taip atėjo neraugintos duonos diena, kurioje reikėjo piauti Velykų avinėlis“¹⁾. Kad priešvelykinėje parascevēje raugas nuo 11 val. dienos nebebuvo vartojamas²⁾, tai tokia diena jau buvo vad. neraugintos duonos diena. Jeigu tartume, kad čia Lk. kalba apie tą priešvelykinę parascevę, kuri tais metais kitų žydų buvo daroma penktadienį, tada išeitų, kad Kristus mirė tą pačią dieną, kai pavalgė Paskutinę Vakarienę. Tai būtų aiški netiesa. Tačiau, jei tartume, kad jis čia kalba apie tą priešvelykinę parascevę, kuri tais metais galėjo būti taip pat ir ketvirtadienį,—tada kalbamasis jo liudijimas visiškai atitinka Kristaus paskutiniųjų dienų chronologiją. Paskutiniu atveju keblumas tėra tas, kad tekste pasakyta, jog tą dieną „reikėjo piauti Velykų avinėlis“. Kad velykinis avinėlis buvo piaunamas tą pačią dieną, kada buvo valgomas, t. y. priešvelykinės parascevēs dieną, tai išeitų, kad Kristaus Paskutinės Vakarienės ketvirtadienis turėjo būti visiems priešvelykinė parascevė; tuo tarpu matėme, kad kitiems tokią parascevę buvo penktadienis. Iš tikrųjų gi taip nėra. Mat, terminui „reikėjo“ originaliniame tekste atitinka žodis *ἐδεῖ* (iš *δεῖ*), kuris gali būti suprantamas įsakomąja ir leidžiamąja prasme. Pirmuoju atveju jis reiškia: būtina privalu (oportet, necesse est, opus est), o antruoju atveju — galima, pritinka (tempus est, decet, convenit). Kalbamajame Lk. tekste žodį *ἐδεῖ* suprantant leidžiamąja prasme,—tekstas gali skambėti šitaip: „Taip atėjo neraugintos duonos diena, kurioje buvo galima piauti Velykų avinėlis“. Šiuo tad galėjimu, kaip kiti žydai, taip ir Kristus su Apaštalais galėjo pasinaudoti ir valgyti paschą ketvirtadienį, nors kitą dieną valgė penktadienį.

Iš trad. žydų literatūros žinome, kad bažnyčioje apdorotą velykinį avinėlį buvo galima parsinešti namo tik saulei nusileidus³⁾. Taip vėlai parnešus velykinį avinėlį penktadienio vakare, kai kurie paschai paruošiamieji darbai turėjo nusitęsti į šabą.

¹⁾ 22,7.

²⁾ Plg. Pesachim 1,4-5.

³⁾ Plg. Pesachim 5,10.

Kaip jau buvo sakyta, jautresniems šabo saugotojams tai buvo nemalonus, o gal net ir nepakenčiamas dalykas. Čia buvo susiduriama su dviejų įstatymų reikalavimais: saugoti šabo įstatymą, iš vienos pusės, ir valgyti paschą 14 d. nisan, iš antros pusės. Iš tos pačios trad. žydų literatūros žinome, kad tokiu atveju, kai tuo pačiu metu reikėjo vykdyti du įstatymus,—vienas iš jų buvo nebeprivalomas¹⁾. Vadinas, didesnieji subatos gerbėjai galėjo jaustis laisvi nuo įstatymo valgyti paschą 14 d. nisan, ir galėjo ją valgyti 13 d. nisan. Šiuo kompromisiniu keliu galėjo eiti ir Kristus su Apaštalais, juoba, kad Kristus žinojo, jog penktadienio vakaro nebesulauks. Kad Kristus Paskutinę (paschalinę) Vakarienę valgė viena diena anksčiau, negu kiti žydai, tai ji kaip tik ir galėjo būti 13 d. nisan. Jau žinome, kad Paskutinės Kristaus Vakarienės diena buvo ketvirtadienis. Dabar dar tenka nustatyti, ar Kristaus mirties metais 13 d. nisan taip pat buvo ketvirtadienis.

Šiuo atveju lemiamas žodis priklauso astronomams. Pagal astronomo K. Schocho apskaičiavimą, 14 d. nisan galėjo būti šitokiais atvejais²⁾:

Metai po Kr.	14-jį diena nisan buvo:
28	28 dieną balandžio mėn. — trečiadienį
29	18 " " " — pirmadienį
30	7 " " " — PENKTADIENĮ
31	25 " " " — trečiadienį
32	14 " " " — pirmadienį
33	3 " " " — PENKTADIENĮ
34	22 " " " — ketvirtadienį

Kad Kristus mirė penktadienį, kuris kartu buvo priešvėlykinė parascevė, t.y. 14 d. nisan, tai, remiantis šiais astronominiais duomenimis, Kristaus mirties metai galėjo būti 30-ji arba 33-ji. Nukėlus Kristaus mirtį į 33 metus, — Kristus išeitų per daug susendintas. Dėl to, atrodo, panašiau į tiesą Kris-

¹⁾ Plg. Sukka 26 a.

²⁾ Žr. jo: „Christi Kreuzigung am 14. Nisan“: B 9 (1928) 55.

taus mirties metais laikyti 30-tuosius metus¹⁾. Kad Kristaus mirties metais 14-ji d. nisan buvo penktadienis, tai 13-ji d. nisan buvo ketvirtadienis. Vadinas, Kristus Paskutinę Vakarienę valgė kompromisinėje anticipavimo datoje arba 13 d. nisan.

Be to, pagal žydų laiko skaičiavimą, 14 d. nisan prasidėdavo jau 13 d. nisan vakare, saulei nusileidus. Tokiu būdu, 13 d. nisan vakaras ir 14 d. nisan vakaras buvo tartum du tos pačios priešvėlykinės parascevės vakarai. Užtat, Mišnoje priešvėlykinė parascevė nevienur yra vad. ערבי פסח (arbe pesahim = „(prieš)vėlykiniai vakarai“). Kad tuodu abu vakarai galėjo būti priskiriami tai pačiai priešvėlykinei parascevei, tai juose abiejuose buvo galima valgyti ir ritualinę paschą. Dėl to, jeigu pagal astronominį apskaičiavimą Kristus su Apaštalais valgė paschą 13 d. nisan (ketvirtadienio vakare), — tai pagal žydų skaičiavimą, tas 13-tosios d. nisan vakaras jau galėjo būti laikomas 14-tosios d. nisan pradžia. Vadinas, net neapsilenkiant su Iš. 12,6 įstatymu Kristaus Paskutinę Vakarienę, kuri buvo valgyta 13 d. nisan (ketvirtadienio vakare), jau galėjo būti legali žydų pascha.

Iš visų šitų duomenų matyti, kad chronologija nekliudo 13 d. nisan (ketvirtadienį) Kristaus valgytą Paskutinę Vakarienę laikyti ritualine žydų pascha.

2. Jeigu Paskutinės Kristaus Vakarienės valgymo dieną-ketvirtadienį jau galėjo būti valgoma ritualinė žydų pascha, tai dabar pažiūrėkime, kuo būtent tą Vakarienę laikė patsai Kristus ir Jo Apaštalai.

Kuo Paskutinę Vakarienę laikė patsai Kristus — gali parodyti terminai, kuriais jis ją vadino. Tokių Kristaus posakių, kuriuose vartojami techniniai terminai kalbamai Vakarienei aptarti — Evangelijose yra pakankamai. Antai, Evangelistas Mt. rašo: „Jėzus gi tarė: Eikite į miestą pas vieną žmogų ir jam tarkite: Mokytojas sako: Mano metas artį; pas tave aš darau Vėlykas draug su savo mokytiniais“³⁾. Dar plačiau tai aprašo Evangelistas Mk.: „Tuomet jis siuntė du savo mokytinius ir jiems

¹⁾ Plg. E. Preuschen, Todesjahr und Todestag Jesu: ZNW 5 (1904) 9. K. Schoch, Christi Kreuzigung., 56.

²⁾ Plg. Pesahim 4,1.5-6.

³⁾ 26,18.

dviem tarė: Eikite į miestą; ten sutiks judu žmogus nešąs vandens ąsotį; sekite jį ir kur jis įeis, sakykite namų savininkui: Mokytojas sako: Kame yra mano vieta, kur galėčiau valgyti Velykų avinėlių draug su savo mokytiniais? Jis parodys judviem didelį priruoštą kambarį; tenai mums prirengkite¹⁾. Beveik pažodžiui tas pats yra užrašyta taip pat ir Lk. Evangelijoje, kur Kristus kalbamą Vakarienę net du kartu vadina Velykų avinėlio vakariene — *πάσχα*²⁾. Kai toji Vakarienė jau buvo paruošta, Kristus ir vėl ją vadina tuo pačiu Velykų avinėlio vakarienės terminu³⁾. — Vadinas, Kristus Paskutinę Vakarienę pakartotinai vadina vis tuo pačiu paschalinių žydų vaišių terminu — *πάσχα*.

Pažiūrėkime dabar, kaip tą vakarienę vadino Apaštalai. Mt. rašo: „mokytiniai atėjo pas Jėzų ir sakė: Kur nori, kad mes tau prirengtumėm valgyti Velykų avinėlių“⁴⁾. Mk. taip pat: „mokytiniai jam sakė: Kur nori, kad mes ateitumėm ir prirengtumėm tau valgyti Velykų avinėlių“⁵⁾. — Taigi, kaip Kristus, taip ir Apaštalai Paskutinę Vakarienę vadina ne kitokiu, o tik paschalinių žydų vaišių terminu — *πάσχα*. Beje, negalime taip pat manyti, kad Apaštalai tą Vakarienę būtų tik per kokią neapdairumą tokiu terminu vadinę, o iš tikrųjų galvoje apie kokias kitokias vaišes. Evangelistai liudija, kad Apaštalai Paskutinę Vakarienę ne tik paschalinėmis vaišėmis vadino, bet kaip paschalines vaišes ją ir prirengė. Pav., Mt. sako: „Mokytiniai padarė, kaip Jėzus jiems įsakė, ir prirengė Velykas“⁶⁾ t.y. paschalines vaišes (*πάσχα*).

Jeigu ir Kristus ir Apaštalai Paskutinę Vakarienę vadino paschos terminu, jeigu kaip paschą Apaštalai ją prirengė, jeigu Kristus net jau atėjęs prie stalo jos valgyti ir savo akimis matydamas jos patiekalus vis dar ją tuo pačiu terminu tebevadinė, — tai, matyt, kad kalbamoji Vakarienė ir iš tikrųjų buvo ne kitokia, kaip ritualinė žydų pascha.

3. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš dalies galima suvokti taip pat ir iš kai kurių Evangelijose ir

1) 14,13-15.

2) 22,8.11.

3) Lk, 22,15.

4) 26,17.

5) 14,12.

6) 26,19. Plg. Mk. 14,16. Lk, 22,13.

Mišnos skyriuje Pesahim nurodytų aplinkybių bei terminų palyginimo.

Kaip jau patsai vardas rodo, trad. žydų literatūros skyrius פסחים (*pesahim* = „Velykos“) specialiai kalba apie žydų Velykų šventes. Pav., sakytame Mišnos skyriuje aiškinama apie raugintą (1-3); leidžiamus ir draudžiamus Velykų metu darbus (4); Velykų avinėlių (5-8); antrąsias Velykas (9); ritualines paschalines vaišes (10). Čia paminėtus punktus Mišnoje gana smulkiai nagrinėjant, kartais nurodoma tokių aplinkybių ir vartojama tokių terminų, kurie gana artimai primena kai kurias Evangelijose minimas aplinkybes bei terminus aprašant Paskutinės Kristaus Vakarienės įvykius.

Antai, Paskutinė Kristaus Vakariene pirmiausia yra charakteringa ta aplinkybe, kad ji pradedama rengti ne kokią kitą, bet „pirmą neraugintos duonos dieną“ („πρώτη ἡμέρα τῶν ἀζύμων“¹⁾). Žydų tautoje visiškai be raugintų patiekalų tėra žinoma vienų Velykų švenčių serija. Pentateucho įstatymas švęsti Velykas be rauginto²⁾ buvo žydų mokytojų smulkiai išaiškintas ir surašytas Mišnos skyriuje Pesahim. Pav., čia nurodoma, kaip prieš Velykas reikia namuose ieškoti rauginto (1,1-3); kaip tas raugintas galėtų būti geriau sunaudojamas bei pašalinamas (2,1-4); kokie lengvai rūgstantieji gėralai bei skysčiai turi būti prieš Velykas iš namų pašalinti (3,1); kaip šalinti raugintą subatos dieną pasitaikančioje priešvelykinėje parascevēje (3,6); kaip ilgai priešvelykinės parascevēs dieną galima valgyti raugintą (1,4-5); kas daryti svetur, atsiminus dar nepašalintą raugintą savo namuose (3,7); patarimai, kaip sutrukdyti javinių dalykų rūgimą (2,7-8); iš ko kepama nerauginta Velykų duona (2,5); kaip turi būti paruošta jos tešla (3,2-5); ir kt. Nors pirmąją neraugintos duonos dieną arba priešvelykinės parascevēs metu (ערבי פסחים) galėjo būti rengiamos taip pat ir kai kurios nepaschalinės vaišės (pav., vaišės apipiaustymo proga³⁾), sužieduotųjų vaišės³⁾, bet svarbiausias tos dienos žydų tautos rūpestis vis dėlto buvo ritualinė paschos vakariene.

Be to, siųsdamas į miestą (Jeruzalę) mokytinius, Kristus pasakė, kad, paklausus kur yra vieta valgyti paschai, — „paro-

¹⁾ Mk. 14,12. Plg. Mt. 26,17. Lk. 22,7.

²⁾ Iš. 12,15.

³⁾ Plg. Pesahim 3,7.

dys jums priruoštą didelį kambarį; tenai prirengkite¹⁾. Kaip žinome, į Jeruzalę valgyti Velykų avinėlio suplaukdavo iš visos žydų tautos minios žmonių. Ta proga vietiniai Jeruzalės gyventojai, už tam tikrą atlyginimą, priruošdavo atliekamus savo kambarius atvykstantiems svečiams. Svarbiausias tokių kambarių paruošimo darbas buvo tas, kad priešvelykinės parascevės dieną iki 11 val. dienos²⁾ visame name būtų stropiai išieškotas ir sunaikintas raugintas (בדקין את החמץ³⁾). Per visas Velykų šventes niekas nebegalėjo valgyti ar laikyti namuose ką nors raugintą. Kristaus nurodymas mokytiniams eiti į priruoštą kambarį, t. y. į kambarį, iš kurio raugas jau buvo rituališkai pašalintas visam Velykų švenčių laikotarpiui, ir liepimas ne kur kitur, o tik tenai (ἐκεῖ⁴⁾) prirengti paschą,—taip pat patvirtina, kad toji Vakarienė turėjo būti valgoma jau be rauginto. Tokia gi priešvelykinėje parascevojė vakarienė be rauginto Jeruzalėje—buvo tik pascha.

Toliau, Evangelistas Mt.⁵⁾ ir Mk.⁶⁾ sako, kad po vakarienės „pakalbėję giesmę, jie išėjo į Alyvų kalną“. Žinome, kad po kitokių žydų vaišių būdavo kalbama atbaigiamoji stalo malda (ברכת המזון). Tačiau, kad po paprastų vaišių būtų buvusi giedama giesmė, — to nežinome. Tuo tarpu, kai Velykų avinėlis būdavo valgomas bažnyčios patalpose — giesmės buvo dieldamos⁷⁾. Perkėlus jo valgymą į privačius namus, galėjo būti kartu perkeltas ir giesmių giedojimas. Mišnoje jau aiškiai pasakyta, kad žydai ne tik velykinio avinėlio skerdimo metu bažnyčioje „giedojo giesmę“⁸⁾, bet taip pat ir namuose, pavalgę paschalinę vakarienę⁹⁾. Taigi, Evangelijose minimas giesmės kalbėjimas taip pat patvirtina paschalinę Kristaus Paskutinės Vakarienės rūšį.

1) Lk. 22, 12. Plg. Mk. 14, 15.

2) Plg. Pesachim 1, 4.

3) Pesachim 1, 1.

4) Mk. 14, 15. Lk. 22, 12.

5) 26, 30.

6) 14, 26.

7) Plg. 2 Kron. 30, 21; 35, 15.

8) Pesachim 5, 7: „קראו את החלל“.

9) Plg. Pesachim 9, 3.

Beje, Kristus¹⁾, Apaštalai²⁾ ir Evangelistai³⁾ vartoja posakį prirengti paschą (ποιεῖν arba ἐτοιμάζειν τὸ πάσχα). Tai artimai primena Mišnos⁴⁾ (ir Šv. R-to⁵⁾ אֶסָפֵּה יְהוּדָה (*asa pesah* = „prirengti paschą“), kuris buvo techninis terminas izraelitų bei žydų ritualinės paschos vakarienės prirengimui išreikšti. Tas terminas yra kilęs iš to, kad charakteringiausias tokios vakarienės patiekalas buvo Velykų avinėlis, kuris Šv. R-te⁶⁾ ir trad. žydų literatūroje⁷⁾ vad. אֶסָפֵּה (*pesah*; iš čia sir. פֶּשֶׁה, *pesho*; gr. πάσχα). Kalbamasis terminas buvo panaudotas padaryti visai eilei kitų paschalinių terminų, k. a.: אֶסָפֵּה (*pesah* = „paschalinė Velykų vakarienė“⁸⁾), אֶסָפֵּה הַבַּחַר (*bag ha-pesah* = „Velykų šventės“⁹⁾), אֶסָפֵּה הַמָּחֶרֶת (*maharat hapesah* = „Velykų rytas“ = 15 d. nisan¹⁰⁾), אֶסָפֵּה יְבֵהָ (*zebah-pesah* = „Velykų avinėlio auka“¹¹⁾), אֶסָפֵּה הַשְּׁחָט (*šahat hapasah* = „Velykų avinėlio skerdimas“¹²⁾).

Pagaliau, labai daug pasakų yra Kristaus posakis „valgyti paschą“ („τὸ πάσχα φάγεῖν“¹³⁾). Tai yra taip pat techninis terminas, tariąs vien tik apie paschalinės žydų vakarienės valgymą, kuris Mišnoje¹⁴⁾ ir Šv. R-te¹⁵⁾ žinomas, kaip אֶסָפֵּה הַבְּרֵכָה (*okal hapasah* = „Velykų avinėlio valgymas“). Šitą techninį terminą vartojo ir Apaštalai, kai jie kalbėjo apie Paschutinės Kristaus Vakarienės rengimą¹⁶⁾.

Jeigu Kristaus, Apaštalo bei Evangelistų vartotieji terminai yra paschaliniai, tai būtų visiškai nesuprantama,

¹⁾ Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 16. Lk. 22, 8. 12.

²⁾ Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 12. Lk. 22, 9.

³⁾ Plg. Mt. 26, 19. Mk. 14, 15. Lk. 22, 13.

⁴⁾ Plg. Pesahim 7, 6; 8, 1.

⁵⁾ Plg. Iš. 12, 48. Sk. 9, 2.4-6.10.12.14. Pakart. 16, 1. Joz. 5, 10.

2 Kar. 23, 21-23.

⁶⁾ Plg. Iš. 12, 11. 21.

⁷⁾ Plg. Pesahim 5, 1-2.4-5.

⁸⁾ Plg. Kun. 23, 5.

⁹⁾ Plg. Iš. 34, 25.

¹⁰⁾ Plg. Sk. 33, 3. Joz. 5, 11.

¹¹⁾ Plg. Iš. 12, 27.

¹²⁾ Plg. Pesahim 6, 1-2.5-6; 8, 1. 6.

¹³⁾ Lk. 22, 15. Plg. Mk. 14, 14. Lk. 22, 8. 12.

¹⁴⁾ Plg. Pesahim 7, 13; 8, 1.

¹⁵⁾ Iš. 12, 43.

¹⁶⁾ Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 12.

kaip pati vakarienė, kuri šitokiais terminais aptariama, būtų buvusi ne pascha.

4. Tarp kitų aplinkybių, galinčių nurodyti Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį, dar galėtų būti bent labai trumpai paminėtas kalbamąjį klausimą nagrinėjusių žmonių įsitikinimas ir, pagaliau, Bažnyčios laikymasis.

V. Zapletalis Kristaus Paskutinės Vakarienės vaišinės rūšies klausimą laiko gana sunkiu („die schwierige Frage“¹⁾). Kaip jau turėjome šiek tiek progos pamatyti, iš tikrųjų jis toks ir yra. Tačiau, kas giliau kalbamąjį klausimą pasvarsto, vis dėlto gali prieiti pakankamai pagrįstą atsakymą. Antai, R. Eisleris, išnagrinėjęs Šv. R-te Paskutinės Kristaus Vakarienės proga užfiksuotus tekstus, priėjo išvadą, kad „Jėzus su savo mokytiniais iš tikrųjų valgė tikrą paschalinę vakarienę“²⁾. G. Beeris, nors ir stengiasi ginčyti kalbamos Kristaus Vakarienės paschališkumą, tačiau, akivaizdoje aiškių Sinoptikų užfiksuotų tekstų, vis dėlto pripažįsta, kad „Sinoptikai, kaip ir jie patys pasisako, Paskutinę Jėzaus Vakarienę aprašo iš tikrųjų, kaip paschą“³⁾. Benediktas XIV, kaip teologas - mokslininkas, Paskutinės Kristaus Vakarienės klausime priėjo tokią išvadą: „Mums atrodo, tenka sutikti su tuo, jog Bažnyčios mokslas yra tas, kad Jėzus Kristus paskutiniaisiais savo gyvenimo metais prieš pat mirtį valgė legalią (žydų) paschą, ir kad prieš įsteigiant naują Eucharistinę Paschą, — pagal įstatymo reikalavimą, valgė Velykų avinėlį.“⁴⁾ Ir iš tikrųjų. Katalikų Bažnyčia niekada negynė tezės, kad Paskutinė Kristaus Vakarienė yra buvusi nepaschalinė. Tai ginčija tik Graikų - Ortodoksų Bažnyčia, kuriai rūpi įrodyti, kad Kristus

---

¹⁾ Ibid., 79.

²⁾ Das letzte Abendmahl: ZNW 25 (1926) 31: „Jesus in der Tat eine richtige Passahmahlzeit mit seinen Jüngern gefeiert hat.“

³⁾ Pesachim, 100: „die Synoptiker, wie sie selbst angeben, wirklich ein letztes Paschamahl Jesu beschreiben.“

⁴⁾ De festis..., lib. I, cap. 6, n. 9, (p. 82): „... concludendum nobis videtur, Ecclesiam docere, Christum Iesum postremo suae vitae anno paulo ante mortem legale Pascha celebrasse, et priusquam novum Eucharistiae Pascha institueret, ex praescripto legis Paschalem agnum comedisse.“

Paskutinės Vakariinės metu esą valgęs ir konsekraęs raugin-tą duoną.¹⁾

Katalikų Bažnyčios mintis apie vaišinę Paskutinės Kris-taus Vakariinės rūšį, jei čia nebeminėti panašiai galvojusių taip pat ir Bažnyčios Tėvų,²⁾ yra pakankamai aiškiai išreikšta Tri-dento susirinkimo. Anot jo, Kristus „Paskutinės Vakarie-nės metu, naktį, kurioje buvo išduotas..., pavalgęs senąją paschą, kurią izraelio sūnūs aukodavo išėjimui iš Egipto at-siminti, — įsteigė naują Paschą“³⁾.

Vadinas, kaip iš pateiktųjų duomenų matyti, tiek Paskuti-nės Kristaus Vakariinės data, tiek paties Kristaus ir Apaštalų nusistatymas, tiek Evangelijose pažymėtos kai kurios aplinky-bės bei terminai, tiek kai kurių mokslininkų tyrinėjimai, tiek, pagaliau, Katalikų Bažnyčios nusistatymas kalba už tai, kad Paskutinė Kristaus Vakarienė galėjo būti paschalinė. Tiesa, kai kas joje galėjo būti pridėta, ko nebūdavo ritualinėje žydų paschoje, arba išleista, kas ten būdavo⁴⁾, bet, apskritai, Pasku-tinę Kristaus Vakarienę vis dėlto tenka vaizduotis pagal pas-chalinės žydų vakariinės eigą.

---

¹⁾ Flg. Bickell, Zusammenhang der apostolischen Liturgie mit dem jüdischen Cultus, insbesondere dem Pascharitual: K 26 (1871) 531. J. Döl-ler, Ibid., 285.

²⁾ Pav., Ioannes Chrysostomus, Commentarius in S. Mat-thaeum Evangelistam, hom. 81 al. 82, cap. 26, n. 1: Migne, P. G., 58 730. Epiphanius, Adversus haer., haer. 22 vel 42, n. 343: Migne, P. G., 41 761-65.

³⁾ Sess. 22: De Sacrificio Missae, cap. 1: "... in coena novissima, qua nocte tradebatur... celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha."

⁴⁾ Pav., kai kurie krikščioniškosios tradicijos autoriai laikėsi tos nuo-monės, jog Paskutinės Kristaus Vakariinės metu Velykų avinėlis nebebuvo valgomas. — Flg. Petrus Alexandrinus, (Fragmenta): Migne, P. G., 18 517. Apolinaris Laod., Chronicon paschale, n. 6: Migne, P. G., 92 80.

B. Paschalinių žydų vaišių eiga Kristaus laikais

1. Žydų prisirengimas valgyti paschalinę vakarienę. — 2. Paschalinių žydų vaišių eiga. — 3. Abstinentiškasis paschalinių žydų vaišių eigos įvertinimas: a) rauginto vyno klausimas, b) paschalinių vaišių dalyvių būklė abstinentiškuoju atžvilgiu.

Siekdami tikslą sužinoti, kaip buvo vartojami gėrai Paschutinės Kristaus Vakarienos metu, turėjome pirma nustatyti vaišinę jos rūšį. Kaip matėme, ji buvo daugiau ar mažiau paschalinė vakariena. Dabar gi norėdami sužinoti, kaip tokiose vaišėse buvo vartojamas vynas—iš eilės kiek susipažinoime su pačia paschalinių žydų vaišių eiga Kristaus laikais.

Kaip kiekvienoms, taip ir paschalinėms žydų vaišėms pirmausia būdavo tam tikru būdu (1) rengiamasi. Tas prisirengimas čia buvo charakteringas tuo, kad buvo susijęs su tam tikra liturgine dalimi. Be to, skirtinga nuo kitų vaišių buvo taip pat ir pati (2) paschalinių žydų vaišių eiga. Iš jos, kad ir konspektyvaus nušvietimo, galės mums kiek paaikškėti Paschutinės Kristaus Vakarienos eiga. Pagaliau, kad mums vis rūpi taip pat ir abstinentiškoji tokių vaišių pusė, tai visa (3) paschalinių žydų vaišių eiga teks įvertinti dar ir abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Paschalinės žydų vaišės priklausė pareigos arba liturginių vaišių (סעודת מצות) grupei. Tai buvo religiškai - nacionalinės žydų vaišės, daromos iš Egipto vergovės į savarankišką gyvenimą išėjimui atminti¹⁾. Kaip žinome, prieš pat išeinant izraelitams iš Egipto buvo liepta avinėlio krauju patepti savo gyvenamųjų namų duris, kad Viešpats to namo gyventojų neliestų²⁾. Iš čia ir pačios Velykų šventės bus gavusios savo vardą פֶּסַח [*pesach*; hebr. פֶּסַח, *pasach* = „praeiti; neliesti?“³⁾; sir. ܦܫܚ, *pesah* = „pereiti, persokti“]. Pradėjus perskaityti kyllaraščius, atsirado srovė daugelį Šv. R-te minimų dalykų traukite traukiant iš babiloniečių - assirų kultūros. Dėl to ir žydų

¹⁾ Plg. Iš. 12.

²⁾ Iš. 12,22-23.

³⁾ Taip buvo aiškinama taip pat ir Apašt. Pauliaus mokytojo Rabbano Gamlielio. Plg. Pesachim 10,5.

Velykų šventės norėta išvesti iš babiloniečių 𐎶 𐎶 𐎶 𐎶 𐎶 𐎶 (*pa-šāhu* = „nurimti, ramybė“). Tačiau, kad babiloniečiai būtų tokiu vardu turėję šventę, dar iki šiol nieko nėra žinoma.

Iškilmingumo bei chronologijos atžvilgiu, žydų Velykos buvo nelygios. Svarbiausios ir iškilmingiausios buvo taip vad. pirmosios Velykos (*פסח הראשון*). Jų parascevė buvo 14 d. nisan. Tačiau, kas būdavo svarbių priežasčių sukludytas (pav., susitėpęs arba tolimoje kelionėje²), tas turėjo švęsti antrąsias Velykas (*פסח השני*). Šios būdavo lygiai po vieno mėnesio nuo pirmųjų Velykų, t. y. 14 d. ijar (*אייר*) mėn⁴).

Kad Kristaus Paskutinė Vakarienė priklausė pirmosioms žydų Velykoms, tai tokią Velykų rūšį čia mes ir nagrinėsime.

Žydų pasirengimas Velykų šventėms prasidėdavo jau nuo adar (*אדר*) mėn. 15 d., t. y. lygiai prieš vieną mėnesį. Per tą laiką turėjo būti prisimenama artėjančios Velykų šventės ir stengiamasi ausipažinti su jų apeigomis bei papročiais. Visame krašte buvo remontuojami keliai, tiltai, baltinami kapai, kad kas nors prie jų neprieitų ir nesusiteptų⁵).

Kaip jau aukščiau buvo minėta, viena diena prieš pat Velykų šventės buvo ypatingai stropaus atbaigiamojo pasiruošimo diena arba parascevė (*פסחיים*; *παράσκευή*). Svarbiausias tokios dienos darbas buvo pašalinti iš namų visa tai, kas buvo rauginta (*שאר*; *חמץ*) ir prirengti paschalinei vakarienei Velykų avinėlių.

Rūgimas izraelitams bei žydams atrodė tas pats, kas gedimas⁶). Tokios „sugedusios“ medžiagos negalėjo būti aukojamos bažnyčioje⁷) ir vartojamos Velykų šventėse⁸). Rauginto

¹) Pirmosios arba didžiosios Velykos (*פסח גדול*) trad. žydų literatūroje dar skiriamos į Egipto Velykas (*פסח מצרים*), kurios buvo paskubomis valgytos tik vieną naktį (*לילה אחד*), ir kartų Velykas (*פסח דורות*) arba normalias žydų Velykas, kurios tęsiasi visas septynias dienas (*כל שבועה*). Plg. Pesahim 9,5.

²) Plg. Sk. 9,6-12. Pesahim 9,1.

³) Plg. Pesahim 9,1—11. Tosefta Pesahim 7,3.

⁴) Plg. Sk. 9,11.

⁵) Plg. J. F. Schröder, *Satzungen...*, 177.

⁶) Plg. G. M. Dursch, *Symbolik des mosaischen und christlichen Cultus*, Tübingen 1858, 176.

⁷) Plg. Iš. 23,18; 29,1-2; 34,25. Kun. 2,4,11; 7,12-13.

⁸) Plg. Iš. 12,15; 23,15. Tačiau, antrosiose arba mažosiose Velykose (*פסח קטון*) tai nebuvo draudžiama. Plg. Pesahim 9,3.

eškojimas (בדיקת חמץ), anot Mišnos, galėjo būti pradėtas „kaip tik pasirodo šviesa keturioliktosios (dienos nisan⁴¹). Kaip jau buvo minėta, pagal žydų laiko skaičiavimą, sekančioji diena prasideda jau saulei nusileidus. Minėtame Mišnos posakyje šviesa, reikia suprasti mėnulio šviesa. Mat, vakare matomo mėnulio šviesa jų buvo laikoma nebe šios, bet jau sekančio dienos šviesa. Pagal mūsų laiko skaičiavimą, minėtame posakyje kalbama ne apie 14-tos, bet apie 13-tos dienos nisan vakarą. Kas rauginto neieškodavo 13-tos d. nisan vakare su „lempos šviesa“ (לֹאִרְר הַנֵּר⁴²), tas turėjo jo ieškoti 14-tos d. rytą (בַּשְּׁחִירָה⁴³).

Patį rauginto ieškojimą paprastai atlikdavo šeimos galva (בא), pasitelkęs vieną kitą bendradarbį iš šeimos. Darbas buvo pradedamas malda: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris savo įsakymais mus pašventinai ir raugintą pašalinti paliepei“⁴⁾. Ieškojimo metu turėjo būti skrupulistiškai stropiai peržiūrėtos visos vietos (כל מקום), kur tik būtų galima tikėtis atrasti bent vieną trupinėlį raugintos duonos⁵⁾. Tik toks trupinėlis, kurio nė šunies uoslė nebegalėtų atrasti, buvo laikomas nebegadinančiu Velykų⁶⁾. Visas atrastas raugintas buvo kuostropiausiai surenkamas į vieną vietą, uždengiamas, kad vabzdžiai ar pelės vėl neišnešiotų po namus, o 14 d. apie 11 val. dienos—sudeginama⁷⁾. Deginimo metu ieškotojas kalbėjo: „Bet koks raugintas, kurį mačiau, ar nemačiau, kurį paėmiau, ar nepaėmiau, tebūnie išskirstytas ir tepražūva ir tebūnie ne daugiau vertinamas, kaip žemės dulkės“⁸⁾. Šitaip rituališkai raugintą sunaikinus, niekas (nei žmonės, nei gyvuliai, nei paukščiai) nebegalėjo ką nors rauginto gauti per visas Velykų šventes⁹⁾.

¹⁾ Pesahim 1,1: „אור לארבעה עשר“

²) Pesahim 1, 1.

⁸⁾ Pesachim 1, 3.

⁴⁾ I. Buxtorfius, (P.-F.), *Synagoga iudaica*, 394: יב"א א"כה אק"ב: על ביעור חמץ

⁵) Flg. Pesachim 1, 1.

⁶⁾ Plg. Pesahim 2, 3.

7) Plg. Pesachim 1, 4; 2, 1.

⁶) I. Buxtorfius, (P.-F.), *Synagoga iudaica*, 491-2: „כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דלא חמיריה ודלא ביערתיה ליבטל ונחוי מעפרא דארעא“

⁹⁾ Piv. Pesahim 2, 1.

Priešvelykinės parascevės dieną, maždaug nuo aukos (מנחה) bažnyčioje užmušimo arba paaukojimo, t. y. maždaug nuo 1-2 val. po pietų, visų turėjo būti pasninkaujama iki pat susėdimo (iš tikrųjų: עד שיסב = „iki sugulimo“) prie paschalinių vaisių stalo). Kalbamasis pasninkas, atrodo, buvo tik susilaikymas nuo valgymo (לא יאכל = „tenevalgo“¹⁾, bet ne nuo gėrimo²⁾.

Kaip minėjome, Velykos buvo kartu ir nacionalinė izraelitų bei žydų šventė. Dėl to, nė vienas nežydas ar bent neapipliaustytas negalėjo dalyvauti paschalinėje vakarieneje³⁾. Šiaip jau čia dalyvaudavo ir moterys (נשים⁴⁾ ir vaikai (קטנים⁵⁾.

Paschalinei vakarienei valgyti buvo sudaromos iš savo šeimos narių arba artimųjų bei pažįstamųjų tam tikros uždaros grupės (חברות⁶⁾). Jose galėjo būti nuo keleto lig kelių dešimčių žmonių⁷⁾. Nurodytų namų šeimininkui Jeruzalėje Kristus liepė pranešti, kad Jis ateis valgyti paschos su savo mokytiniais⁸⁾. Iš tokio pranešimo anas Jeruzalės namų šeimininkas turėjo suprasti, kad čia bus uždara Mokytojo su savo mokiniiais Velykų avinėliui valgyti grupė. Kad šeimininkams buvo svarbu žinoti, kiek kuri jo patalpa išnuomojanti grupė užims vietos, tai labai galėjo būti, kad pasiųstieji Apaštalai kalbamam šeimininkui bus taip pat pranešę, jog jų Mokytojas ateis su dvylika mokinių⁹⁾.

Jei dėl vietos stokos tame pačiame kambaryje (בבית אחד) turėjo valgyti dvi grupės, tai jos turėjo taip susėsti, kad veidai vienos būtų nugrežti nuo antros grupės ir tokiu būdu nepra-nyktų jų uždarumas¹⁰⁾.

Priešvelykinės parascevės vakare iš bažnyčios praneštas rituališkai apdorotas Velykų avinėlis buvo namuose kepamas (virti draudžiama¹¹⁾).

¹⁾ Pesahim 10, 1.

²⁾ Plg. Berakot 35 b.

³⁾ Plg. Iš. 12, 43.45.48.

⁴⁾ Plg. Pesahim 7, 13; 8, 1.7. Lk. 2, 41.

⁵⁾ Plg. Pesahim 8, 7. Lk. 2, 42.

⁶⁾ Plg. Pesahim 7, 13; 9, 10.

⁷⁾ Plg. Pesahim 8, 7.

⁸⁾ Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 14. Lk. 22, 11.

⁹⁾ Plg. Mt. 26, 20. Mk. 14, 17. Lk. 22, 14.

¹⁰⁾ Plg. Pesahim 7, 13.

¹¹⁾ Iš. 12, 9.

2. Paschalinių žydų vaišių eiga šaltiniuose gana skirtingai atvaizduota. Mums čia daugiausia rūpės žydų praktikuotoji paschalinių vaišių eiga Kristaus laikais. Anot G. Beero, Mišnos „skyrius Pesachim, toks kaip kad dar jis yra, pašalinus iš jo tik vėlesniųjų laikų ingredijencijas, Kristaus laikų Velykų šventės atvaizduoja tiksliausiai¹⁾. Neturint chronologiškai artimesnio, moksliskai patikimesnio ir apimtimi išsamesnio šaltinio Kristaus laikų paschalinėms žydų vaišėms atvaizduoti, kaip kalbamasis Mišnos skyrius — teks ir mums čia juo daugiausiai remtis.

Kaip jau matėme, žydų vaišių eigoje paprastai būdavo atskiriama trys aiškos vaišių dalys: priešvalgis, patsai valgymas ir povalgis. Tačiau, paschalinės jų vaišės kalbamųjų trijų dalių kaip ir nebeturėjo. Čia būtent vaišių eiga buvo skirstoma į keturias aiškesnes dalis, pagal vadinamas „keturias (įstatymines) vyno taures“ (ארבע כוסות של יין²⁾). Tos keturios vyno taurės buvo privalomos kad ir pačių neturtingiausiųjų arba, anų laikų žydų terminu tariant, iš „(vargšų) lėkštės“ (תמחריר) mintančiųjų paschalinėje vakarienoje³⁾.

Pirmoji paschalinių vaišių dalis prasidėdavo pirmosios (vyno) taurės (כוס ראשון) maišymu. Čia tarnas (שמש) paduodavo vakarienės šeimininkui su vandeniu sumaišytą vyno taurę. Po tokią sumaišytą vyno taurę gaudavo taip pat kiekvienas vakarienės dalyvis. Tada šeimininkas kalbėjo šventei ir vynei palaiminti maldeles (ברכת). Šventės laiminimo pirmoje formulėje buvo sakoma:... „kuris mus pašventinai savo įstatymais“⁴⁾, o atbaigiamojoje:... „kuris Izraelį ir šventes pašventini“⁵⁾. Vyno gi laiminimo formulė mūsų buvo jau aukščiau pateikta⁶⁾. Po to, ta pirmoji taurė buvo visų dalyvių išgeriama. Ją išgėrus, se-

1) Pesachim, 56: „der Traktat Pesachim in seiner jetzigen Gestalt nach Entfernung der späteren Ingredienzien das sicherste Spiegelbild für die Feier des Paschafestes im Zeitalter Jesu“.

2) Pesachim 10,1.

3) Plg. Pesachim 10,1.

4) Anot Šammaitų pirmą turėjo būti laiminama šventė, o paskui vynas. Hillelitai gi mokė atbulai. Plg. Pesachim 10,2. Berakot 8,1.

5) G. Beer, Pesachim, 60: „קדשנו במצותיו“.

6) G. Beer, Pesachim, 60: „מקדש ישראל וזמנים“.

7) Žr. 75 psl. 1 past.

kė neva priešvalgis. Svarbiausi jo patiekalai buvo nerauginta duona, daržovės ir padažas¹⁾.

Neraugintosios duonos terminas מצות (*massot* = „macai“; LXX-je: αζυμα; V-je: azyma) filologiškai kitomis semitinėmis kalbomis nesiduoda išaiškinamas²⁾. Kad raugintos duonos Velykose nebuvo galima vartoti, tai „macai“ buvo svarbus maisto produktas. Dėl to, net pačios Velykos kartais būdavo vad. Neraugintosios Duonos Šventė (חג המצות³⁾). Kepami jie galėjo būti iš kviečių, miežių, avižių ir kt.⁴⁾ Kad jų skonis nelabai buvo mėgstamas, tai jie dar nešiojo „vargo duonos“ (לֶחֶם עֵינִי⁵⁾) vardą.

Daržovėmis (יחזרת¹⁾) čia laikomos tam tikros karčios žolės (מרורים, *merorim* = „kartumynai“⁶⁾), kurios turėjo priminti karčią izraelitų vergovę Egipte⁷⁾.

Padažas (חרסת, *haroset*¹⁾) buvo tai iš įvairių vaisių bei prieskonių padarytas⁸⁾ molio spalvos⁹⁾ „sosas“ (sauce). Jis taip pat turėjo priminti sunkius Egipto vergovės laikus. Į šitą padažą — buvo dažomi kartumynai.

Vakarienės šeimininkas, nusiplovęs vieną ranką, kaip kad priešvalgyje būdavo daroma, paėmęs daržovių ir pamirkęs į padažą — kalbėjo laiminimo maldele: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, žemės vaisių Sutvėrėjas“¹⁰⁾. Po to valgė su jais pats ir davė kitiems valgyti. Toliau sekė „maco“ laiminimas. Atlaužęs jo dalį, šeimininkas taip kalbėjo: „Tai yra vargo duona, kurią mūsų tėvai valgė Egipto žemėje. Kiekvienas, kuris alkanas, ateikike ir valgykite. Kiekvienas, kuris jos nori, ateikite ir (švęskite) paschą“¹¹⁾.

1) Plg. Pesachim 10,3.

2) Plg. G. Beer, Pesachim, 21-22.

3) Iš 34,18.

4) Plg. Pesachim 2,5.

5) Pakart. 16,3.

6) Plg. Pesachim 10,5.

7) Plg. Iš 1,14. Pesachim 10,5.

8) Plg. G. Beer, Pesachim, 191.-92. J. F. Schröder, Satzungen..., 182.

9) Plg. I. Buxtorfius, (P.-F.), Synagoga iudaica, 407-408. P. Volz, Ein heutiger Passahabend: ZNW 7(1906) 247.

10) Barakot 6, 1: „ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה“

11) A. M e r x, Die vier kanonischen Evangelien², Berlin 1905 II 418: „הא לחמא עניא דאכלו אבהתא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכיל כל דצריך ייתי ויפסד“

Po to buvo atnešama į stalą iškeptas Velykų avinėlis ir maišoma antroji (vyno) taurė (כַּס שְׁנִי). Tai pradžia antrosios paschalinės dalies. Vienas iš jauniausiųjų šeimnininko sūnų arba šiaipjau dalyvių viešai klausdavo: „Kuo skiriasi šita naktis, nuo visų (kitų) nakčių?“²⁾ Taip neva išprovokuotas vakarienės šeimnininkas turėdavo progos dalyviams papasakoti šventės reikšmę, primindamas Izraelitų vergovę Egipte ir iš jos, Dievui padedant, išsivadavimą³⁾. Anot apaštalo Pauliaus mokytojo Rabbano Gamlielio (רַבֵּן גַּמְלִיֵּאל), šitokiame vakarienės šeimnininko paaiškinime, jeigu jis norėjo gerai savo pareigą atlikti, turėjo būti gerai išaiškinta prasmė Velykų avinėlio, „macų“ bei kartumynų, ir būtent: „Velykų avinėlio: nes Dievas praėjo pro mūsų tėvų namus Egipte. „Macų“ nes jie buvo išgelbėti. Kartumynų: nes egiptiečiai mūsų tėvų gyvenimą Egipte buvo apkartinę“⁴⁾.

Vakarienės šeimnininkas, iškėlęs didžius Dievo darbus, padarytus Izraelio tautai, paprastai baigdavo savo kalbą šitokiais žodžiais: „Dėl to, mes esame įpareigoti dėkoti, garbinti, girti, puošti, kelti, aukštinti, nes Jis visus šituos stebuklus padarė mums ir mūsų tėvams, ir Jis mus išvedė iš vergovės į laisvę, ir (tad) sukalbėkime mes prieš Jį Alleliuja“⁵⁾. Tas Alleliuja, anot Šammaitų, buvo 114–118–ji Psalmė, o anot Hillelitų—115–118–ji Psalmė⁶⁾. Tačiau, šitas Alleliuja čia dar nebuvo pa-
baigiamas.

Po to, buvo plaunamos (jau abi) rankos ir ruošiamasi pradėti patį valgymą (מִזְוֵן), kuriame svarbiausias patiekalas buvo Velykų avinėlis. Čia sekė eilė laiminimų. Pav., plaunantis rankas buvo kalbama: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, Pasaulio Karalius, kuris mums rankų plovimą yra iša-
kęs“⁷⁾. Prieš laiminimą „macų“ buvo kalbama duonos laimimo maldelė⁸⁾ arba: „... kuris mums „macų“ valgymą yra

¹⁾ Pesahim 10, 4.

²⁾ Pesahim 10, 4: „מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת“

³⁾ Plg. Pakart. 6, 20–25. Joz. 24, 2–15. Pakart. 26, 5–9.

⁴⁾ Pesahim 10, 5: „פֶּסַח עַל שִׁפְסַח הַמִּקְוֶה עַל בְּחֵי אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּצְרִים מִצָּחָ עַל

שִׁנְאוֹלֵי מִוְרֵרִים עַל שִׁמְרָרֵי הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּצְרִים“

⁵⁾ Pesahim 10, 5: „לְפִיכָךְ אֵנִי חַיִּיבִים לַחֲדוּת לַחֲלֹל לְשִׁבַּח לְפָאֵר לְרַמֵּם לְגַדֵּל
לְבִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וּלְאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּי וְהַצִּיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לַחֲרֹת וְנִאֲמַר לְפָנָיו
הַלְלוּיָהּ“

⁶⁾ Pesahim 10, 6.

⁷⁾ G. B e e r, Pesachim, 61: „צונו על נטילת ידים“

⁸⁾ Žr. 77 psl. 4 past.

įsakęs.“¹⁾ Jei valgytojų grupė buvo didelė, tai vieno Velykų avinėlio galėjo jiems nepakakti. Kokiu atveju prieš arba po avinėlio valgymo galėjo būti valgoma taip pat ir kitokiu titulu paskerstos mėsos [pav., kaip *הגידה*²⁾, *ḡagiga* = „šventės auka“ arba *זבח*³⁾, *zebah*=„auka“]. Velykų gi avinėlio mėsos kiekvienam dalyviui turėjo tekti bent po alyvų vaisiaus didumo gabalėlį⁴⁾. Patsai Velykų avinėlis turėjo būti taip iškeptas ir valgant dalinamas, kad nė vienas jo kaulas nebūtų perlaužtas⁵⁾. Perlaužęs Velykų avinėlio kaulą buvo baudžiamas 40 rykščių (*לוקה ארבעים*)⁶⁾.

Po Velykų avinėlio buvo baigiamas patsai valgymas (מוזון) arba antroji paschalinės vakarienės dalis ir geriama antroji vyno taurė.

Tuojuo po to buvo maišoma trečioji (vyno) taurė (*כוס שלישי*)⁷⁾. Kad patsai valgymas tada ką tik buvo pabaigtas, tai su trečiąja taure buvo kalbama atbaigiamoji stalo malda (*ברכת המזון*)⁸⁾. Kaip jau žinome, su atbaigiamąja stalo malda vartotoji vyno taurė buvo vad. „palaiminimo taurė“⁹⁾. Šios trečiosios arba „palaiminimo taurės“ išgėrimu buvo baigiama trečioji vakarienės dalis.

Anot Mišnos, „tarp šitų (trijų pirmųjų) taurių, jei kas nori, gali gerti (dar ir daugiau). Tarp trečiosios (gi) ir ketvirtosios (taurės) gerti nebegali“¹⁰⁾. Jeruzalės Talmudas tai aiškina tuo, kad valgymo metu geriamas vynas nesvaigina, o po valgymo svaigina ir dėl to galėtų trukdyti giedoti vakarienę atbaigiamąją giesmę¹¹⁾.

Po to, buvo maišoma ketvirtoji (vyno taurė) (*רביעי*)⁷⁾. Kada ji buvo geriama,—neaišku. Tuo tarpu vakarienės

¹⁾ G. B e e r, *Pesachim*, 61: „צונו על אכילת מצה“

²⁾ *Plg. Pesachim* 6,3-4.

³⁾ *Plg. Pesachim* 10,9.

⁴⁾ *Plg. Pesachim* 8,3,7.

⁵⁾ *Id.* 12,46. *Sk.* 9,12.

⁶⁾ *Pesachim* 7,11. *Makkot* 3,3. *Plg. Pakart.* 25,3.

⁷⁾ *Pesachim* 10,7.

⁸⁾ *Plg. Pesachim* 10,7.

⁹⁾ *Plg.* 78 *psl.*

¹⁰⁾ *Pesachim* 10, 7: „בין הכוסות האלו אם רצה לשחוח ישתה בין השלישי לרביעי לא ישתה“

¹¹⁾ *Plg. Jer. Pesachim* 10.

dalyviai giedojo pirmą dar nebaigtąją giesmę—Alleliuja. Po jos buvo kalbama taip vad. „giesmės palaiminimas“ (ברכת השיר¹⁾), tačiau, kas jis toks buvo (Ps. 23? 136?)—tikrų žinių neturime.

Tuo ritualinės paschalinės žydu vaišės buvo baigiamos.

Toliau sekė jau nebeprivalomoji tokių vaišių dalis — povalgis. Kad po ketvirtosios paschalinių vaišių vyno taurės daugiau vyno gerti nebebuvo galima, tai kalbamojo povalgio metu buvo galima tik valgyti²⁾, o ne gerti. Kas norėjo gerti, galėjo gerti vandenį³⁾. Šita paskutinė nebeprivalomoji paschalinių vaišių dalis trad. žydų literatūroje yra vad. אֵפִיקוֹמֹן (*epikomon*⁴⁾).

3. Vertinant paschalines žydų vaišes abstinentiškuoju atžvilgiu pirmiausia susiduriame su jose vartoto vyno kokybe. Kaip aukščiau matėme, prieš paschalinę vakarienę iš visų namų išvartytas raugas nebegalėjo būti vartojamas per visas Velykų šventes. Kyla tad klausimas, (a) ar paschalinėje žydų vakarienėje galėjo būti vartojamas raugintas, taigi, svaiginas vynas. Išsprendus šią klausimą, teks (b) abstinentiškuoju atžvilgiu apžvelgti dar pačią paschalinių vaišių dalyvių būklę apskritai.

a. Raugintojo vyno klausimas paschalinėje žydų vakarienėje, iš pirmojo su juo susidūrimo, atrodo labai aiškus. Ir būtent, skaitant S. I-mo Šv. R-tą, paschalinę vakarienę aprašančiuose tekstuose niekur nerandame minint nei vyno, nei taurės (galinčios vyną suponuoti) terminų. Žydų samarijiečių sekta, kurios apie 160 žmonių dabar gyvena Palestinos Nablaus (bibl. laikais: Sichem) mieste, yra išsaugojusi kai kurių archaiškiausių žydų apeigų. Paschalinės vakarienės proga samarijiečiai dar ir dabar, šventajame jiems Garizimo kalne, rituališkai skerdžia, aukoja ir kepa Velykų avinėlių. Tačiau, vyno tokiomis progomis jie niekada nevartojo ir nevar-toja. Matyt, gilioje senovėje izraelitai bei žydai paschalinėje vakarienėje vyno taip pat bus nevartoję. Seniausias dokumentas, kuriame pirmą kartą užtinkame paschalinės žydų vakarienės patiekalų tarpe minint vyną yra vadinamoji „Mažoji

¹⁾ Pesahim 10, 7.

²⁾ Pesahim 10, 8.

³⁾ Plg. J. F. Schröder, Satzungen..., 185. I. Buxtorfius, (P.-F.), Synagoga iudaica, 418.

⁴⁾ Pesahim 10, 8. Jer. Pesahim 37.

Pradžios Knyga“ (בראשית וזאת; Λεπτογένεσις, Μικρογένεσις), kuri dar yra vad. „Jubiliejų Knygos“ vardu. Tenai, vyną minintis tekstas (cap. 49, v. 6) skamba taip: „Ir visas Izraelis valgė Velykų avinėlio mėsą, ir gėrė vyną, ir garbino, ir laimino, ir dėkojo Viešpačiui Dievui, savo Tėvui.“¹⁾ Kad kalbamoji Jubiliejų Knyga buvo sukurta apie 120 m. pr. Kr., tai vynas paschalinėje žydų vakarieniėje galėjo būti pradėtas vartoti tik apie 350—120 m. pr. Kr., t. y. maždaug helenizmo periode²⁾. Negali būti abejonės, kad Šv. R-te užfiksuotas raugintą draudžias įstatymas tuo metu žydų tautoje jau galėjo būti labai giliai įsigyvenęs ir stropiai saugojamas. Turint galvoje anų laikų primitivią vyno gaminimo techniką, raugintasis vynas amforose arba odose galėjo turėti nemaža nuosėdų — vyno mlių. Kaip žydai šitokio korupcijos ženklo būtų galėję nepaisyti vyne, jeigu, kaip aukščiau matėme, jie taip skrupuliatiškai paisė visuose kituose paschos patiekaluose? Kad rabinija duonos rūgimą laikė rūgimu, — niekas neabejoja. Vyno gi rūgimas yra taip pat gerai matomas akimis (putoja), pajuntamas skoniu (sumažėja jo saldumas, aštrėja), taigi, turi nemažiau ryškių rūgimo ženklų. Kaip tada rabinija galėjo prieš duonos rūgimą skelbti tokią atkaklią kovą, o panašiai efektingo vyno rūgimo — visiškai nelaikyti rūgimu? Arba vėl, jeigu Velykų švenčių metu miltuotų kepėjo paplovų nebuvo galima laikyti namuose, kad kartais jos nepradėtų rūgti³⁾, jeigu net kviečio grūdą buvo draudžiama kramtyti, kad burnoje neatsirastų (seilių) rūgimas⁴⁾, — tai koku gi būdu rabinija, kovojusi net su šitaip menku efektingumu tegalėjusiu pasireikšti rūgimu, — būtų nedraudusi gerti su žymiai didesniu efektingumu spaustuve išrūgusio vyno?

Tačiau, nors ir atrodo, jog nuoseklumas kalba už tai, kad raugintas vynas taip pat turėjo būti iš paschalinės žydų vakarienės pašalintas, bet de facto taip nebuvo. Mat, labiau įsigilinus į Šv. R-te ir trad. žydų literatūroje vaizduojamąjį

1) R. H. Charles, *The Book of Jubilees or The Little Genesis* (translated from the editors ethiopic text), London 1902, 254 (chap. 49, v. 6): „And all Israel was eating the flesh of the paschal lamb, and drinking the wine and was lauding and blessing, and giving thanks to the Lord God of their fathers.“

2) Plg. G. Beer, *Der Wein beim Paschafest*: ZAW 31 (1911) 153.

3) Plg. *Pesahim* 2, 8.

4) Plg. *Pesahim* 2, 7.

raugo sąvoką, veikiai galima pastebėti, kad ten aiškiai skiriama, iš vienos pusės, javinis rūgimas, o iš antros pusės, šiaip jau rūgimas, pav., vyno, pieno ir pan. Antai, Šv. R-te draudžiama aukoti¹⁾ (ir bažnyčioje valgyti²⁾ raugintą duoną (חֶמֶץ³⁾), raugulą (שֹׁר⁴⁾) ir net medų (דְּבַשׁ⁵⁾), o liepiama aukoti tai, kas nerauginta (מֵצוּרָה⁶⁾). Bet raugintas vynas libacijoje nebuvo draudžiamas⁷⁾. Vadinas, bažnyčioje buvo draudžiamas javinis arba su juo susijęs raugas, bet nedraudžiamas vaisių, pav., vynuogių rūgimo rezultate atsiradęs raugas. Panašiai tad ir Velykų šventėse buvo draudžiamas tik javinis raugas (k. a.: rauginta duona — חֶמֶץ, raugulas — שֹׁר, įvairūs su miltais skysčiai), bet niekur šaltiniuose nėra paminėta, kad būtų draudžiama rauginti vaisių, pav., vynuogių, produktai. Priešingai, N. I-me matome, kad paskutinieji Velykų metu tebebuvo vartojami. Antai, priešvėlykinės parascevės dieną apie 12 valandą, kada, kaip aukščiau minėjome, javinio raugo visoje žydų tautoje jau nebebuvo galima vartoti,—Kristui Kalvarijos kalne buvo duota gerti svaiginančio, taigi, rauginto vyno⁸⁾ ir acto.⁹⁾

Ta pati linija, rauginto sąvokos atžvilgiu, išlaikyta taip pat ir trad. žydų literatūroje. Antai, Velykų metu draudžiama vartoti tokia vaisių košė arba garstyčios, į kurias yra kiek įdėta miltų¹⁰⁾. Be to, tarp Velykų šventėms prašalintinų dalykų pažymėta: „babiloniškoji varškė, mediskasis konjakas, romėniškasis actas, egiptietiškas alus, dažytojų košė, virėjų pyragaičiai

¹⁾ Plg. Iš. 23, 18; 34, 25. Kun. 2, 11.

²⁾ Plg. Kun. 10, 12.

³⁾ Bažnyčioje aukoti raugintą duoną (חֶמֶץ לֶחֶם) buvo leidžiama tik tam tikrais atsitikimais. Plg. Kun. 7, 13.

⁴⁾ Plg. Kun. 2, 11. — Terminas שֹׁר (*seor*), griežtai kalbant, nėra rauginta duona (חֶמֶץ לֶחֶם; plg. Kun. 10, 12), o tik rauginta tešla, kurios gabalėlį įdėjus į duonai įmaišytąją tešlą, paskutinioji taip pat pradėdavo rūgti. Tai buvo tartum kokios „duonos mielės“. Plg. S. Kraus, *Ibid.*, I 99.

⁵⁾ Kun. 2, 11.—Kad medus, sumaišytas kiek su miltais, taip pat būdavo vartojamas tešlą įrauginančio raugalo (שֹׁר) vietoje, tai dėl tos priežasties jis čia taip pat yra išskiriamas iš aukojimui tinkamųjų medžiagų.

⁶⁾ Plg. Iš. 29, 2. Kun. 2, 4-5; 7, 12; 8, 26.

⁷⁾ Plg. Sk. 28, 7. — Čia minimas שכר (*šekar*) visada buvo raugintas.

⁸⁾ Plg. Mt. 27, 34. Mk. 15, 23.

⁹⁾ Plg. Mt. 27, 48. Lk. 23, 36. Jn. 19, 29.

¹⁰⁾ Plg. Pesachim 2, 7.

ir rašytojų klijus. Rabbi Eliezer sako: Taip pat ir moterų «kosmetika»¹⁾. Mat, visi šitie dalykai būdavo gaminami daugiau ar mažiau su javinėmis priemonėmis. Kad būtų galima geriau orientotis, kas yra Velykų šventėms iš namų pašalintina, — Mišnoje randame net tokią formulę: „Štai pagrindinė taisyklė: Visa tai, kur yra kiek javo, iš Velykų pašalintina“²⁾. Tačiau, kaip Šv. R-te, taip trad. žydų literatūroje niekur nėra reikalaujama iš Velykų pašalinti raugintąjį vynuogių vyną, jeigu jis buvo pagamintas be javinių priemonių.

Racija³⁾ šitokio javinių medžiagų rūgimo išskyrimo iš rūgimo apskritai, greičiausia, bus ta, kad rytų kraštuose javinių medžiagų rūgimas greitai virsta puvimu, taigi, aiškiu gedimu. Tuo tarpu vynuogių produktų rūgimas šitokių puvimų reiškinių neturi.

Vadinas, pateiktieji duomenys rodo, kad paschalinėje žydų vakarienėje, o taip pat ir per visas Velykų šventes raugintasis vynas, jeigu jame nebuvo jokių javinių priemonių, galėjo būti vartojamas.

b. Jeigu raugintas, taigi, svaiginas vynas paschalinių vaisių metu galėjo būti vartojamas, tai kalbamųjų vaisių dalyvių būklė abstinentiškuoju atžvilgiu pasidaro žymiai aktualesnis dalykas.

Jau žinome, kad tokiose vaišėse turėjo būti geriamos keturios (įstatyminės) vyno taurės. Babilonijos Gemaroje tai yra šitaip aptarta: „Rabinija mokė: Kiekvienas yra įpareigotas (išgerti) po keturias vyno taures: tiek vyrai, tiek moterys, tiek vaikai“⁴⁾. Kur kitur toje pačioje Babilonijos Gemaroje yra nusakytas taip pat ir tų keturių vyno taurių tūris, ir būtent: „Rab Jehuda, Šemuelio vardu, sakė: Šitos keturios (vyno) taurės turi sutalpinti ketvirtį (logo)⁴⁾, t. y. apie $\frac{1}{8}$ litro arba $\frac{1}{2}$ stiklinės vyno. Tai kiekis gryno, vandeniu neatskiesto, vyno (יין חי). Atskiedus jį dar (1:3) vandeniu, bus gaunama ($\frac{1}{4}$ logo vyno +

1) Pesachim 3, 1: „כתח הבהלי שכר המזל חמין האדומין ויתום המצרז זמן“ „שלצבעים ואמילין שלטבחים וקלן שלסופרים רבי אליעזר אומר אף ספולי נשים“

2) Pesachim 3, 1: „זה הכלל כל שהוא מין דגן חרי זה עובר בפסח“

3) Pesachim 108 b: „תנו רבנן הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות“

4) Nazir 38 a: „רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית“

$\frac{3}{4}$ logo vandens =) 1 logas arba $\frac{1}{2}$ litro vandeniu atskiesto vyno. Jei šituos duomenis suprasti ir išpildyti raidiškai, tai išeitų, kad tiek suaugusieji, tiek maži vaikai kalbamos vakarienės metu turėjo išgerti nemažiau, kaip $\frac{1}{2}$ litro vyno. Gal nesunkiai tai galėjo padaryti suaugusieji, bet kad maži vaikai, šalia šiaipjau įvairių valgių, dar būtų buvę verčiami išgerti po $\frac{1}{2}$ litro vyno, — yra sunkiai patikima ir kažin ar fiziškai tai kiekvienam vaikui būtų buvę galima padaryti. Žinomasis žydų tradicijos gerbėjas R. M. Maimonidas savo „Etiškuose dėsniuose“ aiškiai mokė, kad: „medus ir vynas mažiems vaikams yra žalingas“¹⁾. Dėl to, atrodo, kad šitų keturių vync taurių įsakymas nevisada galėjo būti reikalaujamas išpildyti raidiškai. Ir iš tikrųjų, Babilonijos Talmude randame net tokį nusileidimą, kad būtent galima apsieiti taip pat ir su viena vyno taurė, tik tada ji turi būti palikta po valgymo atbaigiamajam laiminimui²⁾.

Be to, niekur šaltiniuose nėra pasakyta, kad tos keturios vyno taurės turėjo būti kiekvieno išgertos iki dugno. Dėl to, J. Boehmeris mano, jog pakako tik sriubtelėti, o paskui vakarienės šeimininkas vėl galėjo tą pačią taurę papildyti³⁾. Pagaliau, jeigu tarsime, kad kiekvienas iš suaugusiųjų paschalinės vakarienės dalyviu išgerdavo po keturias taures, t. y. po $\frac{1}{2}$ litro vyno, tai ir šitokiu atveju, [turint galvoje, kad tas vynas:

1) dažniausiai būdavo raudonas⁴⁾, taigi kiek silpnesnis už baltąjį;

2) būdavo gausiai atskiedžiamas vandeniu⁵⁾ (kaip žinome, šia proga jį buvo leidžiama skiesti tiek, kad tik dar paliktų vyno skonis ir spalva⁶⁾;

3) būdavo geriamas valgymo metu ir su pertraukomis], — atrodo, jog nuo jo ne tik pasigerti, bet nė išgerti dar nebuvo galima.

---

1) Canones Ethici, cap. 4, n. 12: "הדבש והיין רע לקטנים".

2) Plg. Pesachim 192 b.

3) Ibid., 16.

4) Plg. Jer. Pesachim 10, Pesachim 108 b.

5) Iš Jer. Pesachim 10 atrodo, jog, kas norėjo, galėjo paschalinėje vakarienėje vyno su vandeniu ir neskiesti. Tačiau, tai yra vargiai patikimas dalykas. Plg. dar 166-167 psl.

6) Plg. Pesachim 108 b.

Be to, sakytos keturios vyno taurės nebūtinai turėjo būti svaiginamo vyno. Jeruzalės Talmude į klausimą, ar įstatymas bus išpildytas, jei bus vartojama keturios taurės virtojo vyno (יין מבושל), — atsakoma: „virtuoju vynu (įstatymas yra) išpildomas“¹⁾. Virtasis gi vynas, kaip jau žinome, buvo visiškai nesvaiginąs.

Vadinas, paschalinėje žydų vakarienėje vyno svaiginamumas buvo ne esminis, bet atsitiktinis dalykas.

Beje, dargi specialiai buvo kreipiamas dėmesys į tai, kad kalbamoje vakarienėje nebūtų pasigeriama. Antai, Mišnoje leidžiama ištroškusiems gerti daugiau kaip keturias taures, bet ne kitu metu, o tik tarp 1-mosios ir 3-čiosios taurės. Anot Jeruzalės²⁾ ir Babilonijos³⁾ Talmudų, tai daroma pasigėrimui išvengti. (Jų pamatas: valgymo metu vynas nesvaiginąs.) Kad po žydų vaišių, povalgio metu, kaip matėme, būdavo mėgėjų gausiau geriamas vynas, tai Mišnoje net specialiai pastebėta, jog: „neleidžiama (grupei) po paschalinės vakarienės (daryti) epikomon“⁴⁾.

Tiesa, termino epikomon (אפיקומן) reikšmė nelabai aiški. A. Merxui atrodo⁵⁾, kad tas terminas primenąs Pindaro „ἐπιχώμιος ὕμνος“ (triumfališkų eitynių himnus). Juo sekė H. L. Strackas⁶⁾, G. Beeris⁷⁾, V. Zapletalis⁸⁾, ir kt. Sakytame Mišnos tekste G. Beeris taip sustatė skirtukus ir tokius įterpė mintį paaiškinančius priedus, kad teksto terminui epikomon tekstų teigiamoji prasmė. Jis būtent kalbamąjį tekstą šitaip išvertė: „Nepaleidžiama (grupės); po paschalinės vakarienės (seka) „epikomion““⁹⁾. Tokiu būdu, pagal G. Beerą išeina, kad po paschalinės vakarienės dar turėjo būti daromos eitynės su giesmėmis. Tačiau, trad. žydų literatūra šitokių su himnais eitynių po paschalinės vakarienės nežino. Tiesa, R.

1) Pesachim 10: „יחצאין בין מבושל“.

2) Pesachim 10.

3) Pesachim 37 b.

4) Pesachim 10, 8: „אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן“.

5) Die vier kanonischen Evangelien, II 424-25.

6) Pesachim, Leipzig 1911, 34.

7) Pesachim, 74-75.

8) Ibid., 66.

9) Pesachim, 199: „Man entlässt (die Gesellschaft) nicht; || nach dem Peschamahl (folgt) „Epikomion““.

Simonui (ר' סימון) atrodo, kad terminas epikomon esąs „gledojimo rūšis“¹⁾. Bet tik jis vienas toks ir tėra. Visi gi kiti trad. žydų literatūros atstovai kalbamojo termino su dainomis visiškai nesieja. Babilonijos Talmude, termino epikomon vardu, eitynės su dainomis ne tik nėra leidžiamas, bet dargi draumoms, ir būtent: „neturi būti einama nuo vienos paschalinę vakarienę valgiusios grupės prie kitos“²⁾. Be to, jeigu terminas epikomon reikėtų eitynes su dainomis, tai nebesuprantami taptų kalmamajam Mišnos tekstui betarpiškai sekantieji žodžiai, kuriais būtent liepiama dalyviams, jeigu jie dar nenori miego, toliau valgyti. Šitas raginimas toliau tęsti valgymą toje pačioje vietoje, — nesuponuoja po paschalinės vakarienės triukšmingų eitynių, o tik tolimesnę nebeprivalomąją vaišių dalį — po valgį. Beje, už povalgišką termino epikomon prasmę turime liudininkų net pačioje trad. žydų literatūroje. Pav., Jeruzalės Talmude R. Johanano jis laikomas, kaip „saldumynų rūšis“³⁾; Babilonijos Talmude R. Haninos, — kaip „datuliai, džiovinti javai (ankštys?) ir riešutai“⁴⁾; ir t.t.⁵⁾. Visa tai rodo, kad terminu epikomon tariama ne apie kaž kokias triukšmingas ir nežinomas po paschalinių žydų vaišių eitynes, bet apie paprastą povalgį.

Šiam neabejotinai graikiškos kilmės trad. žydų literatūroje vartojamam terminui epikomon, anot H. Lietzmanno, yra labai artimas gr. posakis „ἐπὶ κῶμον“⁶⁾, kuris gali reikšti povaišinį girtavimą bei su tuo susijusį neblaivų vaikiojimąsi. Jeigu Mišna šitokią neblaivų paschalinių vaišių finalą draudžia, tai yra visiškai „suprantama“, rašo H. Lietzmannas, „nes paschalinė (žydų) vakarienė, kaip religinis kulto aktas, neturėjo virsti paprastu (po)vaišiniu lėbavimu bei sujungiant jį su neblaiviomis po gatves iš namų į namus eitynėmis, — būti išniekintas ir suprefanuotas“⁷⁾.

1) Jer. Pesahim 37: מיני זמר.

2) Pesahim 119 b: שלא יעמדו מחבורה לחבורה.

3) Pesahim 37: מיני מחיקה.

4) Pesahim 119 b: תמרים קליות ואגוזים.

5) Ką tik minėtose Jeruzalės ir Babilonijos Talmudų vietose po valgiškąją termino epikomon reikšmę remia ir daugiau pavyzdžių.

6) Jüdische Passahsitten und der ἀφικόμενος: ZNW 25 (1926) 4.

7) Ibid., 4: „Begreiflich, denn das Passahmahl als religiöser Kultakt soll nicht dadurch entweiht werden, dass man es als gewöhnlichen Festschmaus betrachtet und durch angehängte weinselige Züge durch die Gassen und von Haus zu Haus profaniert“.

Kad povalgiškoji termino epikomon sąvoka turi tvirtą pamatą trad. žydų literatūroje, o iš graikų kalbos paaiškėja jo neblaivioji prasmė, — tai minėtas Mišnos draudimas po paschalinės vakarienės daryti epikomon yra suprastinas, kaip neblaivaus povalgio draudimas.

Visa tai rodo, kad paschalinės žydų vaišės, nežiūrint keturių privalomųjų vyno taurių įvedimo, galėjo pasilikti vis dėlto gana blaivios.

C. Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu

1. Velykinio avinėlio vakarienė. — 2. Eucharistinė Vakarienė. — 3. Abstinentiškasis Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklės įvertinimas: a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno problema; b) Kristaus gertojo vyno skiedimas vandeniu Paskutinės Vakarienės metu: α) pagal tradicinę žydų literatūrą, β) pagal krikščioniškąją tradiciją, γ) pagal Bažnyčios mokymą; c) Katalikų Bažnyčios Eucharistijos Sakramento materijos-vyno alkoholingumo klausimas: α) šviežiosios vynuogių sultys, β) pasterizuotasis vynuogių vynas, γ) alkoholintasis vynuogių vynas: α') mažiau nenormalinėse aplinkybėse, β') daugiau nenormalinėse aplinkybėse.

Nustatydami Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį bei išnagrinėdami tokios žydų vaišių rūšies eigą, paruošėme reikalingiausias aplinkybes spręsti Kristaus santūros klausimui Paskutinės Vakarienės metu. Išigilinę daugiau į duotus Evangelijose kalbamos Kristaus Vakarienės aprašymus, matome, kad ten šalia (1) velykinio avinėlio vakarienės buvo padaryta taip pat ir (2) Eucharistinė Vakarienė. Panagrinėjus kiek judviejų eigą, bus galima tarti jau ir apie (3) abstinentiškąją Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklę.

1. Velykinio avinėlio vakariene laikoma ritualinė žydų paschalinė vakarienė. Jos eiga Evangelijose aprašyta ne tik nevienodu išsamumu, bet taip pat nevienoda ir pačių įvykių chronologija. Gana vienodai ją aprašo Mt. su Mk.

Jų duomenis pakartoja ir dar kiek papildo Lk. 'Tuo tarpu Jn. apie kalbamos Kristaus Vakarienės eigą kalba kuomažiausiai: iš jo vieno aprašymo visiškai nebūtų galima spręsti nei apie jos eigą, nei apie vaišinę rūšį.

Evangelistai aprašydami Paskutinės Kristaus Vakarienės įvykius neturėjo tikslo užfiksuoti chronologinę jos veiksmų tvarką. Tai buvo ir be to anais laikais gerai žinoma iš visuotinės žydų gyvenimo praktikos. Evangelistų tikslas buvo pateikti daugiau tokius kalbamos Vakarienės duomenis, kurie buvo susiję su svarbesniais jos metu Kristaus akcijos momentais. Dėl to, Evangelijose pažymėtieji Paskutinės Kristaus Vakarienės faktai yra vienodi, nors jų išsamumas ir chronologinis išrikiavimas yra nevienodas.

Kuria chronologine eile reikėtų kalbamus Evangelistų užfiksuotus faktus sugretinti, — tenka spręsti ne vien iš pačių Evangelijų, bet taip pat ir iš trad. žydų literatūros¹⁾.

Pagal kalbamuosius šaltinius sprendžiant apie velykinio avinėlio vakarienės eigą Paskutinės Kristaus Vakarienės metu, tenka pradėti nuo Kristaus su savo paschaline grupe — dvylika Apaštalų atvykimo į vakarieninę²⁾. Buvo jau vakaras³⁾. Visi buvo apsitaisę vaišiniiais apdais⁴⁾. Atrodo, kad dar prieš Vakarienės priešvalgį arba pirmąją vyno taure, Kristus, padėjęs savo vaišinius apdarus ir persirengęs kitokiais, pradėjo plauti mokytiniams kojas⁵⁾. Kaip žinome, pagal žydų papročius, svečiams kojas plaudavo šeimininko tarnas arba tarnaitė, bet ne patsai šeimininkas. Tuo tarpu čia patsai Kristus plaudamas savo „svečiams“ — mokytiniams kojas parodė nuostabaus nusižeminimo pavyzdį⁶⁾. Nuplovęs kojas, Kristus vėl apsivilko vaišių apdais⁷⁾ ir kalbėjo Apaštalams toliau apie nusižeminimą⁸⁾.

¹⁾ Atrodo, čia būtų galima panaudoti taip pat ir Dievo tarnaitės Kotrinos Emmerich turėtąsias vizijas apie Paskutinę Kristaus Vakarienę (plg. „Karti Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Kančia“, J. Taimanto vert., Kaunas 1932, 13-28). Tačiau, jos nevisur sutaria su Šv. R-to ir trad. žydų literatūros duomenimis. Dėl to, šitokiomis vizijomis mes čia remtis negalime.

²⁾ Josios patalpa dabar jau kitas, bet vieta gali būti autentiška. Nors josios pastatas dabar jau kitas, bet vieta gali būti autentiška.

³⁾ Plg. Mt. 26,20. Mk. 14,17.

⁴⁾ Plg. Jn. 13,4-12.

⁵⁾ Plg. Jn. 13,4-12.

⁶⁾ Plg. Jn. 13,14-15.

⁷⁾ Plg. Jn. 13,12.

⁸⁾ Plg. Jn. 13,13-16.

Po to, Kristus, kaip grupės šeimininkas, galėjo pradėti paschalinės vakarienės priešvalgį pirmosios vyno taurės laiminimu¹⁾. Toliau, pagal žydų paprotį, galėjo būti laiminami ir valgomi kartumynai su padažu, nerauginta duona bei Velykų avinėlis²⁾. Ta proga, kurioje nors vietoje Kristus galėjo pareikšti Apaštalams aną didįjį savo ilgesį valgyti su jais šią vakarienę³⁾. Ar po pirmosios taurės Velykų avinėlio vakarieneje dar buvo Kristaus ir Apaštalo geriamos sekančios trys vyno taurės — Šv. R-te nieko nepasakyta. Taigi, gal tuojau po pirmosios, gal po kurios iš sekančiųjų vyno taurių, Kristus pareiškė, kad Jis daugiau vynmedžio vaisiaus nebegers⁴⁾.

Tur būt, jau apie galą Velykų avinėlio vakarienės Kristus bus Apaštalams taręs taip pat ir aną skaudųjį pranešimą, kad vienas iš jų išduos Jį⁵⁾, ir būtent tas, kuris su Juo kartu dažo⁶⁾ (padažą). Judas po to iš Vakarienės greit išėjo⁷⁾.

2. Eucharistine Vakariene yra vadinama ta Paskutinės Kristaus Vakarienės dalis, kurios metu Kristus įsteigė Šv. Sakramentą. Ji greičiausia sekė betarpiškai po Velykų avinėlio vakarienės. Tai suponuoja taip pat ir Lk. su Apašt. Paulium, sakydami, kad Kristus konsekravo taurę „po vakarienės“ (μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι⁸⁾). Tiesa, Mt. su Mk. sako, kad Kristaus duonos ir vyno konsekravimas įvyko dar tebevakarieniaujant (ἐσθίουτων⁹⁾), tačiau, betarpiškai po Velykų avinėlio vakarienės sekusioji Eucharistinė Vakariene visiškai teisingai Mt. ir Mk. galėjo būti laikoma, kaip toji pati vakariene (iš čia jų posakis: tebevakarieniaujant).

Tokiu būdu, Eucharistinė Vakariene buvo Paskutinės Kristaus Vakarienės vainikas. Smulkesnių žinių apie Eucharistinę Vakarienę Šv. R-te kaip ir neturime. Svarbiausioji jos metu akcija buvo ta, kad Kristus konsekravo duoną į savo Kū-

¹⁾ Plg. Lk. 22,17.

²⁾ Dėl Velykų avinėlio Paskutinėje Kristaus Vakarieneje plg. dar 142 pol. 4 past.

³⁾ Plg. Lk. 22,15.

⁴⁾ Plg. Mt. 26,29. Mk. 14,25. Lk. 22,18.

⁵⁾ Mt. 26, 21. Mk. 14, 18. Jn. 13, 21. Plg. Lk. 22, 21.

⁶⁾ Mt. 26, 23. Mk. 14, 20. Plg. Lk. 22, 21. Jn. 13, 16.18.

⁷⁾ Plg. Jn. 13, 27-30.

⁸⁾ Lk. 22, 30. 1 Kor. 11, 25.

⁹⁾ Mt. 26, 26. Mk. 14, 22.

na¹⁾ ir taure (vyno) į savo Kraują²⁾. Be to, yra panašu į tiesą, kad paschalinę vakarienę atbaigiančioji „palaiminimo taure“ galėjo būti jau ir Eucharistinės Vakariinės, taigi, Kristaus konsekruotoji Taurė³⁾.

Po to, atkalbėję himną, Kristus su vienuolika Apaštalų perėjo Kidrono upelį ir nuėjo į Alyvų kalno atkalnėje buvusį Getsemeno daržą⁴⁾.

3. Vertindami abstinentiškuoju atžvilgiu Paskutinės Kristaus Vakariinės dalyvių būklę, pirmiausia turime pastebėti, kad, kaip aukščiau matėme, paschalinėje vakarienėje galėjo būti vartojamas tiek svaiginamas, tiek nesvaiginamas vynas. Ar Paskutinės Kristaus Vakariinės metu vartotas vynas buvo svaiginamas ar nesvaiginamas, — iš Šv. R-to nieko nežinome. Jei jis buvo nesvaiginamas, tai apie abstinentiškąją tokios vakariinės dalyvių būklę nebebūtų verta nė kalbėti. Tačiau, kad jis galėjo būti taip pat ir svaiginamas, tai abstinentiškąją Paskutinės Kristaus Vakariinės dalyvių būklę tenka dar specialiai panagrinėti.

Tarus, kad kalbamosios Kristaus Vakariinės metu vartotas vynas buvo svaiginamas, pirmiausia svarbu nustatyti, kiek tokio vyno tada galėjo būti Kristaus ir Apaštalų suvartota. Tai gi, tenka susidurti su (a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno kiekio problema. Be to, abstinentiškoji dalyvių būklė priklausė ne vien nuo jų suvartoto vyno kiekio, bet taip pat ir nuo jo alkoholingumo. Iš trad. žydų literatūros žinome, kad, kaip kitose, taip ir paschalinėse žydų vaišėse arba Velykų avinėlio vakarienėje vynas buvo gausiai skiedžiamas vandeniu. Iš krikščioniškosios gi tradicijos ir B-čios mokymo žinome, kad taip pat ir Eucharistinės Vakariinės metu vynas buvo vandeniui skiestas. Dėl to, čia dar teks iškelti minėtus duomenis apie (b) vyno skiedimą vandeniu Paskutinės Kristaus Vakariinės metu. Pagaliau, Katalikų Bažnyčia Eucharistijos Sakramento materiją stengiasi vartoti tokią, kokią jaučia ją Kristų vartojus, tą Sakramentą įsteigiant. Užtat, (c) Katalikų Bažnyčios lai-

¹⁾ Mt. 26, 26. Mk. 14, 22. Lk. 22, 19. 1 Kor. 11, 24.

²⁾ Mt. 26, 28. Mk. 14, 24. Lk. 22, 20. 1 Kor. 11, 25.

³⁾ Plg. J. Doller, Ibid., 284.

⁴⁾ Plg. Mt. 26, 30. Mk. 14, 26. Lk. 22, 39. Jn. 14, 31; 18, 1.

komoji linija Eucharistijos Sakramento materijos-vyno alkoholingumo atžvilgiu taip pat gali kai ką, kad ir netiesioginai, tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės metu vartoto vyno alkoholingumą.

a. Kristaus ir Apaštalo Paskutinės Vakarienės metu suvartoto vyno kiekio problemai kelti, be kita ko, duoda pamatą ta aplinkybė, kad Kristus, berods, jau po pirmosios vyno taurės gėrimo, pasisako, jog: „nuo šio laiko aš daugiau nebegersiu iš šito vynmedžio vaisiaus.“¹⁾ Šitas posakis rodo, kad Kristus Paskutinės savo Vakarienės metu vyną gėrė, ir kad tai Jam buvo jau paskutinis vyno gėrimas²⁾. Dabar tenka aptarti kiek būtent Jis šia proga galėjo vyno išgerti.

Vyno vartojimą Paskutinės Kristaus Vakarienės metu plačiausiai yra aprašęs Evangelistas Lk. Tačiau, ir jo terandame pažymėtas vos dvi (vyno) taures, ir būtent: viena (vyno) taurė, kuri buvo suvartota Velykų avinėlio vakarienės metu,³⁾ ir viena — Eucharistinės Vakarienės metu⁴⁾. Kaip jau buvo minėta, kartais, pav., dėl vyno stokos, paschalinėje vakarienėje būdavo galima apsieiti net su viena vyno taure.⁵⁾ Kad Evangelistas Lk. mini tik dvi (vyno) taures, tai labai galėjo būti, kad čia vyno tik dviem taurėm pripilti ir teturėta. Už tai kalba dargi sekančios aplinkybės.

Kaip žinome, pagal paschalinės žydų vakarienės papročius, kiekvienam dalyviui buvo pastatoma po sumaišyto vyno taurę. Šeimnininkui atkalbėjus vyno palaiminimo formulę, skaitėsi visų taurėse vynas palaimintas. Po to, vynas buvo geriamas šeimnininko ir kiekvieno dalyvio iš savo taurės. Pagal šitą paprotį, Paskutinės Kristaus Vakarienės stale turėjo būti 13 taurių ir atitinkamai joms pripilti vyno. Tokiu atveju, po vyno palaiminimo Kristus būtų galėjęs sakyti: „dabar imkime ir gerkime“, arba panašiai. Tuo tarpu Kristaus žodžiai buvo visiškai kitoki, ir būtent: „Im-

¹⁾ Mt. 26, 29 Plg. Mk. 14, 25. Lk. 22, 18.

²⁾ Plg. O. Holzm ann, Das Abendmahl im Urchristentum: ZNW 5 (1904) 99.

³⁾ 22, 17.

⁴⁾ 22, 20.

⁵⁾ Plg. Pesahim 102 b. J. F. Schröder, Sitzungen..., 183. Strack-Billerbeck, Ibid., IV 76.

kite ir dalinkitės tarp savęs“¹⁾. Jeigu vyno taurių būtų buvę 13, taigi, kiekvienam dalyviui po 1 vyno taurę, — tai Kristaus liepimas jas dalintis tarp savęs būtų buvęs visiškai beprasmiškas. Šitokio beprasmiškumo Kristaus žodžiams suteikti negalime. Tačiau, jeigu kalbamosios vakarienės metu stale buvo tik viena, taigi, visiems dalyviams bendra vyno taurė,—tada Kristaus liepimas tos vienos taurės turiniu pasidalinti yra visiškai tikslius.

Be to, Evangelistas Lk.¹ apie Velykų avinėlio vakarienės metu minimąją taurę sako, kad Kristus ją palaiminęs (ευχαριστήσας²⁾). Kaip jau buvo minėta, Paschalinėje žydų vakarienėje laiminamos buvo tik dvi vyno taurės, pirmoji būtent ir trečioji. Iš Lk. Evangelijos matome, kad Kristus taip pat yra du kartus laiminęs taurę: pirmąjį kartą Velykų avinėlio vakarienės metu³⁾, o antrąjį kartą — Eucharistinės Vakarienės metu³⁾. Dėl to, ta taurė, kurią Kristus laimino Velykų avinėlio Vakarienės metu iš tikrųjų galėjo būti pati pirmoji Paskutinėje Kristaus Vakarienėje vartoto vyno taurė.

Toliau, Evangelisto Lk. tekstas: „Paėmęs taurę, jis dėkojo ir tarė: Imkite ir dalinkitės tarp savęs. Nes, sakau jums aš nebegersiu šito vynmedžio vaisiaus“⁴⁾, — rodo, kad tuojau po pirmosios Paskutinės Kristaus Vakarienės vyno taurės Kristus pasisakė daugiau vyno nebegersiąs. Jeigu dar būtų buvę geria, ma daugiau vyno taurių, tai, pagal įstatymą, Kristus būtų turėjęs ir iš anų gerti. Dėl to, šitoks Kristaus jau po pirmosios vyno taurės užsiangažavimas nebegerti, būtų buvęs nesuderinamas su paschaliniais žydų papročiais. Tačiau, jeigu vyno turėta tik dviem taurėm, tai šitoks Kristaus užsiangažavimas yra suprantamas. Mat, apie antrąją vyno taurę Kristus žinojo, kad joje bus nebe paprastas vynas, bet jau konsekruotas, taigi, Šv. Jo Kraujas.

Ar Kristus konsekruotąjį Vyną gėrė ar ne, — iš Šv. R-to nieko negalima spręsti. Jeigu Jis jį būtų gėręs,⁵⁾ — tai ir to-

¹⁾ Lk. 22,17.

²⁾ 22,17.

³⁾ 22,20.

⁴⁾ 22,17-18.

⁵⁾ Anot Šv. Bazilijaus Didž., Kristus konsekruotojo Vyno taip pat paragavo (γευσάμενος; gustavit), o po to jau davė Apaštalams. — Žr. „Liturgia S. Basilio Alexandrina“, n. 678: Migne, P. G., 31 1637. „Liturgia S. Basilio Coptica (Anaphora S. Basilio)“, n. 693: Migne, P. G., 31 1669.

kiu atveju po pirmosios vyno taurės padarytas užsiangažavimas nebūtų buvęs sulaužytas, nes paskutiniuoju atveju nebebuvo paprastas vynas, koks jis buvo pirmoje taurėje.

Dabar kyla klausimas, kiek konkrečiai Kristus galėjo vynu išgerti savo Paskutinės Vakarienės metu.

Kaip matėme, vienintėliu pirmaeiliu apie Paskutinės Kristaus Vakarienės eigą šaltiniu — Šv. Raštu — galima įrodyti, kad kalbamosios Vakarienės metu Kristus su Apaštalais turėjo bendrą vyno taurę, iš kurios buvo geriama du kartus. Be to, iš ten pat matyti, kad Kristus tikrai dalyvavo pirmosios, dar nekonsekrutosios, vyno taurės suvartojime, bet ar jis taip pat dalyvavo ir antrosios, jau konsekkrutosios, vyno taurės suvartojime, kaip minėta, nieko nežinome. Vadinas, yra tikrai tik tai, kad Kristus dalyvavo vienos vyno taurės išgėrime.

Dabar pasidaro aktualus Kristaus Paskutinės Vakarienės metu vartotos taurės tūris.

Jei taurė buvo bendra, tai ta pati taurė buvo vartota ir ją laiminant. Pagal trad. žydų literatūrą, „palaiminimo taurėje turi būti (vyno) ketvirta dalis ketvirtosios (logo) dalies, taip kad atskiedus (1:3 vandeniui) būtų gaunama ketvirta (logo) dalis (vyno¹⁾“. Dabar Paskutinės Kristaus Vakarienės taurė yra dingusi. Savo laiku ji buvusi rodoma Jeruzalėje. Iš mačiūsių liudijimo, ji galėjo būti tokio pat talpumo, kaip kad „palaiminimo taurė“ trad. žydų literatūroje.

Beda Venerabilis ją šitaip aprašo: „Kristaus kanikinimo vietą ir Golgotą jungiančioje gatvėje yra salė, o joje dėžutė su Viešpaties Taure. Pro viršelyje esančią skylę galima ją paliesti ir pabučiuoti. Ta sidabrinė Taurė vienoje ir antroje pusėje turi po ašą, o jos tūris yra vieno gališko šeštoko“²⁾.

Beje, romėnų arba galų šeštokas (sextarius= $\frac{1}{6}$ congii) yra $\frac{11}{20}$ litr. Tokiu būdu, išeitų, kad Bedos liudijimu teigiamas

¹⁾ Erubin 29 b: „כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימוגני ויעמוד על רביעית וכדברא“

²⁾ De Locis Sanctis, cap. 2: Migne, P. L., 94 1181: „In platea, quae Martyrium et Golgotha continuat, exedra est, in qua calix Domini in acriolo reconditus, per operculi foramen tangi solet et osculari. Qui argenteus calix, duas hinc et inde habens ansulas, sextarii Gallici mensuram capit“. — Flg. dar: B. Ugolinus, Dissertatio de ritibus in Coena Domini: Ibid., 17 1162-1165. A. Macedo, Disquisitio theologica de ritu azymi et fermentati, s. l. s. a. (Venetiis 1729) 56.

apie 4 kartus didesnis Kristaus vartotos taurės talpumas, negu trad. žydų literatūroje. Tačiau, Bedos liudijimas apie kalbamos taurės talpumą yra padarytas iš akies, taigi, tokio liudijimo tikslumas gana reliatyvus. Be to, Beda arba jo perrašinėtojai galėjo sukeisti matų terminus, ir būtent: vietoj ketvirtokas (quartarius) pasakyti šeštokas (sextarius). Mat, trad. žydų literatūroje, kalbant apie paschalinės vakarienės taurės tūrį, yra vartojamas tik terminas ketvirtokas (רביעית, *rebi'it*=quartarius), o ne šeštokas (sextarius). Jeruzalės Talmude ta proga minimas dargi „itališkas vyno ketvirtokas“ (רביעית יין באיטלקי = quartarius vini italicus¹⁾). Dėl to, gal ir Beda bus norėjęs apie Kristaus taurę tarti, kad ji 'talpina itališkąjį ketvirtoką' ('quartarii italicici mensuram capit'). Itališkasis gi ketvirtokas (quartarius italicus) buvo $\frac{1}{4}$ itališkojo šeštoko, taigi, maždaug lygus hebrajų ketvirtokui (רביעית) arba $\frac{1}{8}$ litr. Šitaip galvojant, Bedos liudijimas sutaptų su trad. žydų literatūros liudijimu. Pagaliau, čia turime atsiminti dar ir tą aplinkybę, jog nežinome, ar Bedos aprašomoji taurė buvo autentiška. Gal čia tėra vadinamoji opinio pia et falsa.

Dėl to, jeigu Bedos liudijimo nenorėtume visiškai sutaptinti su trad. žydų literatūros liudijimu, tai tada išeitų, kad, mes su Beda teigiame tokį „laiminimo taurės“ tūrį, kuris šaltiniuose visiškai nežinomas. Dėl tos tai priežasties, kol nėra kitokių moksliskai patikimų duomenų apie Kristaus vartotos taurės tūrį, tenka mums ją vaizduotis tokio talpumo, kaip „palaiminimo taurė“ pagal trad. žydų literatūros liudijimą, t. y. apie $\frac{1}{8}$ litr. arba 125 gr. talpumo.

Kad Kristaus taurė buvo bendra, tai Kristus negalėjo vienas ją visą išgerti ir paskui jau tuščią duoti Apaštalams pasidalinti. Sveikas protas kalba už tai, kad Kristus iš jos išgėrė tik savo, t. y. $\frac{1}{13}$ taurės dalį, o po to davė jau ir Apaštalams, kad šie taip pat kiekvienas savo dalį išgertų. Jeigu Kristaus taurė buvo 125 gr. talpumo, tai kiekvienam dalyviui iš jos galėjo tekti apie (125:13=) 9,6 gramų vyno. Vadinasi, Kristus Paskutinės savo Vakarienės metu, galėjo išgerti apie 9,6 gr. vyno.

---

¹⁾ Flg. B. Ugolinus, Dissert. de ritibus in Coen. Dom.: Ibid., 17 1175.

Be to, nors įrodyti ir negalime, bet tarkime, kad iš Paskutinėje Vakarienėje turėtos bendrosios taurės, pagal keturių įstatyminių taurių paprotį, Kristus gėrė ne vieną, bet keturis kartus. Suprantama, kad ir šitokiu atveju Kristus iš jos suvartojo tik savo, t. y. $\frac{1}{13}$ taurėje buvusio vyno dalį. Tada, bendras Kristaus suvartoto vyno kiekis kalbamos Vakarienės metu galėtų būti apie $(9,6 \times 4 =) 38,4$ gramų.

Vadinas, Paskutinės Kristaus Vakarienės metu Kristaus suvartoto vyno terminas a quo galėjo būti apie 9,6 gr., o ad quem apie 38,4 gr. Tačiau, vis atsimintina, kad šaltiniais įrodyti galima tik apie 9,6 gr. poziciją.

b. Sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą Paskutinės Jo Vakarienės metu ir nustačius, kokį maždaug vyno kiekį Kristus galėjo jos metu išgerti, — tenka taip pat aptarti, kokio, būtent, alkoholingumo galėjo būti tas Kristaus tada išgertas vinas.

Apie alkoholingumą Palestinos vynų apskritai jau buvo svarstyta aukščiau. Be to, buvo minėta taip pat ir tai, kad tas jų alkoholingumas būdavo stengiamasi sumažinti atskiedžiant vandeniu. Čia tad iš eilės dar teks iškelti bent svarbesnius duomenis tiesioginai ar netiesioginai kalbančius apie Kristaus gertojo vyno skiedimą vandeniu Paskutinės Vakarienės metu. Tokių duomenų galima atrasti (α) tradicinėje žydų bei (β) krikščionių literatūroje ir (γ) Bažnyčios mokyme.

α) Iš Jeruzalės Talmudo atrodo, kad paschalinėje žydų vakarienėje vinas galėjo būti vartojamas ir neatskiestas vandeniu¹⁾. Tačiau, ankstesniame už jį šaltinyje, Mišnoje, vandeniu neatskiestas vinas paschalinėje vakarienėje nėra nei minimas, nei suponuojamas. Ir net priešingai: Mišnoje explicite minimas tarnas (שמש), kurio pareiga buvo maišyti (למזוג), *limzog*²⁾. Tiesa, kalbamoje Mišnos vietoje nėra pasakyta, kad jo pareiga buvo vyną (יין) maišyti ir būtent su vandeniu. Bet, kad tai buvo techniais terminais tariąs apie vyno maišymą su vandeniu, tai nėra abejonės, kad toje Mišnos vietoje su vandeniu sumaišytas vinas yra suponuojamas. Kitose

¹⁾ Plg. Pesahim 10.

²⁾ Pesahim 7, 13.

gi Mišnos vietose, kur kalbama apie pirmosios¹⁾, antrosios²⁾ ir trečiosios³⁾ vyno taurės padavimą paschalinių vaišių šeimininkui, — jau pasakyta, jog: „sumaišė jam taurę“⁴⁾, taigi, vyną. Be to, minėtas Jeruzalės Talmudo leidimas vartoti neatskiestą vyną, greičiausia, yra tokia nuomonė, kuri žydijos gyvenime plačiau nebuvo praktikuojama ir kuri priskirtina prieštaraujančioms talmudikoje vietoms. Mat, kaip jau buvo minėta, pirmoji ir trečioji iš keturių įstatyminių paschalinių vaišių taurių turėjo būti laiminamos. Laiminama gi paprastai būdavo tik tokia taurė, kuri buvo sumaišyta su vandeniu.⁵⁾

Iš trad. žydų literatūros galima spręsti taip pat ir apie Kristaus gertojo vyno maišymą su vandeniu. Antai, Mt.⁶⁾, Mk.⁷⁾ ir Lk.⁸⁾ Evangelijose pasakyta, kad Kristus (išgėręs Jam priklausomą vyno dalį) pasakė, jog daugiau nebegersias šito vynmedžio vaisiaus (τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου). Šitas posakis gyvai primena hebrajų פֶּרִי הַגֶּפֶן, (*peri hagefen* = „vynmedžio vaisius“). Kaip iš trad. žydų literatūros žinome, šitokiu posakiu buvo tariama tik apie tokį vyną, kuris buvo jau atskiestas vandeniu⁹⁾. Tuo tarpu apie vandeniu dar neatskiestąjį vyną buvo tariama visiškai skirtingu — פֶּרִי הָעֵץ (*peri ha'es* = „medžio vaisius“⁹⁾) — terminu. Jeigu Kristus apie savo gertąjį vyną tarė pirmuoju, o ne antruoju terminu, tai, matyt, kad Jo gertasis vynas buvo ne grynas, bet jau vandeniu atskiestas vynas.

β. Tradicinėje krikščionių literatūroje tiek tarp graikiškai, tiek tarp lotyniškai rašiusiųjų E-čios Tėvų dėl paties Kristaus konsekruotosios taurės turinio viešpatauja glaudžiausias sutarimas.

Antai, Šv. Ignacas savo Liturgikoje rašo, jog Kristus „Velykų naktį, kurią buvo išduotas... paėmė į savo šventas

¹⁾ Pesahim 10,2.

²⁾ Pesahim 10,4.

³⁾ Pesahim 10,7.

⁴⁾ „מזוג כר כוס“.

⁵⁾ Žr. Berakot 50 b. Baba batra 97 b. Erubin 29 a. Plg. 84 psl.

⁶⁾ 26,29.

⁷⁾ 14,25.

⁸⁾ 22,18.

⁹⁾ Žr. Berakot 50 b.

rankas duoną, ją palaimino †, laužė † ir davė † savo moky-
tiniams šventiems Apaštalams, sakydamas: Imkite, (ir) valgykite
jos: Tai yra mano Kūnas... Panašiai taip pat ir Gyvenimo
Taurę, kai (joje) sumaišė † vyną su vandeniu,
palaimino † ir davė † savo šventiems mokytiniams, sakydamas:
Imkite, gerkite iš Jos visi: Tai yra mano Kraujas...¹⁾.

Šv. Bazilijus Did. kalba lygiai taip pat. Pav.,
aleksandriniškėje savo liturgikoje rašo, jog Kristus: „Panašiai
ir taurę, pavakarieniavęs, kai sumaišė iš vyno ir van-
dens, palaimino“²⁾. Tais pačiais žodžiais tariama apie Kris-
taus konsekruotosios taurės turinį ir vadinamoje koptiškoje jo
liturgikoje³⁾.

Theodoretas, kalbėdamas apie Eucharistijos Sakra-
mento įsteigimą, rašo, jog Kristus: „Įsteigdamas Paslaptys,
duoną pavadino Kūnu, o vyną, sumaišytą su van-
deniu, — Krauju“⁴⁾.

Šv. Izidoriui Ispaniečiui atrodo, kad apie Kris-
taus konsekruotosios taurės turinį pranašavęs net Saliamonas:
„Jau ir pas Saliamoną“, rašo jis, „skaitome pranašavimą apie
patį Kristų: 'Išmintis', sako jis ten, 'pasistatė namą'⁵⁾, t. y. pri-
siėmė žmogaus kūną, kuriame gyvenimo dievybės pilnybė. Be
to, dar priduria: 'Pastatė septynias kolonas'⁶⁾, nes jį pripildė
Šventosios Dvasios palaiminimas septyneriopa malone. Toliau:
'Užmušė savo aukas, sumaišė vyną ir prirengė savo stalą'⁶⁾.

---

¹⁾ Liturgia S. Ignatii: Migne, P. G., 5 971 (tekstas tik lotyniškai): „In nocte Paschatis in qua tradebatur... accepit panem in manus suas sanctas, sanctificavit eum †, et fregit † deditque † discipulis suis apostolis sanctis, dicens: Accipite, edite ex eo: Hoc est corpus meum... Similiter et cali-
cem vitae vino et aqua cum miscuisset †, sanctificavit † eum, et dedit †
discipulis suis sanctis dicens: Accipite, bibite ex eo vos omnes: Hic est san-
guis meus...“

²⁾ Liturgia S. Basilii Alexandrina: Migne, P. G., 31 1637: „Ὁμοίως
καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, κρασας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, εὐχαριστήσας“.

³⁾ Liturgia S. Basilii Coptica (Anaphora S. Basilii): Migne, P. G.,
31 1669 (tekstas tik lotyniškai): „Similiter et calicem post coenam, aqua
et vino miscuit...“

⁴⁾ Eranistes seu Polymorphus, dialog. I, n. 26: Migne, P. G. 83 56:
„Ἐν δὲ γὰρ τῇ τῶν μυστηρίων παραδόσει, σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε, καὶ αἷμα τὸ
chr̥ma“.

⁵⁾ Pat. 9,1.

⁶⁾ Pat. 9,2.

Dar toliau: 'Ateikite, valgykite mano duoną ir gerkite mano vyną, kurį jums sumaišiau¹⁾'. Taigi, matome, kad vynas buvo sumaišytas su vandeniu²⁾.

Tačiau, bene su giliausiu įsitikinimu ir drąsumu iš visu B-čios Tėvų apie paties Kristaus konsekruotosios taurės turinį kalba Afrikos Kat. B-čios Primas Šv. Cyprijonas: „Jeigu Kristaus įsteigtoje Šv. Mišių Aukoje“, rašo jis Caecilijui, „reikia sekti ne ką kitą, o tik patį Kristų, tai mums ir reikalinga taip paklusti ir tai daryti, ką Kristus darė ir įsakė... Dėl to, jeigu vien tik Kristus klausytinas, tai mes neturime kreipti dėmesio į tai, ką kas nors kitas prieš mus yra galvojęs, bet turime daryti tai, ką prieš juos visus Kristus pirmas yra daręs. Juk ne žmogaus papročiu, bet Dievo teisybe reikia sekti... Kadangi nė mažiausio Viešpaties įsakymo negalima panaikinti, tai juo labiau šitokio didelio, tokio milžiniško, tiek pačiai Viešpaties Kančiai ir mūsų atpirkimo braugenybei priklausančio — nėra galima laužyti ar kitaip pakeisti žmogiškuoju padavimu tai, kas Dievo įsteigta. Nes, jeigu Jėzus Kristus mūsų Viešpats ir Dievas patsai yra Vyriausias Dievo Tėvo kunigas ir Aukoje Tėvui pirmas patsai save paaukojo ir taip daryti įsakė Jo atminimui, — tai tik tas kunigas iš tikrųjų Kristaus vietoje aukoja, kuris imituoja tai, ką Kristus darė ir tikrą bei pilną auką Bažnyčioje aukoja Dievui Tėvui tada, jei tai daro taip, kaip patį Kristų mato aukojus... Viešpats gi... po Vakarienes aukoją vyną sumaišęs su vandeniu... Kaip Jis darė, nekitaip ir mes turime daryti... Taigi, kiek kartų aukojamės Taurę Viešpaties ir Jo Kančios atminimui, darome tai, ką žinome patį Viešpatį darius... Jeigu kas iš mūsų pirmataku ar dėl nežinojimo ar dėl neapdairumo šito nesaugojo ir nesilaikė, ką Viešpats yra savo pavyzdžiu ir mokymu mus

¹⁾ Pat. 9,5.

²⁾ Sermo de Corpore et Sanguine Domini in Pascha, n. 12: Migne, P. L., 83 1227: „Sed et in Salomone de ipso Christo praedictum legimus: Sapientia, inquit, aedificavit sibi domum, id est corpus hominis assumptum, in quo habitavit plenitudo divinitatis. Et subdidit: Excidit columnas septem. Quia illum benedictio Spiritus Sancti gratia septiformi implevit. Mactavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, et paravit mensam suam. Et in sequenti: Venite et edite de panibus meis et bibite vinum, quod miscui vobis. Admixtum ergo aqua vinum, legimus“.

išmokęs daryti, — gali būti dėl Viešpaties atlaidumo tas neapdairumas jam dovanotas. Mums gi negali būti nežinoma, kurie dabar esame Viešpaties išpėti ir pamokyti, jog Viešpaties Taurę mes turime aukoti su vynu su maišę, kaip kad ir Viešpats yra aukojęs. Išsiunčiame taip pat ir mūsų kolegoms laiškus, kad Evangelijos įstatymas ir Viešpaties palikimas būtų visur saugojamas, ir kad nuo to, ką Kristus ir mokė ir darė, nebūtų nutolta... Mūsų religingumui bei dievobaimingumui pritinka, ...kad Viešpaties Taurę maišant ir aukojant būtų užlaikyta Jo palikimo tiesa, ir kas anksčiau kai kurių, kaip atrodo, buvo apsirikta, Viešpačiui išpėjant, būtų pataisyta. Kad tada, kai Jis ateis savo dangiškoje garbėje ir majestotiškume, atrastų mus laikančius tai, ką yra norėjęs, užlaikančius tai, ką yra mokęs, bei darančius tai, ką yra daręs¹⁾.

¹⁾ Ep. 63: Ad Caeciliū de Sacramento Dominici Calicis, cap. 14.16.17. 19: *Migne*, P. L., 4 396—401: „Nam, si in sacrificio quod Christus obtulit, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire et facere oportet quod Christus fecit et quod faciendum esse mandavit... Quare, si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum esse putaverit, sed quid qui ante omnes eos Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem.. Quod si nec minima de mandatis Dominicis licet solve, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicae passionis et nostrae redemptionis sacramentum pertinentia fas non est infringere aut in aliud quam quod divinitus institutum est humana traditione mutare? Nam, si Jesus Christus Dominus et Deus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris, et sacrificium Patri se ipsum primum obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem praecipit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur qui id quod Christus fecit imitatur, et sacrificium verum et plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse... post coenam mistum calicem obtulit Dominus... nihil aliud quam quod ille fecit facere debemus... Quotiescunque ergo calicem in commemorationem Domini et passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse faciamus... si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc observavit et tenuit quod nos Dominus facere exemplo et magisterio sui docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti et instructi sumus, ut calicem Dominicum vino mistum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus; et de hoc quoque ad collegas nostras litteras dirigamus, ut ubique lex evangelica et traditio Dominica servetur, et ab eo quod Christus et docuit et fecit non recedatur... Religioni igitur nostrae congruit et timori,... in Dominico calice miscendo et offerendo custodire traditionis Dominicae veritatem, et quod prius apud quosdam videtur erratum, Domino monente, corrigere; ut, cum in claritate sua et majestate coelesti venire coeperit, inveniat nos tenere quod monuit, observare quod docuit, facere quod fecit“.

Vadinas, Bažnyčios Tėvai nesvyruodami teigia, kad Paskutinės Vakarienės metu paties Kristaus konsekreuotasis vynas buvo sumaišytas su vandeniu.

γ. Bažnyčios mokslas apie vyno maišymą su vandeniu Paskutinės Kristaus Vakarienės metu yra išreikštas Eucharistijos Sakramento materijos aptarimo progomis. Iš tokių Bažnyčios pasisakymų matome, kad Ji nepritarė nei tokiems, kurie Šv. Mišių Aukoje norėjo apsieiti vien su vandeniu¹⁾, pav., ebijonitai (Ἐβιωναῖοι²⁾, enkratitai (Ἐγκρατῖται³⁾, Ὑδροπαραστάται⁴⁾, marcijonistai (Μαρκωνιστῆς⁵⁾, — nei, pagaliau, tokiems, kurie norėjo apsieiti vien su vynu, pav., armenų sekta⁶⁾. Paskutinieji jau net keletą kartų (popiežiaujant Gregorijui VII, Eugenijui III, Aleksandrui III, Benediktui XI, Jonui XXII, Eu-

¹⁾ Savo laiku buvo skleidžiamigandai, kad Inocentas VIII (1484-92) norvegams, bene dėl sunkiai gaunamo ir išlaikomo vyno, buvęs leidęs laikyti Šv. Mišias be vyno. Jeigu tai ir būtų buvę tikra, tai vis dėlto atsimintina, kad kalbamasis popiežius jokio definityvinio dekreto tuo reikalu nėra išlekęs. Vadinas, dogmatiškai bei istoriškai pasilieka tikra, kad B-čia niekada nėra leidusi eliminuoti vyną iš Eucharistijos Sakramento materijos. (Plačiau tuo reikalu žr. Th. de Roccaberti, *Bibliotheca Maxima Pontificia*, Romae 1698, 4 816; 8 166; 10 485. L. Ferrarus, *Prompta bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica, nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica*, Venetia 1778, 9 112).

Be vyno kai kurie kunigai buvo pradėję laikyti Šv. Mišias Šv. Cyprijono (†258) laikais. Šitokios praktikos jie griežėsi dėl to, kad, dėl tada siautusiai didelio krikščionių persekiojimo, po Šv. Mišių laikymo iš kunigo burnos nekvepėtų vynas ir kad tokiu būdu nebūtų aišku, kad jie tą dieną yra komunikavęsi. Tačiau, Šv. Cyprijonas šitokiai jų praktikai nepritarė: „Kaip galima už Kristų lieti kraują“, rašė jis, „jeigu Kristaus Kraują gėdinamės gerti“? (Ep. 63: *Ad Caeciliū de Sacram. Dom. Calicis*, cap. 15: *Migne, P. L.*, 4 398: „Quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere?“).

²⁾ Plg. Epiphanius, *Adversus octoginta haereses*, haer. 33 sive 53: *Migne, P. G.*, 41 960.

³⁾ Plg. Epiphanius, *Adv. octog. haer.*, haer. 27 sive 47: *Migne, P. G.*, 41 852. Ioannes Chrysostomus, *In Matthaeum*, cap. 26, v. 29, hom. 82-83: *Migne, P. G.*, 58 740. Cyprianus, Ep. 63: *Ad Caeciliū...*, cap. 14: *Migne, P. L.*, 4 395.

⁴⁾ Plg. Theodoretus, *Haereticarum fabularum compendium*, lib. I, cap. 20: *Migne, P. G.*, 83 369.

⁵⁾ Plg. Epiphanius, *Adv. octog. haer.*, haer. 22 sive 42: *Migne, P. G.*, 41 700.

⁶⁾ Plg. *Canones Concilii Trullanensis*, can. 32: „*Delectus Actuum Ecclesiae Universalis*“, Lugduni 1706, I 559-560.

genijui IV, Kalikstui III, Pauliui V) norėjo susijungti su Katalikų B-čia, bet, kad jie nenorėjo priimti B-čios praktikuojamo vyno maišymo su vandeniu Šv. Mišių Aukoje, — tai Bažnyčia jų priimti niekada nesutiko¹⁾.

B-čios susirinkimų nutarimuose Eucharistijos Sakramento materijos reikalu ne vienur pažymėta, kad tradicinis vyno maišymas su vandeniu yra kilęs iš paties Kristaus praktikos Pasčutinės Vakarienės metu. Antai, popiežiaujant Siricijui įvykusiame Kartaginos III susirinkime (397 m.), kuriame dalyvavo taip pat ir Šv. Augustinas, buvo priimtas toks kanonas: „kad Viešpaties Kūno ir Kraujo Sakramentuose nebūtų nieko kito aukojama, kaip tai, ką patsai Viešpats yra palikęs, ir būtent: duona ir vinas sumaišytas su vandeniu“²⁾. Šituo nutarimu rėmėsi, beveik pažodžiui jį pakartodami, taip pat ir popiežiaujant Sergijui I įvykusio Trullos susirinkimo (692 m.) Tėvai, smerkdami armenų sektą: „Ir tie Šventieji Tėvai“, rašė jie savo priimtuose kanonuose, „kurie buvo susirinkę Kartaginoje, atvirai ir tiksliai nutarė: kad Šv. Mišiose niekas nebūtų daugiau aukojama, kaip Viešpaties Kūnas ir Kraujas, kaip patsai Viešpats yra palikęs, ir būtent, duona ir vinas sumaišytas su vandeniu“³⁾. Trullos susirinkimo Tėvai šitokią praktiką ten pat vadina „apaštališkąja tradicija“ („Apostolica traditio“) ir „Dievo paliktąja tvarka“ („ordo divinitus traditus“). Popiežiaus Eugenijaus IV dekrete (1439 m.), kuriame taip pat ir armenų kunigai nebuvo atleidžiami nuo pareigos Šv. Mišiose vyną maišyti su vandeniu, tarp kita ko, šitaip paaiškinta: „Vandenį dėl to reikia primaišyti, kad pagal Šventųjų Bažnyčios Tėvų ir Daktarų liudijimą, ... yra tikima, jog patsai Viešpats, šitą Sakramentą įsteigdamas, vyną sumaišė su

---

1) Plg. Benedictus XIV, De Sacrosancto Missae Sacrificio, Moguntiae 1879, lib. II, cap. 10, n. 9, p. 141.

2) Canones Concilii Carthaginensis III, can. 24: „Delectus Actuum Eccl. Univers., I 125: „Ut in Sacramentis Corporis et Sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit; hoc est, panis et vinum aquae mixtum“.

3) Canones Concilii Trullanensis, can. 32: „Delectus Actuum Eccl. Universal., I 560: „Et qui Carthaginae convenerunt sancti Patres his verbis aperte et praecise mentionem facere: ut in sanctis nihil plusquam Corpus et Sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum“.

vandeniu“¹⁾. Šitokios praktikos, sako ten pat Eugenijus IV, Bažnyčia „yra išmokyta palaimintųjų Apaštalų Petro ir Pauliaus“²⁾. Pagaliau, ir Tridento susirinkimo (1545-63) Tėvai šiuo klausimu priėmė panašų tekstą: „Šventasis susirinkimas moko, jog Bažnyčia kunigams yra įsakiusi, kad aukojamoje taurėje vynas būtų sumaišytas su vandeniu, jau tai dėl to, kad yra tikima Kristų Viešpatį taip darius, jau tai dėl to, kad iš Jo šono išėjo kartu ir vanduo ir kraujas“³⁾. Kad niekas nedrįstų teigti, jog šita vyno su vandeniu maišymo praktika nesanti iš Kristaus, — tas pats susirinkimas priėmė dar šitokią kietą kanoną: „Jei kas sakytų,... jog aukojamoje taurėje nereikia vandens maišyti į vyną, nes tai yra priešinga Kristaus palikimui, — tebūnie atskirtas“⁴⁾.

Vadinas, Kat. B-čia, laikydamasi krikščioniškosios tradicijos, tiki ir inoko, jog Kristus Paskutinės Vakarienės metu konsekravo vyną, sumaišytą su vandeniu⁵⁾.

1) Decretum Eugenii Papae IV, datum Florentiae in publica Sessione Synodali solemniter in Ecclesia maiori celebrata anno Domini 1439, decimo calendas decembris: „Delectus Actuum Eccl. Univers.“, I 1724: „Aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonium sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiae... creditur, ipsum Dominum in vino aqua promixto hoc instituisse Sacramentum“.

2) „... a beatissimis Apostolis Petro et Paulo edocta...“

3) Concilium Tridentinum, Sess. XXII, cap. 7: „Monet deinde sancta Synodus, praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent; tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit“.

4) Sess. XXII: De Sacrificio Missae, can. 9: „Si quis dixerit, ...aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem; anathema sit“.

5) Vyną skiedžia su vandeniu taip pat ir Graikų — ortodoksų B-čia (plg. Decretum Eugenii Papae IV: „Delectus...“, I 1724). Tam tikslui jie vartoja ne tik šaltą, bet ir šiltą vandenį (plg. Benedictus XIV, De Sacrosancto Missae Sacrificio, Moguntiae 1879, lib. II, cap. 10, n. 10, p. 142. J. Ch. W. Augusti, Die Gottesdienstlichen Sachen der alten Christen, Leipzig 1931, 53).

Šiltas vanduo Gr.-ortod. B-čioje simbolizuoja Šventųjų įkarštį (ζέως τῶν ἁγίων; fervor Sanctorum), karštą tikėjimą (ζέως πίστεως; fervor fidei) arba net ir Šv. Dvasią, kuri, lyg ugnis, nužengia į žmonių širdį ir protą (plg. S. Ioannes Chrysostomus, Liturgia: Migne, P.G., 63 919. Benedictus XIV, De Sacros. Missae Sacr., lib. II, cap. 10, n. 10, p. 142). Tačiau, archeologiškai bei kultūros-istoriškai, kaip žinome, tai primena ne tik graikų ir romėnų, bet ir žydų buvusį paprotį vyną maišyti taip pat ir su šiltu vandeniu. Kaip iš Mišnos (Pesachim 7,13) numanu, šitas šiltas vanduo vyno skie-

Iš pateiktųjų duomenų apie Kristaus Paskutinės Vakarienes metu gertojo vyno skiedimą su vandeniu, matome, kad pagal tradicinę krikščionių literatūrą ir Kat. B-čios tikėjimą, mokymą bei praktiką, Kristus Paskutinės Vakarienes metu, konsekravo vyną, atskiestą su vandeniu. Tuo tarpu, nors iš trad. krikščionių literatūros bei B-čios mokymo ir neturime žinių koks galėjo būti tos pačios Vakarienes metu Kristaus gertasis nekonsekruotasis vynas, bet, kiek apie tai galima spręsti iš trad. žydų literatūros, — yra beveik visiškai tikra, kad taip pat ir nekonsekruotasis vynas buvo geriamas atskiestas su vandeniu. Už paskutinę propoziciją, pagaliau, kalba patsai nuoseklumas: mat, jeigu vienos taurės vynas buvo atskiestas su vandeniu, tai nebeturime pakankamo pamato manyti, kad tos pačios iškilmės proga antra (ar kitos) vartota vyno taurė (ar taurės) būtų buvusi(os) vandeniu nebeskiedžiama, nors taip pat ir visuotinis žydų paschalinių vaišių paprotis reikalavo vyną skiesti su vandeniu.

Kai kurie katalikų autoriai, pav., F. Alfonsas¹⁾, Šv. R. Bellarminas²⁾, Jonas XXII³⁾ Benediktas XIV⁴⁾ ir kt., ne tik kad buvo nuomonės, jog Kristus Paskutinės Vakarienes metu vartojo vyną, atskiestą su vandeniu, bet dargi ir kalbamojo skiedimo racijoje visiškai teisingai išvelgė Kristaus abstinencijos dorybės apsireiškimą.

c. Kaip jau buvo minėta, Kat. B-čia, nustatydamą Eucharistijos Sakramento materiją, stengiasi kiek galima daugiau priartėti prie Kristaus vartotos materijos Eucharistinės Vakarienes metu. Tam tikslui B-čia, pav., yra sub gravi įsakiusi, kad kon-

dimas žydų buvo vartojamas taip pat ir paschalinės vakarienes metu. Kokį vandenį galėjo vartoti Kristus Paskutinės savo Vakarienes metu, — mes nežinome. Vyno skiedimas šaltu ir šiltu vandeniu į gr.-ortod. liturgiką pačioje pradžioje galėjo, be kita ko, patekti ir dėl to, kad tokiu būdu daugiau būtų priartėta prie Kristaus praktikos Paskutinės Vakarienes metu, ir būtent, nežinant tikrai ar šaltu, ar šiltu vandeniu galėjo tada Kristus skiesti vyną, — vartojama ir vienas ir antras kartu.

1) *Adversus haereses, Coloniae* 1543, 114.

2) *De Controversiis christianiae fidei adversus huius temporis haereticos, Venetiis* 1721, III 329.

3) *Plg. Benedictus XIV, De Sacr. Mis. Sacr., Hb. II, cap. 10, n. 6. p. 139.*

4) *De Sacr. Miss. Sacr., Hb. II, cap. 10, n. 6, p. 138.*

sekreuojamasis vynas būtų tikras vynuogių vynas ir kad būtų maišomas su vandeniu. Čia dar bus pravartu pažvelgti kokios linijos laikosi B-čia konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausime. Mat, taip pat ir šita B-čios linija galutinėse sąskaitose remiasi nujaučiama Kristaus praktika tąjį Sakramentą įsteigiant Paskutinės Vakarienės metu.

Ligšiolinius B-čios pasisakymus, konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausimu, galima sugrupuoti į nuomonę apie konsekravimą (α) šviežių vynuogių sulčių ir (β) pasterizuoto bei (γ) alkoholinto vyno.

α) Pirmasis principas, kurio B-čia visais amžiais kietai laikėsi ir tebesilaiko mokyme ir praktikoje konsekruojamojo vyno atžvilgiu, kaip jau minėta, yra tas, kad vynas būtų iš tikrų vynuogių¹⁾. Mat, nėra jokios abejonės, kad Kristaus vartotas vynas Paskutinės Vakarienės metu buvo vynuogių vynas.

Kad vynuogių vynas būtų tikras, jis turi būti padarytas iš substancialinės tikrų vynuogių dalies — vynuogių sulčių. Kitaip sakant, substancialinė vynuogių dalis turi sudaryti substancialinę kalbamojo vyno dalį (speciem vini). Bet, kad substancialinė vynuogių dalis yra niekas daugiau, kaip vynuogių sultys, tai jau pačios vynuogių sultys, kaip tokios, yra konsekruoti tinkama materija (materia valida). Ar tos vynuogių sultys yra visiškai šviežios (dar neraugintos, bealkoholinės), ar jau kiek senesnės (raugintos, alkoholinės), — substancialiniu vyno atžvilgiu, yra tas pats. Kitaip sakant, vynuogių vyno (iš vynuogių sultyse natūraliai esančio cukraus taip pat natūraliu būdu atsiradusio) alkoholio buvimas ar nebuvimas, kalbamojo vyno substancialiai nepakeičia. Užtat, Šv. Tomo Akv. liudijimu, popiežius Julius I (337-52) ir sako: „jei verčia reikalas, galima net vynuogių kekę ištrėkšti į taurę“²⁾. Labai suprantama, kad šitokios, ką tik iš vynuogių ištrėkštos, sultys yra visiškai nerūgusios, taigi, bealkoholinės.

Šviežių bealkoholinių vynuogių sulčių konsekravimą Bažnyčios praktikoje galima atrasti taip pat ir viduriniais am-

¹⁾ Plg. Decretum Eugeni Papae IV: „Delectus“..., I 1724. „S. C. S. Officii 22 Iulii 1706: Missio. Aethiopiae. Dubium quoad vinum utendum in celebratione Missae“: ASS 25(1892-93) 441. „S. C. de Prop. Fide 1891: Vic. Ap. Siamen. Dubium quoad vinum ex vite silvestri“: ASS 25(1892-93) 438.

²⁾ III, q. 74, a. 5 ad 3: „Si necesse fuerit, botrus in calice comprimitur“.

žiais. Anot, M. J. Metzgerio įrodymo: „Siksto dienoje... naujasis vynas, t. y. iš vynuogių ištrėkštos šviežios sultys, viduriniais amžiais buvo vartojama kaip konsekravimo materija“¹⁾. Kölno Mišole (iš 1626) m.) Kristaus Persimainymo šventės proga randame šitaip parašyta: „Šioje šventėje Sumos metu, jeigu turima, laiminamos šviežios vynuogių kekės, o jeigu tokių nėra, tai jų vietoje, senesnės vynuogės. Taurė konsekruojama su nauju vynu, jeigu tokio yra, o jeigu jo nėra, tada, kunigas, diakonas ar subdiakonas išspaudžia keletą lašų iš prinokusių dar nepalaimintų vynuogių, ir, kai taurė yra ruošiamą, primaišoma prie vyno ir įprastu būdu įpilama vandens“²⁾.

Naujaisiais amžiais bealkoholinis vynas konsekracijoje, reikale, leistas daryti iš džiovintų vynuogių. Antai, kai Etijopijos misija 1706 m. liepos mėn. 22 d. kreipėsi į Šv. Oficijos Kongregaciją, klausdama: „ar galima laikyti Šv. Mišias su vynu pagamintu iš džiovintų vynuogių?“, kalbamoji Kongregacija atsakė: „Galima, jeigu tokiu būdu gautasis skystis iš spalvos ir skonio bus galima pažinti, jog tai tikras vynas“³⁾. Tiesa, šitokių džiovintų vynuogių ekstraktas vėliau gali būti rauginamas, taigi, gali tapti alkoholiniu. Tačiau, tiek iš klausimo pastatymo, tiek iš Kongregacijos atsakymo redakcijos, nematyti, kad čia būtų išskiriamos ką tik iš džiovintų vynuogių gautosios šviežios, dar neraugintos, taigi, bealkoholinės vynuogių sultys.

Vadinas, reikale, taip pat ir šviežios, ką tik iš vynuogių išspaustos sultys, kaip tokios, yra B-čios laikomos konsekruoti tinkamu ir leistinu vynu (*materia valida et licita*).

¹⁾ Traubensaft als Konsekrationsmaterie: H 10 (1916) 74: „Am Sixtstag,... wurde im Mittelalter neuer Wein, d. i. aus Trauben ausgepresster frischer Saft, als Materie der Konsekration allgemein gebraucht“.

²⁾ M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 75: „In hoc festo in summa missa benedicuntur novae uvae, si habentur, alias racemi earum loco; et consecratio calicis fit cum novo vino, si haberi potest. Sin minus, tum per sacerdotem vel per Diaconum aut Subdiaconum exprimentur pauculae guttae ex maturis uvis nom benedictis et quando calix praeparatur miscebuntur vino et admiscebitur aqua more solito“.

³⁾ ASS 25 (1892-93) 441: „Utrum liceat celebrare cum vino facto ex uvis passis?“.

R. Licere dummodo liquor ex colore et gusto dignoscatur esse verum vinum“.

Tačiau, jeigu nėra pakankamo pateisinančio reikalo, tada šviežiai iš vynuogių išspaus tos sultys, nors ir yra konsekreuoti tinkama materija, bet nėra leista. Romos Mišolo (*Missale Romanum*) rubrikoje „*De defectu vini*“ pasakyta, jog draudžiama vartoti konsekracijoje „sultys iš vynuogių tada išspaus tos“¹⁾. Šios rubrikos žodžiu tada (*tunc*), kaip iš liturgikos istorijos numanu, tariama apie vynuogių sulčių išspaudimo laiką, ir būtent, išspaudimą prieš pat Šv. Mišių laikymą. Paskutiniuoju atveju nebėra laiko išspaus tāsias vynuogių sultis deramai nuvalyti nuo spaudimo metu į jas patekusių vynuogių narvelių ir kitokių drumzlių. Šitokio drumzlinio vyno vartojimas konsekracijoje, be proporcingai didelės pateisinančios priežasties, yra didelė nepagarba Šv. Sakramentui. Dėl to, kaip toje pačioje Mišolo rubrikoje pažymėta, šitokiu atveju „Sakramentas įvyksta, bet vykstantis sunkiai nusideda“²⁾.

Priešingu gi atveju, t. y. kai tos šviežios, dar bealkoholinės vynuogių sultys yra tinkamai paruoštos, švarios, — tada B-čia jas vartoti konsekracijoje nedraudžia. Tai išplaukia per *exclusionem* iš tos pačios minėtos Mišolo rubrikos.

Vadinas, jeigu šviežios, dar neraugintos, taigi, bealkoholinės vynuogių sultys yra deramo švarumo ir nėra dėl kokių nors kitokių jų tinkamumą ar leistinumą mažinančių arba visiškai šalinančių priežasčių sugadintos (pav., pradėjusios pelėti, rūgti, rūgštėti ir pan.), — tai jos yra tinkama ir leistina konsekracijos materija³⁾.

Nuomonė, būk B-čia draudžianti konsekracijoje vartoti bealkoholines vynuogių sultis, neturi pakankamo pamato. B-čia šitokio draudimo niekada nėra paskelbusi. Šiai, nei B-čios mokymu nei praktika nepagrįstai, nuomonei atsirasti — galėjo padėti šitoks įvykis. Olmützo Vyskupas kreipėsi į Kongregaciją, klausdamas: „ar vynos..., iš kurio dirbtinu būdu yra atimtas visas jo alkoholis dar yra tinkama ir leista konsekreuoti materija...“⁴⁾. Kaip matome, šiame paklausime figuruoja raugintasis alkoholinis vynuogių vynos. Jo

1) „... *mustum de uvis tunc expressum*...“

2) „... *conficitur Sacramentum, sed conficiens graviter peccat*...“

3) Plg. M. J. Metzger, *Ibid.*: H 10 (1916) 76.

4) M. J. Metzger, *Ibid.*: H 10 (1916) 75: „*utrum vinum... cui tamen artis ope omnis vini spiritus (alcohol) adimitur sit adhuc valida ac licita consecrationis materia*...“

alkoholis yra pasidaręs iš vynuogėse natūraliai buvusio cukraus, baltyminių ir kitokių ingrediencijų. Nors chemiškai vynuogių cukrus ir kitokios sakytos natūraliai vynuogių sultyse buvusios dalys daugiau ar mažiau pranyksta ir pavirsta alkoholiu, bet virtualiai jos tame vyne vis tiek visos pasilieka. Dėl to, alkoholio natūralus atsiradimas vynuogių sultyse kai kurių vynuogių sulčių dalių sąskaiton — niekada nebuvo B-čios laikomas substancijaliniu vyno pasikeitimu arba sugedimu. Tačiau, jeigu iš tokio, jau po rūgimo proceso, alkoholinio vyno atimti dirbtiniu būdu (artisi ope) alkoholį, tada sakytos virtualiai alkoholyje buvusios vynuogių sulčių ingredientijos yra taip pat kartu atimamos. Šitaip perdirbtas vynuogių vinas tampa jau substancijaliai apluošintas. Nenuostabu tad, jeigu šiuo atveju Olmützo Vyskupiui Kongregacijos buvo atsakyta neigiamai (negative¹).

Vadinas, Kongregacija čia draudžia konsekracijoje vartoti ne tokį bealkoholinį vynuogių vyną, kuris yra be alkoholio todėl, kad dar nepradėjo rūgti arba, kad šviežios vynuogių sultys buvo pasterizuotos,—bet tokį bealkoholinį vyną, kuris yra be alkoholio todėl, kad po jo išrūgimo natūraliai jame atsiradęs alkoholis yra dirbtinu būdu pašalintas.

Praktiškame gyvenime šviežios vynuogių sultys, jeigu jos nėra pasterizuotos, greitai pradeda rūgti, putoti, darytis drumzlinos, nešvarios. Tas jų rūgimas kartais gali būti stačiai nevykęs (virsti actavimusi) arba būti nepakankamas (virsti pelėjimu, gedimu). Kristaus gi konsekruotoje taurėje vynuogių vinas nebuvo actas; negalima tarti taip pat ir kokio kitokio jo substancialaus sugedimo. Dėl to, sakyti reiškiniai konsekracijai skirtajame vynuogių vyne arba jį padaro nederančia arba ir visiškai netinkančia meterija. Tuo tarpu raugintos vynuogių sultys, dėl jose atsiradusio pakankamo alkoholio kiekio, paprastai visų minėtų neigiamų reiškinių neturi ir išbūna nesugedusios ilgą arba ir neribotą laiką. Dėl tos tai priežasties Bažnyčia, nors alkoholio ir nelaiko esmine konsekruojamojo vyno dalimi, bet, geresnio kalbamojo vyno išlaikymo sumetimais, beveik visada vartoja raugintąjį, taigi, alkoholinį vynuogių vyną.

---

¹) Plg. M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 75.

β. Pasterizuotos vynuogių sultys, kaip konsekruojamoji medžiaga explicite B-čios dar nebuvo aptarta. Tačiau, patsai pasterizacijos principo pritaikymas Šv. Mišių vynui užlaikyti — jau buvo svarstytas ir išspręstas teigiamai.

Antai, kai 1887 m. vasario mėn. 8 d. Karkasono Vyskupas raštu kreipėsi į Šv. Oficijos Kongregaciją, klausdamas ar leistina konsekracijai skiriamąjį vyną, saugant jį nuo sugedimo pavojaus, užkaitinti iki 65° (mes pasakytume: pasterizuoti), — kalbamoji Kongregacija tais pačiais metais gegužės mėn. 4 d. nutarė atsakyti, jog: „vartoti užkaitintasis vynas“¹⁾ galima. Tas užkaitintasis arba pasterizuotasis vynas gali būti tiek alkoholinis, tiek bealkoholinis. Kad atkholis, kaip jau buvo minėta, B-čios nėra laikomas esmine konsekruojamojo vyno dalimi, tai, kaip tokio, gali jo ten ir nebūti. Be pakankamo alkoholio kiekio vyną nuo gedimo visiškai apsaugo jo pasterizavimas. Konsekruojamojo vyno pasterizavimas, kaip toks, nors ir nebuvo B-čios leistas pasterizuoto vyno terminu, bet josios dekretuose vartojamas terminas „vinum ebullitum“ ne tik pasterizuotąjį vyną suponuoja, bet ir de facto atstovauja. Vadinasi, pasterizuotas tiek alkoholinis, tiek bealkoholinis vynuogių vynas yra taip pat B-čios pripažinta tinkama ir leistina konsekracijos materija.

Paskutiniaisiais laikais, dėl saugesnio užpasterizavimo, vynas paprastai kaitinamas nebe iki 65, bet iki 75 ir daugiau laipsnių. Kyla tad klausimas, ar B-čia leidžia konsekracijai skiriamąjį vyną pasterizuoti sakytu saugesniu pasterizavimo metodu.

Kai kurių Ispanijos provincijų kunigai nuo senų laikų gaminosi konsekracijai taip vad. kondensuotąjį vyną (vinum condensatum). Tam tikslui šviežiai išspaustos vynuogių sultys buvo ant ugnies virinamos arba prieš išspaudimą pačios vynuogės gerokai saulėje padžiovinamos. Šitokių būdu vynuogių sultys tapdavo tirštesnės, saldesnės, o rauginamos duodavo vyną su didesniu alkoholingumu procentu. Kad 1706 m. liepos mėn. 22 d. Šv. Oficijos Kongregacijos parėdymu iš džiovintų vynuogių padarytąjį vyną buvo leista vartoti

¹⁾ AAS 21 (1929) 633: „Adhibeatur vinum ebullitum“. — Plg. dar ASS 23 (1890-91) 699; 29 (1896-97) 572.

Šv. Mišiose Etijopijoje veikiantiems misijonieriams,—tai normalėse aplinkybėse gyvenantiems kunigams Ispanijoje kondensuoto vyno vartojimas konsekracijoje pasirodė įtartinas. Dėl to, Tarraco (Ispanijoje) Arkivyskupas šitaip klausė Šv. Oficijos Kongregaciją: „Ar leistina Šv. Mišių Aukoje vartoti vyną, padarytą iš tokių vynuogių sulčių, kurios prieš rauginimą yra virinimu sutirštintos“¹⁾. Kalbamoji Kongregacija 1896 m. rugpiūčio mėn. 6 d. nutarė į tai atsakyti, jog: „Leistina, jeigu šitas virinimas neišskiria rūgimo, o patsai rūgimas gali natūraliai įvykti ir de facto įvyksta“²⁾.

Be to, kitas Arkivyskupas, kurio krašte labai sunku gauti Šv. Mišioms tikrą vynuogių vyną ir kurio krašto vynas dėl, nesaldžių vynuogių, greitai genda, — nurodė, jog vyno išlaikymui reikalingą alkoholio kiekį galima gauti, „jeigu iš vynuogių išspaustos sultys nuvirinamos iki pusės jų tūrio“³⁾, o paskui rauginamos. Šv. Oficijos Kongregacija 1901 m. gegužės mėn. 22 d. nutarė jam atsakyti tuo pačiu dekretu, kuris 1896 m. rugp. mėn. 6 d. buvo duotas Taracco Arkivyskupui⁴⁾, ir kuris kiek aukščiau čia mūsų buvo cituotas.

Kaip iš šitų duomenų matome, B-čia leidžia konsekracijai skiriamąjį vyną ant ugnies virinti. Kitaip sakant, jeigu pasterizacijos saugumui būtų reikalinga konsekracijai skiriamąjį vynuogių vyną užkaitinti net iki jo virimo temperatūros (ca 100°) ir tokioje temperatūroje jį ilgesnį laiką pavirinti,—B-čia nieko prieš neturi.

γ. Dėl aukščiau minėtų aplinkybių, B-čios vartojamas vynas Šv. Mišiose daugiausia yra alkoholinis. Kad mažalkoholinis Šv. Mišių vynas veikiai nesugestų, B-čia leidžia, jos aprobuotu būdu, pakelti tokio vyno alkoholingumą arba, kitaip sakant, vyną alkoholini. B-čios pasisakymus Šv. Mišių vyno alkoholinimo reikalu galima suskirstyti į kalbamojo vyno alkoholinimą (α') mažiau ir (β') daugiau nenormalinėse aplinkybėse.

1) ASS 29(1896-7) 318: „Utrum licitum sit ad S. Missae Sacrificium conficiendum uti vino ex musto obtento, quod ante fermentationem vinosam per evaporationem igneam condensatum est“.

2) ASS 29 (1896-7) 319: „Licere; dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoollicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtineri possit, et de facto obtineatur“.

3) ASS 34 (1901-2) 256: „...ut liquor ex uvis expressus, ad dimidium decoctus...“

4) Žr. ASS 34 (1901-2) 256.

α'. Mažiau nenormalinėmis aplinkybėmis čia laikomos tokios aplinkybės, kuriose vynuogės užauga tai permenko, tai perdidelio saldumo. Pirmuoju atveju, vynas gali pradėti gesti dėl to, kad alkoholingumas išeina nedidelis, o antruoju, dėl to, kad vynas gali pradėti antrą kartą rūgti. Šiais atvejais vyną nuo sugedimo, be kita ko, gali apsaugoti jo alkoholinimas.

Štai keletas tuo reikalu pavyzdžių ir B-čios į juos atsakymų.

Kai Massilijos Vyskupas, ieškodamas būdų mažalkoholinio Šv. Mišių vyno gedimui išvengti, paklausė Kongregacijos ar yra galima į kalbamąjį vyną įdėti alkoholio (spiritus vini) ir, jeigu galima, tai kiek ir kokio, — Kongregacija 1890 m. liepos mėn. 30 d. nutarė šitaip atsakyti: „Jeigu alkoholis bus gautas iš vynuoginio gaminio ir jo kiekis, kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebus didesnis, kaip dvylika procentų, ir patsai primaišymas įvyks tada, kai vynas tebėra labai žviežus, — nieko prieš neturime, kad toks vynas būtų vartojamas Šv. Mišių Aukoje“¹⁾).

Apaštališkasis Siniso Vikaras, kurio krašte vynuogės turi mažą kiekį cukraus ir duoda mažalkoholinį, greit gendantį vyną, Kongregacijai rašė, jog pas juos negendantį vyną galima gauti prie sutrėkštų vynuogių pridedant cukraus, padaryto iš cukrinių švendrių (sacchari ex canna). — Kongregacija 1891 m. birželio mėn. 25 d. jam atsakė: „Šv. Mišių Aukoje vartojamam vynui geriau pridėti iš vynuoginio gaminio pagaminto alkoholio, kurio kiekis kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, neturi būti didesnis, kaip dvylika procentų. Šitas gi alkoholio primaišymas tebūna padarytas tada, kai taip vadinamasis triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti...“²⁾

1) ASS 23(1890-91) 700: „*Dummodo spiritus (alcohol) extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica addita una cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat quando vinum est valde recens, nihil obstande quominus idem vinum in Missae sacrificium adhibeatur*“.

2) ASS 21 (1929) 634: „*Vino pro sacrosancto Missae sacrificio, addendum potius esse spiritum, seu alcohol, qui extractus fuerit ex genime vitis, et cuius quantitas una cum ea, quam, vinum de quo agitur naturaliter continet, haud excedat proportionem duodecim pro centum. Huiusmodi vero admixtio fiat, quando fermentatio, sic dicta tumultuosa, defervescere incoeperit...*“

Panašiai, pastovesnis Šv. Mišioms vynas su cukrinių švendrių cukrumi buvo gaminamas ir kai kuriose Brazilijos srityse. Dėl to, kai juos pasiekė ką tik cituotas Kongregacijos atsakymas Siniso Apaštališkajam Vikarui, — Marianos (Brazilijoje) Vyskupas-Koadjutorius Silverijus paklausė Kongregaciją, kas jiems tokiu atveju daryti. — Kongregacija 1896 m. rugp. 5 d. nutarė taip atsakyti: „Vietoje cukraus iš cukrinių švendrių, vietos kalba: canna de assugar, geriau pridėti iš vynuoginio gaminio pagaminto alkoholio, kurio tačiau kiekis kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebūtų didesnis, kaip dvylika procentų. Šitą gi primaišymą padaryti tada, kai taip vad. triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti“¹⁾).

Tačiau, kad vynu turtingos Ispanijos Taracco Arkivyskupas, norėdamas jau ir taip 12% alkoholio turintį saldųjį vyną apsaugoti nuo antrojo rūgimo, paprašė Kongregaciją leisti jo alkoholingumą padidinti dar dešimčia procentų (vadinasi, tada Šv. Mišių vynas būtų turėjęs jau apie 22% alkoholio), — Kongregacija 1891 m. balandžio mėn. 15 d. atsakė: „Neigiamai Šv. Mišiose vartojamo vyno atžvilgiu“²⁾).

Vadinasi, tokiais atvejais, kada mažiau nenormalinės aplinkybės verčia griebtis priemonių mažalkoholinio iš nesaldžių vynuogių pagaminto vyno gedimui sulaukyti, B-čia leidžia jo alkoholingumą pakelti, bet ne daugiau, kaip iki 12%. Tuo tarpu tada, kai yra pavojus saldžių vynuogių vynui (su didesniu natūraliu alkoholingumu) pradėti antrą kartą rūgti, — B-čia draudžia kelti jo alkoholingumą.

Tas draudimas yra suprantamas. Mat, B-čia žino, jog tokiame krašte, kur gali užaugti saldžiosios vynuogių atmainos, gali augti ir mažiau saldžios, iš kurių galima pagaminti antrojo rūgimo nebijantį vyną. Be to, be tikro reikalo Šv. Mišių

¹⁾ ASS 29 (1896-7) 317: „Loco sacchari extracti e canna sacchari, vulgo canna de assugar addendus potius esse spiritus alcool, dummodo ex genimine vitis extractus fuerit, et cuius quantitas, addita cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, haud excedat proportionem duodecim pro centum; huiusmodi vero admistio fiat quando fermentatio tumultuosa, ut alunt, defervescere inceperit“.

²⁾ ASS 29 (1896-7) 572: „Negative in ordine ad Missae sacrificium“.

vyno alkoholingumo kėlimas, matyt, mažiau būtų suderinamas su B-čios nujaučiama Kristaus vartoto vyno kokybe Paskutinės Vakariinės metu.

β. Daugiau nenormalinėmis aplinkybėmis laikome tokias mažiau nenormalines aplinkybes, kurios, be to, turi dar koki nors naują motyvą remiantį vyno alkoholingumo kėlimą.

Antai, vienas Arkivyskupas, kurio krašte labai sunku gauti tikrą Šv. Mišioms vyną, rašo Kongregacijai, kad vienas žmogus pas juos gamindamas Šv. Mišioms vyną, pradėjęs išspaus-tusias vynuogių sultis iki pusės jų tūrio nuvirinti. Iš tokių nuvirintų vynuogių sulčių išraugintas vynas jau esąs 14-16% alkoholingumo. Klausia tad, ar šitokią vyną galima vartoti Šv. Mišių Aukoje. — Kongregacija, pasiklaususi reikalingų patarėjų, 1901 m. gegužės mėn. 22 d. nutarė atsakyti taip: „Leidžiama, jeigu šitas nuvirinimas neišskiria rūgimo, o rūgimas gali natūraliai įvykti ir de facto įvyksta“¹⁾). Tokiu būdu išeina, kad šiuo atveju B-čia leidžia jau nebe tik su 12%, bet ir su 14-16% alkoholingumo vyną vartoti Šv. Mišiose. Tačiau, čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo atveju yra naujas tokio vyno gamini-me išskylas ir jau ir taip nenormalines aplinkybes apsunkinas titulas. Vynuogių sultis nuvirinant, būtent, yra sunku nustatyti kada jau jose pasiliko toks cukraus santykis su skysčio kiekiu, kad vynas iš jo išeitų tik 12-kos, o ne daugiau procentų.

Be to, gana charakteringos buvo taip pat ir tos aplinkybės, kuriose net 17-18% Šv. Mišių vyno alkoholingumas buvo leistas. Ir būtent Ispanijos vynininkai sužinojo, kad 1890 m. liepos mėn. 30d. Massilijos Vyskupui mažalkoholinio Šv. Mišių vyno alkoholingumas buvo leista pakelti ne daugiau, kaip iki 12%. Tuo tarpu iš saldžiųjų Ispanijos vynuogių padarytas vynas jau po pirmojo rūgimo kartais esti daugiau, kaip 12%. Be to, jų gaminamas Šv. Mišių vynas buvo gausiai eksportuojamas į vynuogėmis neturtingus kraštus, ypač į Ameriką. Anot jų argumentavimo, eksportuojant vyną jūra, jeigu jis neturi

---

¹⁾ ASS 34 (1901-2) 256; „Licere, dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoolicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtinere possit et de facto obtineatur“.

17-18% alkoholingumo, jis arba pradėdąs antrą kartą rūgti arba actuojasi. Dėl to, kalbami tie vynininkai per Taracco Arkivyskupą kreipėsi į Kongregaciją, prašydami, kad, dėl minėtų priežasčių, eksportui gaminamąjį Šv. Mišių vyną leistų alkoholininti iki 17-18% alkoholingumo. — Kongregacija, pasiklaususi reikalingų patarėjų, 1896 m. rugp. mėn. 6 d. nutarė šitaip atsakyti: „Atsižvelgdami į naujai pateiktas priežastis, jeigu kalbamuoju atveju alkoholis bus gautas iš vynuoginio gaminio ir pridedamasis alkoholio kiekis, kartu su tuo jo kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebus didesnis, kaip septyniolika arba aštuoniolika procentų, ir primaišoma bus tada, kai vadinamasis triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti, — nieko neturime prieš, kad toks vynas būtų vartojamas Šv. Mišių Aukoje“¹⁾).

Šioje vietoje tenka atkreipti dėmesį į tai, kad B-čios sutikimas pakelti Šv. Mišių vyno alkoholingumą net iki 17-18% yra padarytas tik „atsižvelgiant į naujai pateiktas priežastis“. Neturėdama šitokių priežasčių anksčiau, B-čia, kaip matėme, ir 1890. VII. 30, ir 1891. VI. 25, ir 1896. VIII. 5 nutarimuose, konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausime, vis kietai laikėsi 12%. Šitos gi nusileidimo priežastys iš tikrųjų buvo svarbios. Mat, Europos užjūriuose gyvena daug milijonų katalikų beveik bevyniuose kraštuose. Jeigu jiems iš Europos siunčiamas 12% alkoholingumo Šv. Mišių vynas negali jų pasiekti nesugedęs, — tai visi tokie kraštai atsiduria pavojuje neturėti konsekruoti leisto vyno. Akivaizdoje šitokių svarbių duomenų, nors po paskutinio pakartoto B-čios nutarimo, kad konsekruojamasis vynas būtų nedaugiau, kaip 12%, buvo praėjusi tik viena diena, — B-čia vis dėlto sutiko eksportui skiriamąjį vyną leisti alkoholininti net iki 17-18% alkoholingumo.

Vadinas, juo daugiau kuriame krašte atsiranda nonnormalesnės tinkamo Šv. Mišių vyno įsigijimo aplinkybės, juo B-čia yra nuolaidesnė tokio vyno išlaikymui reikalingam alkoholingumui pakelti.

¹⁾ ASS 29 (1896-7) 319: „Attendis noviter deductis, dummodo in casu proposito spiritus extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica adiungenda una cum ea quam vinum de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem septemdecim vel octodecim pro centum, et admixtio fiat quando fermentatio tumultuosa, ut alunt, defervescere inceperit; nihil obstat quominus idem vinum in Missae Sacrificio adhibeatur“.

Apžvelgiant visą tai, kas čia buvo pasakyta dėl B-čios laikomos linijos konsekruoti skiriamo vyno atžvilgiu, matome, kad tiek bealkoholinis tiek alkoholinis vynuogių vynas laikomas konsekruoti tinkama ir leistina materija.

Aukščiau matėme, kad, pagal šaltinius, Paskutinėje Kristaus Vakarienėje galėjo būti vartojamas tiek bealkoholinis, tiek alkoholinis vynas. B-čia Eucharistijos Sakramento aptarimo progomis leisdama Šv. Mišių Aukoje vartoti taip pat tiek bealkoholinį, tiek alkoholinį vyną ir alkoholinio vyno didesnę alkoholingumą leisdama tik dėl rimtų priežasčių, — rodo, kad, B-čios nujautimu, Kristus Paskutinėje Vakarienėje galėjo vartoti ir bealkoholinį vyną; o jeigu Jis būtų vartojęs alkoholinį vyną, tai tas vynas negalėjo būti didesnio, B-čios taip nenoriai leidžiamo, alkoholingumo.

Remiantis čia išdėstytais abstinentiškai Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būkle nušviesti klausimais, matome, jog kalbamoje Vakarienėje suvartoto vyno kiekis galėjo būti proporcingai mažesnis, negu normaliose paschalinėse žydų vaišėse. Jeigu žydų paschalinės vaišės, kaip matėme, nepaisant privalomųjų vyno taurių įvedimo, galėjo pasilikti gana blaivios, — tai juo labiau turėjo būti blaivūs su mažesniu vyno kiekiu apsiėjęsiję Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyviai.

Viso skyriaus apie Kristaus abstinenciją Paskutinės Jo Vakarienės metu mintis galima sutelkti į sekančias išvadas:

1. Kristaus abstinencijos klausimą Paskutinės Vakarienės metu tenka spręsti daugiau ar mažiau pagal paschalinių žydų vaišių eigą.

2. Kaip paschalinėse žydų vaišėse, taip ir Paskutinėje Kristaus Vakarienėje vartotas vynas galėjo būti tiek neraugintas-bealkoholinis, tiek raugintas-alkoholinis.

3. Sprendžiant iš trad. žydų literatūros duomenų apie suvartojamą vyno kiekį normaliose aplinkybėse daromose paschalinėse žydų vaišėse ir iš Šv. R-to duomenų apie Paskutinėje Kristaus Vakarienėje suvartoto vyno kiekį, matome, kad pirmuoju atveju vyno galėjo būti proporcingai žymiai daugiau suvartojama, negu paskutiniuoju atveju.

4. Šaltinias galimas įrodyti Kristaus išgerto vyno kiekis Paskutinės Vakarienės metu galėjo būti apie 9,6 gramų.

5. Pagal tradicinės krikščionių literatūros liudijimą ir Katalikų B-čios mokymą bei konsekravimo praktiką, Kristaus konsekruotasis vynas Eucharistinės Vakarienės metu buvo sumaišytas su vandeniu. Analogiškai, su vandeniu galėjo būti sumaišytas taip pat ir tas vynas, kurį Kristus gėrė prieš tai betarplai buvusioje velykinio avinėlio vakarienėje, juoba, kad vyną maišyti su vandeniu buvo visuotinis žydų tautos gyvenimo ir paschalinių vaišių paprotys, ir kad kai kurių Šv. R-to tekstų, paimtų trad. žydų literatūros duomenų šviesoje, vyno skiedimas su vandeniu yra suponuojamas.

6. Jei Kristaus išgertasis vyno kiekis Paskutinės Vakarienės metu būtų buvęs vandeniu ir neatskiestas (tačiau, tai labai nepanašu į tiesą), — tai ir tokiu atveju, dėl išgertosios dozės mažumo ir menko alkoholingumo, Kristaus psichinių galių jis dar nebūtų galėjęs sudrumsti. — Vadinas, Paskutinės Vakarienės įvykiai Kristaus santūros dorybės nė kiek nepažeidžia.

V S K Y R I U S

Kristaus abstinencijos klausimas Jo Kančios metu

1. Vyno klausimas: a) pasmerktųjų vynas; b) vynas su tulžimi; c) vynas su myra; d) tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema. — 2. Acto klausimas. — 3. Abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu.

Šalia kitų Šv. R-to duomenų apie Kristaus vynuoginių gaminių vartojimą, pagaliau, tenka dar kiek sustoti taip pat ir prie tų tekstų, kurie taria apie Jo kalbamųjų gaminių vartojimą Kančios metu. Tuo metu tarp Kristui duotų vynuoginių gaminių Šv. R-te minimas (1) vynas ir (2) actas. Tai taip pat duoda pamatą kelti (3) santūrininkišką Kristaus poziciją Jo Kančios metu.

1. Vyno klausimas Kristaus Kančios metu yra minimas tik dviejų Evangelistų, Mt. būtent ir Mk. Aplinkybės, kuriose tada Kristui buvo duotas gerti vynas buvo labai nenormalios. Jos gyvai primena žydų paprotį (a) girdyti vynu savo pasmerktuosius. Be to, pačių Evangelistų liudijimas apie Kristui duotojo vyno kokybę, yra gana skirtingas. Anot Mt., kalbamasis (b) vynas buvo sumaišytas su tulžimi, o anot Mk., — (c) su myra. Nežiūrint to, kai kuriems atrodo, kad (d) tulžinis ir myrinis vynas esąs tas pats. Šitie klausimai verti atskiro pagnarinėjimo.

a) Pasmerktųjų vynas (TM: יַיִן עֲמִישִׁים; V-je: vinum damnatorum¹⁾) buvo toks vynas, kurį žydai duodavo gerti pasmerktajam prieš pat mirties bausmės įvykdymą. Tokio vyno da-

1) Am. 2,8.

mos moterys kokiam pasmerktajam vyno neatneštų, tai tada šita pareiga tekdavo visuomenei (צביר, *sibbur*¹⁾.

Žiaurus Kristaus tampimas po teismus ir triukšmingas vedimas į Golgotą sukėlė visus Jėruzalės gyventojus ir Velykų Šventėms suvažiavusius svečius. Jų tarpe buvo daug nuosirdžių Kristaus sekėjų²⁾. Kai Pilotas savajame pretoriume galutinai atidavė Kristų į žydų rankas su teise Jį kryžiuoti, — tie nuosirdieji Kristaus sekėjai ir raudančios „Jeruzalės dukterys“³⁾ galėjo matyti, kad Kristus yra jau beveik mirtinai nukankintas. Kryžiaus kelyje kelis kartus Kristaus klupimas ir budelių privertimas pašalinį žmogų baigti nešti Kristaus Kryžių į Golgotą⁴⁾, rodo, kad Kristų buvo pradėję palikti paskutiniai jėgų likučiai. Šitokie ir į juos panašūs vaizdai ne tik kad galėjo taurioms Jeruzalės matronoms priminti jų praktikuotą ligšiolinį paprotį — parūpinti pasmerktiesiems vyno, bet kartu taip pat jas labai giliai paveikti. Kad kitaip jos nebegalėjo sumažinti Kristaus kančių, tai parūpinti geriausio svaiginančio vyno, kad Jis bent paskutiniausias savo gyvenimo valandas nejaustų šiurpulingos mirties kančių — galėjo tapti ne vienos Jeruzalės ir Galilejos matronos svajonė. Kiek galima spręsti iš Mt.⁵⁾ ir Mk.⁶⁾ liudijimo, Kristui vynas buvo duodamas gerti kaip tik tada, kai Jis jau buvo atvestas į Golgotos kalną ir rengiamas kryžiuoti.

Visos šitos aplinkybės rodo, kad Golgotos kalne Kristui duotasis gerti vynas galėjo būti duodamas pasmerktųjų vyno titulu.

b. Kaip jau buvo minėta, Evangelistas Mt., pažymėdamas Golgotos kalne Kristui duoto vyno⁷⁾ kokybę, sako, jog jis buvo

¹⁾ Plg. Sanhedrin 43 a.

²⁾ Plg. Lk. 23,27-28.49.

³⁾ Lk. 23,28.

⁴⁾ Plg. Mk. 15,21. Lk. 23,26.

⁵⁾ 27,33-34.

⁶⁾ 15,22-23.

⁷⁾ Kai kuriuose graikiškuose kodeksuose šioje Mt. vietoje yra minimas ne *vynas* (οἶνος), bet *actas* (ἄκτος) su tulžimi. Dėl to, senesniuose N. I-mo teksto leidiniuose dažnai ir yra vartojama: 'actas sumaišytas su tulžimi'. Panašiai, taip pat ir senesnieji tos vietos aiškintojai daugiau turi galvoje ne vyną, bet actą su tulžimi [pav., S. Hieronymus, Com-

„sumaišytas su tulžimi“¹⁾).

Tradicinėje žydų literatūroje ir kituose tolygiuose archai-niuose šaltiniuose vyno maišymas su tulžimi nežinomas. Ta-čiau, nors šitoks vynas žydų tautoje ir nebuvo praktikuojamas, bet dar negalime absoliučiai teigti, kad šiuo atveju, dėl budelių ar kareivių piktų išdaigų, Kristui duotasis vynas negalėjo būti užterštas su tulžimi. Juk, jeigu jie tyčiodamies iš Kristaus pretoriume, vietoje karališkojo purpuro — apvilko Jį raudona skraiste, vietoje skeptro — įbruko į dešinę nendrę, vietoje vai-niko — uždėjo erškėčius²⁾, — tai kodėl nebebūtų galima tikėti, kad Golgotos kalne, vietoje su prieskoniais sumaišyto pasmerk-tųjų vyno — jie galėjo duoti su tulžimi užterštą gėralą?

Iš antros gi pusės, nemažai šviesos šiame klausime sutei-kia taip pat ir S. Į-mas. Kaip žinome, karalius ir pranašas Dovydas savo mesianinėje 69 (68)-je Psalmėje yra pranašiskai aptaręs kai kuriuos Mesijo kančios momentus. Be kita ko, kenčiantysis Mesijas tenai šitaip pranašo lūpomis taria apie savo priešų³⁾ elgesį: „Ir davė (jie) man maistu tulžį, ir troš-kulyje mane girdė actu“⁴⁾. Šitas tekstas cituojamas iš V-tos. Taip pat jis skamba ir LXX-je. Tačiau, kritiškiausiam ma-soretiško teksto leidinyje⁵⁾ jis yra kiek kitoks. Paskutiniajame būtent terminas tulžis (מֶרְרָה, *merera*; arba מֶרְרָה, *merora*) visiškai neminimas, o jo vietoje yra vartojamas terminas רֹאשׁ (*roš*), kuris raidiškai reiškia ne tulžį, bet apskritai karčią

---

mentarius in Evangelium Matthaei, lib. IV, cap. 27, v. 34: Migne, P. L., 26 218. Rupertus (Abbas O.S.B.), De divinis officiis, lib. VI, cap. 10 (ed. parisiensis 1638, II 777). I. Lightfoot, Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas, 492. I. H. Carpzov, Apparatus historico criticus..., Francofurti-Lipsiae 1748, 119.581]. Tačiau, kritiškiausiam katalikų N. Į-mo teksto leidinyje (A. Merk, Novum Testamentum, graece et latine, Romae 1935) buvo atrasta tiksliau kalbamosios vietos tekste vartoti terminą *vynas* (οἶνος), o ne *actas* (ὄξος). Dėl to, taip pat ir mes, čia laikysimės ne *acto*, bet *vyno* termino bei sąvokos.

¹⁾ 27,34.

²⁾ Plg. Mt. 27,28-29. Mk. 15,17. Jn. 19,2.5.

³⁾ Plg. H. M. Alexius — Card. Lepicier, In Librum Psalmorum Commentarius, Romae 1934, I 469 (ad Ps. 68,22).

⁴⁾ 68,22: „Et dederunt in escam meam fel: et in siti mea potaverunt me aceto“.

⁵⁾ R. Kittel — F. Buhl, Liber Psalmorum³, Stuttgartiae 1930.

(nuodingą) substanciją. Tačiau, tokia substancija gali būti ir tulžis. Tokiu būdu, aplikuojant šitą mesianinės pranašystės tekstą jos konkretizavimosi valandai Golgotos Kalne, išeina, kad Mt. vartojamasis tulžies terminas prasminiu atžvilgiu nėra kiek neprieštarauja Dovydo vartojamam terminui — karti (nuodinga) substancija.

Be to, galima tarti, kad Mt. vartojamąjį tulžies terminą reikėtų suprasti ne raidiškai, bet prasmiskai. Tačiau, ir šitokių atveju dalykas iš esmės nepakinta: Mt. aptartoji Kristui duotojo vyno kokybė žmogiškai prigimčiai vis tiek pasilieka labai nemaloni, šlykšti, kaip ir tulžis.

Vadinas, kaip pranašas Dovydas, taip ir jo pranašystės išsipildymo momentą užfiksavęs Evangelistas Mt. visiškai sutartinai teigia, kad Kristui duotasis gerti gėralas buvo nemalonus, šlykštus.

c. Evangelistas Mk., tardamas apie Golgotos Kalne Kristui duotojo vyno kokybę, sako, kad tai buvo „myrinis vynas“¹⁾ (ἐσμυρνισμένος οἶνος; myrrhatum vinum; מֵרְחַת בֵּינָם).

Kai kas mano²⁾, kad gr. terminas ἐσμυρνισμένος (iš: σμυρ-νίζειν) dar nereikšias, kad tas vynas iš tikrųjų būtų buvęs su myra pagamintas, taigi, myrinis vynas. Kalbamasis terminas būtent teparodąs tai, kad tas vynas tik kokia nors viena kita žyme (pav., skoniu) buvo panašus į myrinį; panašiai, kaip kad ἀττικίζειν nereikia būti atėniečiu, bet tik imituoti atėnietį.

Tačiau, čia turėtų būti atsiminta, kad turima reikalo ne vien su graikų kalba ir heleno mentalitetu, bet dar daugiau su žydų, taigi, semitų-orientalų papročiais bei galvosena. Nors Evangelistas Mk. savo Evangeliją rašė graikiškai, bet jis aprašė Palestinoje įvykusius įvykius ir mąstė įgimtomis semitiškomis sąvokomis. Neužmirština taip pat ir tai, kad, kaip Jeruzalės gyventojui³⁾ (ar bent dažnesniam jos lankytojiui), Mk. galėjo būti gerai žinomas Jeruzalės paprotys pasmerktųjų vyną maišyti su prieskoniais. Liūdnuosius įvykius Golgotoje Mk. ne tik

¹⁾ 15, 23.

²⁾ Pav., I. I. Schevchzeri, *Physica sacra*, IV 1400.

³⁾ Jis buvo levitas(?); pas jo motiną Mariją (Jeruzalėje), po Kristaus iš numirusių prisikėlimo, rinkdavosi Apaštalai melstis (Apd. 12, 12); atsiskyręs nuo Pauliaus pirmojoje jo kėlionėje sugrįžo (ὑπέστρεψεν) į Jeruzalę (Apd. 13, 13).

galėjo patsai savo akimis matyti, bet taip pat ir tai, kas buvo daroma pagal vietinį paprotį (pav., pasmerktųjų vyno davimą) gerai suprasti.

Kaip Mt. taip ir Mk. kalba apie vyną sumaišytą su tam tikrais prieskoniais (יין מבושם). Terminas maišyti (מיזג) vyną su vandeniu ar prieskoniais žydams ir apskritai rytiečiams buvo tiek gyvenimiškas, kad jo praleidimas būtų reiškęs didesnę spragą, negu nepaminėjimas paties mišinio vardo—vynas. Užtat, Mt., kuris savo Evangeliją rašė aramajiškai (hebrajiškai?), matyt, neapsiėjo be termino maišyti. Stropus jos vertėjas į graikų kalbą kalbamojo termino bus taip pat nepraleidęs. Taip tad ir galėjo atsirasti Mt. Evangelijoje, jog „davė gerti vyną sumaišytą (μεμιγμένον) su tulžimi“. Tuo tarpu Mk., rašydamas nebe aramajiškai, bet graikiškai, nors termino maišyti ir nebevartoja, bet, kaip semitas-orientalas, galvoje jį vis tiek bus turėjęs. Nenuostabu tad, jei arabiškajame jo Evangelijos vertime, t. y. semitiškajame jos atgaminime iš graikų kalbos,—vėl buvo rasta reikalinga įdėti terminą maišyti, kurį, graikiškai rašiusis semitas-Mk., bus nutylėjęs. Tokiu būdu, arabiškajame Mk. 15, 23 vietos vertime skaitome, jog Kristui duotasis gėralas buvo: عَمْرًا مَلْزُوجَةً بِمَرٍّ (= „vynas sumaišytas su myra“).

Žydų, ir apskritai semitų, nebuvo įprasta sieti vyno vardą su tokiu prieskoniu, su kuriuo de facto jis nebuvo sumaišytas. Žydų komplikuočiųjų vynų vardas buvo duodamas ne pagal atsitiktinį jo panašumą į ką nors, bet pagal realų jo sumaišymą su kuo nors. Dėl to, apie Mk. minimąjį myrinį vyną tenka galvoti, kad jis buvo toks komplikuoatas vynas, kurio prieskoniu buvo myra.

Myra yra tam tikri Arabijoje augą kietu medžiu spygliuoti balzaminiai krūmokšniai (balsamodendron myrrha). Iš jų kamieno teka kvepią, kartaus skonio, brangūs sakai. Senovėje tuos myros sakus vartodavo lavonams balzamuoti, kvepiantiems plaukų aliejams gaminti, vynui gerinti bei smilkymo tikslams.

Myra (מִרְרָה, σμύρνα) ir smilkalai (לְבוֹנָה, λιβανος) Šv. R-te yra gretinami dalykai¹⁾. Apie smilkalus ten sakoma, kad jie yra skaidrūs (זָכָה²⁾). Tokiu skaidrumu myros sakai kaip tik ir

¹⁾ Plg. GG. 4, 6. Mt. 2, 11.

²⁾ Plg. Iš. 30, 34.

pasižymėjo. Be to, iš Šv. R-to sužinome, kad jau ankstybiaisais bibliniais laikais smilkalai (לְבוֹנָה¹⁾) į Palestiną buvo gabenami karavanais iš pietų Arabijos. Tai ir bus Arabijoje augusių myrų sakai. Tokių smilkalų, be kita ko buvo daug suvartojama bažnyčioje; tam tikslui jų gera atsarga buvo laikoma bažnyčios sandėliuose²⁾. Tradicinėje žydų literatūroje minimasis pasmerktųjų vyno prieskonis — smilkalai (לְבוֹנָה³⁾), taip pat bus šitie iš Arabijos importuoti'ei myros medžio sakai — myra.

Tokiu būdu, galima sakyti, kad Mk. minimasis myrinis vynas buvo niekas daugiau, kaip Jeruzalėje įprastas su myros sakų prieskoniu pagamintas pasmerktųjų vynas.

Kad šitas myros prieskonis žydams buvo nesavas, bet, Jeremijaus žodžiais tariant, importuotas „iš tolimos žemės“ (מֵאֶרֶץ מִרְחֶק⁴⁾), — tai jo vartojimas Palestinoje, kaip vyno prieskonio, negalėjo būti lengviau prieinamas plačiosioms masėms. Bent iš trad. žydų literatūros negalime susidaryti platesnio myrinio vyno vartojimo išpūdžio. Matyt, jis buvo kiek sunkiau įsigijamas, retesnis, brangesnis. Plinijus liudija, jog: „senovėje geriausieji vynai buvo tie, kurie buvo pagaminti su myros prieskoniu“⁵⁾. Dėl to, atrodo, kad Mk. minimasis myrinis vynas galėjo būti brangesnis, geros rūšies pasmerktųjų vynas.

d. Nevienur galima rasti ir tokių minčių, kad Mt. vynas su lulžimi ir Mk. myrinis vynas esąs vienas ir tas pats vynas⁶⁾. Šita tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema paprastai remiama tuo, kad, kaip myra taip ir tulžis yra tokio pat kartaus skonio, kad hebrajų bei aramajų (taip pat ir sirų, arabų, assirų) kalbose myrą ir tulžį išreiškia terminai fonetiškai gana artimi.

¹⁾ Iz. 60. 6. Jer. 6, 20.

²⁾ Plg. Neh. 13, 5. 9. 1 Kron. 9. 29.

³⁾ Sanhedrin 43 a.

⁴⁾ 6, 20.

⁵⁾ Nat Hist., lib. XIV, cap 15: „Lautissima apud priscos vina erant; myrrhae odore condita“.

⁶⁾ Plg. Cornelius a Lapide, Commentarius in Matthaeum, cap. 27, v. 34. I. I. Schevchzeri, Physica sacra, IV 1400. Alexius — Lepicier, In Likrum Ps. Comment., I 475.

Tačiau, myrinis vynas galėjo būti pasaldintas ir nebebūti kartus. Fonetiškas gi myros ir tulžies terminų artimumas kai kuriose semitinėse kalbose taip pat dar nebūtinai rodo tulžinio ir myrinio vyno tapatumą. Pav., hebr. מֶר (*mar* = „myra“) reiškia ir kartus ir lašas¹⁾ (*gutta*). Jeigu myros sakai teka iš medžio lašais, tai kodėl jai duotuoju vardu negalėjo būti tariama apie myros atsiradimo būdą (lašėjimą) tariančiu terminu? Arba vėl, aramajų kalboje מֶר (*mar*) reiškia skaidrus, be priemaišų; girtinas. Kodėl tad myros teminu negalėjo būti tariama apie jos išvaizdą — skaidrumą, tyrumą? Pagaliau, šiuo atveju, tulžies ir myros skoninis bei fonetinis artimumas dar nėra lemiantieji dalykai. Čia būtent žymiai svarbiau tai, kaip suderinti aukščiau minėtoje mesianinėje Psalmėje (69,22) pranašystės žodžius su Evangelistų aprašytu tų žodžių išsipildymu Golgotos Kalne.

Minėtoje Psalmės vietoje Kristus Dovydo lūpomis sako: „Ir davė jie man valgyti karčią nuodingą substanciją ir troškulyje mane girdė actu“²⁾. Vadinas, tekstas aiškiai skiria tai, kas buvo galima valgyti (בָּרֹת *barut* = „maistas“) ir tai, kas buvo galima gerti (שָׁקָה, *šaga* = „gerti“). Pagal tą patį pranašystės tekstą gerti čia buvo duotas actas; visi keturi Evangelistai liudija, kad šitie acto gėrimo žodžiai Golgotoje raidiškai ir išsipildė³⁾. Bet kaip buvo su pranašystėje minima Kristui duotąja valgyti karčią nuodinga substancija (בִּבְרֹתֵי רָאֵשׁ)?

Nė vienas Evangelistas nemini Kristui duoto valgio Golgotoje. Valgio davimas prieš mirties bausmės įvykdymą nežinomas nė trad. žydų literatūroje. Be to, nei Kristui duotasis actas, nei myrinis vynas dar negalėjo panešėti į valgi-maistą (בָּרֹת). Tačiau, Mt. minimas tulžinis vynas tokiu „maistu“ galėjo būti. Mat, budelių ar karių Kristui duotasis tulžinis vynas ne tik kad galėjo būti užterštas su tulžimi, t. y. su tulžies skysčiu (bilis; fel), bet, dėl šlykštesnio vaizdo ir didesnio iš Kristaus pasityčiojimo, tame vyne galėjo tebeplūduruoti dar neišmesta taip pat ir pati tulžinė pūslė (*vesica*, *cystis fellea*). Šitoks „patiekalas“ budelių ar kareivių galėjo būti Kristui duodamas neva pasmerkųjų vyno titulu, Mt. jį

¹⁾ Plg. Iz. 40,15.

²⁾ „וַיִּתְּנֵי בְּבְרֹתֵי רָאֵשׁ וּלְצִדָּאִי וְשָׁקוּתִי חֶמֶץ“.

³⁾ Plg. Mt. 27,48. Mk. 15,36. Lk. 23,36. Jn. 19,29-30.

vadina tulžiniu vynu, o mesianinėje Psalmėje jis galėjo būti aptartas tartum valgis, kuris buvo betgi „karti nuodinga substancija“ (שאָר), taigi, tulžis (fel).

Vadinas, kiek iš pateiktųjų duomenų apie Golgotoje Kristui duotojo vyno klausimą galima spręsti, atrodo, jog tulžinis ir myrinis vynas nėra tas pats, bet atskiri vynai, kurių pirmasis žmogiškajai prigimčiai galėjo būti labai šlykštus, o antrasis gana malonus gerti.

2. Antrasis Kristui Golgotos kalne duotas vynuoginis gaminys buvo actas. Acto klausimas, nors ir labai šykščiai, bet, kaip jau buvo sakyta, yra minimas visų Evangelistų¹⁾.

Romėnų kariuomenėje vasaros karščių metu buvo įprasta troškulį malšinti nelabai skaniu, bet gana gaivinančiu iš acto ir vandens mišinio padarytu gėralu — posca²⁾. Kristaus mirties diena (= 14 nisan = 3 ar 7 d. balandžio) atitinka jau šiltą Palestinoje metą. Tuo metu, ypač vidūdienyje, europiečio akis saulės šviesos beveik nebegali pakesti. Šiurpulingasis Kristaus vedimas į Golgotą buvo kaip tik pačiu karštuoju dienos metu: mat, prikryžiovimas įvyko truputį prieš žydų šeštą (= mūsų 12-tą) valandą³⁾. Romėnų kareiviai pasiliko prie Kristaus Golgotoje taip pat ir po prikryžiovimo, kol visiškai užgeso Jo gyvybė, t. y. maždaug iki žydų devintos (= mūsų 15-tos) valandos⁴⁾. Čia jie, kartu su žydų dalimi, tyčiojosi⁵⁾ iš merdinčio Žydų Karaliaus. Buvo čia ir jų viršininkas—šimtininkas⁶⁾. Matyt, jie turėjo Piloto įsakymą žiūrėti tvarkos⁷⁾, kad prieš ir už Kristų pasidalinusioje minioje neįvyktų kokių triukšmingų staigmenų. Tokiose aplinkybėse romėnų kareiviai galėjo numatyti, kad visą kaitriąją dienos dalį jiems teks praleisti už miesto⁸⁾ Golgotos kalne, taigi, saulės atakaitoje. Kad lengviau

¹⁾ Plg. Mt. 27, 48. Mk. 15, 36. Lk. 23, 36. Jn. 19, 29-30.

²⁾ Plg. I. Ligthfoote, *Horae hebraicae et talmudicae...*, 888-989. I. Knabenbauer, *Commentarius in Evangelium secundum Ioannem*, 560 (ad 19, 29).

³⁾ Plg. Mk. 15, 33. Lk. 23, 44.

⁴⁾ Plg. Mt. 27, 45. Mk. 15, 34. Lk. 23, 44.

⁵⁾ Plg. Lk. 23, 36.

⁶⁾ Plg. Mt. 27, 54. Mk. 15, 39. 44-45. Lk. 23, 47.

⁷⁾ Plg. Mt. 27, 36. Mk. 15, 44-45.

⁸⁾ Plg. Jn. 19, 20. — Dabar Jeruzalė jau tiek išsiplėtė, kad Golgotos Kalnas tapo beveik miesto centru.

galėtų iškęsti šitą ilgesnį pasilikimą saulėje, jie galėjo apsirūpinti oda (arba indu) kareiviškojo gėralo-posca. Kaip jau aukščiau buvo minėta, toks iš vandens ir acto mišinio padarytas gėralas žydų buvo vad. stačiai actu (צמח, *homes*). Dėl to, Evangelistų minimasis Kristui Golgotoje duotasis actas kaip tik ir galėjo būti romėnų kareivių atsineštoji posca atgoviui¹⁾.

Kiek galima iš Evangelistų liudijimo spręsti acto davimas įvyko jau Kristui esant pakeltam ant Kryžiaus. Kad Kristus ant Kryžiaus gyvas išbuvo nemažiau kaip tris valandas (maždaug nuo 12 iki 15), tai prie jo buvusiems romėnų vareiviams buvo pakankamai laiko visokiems išmisłams išgalvoti. Jie matė kaip biaučiai tyčiojosi iš kenčiančiojo Kristaus ne tik paprasti žmonės²⁾, bet taip pat ir rašto žinovai³⁾, vyriausieji kunigai⁴⁾ bei kitokie tautos vyresnieji⁵⁾. Negi galėjo nuo jų atsilikti romėnų kareiviai, kurie jau Piloto pretoriūme taip buvo Kristų iškoneveikę. Jie matė, kad ant Kristaus Kryžiaus buvo pridėtas parašas — Jo „nusikaltimo“ pamatas: „Šitas Jėzus, žydų karalius“⁶⁾. Piloto pretoriūme kareiviai jau buvo Kristų „karališkai“ aprenę, o dabar atėjo jiems į galvą mintis „karališkai“ jį pagirdyti. Posca — tik eilinių karių gėralas. Karaliaus stale ji būtų paties karaliaus ir jo svečių užgavimas. Duoda tad kareiviai posca-actą, šitą nekarališkąjį gėralą, Kristui-Karaliui, kad tokiu būdu galėtų savo tarpe turėti skanaus juoko. Evangelistas Lk. apie šią iš Kristaus pasityčiojimo sceną šitaip trūmpai prasitaria: „Tyčiojosi iš jo ir kareiviai: jie prieidavo, paduodavo jam acto ir sakė: Jei tu žydų karalius, gelbėk save“⁷⁾.

Pagaliau, jau visiškai prieš mirtį, po šitokių neįsivaizduojamų kančių, visiškai sudrimbanti žmogiškoji Kristaus prigimtis jautė didžiulį troškulį. Apie tai Kristus kalbėjo jau Dovydo lūpomis mesianinėje 22 (21), 16 Psalmėje: „kaip molis išdžiūvo mano jėga, ir mano liežuvis prilipo prie mano gomurio“⁸⁾. Šitaip išdžiūvusi Kristaus burna tada ir pratarė:

¹⁾ Plg. Benedictus XIV, De festis... lib. I, cap. 7, n. 108. p. 196.

²⁾ Plg. Mt. 27, 39-40. Mk. 15, 29-30. Lk. 23, 35. 39.

³⁾ Plg. Mt. 27, 41. Mk. 15, 31.

⁴⁾ Plg. Mt. 27, 41. Mk. 15, 31.

⁵⁾ Plg. Mt. 27, 41. Lk. 23, 35.

⁶⁾ Mt. 27, 36; plg. Mk. 15, 26; Lk. 23, 38; Jn. 19, 19.

⁷⁾ 23, 36-37.

⁸⁾ „יָבֵשׁ שְׁפָרִישׁ פִּי וּלְשׁוֹנִי מְדָבֵק מִלְקוּחַי“.

„Trokštu“¹⁾. Kad įvyktų²⁾ mesianinėse Psalmėse užfiksuotoji pranašystė³⁾, Apvaizdos surėdymu, Kristui vėl buvo paduotas actas (posca). Apie šią paskutinį acto padavimą Kristui Evangelistas Jn. taip rašo: „Tenai stovėjo indas, pilnas uksaus. Taigi, jie užmovė ant ysopo kempinę, pilną uksaus, ir pakėlė prie jo burnos“⁴⁾.

Vadinas, iš Evangelijose užfiksuotųjų tekstų apie acto davimą Kristui Golgotos Kalne, atrodo, kad jis buvo duotas ne vieną kartą. Be to, iš pačių acto Golgotos Kalne atsiradimo aplinkybių galima manyti, kad tai bus buvusi romėnų kareivių posca.

3. Nustačius, kad Golgotos Kalne tarp Kristui duotųjų vynuoginių gaminių galėjo būti tulžinis vynas, myriniis vynas ir actas (posca), — tenka aptarti taip pat ir abstinentiškąją Kristaus poziciją Jo Kančios metu.

Kad ir vienas ir antras duotasis Kristui gerti vynas galėjo būti duodamas pasmerktųjų vyno titulu, tai, kaip tokie, juodu galėjo būti vandeniu visiškai neatskiesti, taigi, svaiginą.

Tulžinis vynas negalėjo būti duodamas, kaip kai kas manytų⁵⁾, nuoširdžių Kristui moterų. Kaip jau buvo minėta, tokį tulžimi užterštą, visą žmogiškąją prigimtį supurtantį vyną Kristui galėjo brukti tik atkaklieji jo priešai, k. a.: budeliai, žydų vyresnieji, kareiviai. Nors tas vynas galėjo būti gana svaiginas, bet kartu jis buvo ir nemažiau šlykštus. Kristus gi savo Kančioje nieko neieškojo, kas galėtų koku nors būdu Jo Kančią sumažinti. Priešingai, Jis norėjo dangiškojo Tėvo siųstą kančios taurę išgerti iki dugno. Dėl to, tulžinio vyno, tos šlykštynių taurės, Kristus nuo savęs neatstūmė visiškai. Evangelistas Mt. rašo, kad: „paragavęs jis nenorėjo gerti“⁶⁾. Vadinas, jos paragavimu, Kristus priėmė vieną iš pačių niekšiškausių pasityčiojimų, o pasitenkindamas tik paragavimu ir negerdamas šitokio vyno daugiau, — Jis nė kiek nesuėjo į koliziją su abstinencijos dorybe.

¹⁾ Jn. 19, 28.

²⁾ Plg. Jn. 19, 28.

³⁾ Plg. Ps. 22 (21), 16; 69 (68), 22.

⁴⁾ 19, 29.

⁵⁾ Plg. Cornelius a Lapide, In Matth. 27, 34.

⁶⁾ 27, 34.

Myrinis vynas, kaip geros rūšies, brangus, kvėpiąs pasmerktųjų vynas, galėjo būti Kristui parūpintas Jį labai užjautusių gailestingųjų Jeruzalės ir Galilejos matronų. Prinešus šitokio vyno taurę prie Kristaus, Jis, jei ne iš paduodančio asmens, tai iš to vyno kvapo, galėjo lengvai suvokti, kad čia brangios rūšies svaiginąs pasmerktųjų vynas. Šitokią vyną galėtų gerti kiekvienas žmogus be jokio pasiūlykštėjimo, dargi su tam tikru pasismagininimu. Dėl to, šitokio vyno Kristus ne tik kad negeria, bet nė neparagauja. Evangelistas Mk. aiškiai sako: „jis neprisiėmė“¹⁾).

Duodamojo gi acto, atrodo, Kristus galėjo taip pat paragauti, o gal kiek ir gerti. Tačiau, actas, vistiek iš kokio alkoholinio gėralo būtų pagamintas, yra bealkoholinis, taigi, nebesvaiginąs gėralas.

Vadinas, abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu yra visiškai aiški, ir būtent: nei duotasis pasmerktųjų vynas, nei actas Jo abstinencijos dorybės nė kiek nepažeidžia.

Šio paskutiniojo skyriaus mintis galima suglausti į sekančias išvadas:

1. Golgotos Kalne Kristui duotasis gerti vynas galėjo būti duodamas pasmerktųjų vyno titulu; dėl to, jis turėjo būti stiprus svaiginąs gėralas.

2. Mt. minimas tulžinis ir Mk. myrinis vynas, greičiausia, yra du visiškai skirtingos kokybės vynai: pirmasis būtent galėjo būti žmogiškajai prigimčiai labai šlykštus, tulžimi užterštas, o antrasis — geros rūšies kvėpiąs pasmerktųjų vynas.

3. Kristaus tulžinio vyno paragavimas, o myrinio vyno visiškas neprisiėmimas galėjo būti padarytas dėl to, kad, pirmuoju atveju, nebūtų atstūmta šlykšti iš Jo pasityčiojimo priemonė, o antruoju atveju, kad Jis norėjo iki paskutinio savo gyvybės momento visas kančias jausti ir kęsti visiškai blaiviu protu ir nar Kotikų nesudrumstomis jauslėmis bei jauslėmis.

4. Kristaus tulžinio vyno tik paragavimas, o acto gal ir gėrimas, — Jo abstinencijos dorybei nemeta jokio šešėlio.

---

¹⁾ 15,23.

Baigiamasis žodis

Dėl Kristaus valios nusistatymo tobuliausiai praktikuoti dorybes apskritai, negali būti abejonių¹⁾. Suponuojame tad, kad taip pat ir abstinencijos dorybės praktikavimas glūdėjo Kristaus valios nusistatyme. Tačiau, kad Šv. R-te nėra tokių tekstų, kurie tartų apie mŕsų suponuojamąją vidinį Kristaus abstinencijos dorybės praktikavimą, tai, kaip jau pradžioje užsiangažavome, tos Kristaus abstinencijos klausimo pusės darbe specialiai ir nenagrinėjome. Tuo tarpu dėl išorinio Kristaus abstinencijos dorybės paisymo ar ne—jau specialiai svars-tėme apie tai tariančius Šv. R-to tekstus.

Šioje vietoje paskutinius Šv. R-to tekstus dar galėtume papildyti tokios aplinkybės iškėlimu, kad Kristus Apaštalu²⁾, ir šiaip jau žmonių³⁾ buvo vadinamas רבי (*Rabbi*, Ραββι) terminu⁴⁾. Šituo terminu Palestinoje būdavo tariama apie Įstatymo ir apskritai tautos mokytoją. Tas terminas kai ką pasako taip pat ir Kristaus abstinencijos klausimu.

Pagal viešąją anų laikų žydų tautos opiniją, mokančiojo protas turėjo būti visiškai blaivus. Rabinija mokė: „Kas bus išgėręs ketvirtį (logo vyno), tegu nebemoko“⁵⁾. Jei tai bus išgėręs „išmintingasis (=mokytojas) arba išmintingojo mokinys, (pirmajam) draudžiama mokytis, ir (antrajam) mokytis“⁶⁾. Šito žydų tautos papročio užlaikymas kartais pasiekdavo net keistokų

¹⁾ Plg. H. Denzinger — C. Bannwart, *Enchiridion symbolo-rum*¹⁴⁻¹⁵, Freiburg im Br. (1922), n. 471.

²⁾ Mt. 26, 25. Mk. 9, 4; 11, 21. Jn. 4, 31; 9, 2; 11, 8.

³⁾ Mk. 10, 51. Jn. 1, 38. 49; 3, 2; 20, 16.

⁴⁾ Plačiau apie šitą terminą žr. Th. Goodwinus, *Moses et Aaron*, lib. I, cap. 7, n. 1; B. Ugolinus, *Ibid.*, III 35-36. J. Seerupius, *Dissertatio de titulo Rabbi*; B. Ugolinus, *Ibid.*, 21 1083-94. M. Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, Tübingen 1921, III Bd: *Das antike Judentum*, 408. F. X. Kortleitner, *Archaeologia biblica*, Oniponte 1917, 436-7.

⁵⁾ Pesiqta: B. Ugolinus, *Ibid.*, 15 1193: „שחזר רביעית אל יורה“.

⁶⁾ Tosefta Keritot 1, 13: „חכם או תלמיד חכם אסור ללמד ולהורות“.

formų. Pav., Babilonijos Talmude rašoma, jog vieną kartą iš Akkos (עכר) per Kezibą (כזיב) ant asilo jojo Rabban Gamlielis (רבן גמליאל). Čia vienas žmogus kreipėsi į jį prašydamas išspręsti vieną klausimą (לישאל על דדרי). Bet rabinas jau buvo išgėręs ketvirtį logo vyno. Dėl to, atsakymą duoti atsisakė ir liepė interesantui jį kelionėje lydėti tol, kol išgertojo vyno efektas visiškai pranyks. Po ilgokos kelionės, rabinas nulipo nuo asilo, atsisėdo ant žemės ir išsprendė intereso klausimą¹⁾.

Kad ketvirtis logo anų laikų Palestinos vyno maždaug atitinka mūsų laikų vidutiniškai 4-8% vyno taurelį, tai toks svaiginančio gėralo kiekis, apskritai, dar būtų galima laikyti saikiu. Tačiau, rabinijai atrodė, kad tai jau yra perdaug: toks „tegu nebemoko“. Be to, čia dar reikia atsiminti tai, kad, kaip matėme, anais laikais žydai vyną paprastai gausiai atskiesdavo vandenių (1:3). Jei čia turėti galvoje ketvirtį logo šitaip vandenių atskiesto vyno, tai tada jo alkoholingumas galėtų būti vos apie 2%. Šitokio gi alkoholingumo ir tokiam mažame kiekyje išgertas gėralas yra visiškai suderinamas su objektyviaja blaivumo norma. Jei ir šitokiu atveju rabinai jau draudė mokytojui mokyti, tai jie pralenkė net objektyviosios blaivumo normos leidžiamąjį gėralo alkoholingumo terminą ad quem.

Šitas rabinijos mokymas, kaip viešoji opinija, buvo žinomas visai žydų tautai. Be abejo, tai buvo žinoma ir Apaštalams ir visiems kitiems Kristaus šalininkams bei priešams. Ir reikia pripažinti, kad šitas žydų tautos nusiteikimas mokačiojo proto blaivumo atžvilgiu buvo gana išmintingas. Neturime jokio pamato manyti, kad Kristus būtų nepaisęs išmintingų žydų tautos papročių. Dėl to, atrodo, kad Kristus, kaip garsusis žydų tautos Mokytojas ir negirdėtai tobulo mokslo skelbėjas, bus užlaikęs taip pat ir šitą gražų žydų paprotį — mokyti žmones esant tik visiškai blaiviam protui. Be to, atrodo, kad Kristus savo Dvyliką ir tautą mokė ne kokiomis tik labai retomis progomis, bet gal net kasdien, nuolat. Ta nepavargstanti Kristaus misija, pagal minėtą žydų paprotį, reikalavo lygiai dažnos, gal net iki permanentiškumo siekiančios, Jo proto blaivios būklės. Nieko nežinome, kad kas nors iš savųjų ar priešų būtų Kristui, kaip Mokytojui, prikišęs Jo neblaivumą mokant. Vadi-

¹⁾ P'lg Erubin 64 b

nas, atrodo, kad Kristus, jau ir kaip Mokytojas-Rabbi bus turėjęs beveik permanentiškai laikytis abstinencijos.

Visa tai, kas šiame darbe buvo pasakyta Kristaus abstinencijos klausimu galima suglausti į šitokias atbalgiamąsias išvadas:

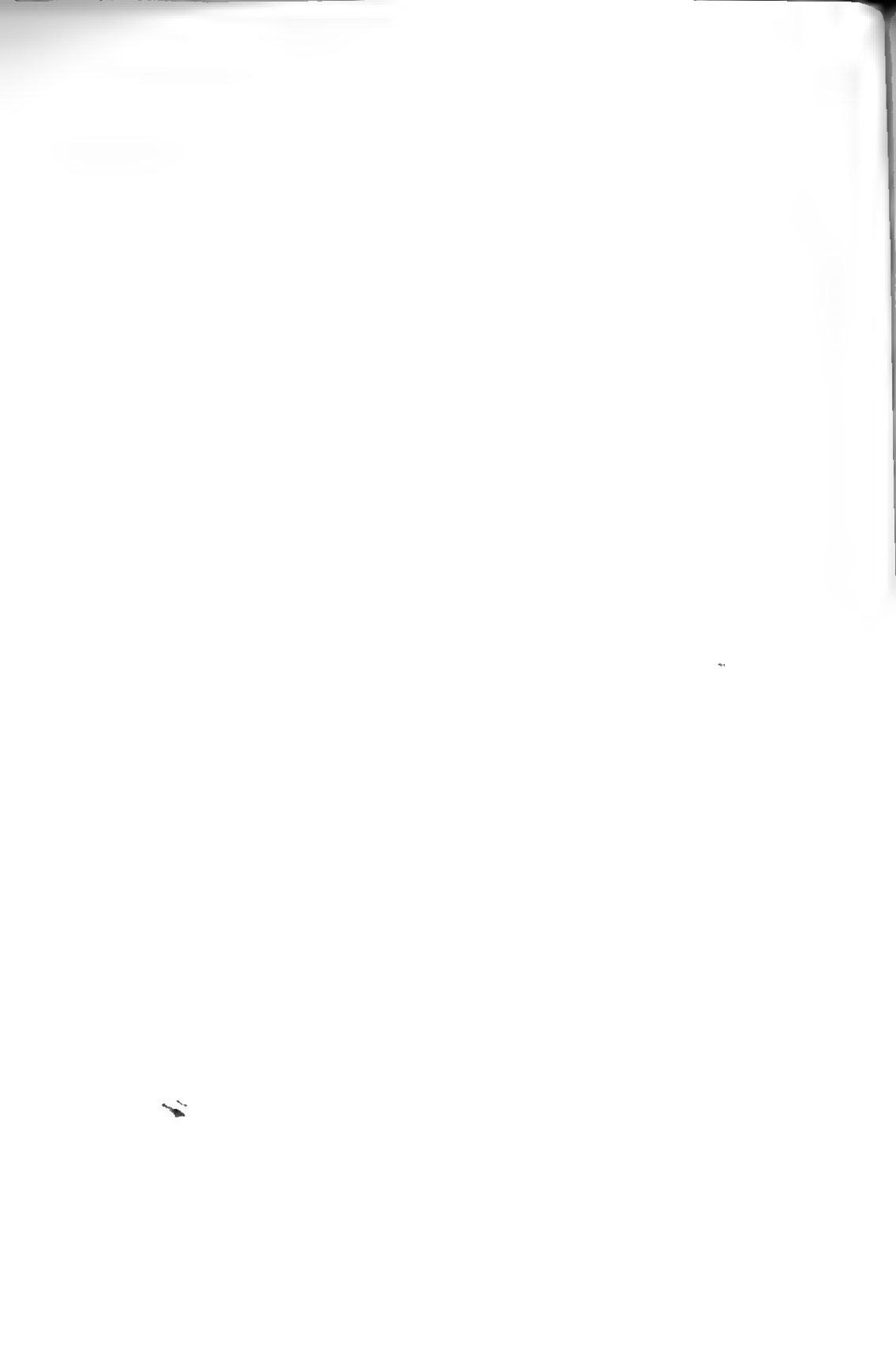
1. ŠV. RAŠTE NĖRA EXPLICITE EVIDENTIŠKŲ TEKSTŲ, KURIAIS BŪTŲ GALIMA AKIVAIZDŽIAI ĮRODYTI, KAD KRISTUS ABSTINENCIJOS DORYBĘ PRAKTIKAVO PERMANENTIŠKAI.

2. ŠV. RAŠTE TAIP PAT NĖRA IR TOKIŲ TEKSTŲ, KURIAIS BŪTŲ GALIMA BENT APYTIKRIAI ĮRODYTI, KAD KRISTUS NEBUVO ABSTINENTAS.

3. KRISTUS IR KAIP ŽMOGUS, IR KAIP MOKYTOJAS-RABBI, GYVENTOSE ANTIKINĖS PALESTINOS GYVENIMO APLINKYBĖSE, GALĖJO PRAKTIKUOTI ABSTINENCIJOS DORYBĘ, NEPASIDARYDAMAS KITŲ ŽMONIŲ AKYSE NESUPRANTAMU UNIKATU.

4. GALUTINĖSE SĄSKAITOSE ŠV. RAŠTO TEKSTAI LEIDŽIA KRISTŲ LAIKYTI ABSTINENTU.

PRIEDAS — RODYKLĖS

I. Šv. Rašto tekstų rodyklė

1. S. Į-MO TEKSTAI

Pradž.	2,9	108.	Pradž.	49,11	19. 49. 58.
„	9,21	17. 33. 49.	„	49,12	17. 49.
„	9,24	17. 33. 49.	Iš.	1,14	148.
„	13,3	90.	„	12.	143.
„	13,10	122. 123.	„	12,6	133. 136.
„	14,18	17. 49.	„	12,9	146.
„	18,1-8	71.	„	12,15	138. 144.
„	18,4	74.	„	12,22-23	143.
„	18,5	68.	„	12,27	140.
„	19,2	74.	„	12,43	140. 146.
„	19,32	17. 33. 49.	„	12,45	146.
„	19,33	17. 33. 49.	„	12,46	150.
„	19,34	17. 33. 49.	„	12,48	140. 146.
„	19,35	33. 49.	„	15,20	80.
„	21,8	72. 90.	„	23,15	144.
„	24,32	74.	„	23,18	144. 153.
„	24,55	87.	„	29,1-2	144.
„	26,30	90.	„	29,2	153.
„	27,25	17. 49.	„	29,40	18. 49.
„	27,28	32.	„	30,34	192.
„	27,37	32.	„	34,18	148.
„	29,22	72. 90.	„	34,25	140. 144. 153.
„	29,27	88.	Kun.	2,4	144.
„	29,30	72.	„	2,4-5	153.
„	31,54	72.	„	2,11	144. 153.
„	43,24	74.	„	7,12	153.
„	43,34	100.	„	7,12-13	144.
„	49,10-12	96.	„	7,13	153.

Kun.	8,26	153.	Pakart.	26,5-9	149.
„	10,8-9	121.	„	27,7	82.
„	10,9	17. 25. 33. 49.	„	28,39	49.
„	10,12	153.	„	28,51	32.
„	23,5	140.	„	29,5	49.
„	23,13	18. 49.	„	32,14	17. 19. 58.
Sk.	6,3	25. 33. 44. 45.	„	32,33	49.
		49. 121.	„	32,38	49.
„	6,3-4	121.	„	33,28	32.
„	6,4	49.	Joz.	5,10	140.
„	6,20	49.	„	5,11	140.
„	9,2	140.	„	9,4	49.
„	9,4-6	140.	„	9,13	49.
„	9,6-12	144.	„	24,2-15	149.
„	9,10	140.	Teis.	9,13	32.
„	9,11	144.	„	9,27	72.
„	9,12	140. 150.	„	11,34	80.
„	9,14	140.	„	13,4	25. 49.
„	15,5	18. 49.	„	13,4-5	121.
„	15,7	18. 49.	„	13,7	25. 49.
„	15,10	18. 49.	„	13,14	25. 49.
„	18,12	19. 32.	„	14,10	72. 87.
„	27,7	25.	„	14,11	89.
„	28,7	18. 25. 38.	„	14,12	87. 88.
		153.	„	14,17	87.
„	28,14	49.	„	14,17-18	88.
„	33,3	140.	„	19,5	68.
Pakart.	3,9	38.	„	19,8	68.
„	6,20-25	149.	„	19,19	49.
„	7,13	32.	„	19,21	74.
„	8,8	39.	Rut.	2,14	44. 45.
„	11,14	32.	„	3,7	72.
„	12,17	32.	1 Sam.	1,14	33. 49.
„	14,23	32.	„	1,15	25. 33. 49.
„	14,26	25. 49.			121.
„	16,1	140.	„	1,24	49.
„	16,3	148.	„	7,6	18.
„	16,6-7	133.	„	9,22	76.
„	18,4	19. 32.	„	10,3	49.
„	25,3	150.	„	10,5	80.

1 Sam.	16,20	49.	2 Kron.	35,15	139.
„	18,6	80.	Ezd.	6,9	17.
„	25,2	72.	„	7,22	17.
„	25,18	50.	Neh.	2,1	51.
„	25,36	72.	„	5,11	32.
„	25,37	33. 50.	„	5,15	51.
„	25,41	74.	„	5,18	51.
„	28,23	76.	„	10,38	32.
2 Sam.	3,20	72.	„	10,40	32.
„	3,35	72. 79.	„	13,5	19. 32. 193.
„	6,5	80.	„	13,9	193.
„	11,8	74.	„	13,11	32.
„	13,23-27	72.	„	13,15	51.
„	13,23-36	74.	Tob.	7,6	74.
„	13,28	33. 50.	„	7,9	72.
„	16,1	50.	„	7,15-17	72.
„	16,2	50.	„	9,12	72.
„	23,16	18.	„	11,21	88.
1 Kar.	1,15	25.	Judit.	12,19	43.
„	1,40	80.	Est.	1,6	76.
„	7,9	19.	„	1,7	51.
„	7,12	19.	„	1,9-12	74.
„	10,27	79.	„	1,10	20. 33. 51.
2 Kar.	18,32	32.	„	5,6	20. 33. 51.
„	23,21-23	140.	„	7,2	20. 33. 51.
3 Kar.	17,12	96.	„	7,7	51.
1 Kron.	9,29	19. 51. 193.	„	7,8	51.
„	11,18	18.	Job.	1,4	74.
„	12,40	51.	„	1,5	72. 74.
„	27,27	51.	„	1,13	50. 74.
2 Kron.	2,9	51.	„	1,18	50.
„	2,14	51.	„	32,19	50. 53.
„	4,9	19.	Ps.	4,8	32.
„	11,11	51.	„	22,5	74.
„	30,15-27	133.	„	22(21),16	196. 197.
„	30,21	139.	„	23.	151.
„	31,5	32.	„	60,5	50.
„	32,28	32.	„	68,13	25.
„	35,7-9	133.	„	68,22	190.
„	35,11-17	133.	„	68,26	80.

Ps.	69(68)	190.	GG.	1,2	50.
"	69,13	25.	"	1,4	50.
"	69(68),22	197.	"	2,4	50.
"	69,22	44. 45. 194.	"	3,11	87.
"	74,9	24.	"	4,6	192.
"	75,9	17. 23. 24. 50	"	4,8-12	89.
"	78,65	33. 50.	"	4,10	50.
"	81,3	80.	"	4,11	110.
"	104,15	50. 68. 82.	"	5,1	50. 89. 101.
"	114-118	149.			106.
"	115-118	149.	"	7,10	51. 108.
"	118,103	110.	"	8,2	24. 35. 39. 41.
"	119,83	44.			51.
"	136.	151.	Ekli.(Sir.)	9,10	31. 111.
"	149,3	80.	"	24,27	110.
"	150,4	80.	"	31,21-22	84.
"	150,5	80.	"	39,26(31)	19.
Pat.	3,10	32.	"	39,26	58.
"	4,17	50.	"	50,15(16)	19.
"	9,1	168.	"	50,15	58.
"	9,2	41. 50. 168.	Iz.	1,22	18. 41.
"	9,5	41. 50. 169.	"	5,11	25. 33. 50.
"	10,26	44.			101.
"	20,1	25. 33. 50.	"	5,12	33. 50. 80.
"	21,17	50.	"	5,22	24. 25. 33.
"	23,20	33. 50.			50. 101.
"	23,30	24. 33. 50.	"	11,1	123.
"	23,31	35. 50. 58.	"	16,10	50.
"	24,13	110.	"	22,13	33. 50.
"	25,16	110.	"	24,7	32.
"	25,20	44.	"	24,9	50.
"	29,8	80.	"	24,11	50.
"	31,4	33. 50. 121.	"	25,6	17. 18. 72.
"	31,6	25. 33. 50	"	27,2	17.
		188.	"	28,1	33. 50.
"	31,6-7	188.	"	28,7	33. 50.
Ekle.	2,3	33. 51.	"	28,14	80.
"	9,7	51.	"	29,9	33. 50.
"	9,8	74.	"	36,17	32.
"	10,19	51.	"	40,15	194.

Iz.	49,18	89.	Jer. r.	2,12	51.
„	49,26	35. 58.	Ezech.	2,17	79.
„	51,21	33. 50.	„	23,41	76.
„	55,1	50.	„	24,17	72.
„	56,12	33. 50.	„	27,18	20. 50.
„	60,6	193.	„	40,17	19.
„	61,10	89.	„	44,21	33. 50. 121.
„	62,5	89.	Dan.	1,5	51.
„	62,8	32.	„	1,8	51.
„	63,2	19. 58.	„	1,16	51.
„	65,8	32. 33. 52. 54.	„	3,5	80.
„	65,11	24.	„	3,7	80.
Jer.	2,32	89.	„	3,10	80.
„	6,20	193.	„	3,15	80.
„	7,34	89.	„	5,4	17.
„	13,12	50.	„	5,23	17.
„	16,5	72. 79.	„	10,3	51.
„	16,7	72. 79.	Oz.	2,10	32.
„	16,9	89.	„	2,11	32.
„	23,9	33.	„	2,24	32.
„	23,19	50.	„	4,11	32. 33. 50. 54.
„	25,10	89.	„	7,5	33. 50.
„	25,15	50.	„	7,14	32.
„	31,4	80.	„	9,2	32.
„	31,11	32.	„	9,4	50. 72. 79.
„	31(48),34	123.	„	14,8	20. 50.
„	33,11	89.	Joel.	1,5	33. 35. 50.
„	35,2	50.	„	1,10	32.
„	35,2-5	19.	„	2,16	89.
„	35,5	50.	„	2,19	32.
„	35,6-7	121.	„	2,24	32.
„	35,7	50.	„	4,3	50.
„	35,8	50.	„	4,18	35.
„	35,14	50.	Am.	2,8	33. 50. 187.
„	40,10	50.	„	2,12	50.
„	40,12	50.	„	5,11	50.
„	48,11	17.	„	6,6	33. 50. 74.
„	48,33	50.	„	9,14	50.
„	48,34	122.	Mich.	2,11	50.
„	51,7	50.	„	6,15	32. 34. 50. 54.

Nah.	1,10	18.	Zach.	9,15	33. 50.
Hab.	2,5	50.	"	9,17	32.
Sof.	1,12	17.	"	10,7	50.
"	1,13	50.	1 Mak.	6,34	19. 39. 58.
Ag.	1,5-6	100.	"	9,39	89.
"	1,11	32. 34. 54.	"	16,15	72.
"	2,12	50.	2 Mak.	15,40	112.

2 N. I-MO TEKSTAI

Mt.	2,11	192.	Mt.	26,20	146. 159.
"	2,23	123.	"	26,21	160.
"	4,2	127.	"	26,23	160.
"	9,15	89. 91.	"	26,25	76. 199.
"	9,17	54.	"	26,26	160. 161.
"	10,24	124.	"	26,28	161.
"	11,7-15	127.	"	26,29	7. 160. 162.
"	11,9	126.			167.
"	11,10-11	126.	"	26,30	139. 161.
"	11,18	120. 125.	"	27,28-29	190.
"	11,18-19	7. 69. 120.	"	27,33-34	189.
		123. 128.	"	27,34	54. 153. 190.
"	11,19	54. 126.			197.
"	12,1	128.	"	27,36	195. 196.
"	14,6	72.	"	27,39-40	196.
"	14,13-21	98.	"	27,41	196.
"	14,17-21	68.	"	27,45	195.
"	15,15	132.	"	27,48	153. 194. 195.
"	15,33-37	68.	"	27,54	195.
"	16,14	128.	"	28,1	130.
"	22,2	87. 97.	Mk.	1,6	120.
"	22,3	88.	"	1,13	127.
"	22,4	73.	"	1,24	126.
"	22,8-9	88.	"	2,15-16	73.
"	22,11-13	73.	"	2,19	89. 91.
"	25,1-13	90.	"	2,22	54.
"	25,10-13	90.	"	2,23	128.
"	26,17	132. 137. 138.	"	6,31-52	98.
"	26,18	136. 140. 146.	"	6,37-45	68.
"	26,19	137. 140.	"	7,8	68.

Mk.	8,4-8	68.	Lk.	2,41	146.
„	9,4	76. 199.	„	2,42	146.
„	10,51	76. 199.	„	4,1-2	127.
„	11,12-14	67.	„	5,29	72.
„	11,21	76. 199.	„	5,34	89.
„	12,39	76.	„	5,37	54.
„	14,12	132. 137. 138.	„	5,38	54.
		140.	„	5,39	31. 111.
„	14,13-15	137.	„	6,1	128.
„	14,14	140. 146.	„	6,40	124.
„	14,15	139. 140.	„	7,24-28	127.
„	14,16	137. 140.	„	7,26	126.
„	14,17	146. 159.	„	7,27-28	126.
„	14,18	160.	„	7,33	54. 120. 121.
„	14,20	160.			124.
„	14,22	160. 161.	„	7,33-34	7. 69. 120.
„	14,24	161.			123. 128.
„	14,25	7. 160. 162.	„	7,34	54. 126.
		167.	„	7,38	74.
„	14,26	139. 161.	„	7,44	74.
„	15,17	190.	„	7,45	74.
„	15,21	131. 189.	„	7,46	74.
„	15,22-23	189.	„	8,10	132.
„	15,23	54. 153. 191.	„	9,10-17	98.
		198.	„	9,13-17	68.
„	15,26	196.	„	10,34	54. 56.
„	15,29-30	196.	„	11,1-4	132.
„	15,31	196.	„	12,36	87.
„	15,33	195.	„	14,8	87.
„	15,34	195.	„	14,12	66.
„	15,36	194. 195.	„	14,16	68.
„	15,39	195.	„	15,2	126.
„	15,42	130.	„	15,23-24	72.
„	15,44-45	195.	„	15,46	131.
„	16,1	130.	„	16,19	72.
„	16,2	130.	„	18,31	130.
„	16,9	130.	„	22,7	134. 138.
Lk.	1,15	54. 121. 124.	„	22,8	132. 137. 140.
		126.	„	22,9	140.
„	1,46-55	96.	„	22,11	137. 146.
			„	22,12	139. 140.

Lk.	22,13	137. 140.	Jn.	2,9	54.
"	22,14	146.	"	2,9-10	115.
"	22,15	137. 140. 160.	"	2,10	54. 97. 99.
"	22,17	160. 162. 163.			105.
"	22,17-18	163.	"	2,11	95.
"	22,18	7. 160. 162.	"	2,12	95.
		167.	"	3,2	76. 199.
"	22,19	161.	"	3,29	89.
"	22,20	161. 162. 163.	"	3,30	90.
"	22,21	160.	"	4,31	76. 199.
"	22,30	160.	"	4,46	54. 63. 92.
"	22,39	161.	"	6,1-13	98.
"	23,26	131. 189.	"	6,5-13	68.
"	23,27-28	189.	"	8,34	104.
"	23,28	189.	"	9,2	76. 199.
"	23,35	196.	"	9,24	126.
"	23,36	153. 194. 195	"	11,8	76. 199.
"	23,36-37	196.	"	12,3	74.
"	23,38	196.	"	13,4	159.
"	23,39	196.	"	13,4-12	159.
"	23,44	195.	"	13,12	159.
"	23,47	195.	"	13,13-16	159.
"	23,49	189.	"	13,14-15	159.
"	23,54	130.	"	13,16	125. 160.
"	23,56	131.	"	13,18	160.
"	24,1	130.	"	13,21	160.
"	24,7	130.	"	13,27-30	160.
"	24,21	130.	"	14,5	132.
Jn.	1,38	76. 199.	"	14,31	161.
"	1,49	76. 199.	"	16,18	132.
"	2,1	95.	"	18,1	161.
"	2,1-11	63. 72. 92.	"	18,28-29	131.
"	2,2	88.	"	19,2	190.
"	2,3	17. 54. 97.	"	19,5	190.
"	2,4	97. 103. 104.	"	19,14	131.
"	2,5	97.	"	19,19	196.
"	2,6	96.	"	19,20	195.
"	2,6-7	96.	"	19,26	103. 104.
"	2,7	96.	"	19,28	197.
"	2,7-8	97.	"	19,29	153. 197.

Jn.	19,29-30	194. 195.	1 Kor.	11,22	102.
„	19,31	132.	„	11,24	161.
„	20,1	130.	„	11,25	160. 161.
„	20,16	76. 199.	Efez.	5,18	54.
„	20,19	130.	1 Tim.	3,8	54.
Apd.	2,13	29.	„	5,23	54.
„	2,15	66.	Tit.	2,3	54.
„	12,12	191.	1 Petr.	4,3	54.
„	13,13	191.	Apr.	6,6	54.
„	21,39	21.	„	14,8	54.
„	22,3	21.	„	14,10	54.
„	23,34	21.	„	14,17-20	58.
Rom.	14,21	54.	„	16,19	54.
1 Kor.	5,11	102.	„	17,2	54.
„	6,10	102.	„	17,6	58.
„	10,16	78.	„	18,3	54.
„	11,2-16	9.	„	18,13	54.
„	11,21	101. 103.	„	19,15	54.

II. Tradicinės žydų literatūros tekstų rodyklė

1. MIŠNA

Berakot	1,1	89.	Pesahim	3,7	87. 138.
„	6,1	75. 77. 148.	„	4,1	131. 136.
„	6,2	75.	„	4,5	131.
„	6,4	75.	„	4,5-6	136.
„	6,6	77. 78. 85.	„	4,6	131.
„	6,7	75.	„	5,1	133.
„	8,2	77.	„	5,1-2	140.
„	8,3	74. 76.	„	5,4-5	140.
Demai	1,1	78.	„	5,5-6,1	133.
Terumot	2,6	37.	„	5,7	139.
„	10,2	79.	„	5,10	134.
„	11,1	29. 109.	„	6,1	132.
„	11,2	29.	„	6,1-2	140.
„	11,3	39.	„	6,2	130. 132.
Maaser šeni	2,1	110.	„	6,3-4	150.
Šabbat	20,2	29. 36.	„	6,5-6	140.
„	21,3	75.	„	7,6	140.
„	23,2	74.	„	7,11	150.
Pesahim	1,1	139. 145.	„	7,13	43. 140.
„	1,3	145.			146. 166.
„	1,4	139. 145.			173.
„	1,4-5	134.	„	8,1	140. 146.
„	2,1	145.			147.
„	2,3	145.	„	8,3	150.
„	2,5	148.	„	8,6	140.
„	2,7	152. 153.	„	8,7	146. 150.
„	2,8	39. 152.	„	9,1	144.
„	3,1	27. 154.	„	9,3	139. 144.
„	3,6	132.	„	9,5	144.

Pesahim	9,10	146.		Sanhedrin	8,1-2	21.
"	10,1	76.	146.	Makkot	3,3	150.
		147.		Aboda zara	5,1-2	20.
"	10,2	147.	167.	" "	5,5	85.
"	10,3	148.		" "	5,7-9	20.
"	10,4	149.	167.	Abot (= Pirke Abot)	4,16	73.
"	10,5	143.	148.	"	4,20	111.
		149.		"	4,26	31. 36.
"	10,6	149.		"	5,21	68.
"	10,7	150.	151.	Menahot	8,6	31. 37.
		167.				44.
"	10,8	151.	156.	"	8,9	29. 30.
"	10,9	150.		Kelim	2,7	75.
Gittin	3,8	45.	60.	Ohalot	15,2	75. 76.
Baba mesia	7,1	67.		Negaim	1,2	43.
Baba batra	6,2	60.		Nidda	2,7	22. 42.
" "	6,3	24.	31.			61.
Sanhedrin	7,11	81.				

2. TOSEFTA

Tosefta Pesahim	7,3	144.	Tosefta Keritot	1,13	36. 199.
" Menahot	9,4	23. 30.	" Meila	1,9	38.
" "	9,6	21.			

3. MIDRAŠIMAS

Pesiqta: B. U g o l i n u s,	Ibid.,	15 1183	36.
" "	"	"	15 1193 199.

4. JERUZALĖS TALMUDAS

Berakot	10.	74. 76.	Pesahim	10.	24. 42.
Maaser šeni	1,3.	36.			150. 155.
Šabbat	1.	43.	"	37.	151. 157.

5. BABILONIJOS TALMUDAS

Nazir	4a	29.
"	31b	93.
"	38a	154.
Sota	10a-b	71.
"	47a	122.
"	48b	38.
Gittin	57b	17.
"	67b	23. 24. 31.
"	70a	16. 22. 83.
		110.
Qiddušin	72a	69.
Baba mešia	52a	69.
"	6a	41.
"	83b	44.
"	107b	66.
Baba batra	93b	72. 73. 75.
"	97a	19.
"	97a	23. 30. 84.
		112. 167.
"	98b	60.
"	120b	76.
Sanhedrin	43a	122. 125.
		131. 188.
		189. 193.
"	65b	81.

Sanhedrin	67b	81.
"	70a	23. 36. 83.
		188.
"	70b	84.
"	92a	83.
Aboda zara	6a	122.
"	17a	122.
"	29b	30. 37.
"	30a	17. 25. 29. 30.
		31. 37. 38.
"	30b	40.
"	55b	19. 52.
"	56a	18. 19. 52.
"	72a	18.
Menahot	87a	30. 110.
Hulin	25b	36.
"	26a	36.
"	84a	69.
"	94a	37. 73.
"	97a	72.
"	105a	44.
"	107a	96.
"	137b	81.
Nidda	19a	42.
"	21a	22.

III. Vardų rodyklė

Abahu, R. 38.	Betera 82.
Abaje 42.	Bickell 142.
Abba, R. 91.	Bodensatz, J. C. G. 20.
Aberle 9. 10.	Boehmer, J. 5. 155.
Abina, R. 12.	Burk, G. 3. 5. 7.
Abuha 42.	Busse, E. 18. 53.
Ackermann, F. 25. 59.	Buxtorfius, I. (P. - F.) 20. 78.
Aelianus 23. 25.	88. 145. 148. 151.
Alexius, H.M. — Card. Lepi-	Buxtorfius, I. (F.) 36.
cier, 190. 193.	Carpzov, I. H. 190.
Aleksandras III 171.	Charles, R. H. 152.
Alfonsus, F. 174.	Chrizostomas, J., Šv. 106. 142.
Anderlind, L. 21. 24. 25. 30.	171. 173.
Anzalone, P. V. 97.	Clericatus, I. 36. 106.
Apolinaris Laod. 131. 142.	Cornelius a Lapide 53. 193.
Aši, R. 12. 188.	Cyprijonas, Šv. 169. 171.
Atenaeus 61.	Dalman, G. 61.
Augusti, J. Ch. 173.	Denzinger, H. - Bannwart, C.
Augustinas, Šv. 63. 112. 172.	199.
Bar Kappara 68-69.	Döller, J. 2. 4. 25. 106. 142. 161.
Bassermann-Jordan, F. 47. 59.	Dursch, G.M. 144.
Bauer, L. 30. 37.	Eisenmenger, J. 24.
Bazilijus, Šv. 163. 168.	Eisler, R. 141.
Beda Venerabilis 164. 165.	Eliezer, R. 27. 52. 154.
Beer, G. 25. 43. 74. 86. 141.	Engelke, F. 5.
147. 148. 149. 152. 156.	Epiphanius 131. 142. 171.
Bellarminas, R. Šv. 174.	Eugenijus III. 171.
Benediktas XI. 171.	Eugenijus IV. 171-172. 173.
Benediktas XIV. 59. 141. 172.	Feldmann F. 33.
173. 174. 196.	Ferrarus, L. 171.
Benzinger, I. 26. 35.	Fonck, L. 37. 56.
Bernardas, Šv. 64.	Gamliel, R. 143. 149. 200.

- Gächter, P. 97.
 Gellius, A. 36.
 Gesenius. W.-Bulh, F. 123.
 Gregorijus VII. 171.
 Grimm, J. 96. 106.
 Grupp, G. 40.
 Goldschmidt, L. 110.
 Goodwinus, Th. 199.
 Guhl-Kohner, 40. 43. 61.
 Gulkowitsch, L. 20.
 Guthe, H. 26.
 Hama, R. 31.
 Hanina, R. 81. 103. 157. 188.
 Harnack, E. 55.
 Haupt, P. 29. 46. 55. 61. 64.
 Hehn, V. 45. 48.
 Helbo, R. 21.
 Herodotes 28. 55.
 Heyes, H. J. 40.
 Hijja, R. 11. 76. 85. 188.
 Hisda, 16. 70. 110. 188.
 Hofmanus, J. J. 188.
 Holzmann, O. 162.
 Holzmeister, U. 123.
 Homeras 30. 40. 55.
 Hona, R. 19. 60.
 Ignacas, Šv. 167.
 Ikenius, C. 59. 88.
 Inocentas VIII 171.
 Iulius Africanus 131.
 Izidorius Isp., Šv. 18. 22.
 23. 24. 26. 30. 33. 37. 39.
 45. 60. 107. 168.
 Jacob, G. 17. 59. 111.
 Jehošua, R. 31.
 Jehuda, R. 10. 11. 12. 82. 152.
 Jeremias, J. 41. 133.
 Jeronimas, Šv. 26. 123. 189.
 Jišmael, R. 84.
 Johanan, R. 157.
 Jonas XXII 171. 174.
 Jose, R. 84.
 Josef, R. 69.
 Julijus I 175.
 Julien, M. 56.
 Juozapas Flavijus 133.
 Kahana, R. 12.
 Kalikstas III 172.
 Kircher, K. 47.
 Kittel, R.—Buhl, F. 190.
 Knabenbauer, I. 45. 195.
 Kortleitner, F. X. 199.
 Kotrina Emmerich 159.
 Köhler, L. 33.
 Krauss, S. 25. 30. 38. 39. 43.
 52. 71. 73. 80. 81. 89. 153.
 Lactantius 131.
 Laqonia 84.
 Lassar-Cohn 45.
 Lietzmann, H. 157.
 Lightfoote, I. 106. 190. 195.
 Littmann, E. 46.
 Löhr, M. 71.
 Macedo, A. 164.
 Mahometas 40.
 Maimonidas, M. R. 36. 42. 70.
 107. 155.
 Martialis, M. V. 43.
 Meier, R. 84.
 Merk, A. 111. 190.
 Merx, A. 148.
 Metzger, M. J. 176. 177. 178.
 Miketta, K. 26.
 Monson, G. J. -Fitzjohn 188.
 Munk, S. 59.
 Mülinen, E. 20. 22.
 Nahman, R. 42.
 Naville, E. 109. 113.
 Nestle, E. 111.
 Ongeval, C. 106..

- Ošaja, R. 81. 84.
Ovidius 33.
Pareau, I. H. 27.
Paulius V. 172.
Petrus Alexandrinus 131. 142.
Petrus Damianus 64.
Philo Alexandrinus 23-24. 67.
Pindaras 156.
Plinius 36. 43. 47. 55. 57. 193.
Power, E. 30.
Preuschen, E. 136.
Rab, R. 11. 58. 83.
Raba 42. 81. 85.
Rabba 42. 110.
Robe, W. 6.
Roccaberti, Th. 171.
Rolfs, E. 6.
Rosenzweig, A. 24. 25. 59. 78.
Rupertus 190.
Saurusaitis, P. 2. 4.
Schäfer, J. 97.
Schevchzeri, I. I. 45. 188. 191.
193.
Schmidt, H. 5. 25. 27. 46.
Schneller, L. 80. 85.
Schoch, K. 135. 136.
Schröder, J. F. 88. 144. 148.
151.
Schultz, A. 96. 97.
Schultze, R. 40.
Seneca, L. 43.
Sergijus I. 172.
Seerupius, J. 199.
Siculus, L. M. 59.
Silverijus 182.
Simon, R. 157.
Siricijus 172.
Spitzer, S. 86.
Strabo 20. 21. 25. 28. 31.
Strack, H. L. 156.
Strack-Billerbeck 24. 75. 76.
79. 85.
Szczepański, L. 21.
Šemuel, R. 58. 83. 85. 154.
Šešet, R. 83.
Šimon, R. 52. 84.
Talmantas, J. 159.
Theodoretus 168. 171.
Tertulianus 131.
Tomas Akv., Šv. 175.
Trier, G. 45.
Trzeciak, S. 2.
Ugolinus, B. 43. 164. 165. 199.
Varro, M. T. 36.
Villalpandus Cordubensis 32.
59.
Villaret, A. 45.
Volz, P. 148.
Weber, M. 199.
Winsch, W. 5. 6. 121. 123.
Woenig, F. 109.
Zabda 91.
Zapletal, V. 2. 3. 4. 25. 39. 59.
141. 156.
Zera, R. 69. 81.
Zorell, F. 111.
Zurhellen-Pfleiderer, E. 5. 6.

IV. Dalykų rodyklė

- Abstinencija 1.
(Abraomo) ąžuolas Hebrone 71.
Actas 44. 45. 52. 60. 196.
„ romėnų 27. 153.
Actavimasis, žydų vyno 60-61.
Acto rūgštis 60.
Adresas, rytiečių saldumynų 107.
Agapės 101-103.
Aguročiai 77.
Alyvos 37. 52.
Aliejus, kvepiantis 25.
Alkoholingumas Palestinos ordinarinių vynų 61.
„ Vokietijos, Mažosios Azijos, Sirijos vynų 60.
Aluntintas 25. 43.
Alus 25. 26.
„ egiptiečių 27. 28. 153.
Amarnos kalva 26.
Analizė termino ך״ 49-53.
Antroji vyno taurė paschalinėje vakarienoje 149. 150
Apaštalių pusryčiavimo metas 66.
Apetitas rytų kraštuose 68.
Apetito žadinimas priešvalgyje 74.
Arabų akiplėšiškumas Palestinoje 71.
Arakas 61.
Arako medis 57.
Arbatpinigiai Palestinoje 71.
Armėnų sekta 171. 172.
Baraita 11.
Balzamas 108.
„ Samariečio 56-57.
Beduinai 67. 104.
Bevynių aukų periodas 47.
Blaivininkas 2.
Blaivybė 2.
Blaivus 2.
Blaivumas Kristaus dijetos 70.
„ žydų dijetos 70.
Blaivusis auklėjimas 69.
Bugnas 80.
Cheminiai procesai laikyti padėtajame vyne 111-112.
Cimbolai 80.
Citra 80.
Datulių palmių vaisiai 78.
Data, Kristaus mirties 135-136
„ Paskutinės Kristaus Vakarienos 136.
Deglai 89.
Degtinė biblijiniais laikais 28.
„ škotų 61.
Destiliacija 55-57.
Druska 79. 85.
Dviejų parascevių hipotezė 132-136.
Duona rytiečių stale 66-67.

- Duona, šiaurės 77.
„Duonos mielės“ 153.
Džiugesio formos tarp rytiečių 79-83. 88.
Džiugesio „trijulės“ tarp žydų 82.
Džiugiosios nuotaikos malšinimas 81.
Ebjonitai 171.
Edfu iškasenos 113.
Enantilinė rūgštis 112.
Enkratitai 171.
Epikomona (פאיִקֶמוֹן) 156-158.
Epikurizmas tarp žydų 83.
Etilinis eteras 112.
Eucharistinė Vakariinė 160-161.
Euforija, blaivioji 79. 86. 91.
„neblaivioji 81. 82. 86. 92.
Figos, egiptietiškos 79.
Fleita 80.
Formulė daržovėms palaiminti 75. 148.
„duonai palaiminti 77.
„kalbama deginant raugintą 145.
„kalbama ieškant rauginto 145.
„kalbama plaunantis rankas 149.
„„macams“ palaiminti 148. 149-150.
„šventei palaiminti 147.
„vynui palaiminti 75. 84.
„žuvims ir paukštienai palaiminti 75.
Galilejos Kana dabar 94.
Gemara, Babilonijos 12.
„Jeruzalės 12.
Gėrėjas su saiku 2.
Gero skonio ir gero vyno sąka tarp rytiečių 106-115.
Gintarinė rūgštis 112.
Gira, figų 39.
„granatinių obuolių 39.
„šilkamedžio uogų 39.
„vynuoginė 36.
Girtuoklio epitetas tarp žydų 69. 125-126.
Graikų - ortod. B-čia 141-142. 173-174.
Groga, „dviejų vandenių“ 61.
„„trijų vandenių“ 61.
Hillelitai 77. 147. 149.
Indeksas, paschalinis 27.
Išdaigininkai tarp rytiečių 81.
Jaunojo draugas 89. 90.
Jeruzalės gyventojų skaičius 133.
Jono Krikštytojo santūra 120-121. 124-125.
Jubiliejų knyga 151-152.
Juokdariai profesionalai 80-81.
Kafrilinė rūgštis 112.
Karmelio kalnas 22.
Kartaginos III susirinkimas 172.
Kartumynai 148. 149. 160.
Kava 85.
Keturių paschalinių taurių tūris 154-155.
Ketvirtoji vyno taurė paschalinėje vakariinėje 150.
Kilikija 21.
Konjakas 25. 28. 61. 188.
Konjakas medų 25. 27. 153.

Konsekr. vymas alkoholinis 178. 179.
 „ vymas alkoholintas 180-184.
 „ vymas bealkoholinis 179. 197-198.
 „ vymas iš džiovintų vynuogių 176. 179-180.
 „ vymas iš šviežių vynuogių sulčių 175-176. 177.
 „ vymas kondensuotas 179-180.
 vymas pasterizuotas 179-180.
 Kopustai 77.
 Kristaus kasdienės dijetos
 „ blaivumas 70.
 „ išgerto vyno kiekis Paskut. Vakarienes metu 164-166.
 „ konsekr. vyno gėrimas 163-164.
 „ konsekr. vyno maišymas su vandeniu 167-185.
 „ naziratas 121-123.
 „ padaryto vyno kiekis (96). 98.
 „ pusryčiavimo metas 66.
 „ pusryčių patiekalai 67.
 „ taurės tūris Paskut. Vakar. metu 164-165.
 „ tikslai Kanos vestuvėse 94-95.
 „ troškulys ant Kryžiaus 196-197.

Kristaus užsiangažavimas vyno nebegerti 160. 162. 163. 164. 167.
 Kristus - santūrininkas 86.
 „ - vegetaras 6.
 Kulinaras 108.
 Kvietimo į vaišes impetiškumas 73.
 Laiko skaičiavimas, žydų 66. 136. 145.
 Libacija 18. 38.
 Libacinė medžiaga 47.
 Libacinės medžiagos svaiginamumas 18-20.
 Limonadas 85.
 „Macai“ 77. 148. 149. 160.
 Mandragora 29.
 Marcijonistai 171.
 Marija ir Mesijas 96-97.
 Matronų blaivumas tarp romėnų 36.
 Medus 29.
 „ vynuogių 20. 39.
 Midrašimas 11.
 „ haggadiškasis 11.
 „ halachiškasis 11.
 Midus 29. 114.
 Mišios, bevandenės 171.
 „ bevynės 171.
 Mišna 10-11.
 Mišolas, Kölno 176.
 „ Romos 177.
 Myra 25. 30. 192-193.
 Mokytojo (-Rabbi) blaivumas 199-200.
 Moterų kosmetika 27. 154.
 Muzika rytiečių vaišėse 79-80.

- Muzikos instrumentai tarp
rytiečių 80.
- N. I-mo tekstų okazionališkumas 9-10.
- Nazirai 121.
- „ „ dvasià 123.
- Nisan 133.
- Obuoliai 29. 78-79.
- „ granatų 35.
- „Paguodos taurė“ 79.
- „Palaiminimo taurė“ 78. 84.
150. 161. 164. 165. 167.
- Palestina—vynuogių kultūros
kraštas 13-14.
- Paraonų gėralas 113.
- Parisėjai 73.
- „Paskutinysis vanduo“ 78.
- Pasterizacija 37.
- Persų papročiai 83.
- Pesiqta 11. 12.
- Pienas libacijoje 47.
- Pipirai 25. 29. 31. 79.
- „Pirmasis vanduo“ 76.
- Pirmoji vyno taurė paschalinėje vakarieneje 147.
- Pokštininkai 81.
- Povalgis 78-79. 85. 105. 151.
156. 157. 158.
- Povynis 36.
- Prasminis orientalizmas 110-105.
- Prieššabatinė parascevė 130.
- Priešvalgis 74-75. 105.
- Priešvelykinė parascevė 131.
- Protestantų bažnyčia 5.
- Pusryčiai žyduose 66-67.
- Qarina 37-38. 114.
- Rabinų „galybė“ 81.
- Rajà 69. 105. 119. 120. 125. 128
- Raugalas žyduose 17.
- Raugintas vynas paschoje 151-154.
- Rauginto ieškojimas 144-145.
- Rankų plovimas 149.
- Rašto žinovų mokymo gerbi-
mas 68.
- Rechabitai 121.
- Rumas 61.
- Saborėjai 12.
- Saldumynai rytuose 107-108.
- Samariečiai 151.
- Samarietis, Gailestingasis 56.
- Santūra 1.
- Sarono lyguma 21.
- Sifra 11. 12.
- Silogizmas iš arkitriklinijaus
liudijimo 99. 115.
- Sinonimija Šv. Rašto verti-
muose 108.
- Siurbalas 18.
- Smilkalai 25. 78.
- Stoiškumas žydų papročiuose
68-69. 83.
- Subatos laiminimo taurės
maišymas 42.
- Svečių susėdimo tvarka vai-
šėse 76-77.
- Svetingumas rytiečiuose 71.
- Svikliai 79.
- Svogūnai 37. 52.
- Šammaitai 77. 147. 149.
- Šokiai rytuose 88.
- Taisyklės gerti ir valgyti 84.
- Talmudas, Babilonijos 12.
- „ Jeruzalės 12.
- „ Palestinos 12.
- Tannaitai 11. 12.
- Taurė, „paskutiniojo lašo“
188.
- Tefillin 91.

Terminija bei frazeologija
rytiečiuose 125.

Termino תר סאָוּקא 48-53.

Termino סאָוּקא סאָוּקא 53-55.

Tosefta 11.

Trečioji vyno taurė paschali-
nėje vakarienėje 150.

Trėškalas 32. 35.

Tridento susirinkimas 173.

Trullos susirinkimas 172.

Uogienė, figų 38. 39.

Vaisvandeniai 39.

Vaišėms rengimasis 72-74.

Vaišės, laidotuvių 79.

„laisvosios 71-86.

„pareigos 82. 88.

„sužieduotųjų 87. 138.

„vestuvių 81. 88. 88-92.
97.

Vakarienė žyduose 67-68.

Vandens temperatūra Paskut.
Kristaus Vakarienėje
173-174.

Vandeningumas, žydų dijėtos
69-70.

„Vargo duona“ 148.

Velykinio avinėlio vakarienė
158-160.

Velykinis avinėlis 146. 149-
150. 160.

Velykinių avinėlių skaičius
133.

Velykoms prisirengimas 143-
146.

Velykų, antrosios 144.

„didžiosios 144.

„Egipto 144.

„kartų (giminių) 144.

„mažosios 144.

„pirmosios 144.

Vestuvės tarp rytiečių 86-92.
Vizijos, Kotrinos Emmerich
159.

„Vynai, nusiskaidrinę“ 18.

Vynas 46.

„„antrasis“ 36.

„aštrusis 31.

„baltasis 23.

„balsganasis 23.

„degantysis 57.

„-džiaugsmo priemonė
82.

„džiovinų vynuogių
29-30.

„Etijopijos 23.

„Falernos 57.

„Frigijos 21.

„gazuotasis 31.

„gerasis 106-115.

„„gyvasis“ 23.

„Helbono 20.

„„iš spaustuvo“ 36. 114.

„Italijos 21.

„jaunasis 31.

„juodasis 22-23.

„Karmelio 22. 61.

„kartusis 30.

„kekėje 33.

„„40 dienų sūnus“ 36.

„Kilikijos 21.

„kvepiantysis 110.

„lašantysis 32.

„libacijos 18.

„Libano 20.

„myrinis 191-193. 198.

„naujasis 35. 54.

„obuolių 34.

„palmių 28. 56.

„palmių ir kitų mišinių
62.

Vynas pasmerktųjų 187-189.
193.
„ pelynų (metylių) 30.
„ Persijos karalių 20.
„ pirmą kartą žydų pas-
choje 151-152.
„ povalgyje 78. 85. 105.
„ raudonasis 22. 23.
„ raugintasis - patvaru-
sis 17.
„ „razinkų“ 114.
„ rūgštusis 30.
„ rūkytasis 44. 114.
„ saldusis 29.
„ Sarono 21-22. 42. 61.
„ „saulėje nokintasis“
29-30. 114.
„ senasis 25. 31. 111.
„ Sirijos 20.
„ su prieskoniais 41.
„ sušaldytasis 38. 32-36.
37.
„ tirštasis 38. 114.
„ tulžinis 190. 197.
„ virtasis 37. 52. 109. 114.
156.
„ žydams draudžiamasis
20.
Vynmedis Rojuje 83.
Vyno gerinimas 24. 109. 114.
„ maišymas su šiltu, šal-
tu vandeniu bei sniegu
ar ledu 40-44.

Vyno maišytojas 43. 166.
„ skiedimas romėnų, grai-
kų ir egiptiečių 40.
„ skiedimo proporc. di-
desnioji 42.
„ skied. prop. homeriš-
koji 55. 56.
„ skied. prop. mažesnio-
ji 41.
„ skied. proporc. oficia-
lioji 41.
„ skied. proporc. priva-
čioji 41. 42.
Vyno spaustuvai Karmelyje
22.
„Vyno sūnus actas“ 44.
Vyno svaiginamumas pasch.
vakarienėje 156.
„Vyno žiedas“ 60.
Vynuogės juodosios 22-23.
„Vynuogių kraujas“ 19. 22. 48.
Vynuogių kultūra izraelituo-
se bei žyduose 15.
Vynuogių tėvynė 47.
Vynuogynai Libanuose 20.
Žydų tradicijos šaltiniai 10-12.
Žydų valgymai ekstraordina-
riniai 68.
„ valgymai ordinariniai
65.

V. Svetimų kalbų žodžių bei posakių rodyklė

1. HEBRAJŲ

145. אב	151. ברכת השיר
144. אדר	77. בשר
81. אחיות עינים	77. בשר של עופות
74. אחת	145. כשחרית
68. אכילת עראי	37. 109. בשל
140. אכל הפסח	69. גרגון
69. אכלן	87. דבר
147. ארבע כוסות של יין	29. 153. דבש
87. ארש	39. דבש ענבים
87. אשה	67. דג
82. בבגדי פשתן מטהצי	77. דיגים
146. בבית אחד	77. דלעת
194. בברותי ראש	19. 48. 58. דם ענבים
73. בושה	11. 32. דרש
131. ביהודה	11. הגדה
82. ביון	71. הכנסת אורחים
67. בינומי	11. הלכה
77. בית הלל	75. המזון
77. בית שמאי	81. המכשף
79. בנות שקמה	122. הנצרי
37. בצלים	22. הר הכרמל
77. בצע	24. 109. השביח
194. ברות	21. השרוך
147. ברכת	33. 52. חתירוש באשכול
78. ברכת הזמון	100. ואין לשכרה
75. ברכת היין	100. וישכרו
77. ברכת הלחם	101. ושכרו
78. 105. ברכת חמון	150. זבח
139. 150.	140. זבח פסח

זיתים 37.
 זכה 192.
 זמן סעודה 65.
 חברות 146.
 חבית של יין ושמן 73.
 חג המצות 148.
 חג הפסח 140.
 חגיגה 150.
 חובה 74.
 חולה 67.
 חחצר הגדולה 19.
 חחצר החצונה 19.
 חֲמֶץ 107.
 חֲמֶץ 17. 144.
 153.
 חֲמֶץ 44. 196.
 חרמץ בן יין 44.
 חֲמֶר 17. 59.
 חֲמֶר 17.
 חֲמֶר 17. 23. 30.
 59.
 חצר 73.
 חרוסת 148.
 חתן 87.
 חתנה 87.
 טבח 72.
 טוב 108.
 יום משתה של גוים 94.
 יום נרצרי 122.
 יָבֵן 47.
 יָבֵן 48.
 יֵהָ 47.
 יין 16. 25. 33.
 46. 47. 48.
 49. 51. 52.
 53. 54. 55.
 62. 166.
 יין אדום 22.
 יין בורק 23.
 יין בענבים 52.

יין הבוריק 23.
 יין הטוב 108.
 יין הכרשי 23.
 יין הרכח 24. 40.
 יין השירוני 22.
 יין השרומי 22.
 יין ושכר 121.
 יין חד 31.
 יין חדש 31. 32.
 יין חי 23. 30. 41.
 78. 154.
 יין חלבון 20.
 יין חֲמֶר 23.
 יין חֲמֶר 191.
 יין ישן 25. 31.
 יין כרשי 23.
 יין כרמלי 22.
 יין לבנון 20.
 יין מבושל 37. 114.
 156.
 יין מבשם 24. 192.
 יין מבושל 24. 37.
 109. 110.
 112.
 יין מגיתו 32.
 יין מגתו 19. 36.
 109. 114.
 יין מחמצת 30.
 יין מר 30.
 יין מסד 24. 40.
 יין מעשן 24.
 יין מעישן 44. 112.
 114.
 יין מתוק 29. 108.
 יין נסד 18. 20. 39.
 יין ענשים 187.
 יין צמזקים 30. 114.
 יין שחור 22.
 יין תמרים 28.
 יין תפוחים 29.

יללה 52.
 יך 47.
 יפר 21.
 ירש 32.
 יתחמך 107
 כבודה 76.
 כוס הלל 78.
 כוס ראשון 147.
 כוס של ברכה 78.
 כוס שלישי 150.
 כוס שני 149.
 כוס תנחומים 79.
 כזיב 200.
 כל אחד ואחד 75.
 כל מקום 145.
 כל שבעה 144.
 כלה 89.
 כסת 76.
 כרם 37.
 כרמל 22.
 כשר 19.
 לא יאכל 146.
 לאור הנר 145.
 לאכול 37.
 לבונה 25. 192.
 193.
 לוקח ארבעים 150.
 לחם 66. 67.
 לחם חמץ 153.
 לחם עני 148.
 לטול שתי ידי 76.
 לילה אחד 144.
 לישאל על נדר 200.
 למד 12.
 למזוג 166.
 לצים 80.
 לשכרה 100.
 מארץ מרחק 193.
 מדרש 11.
 מדרשים 11.

מרגמר 78.
 מור 192.
 מזג 40 192.
 מזוג רשותה 85.
 מזוך 66. 149.
 150.
 מחזרת הפסח 140.
 מטה 74.
 מי 39.
 מי פרות 39.
 מי רמונים 39.
 מי תאיני 39.
 מי תותים 39.
 מים 67.
 מים האחרונים 78.
 מים הראשונים 76.
 מים צלולין 25.
 מינים 77.
 מלח 67.
 מן הכתב 74.
 מנחה 146.
 מנים 80.
 מוסר 72.
 מצות 77. 148.
 153.
 מר 194.
 מרורים 148.
 מרעים 89.
 מרפא 110.
 מררה 190.
 מררה 190.
 משנה 10.
 משניות 10.
 משניר 38.
 משתה 87. 90.
 מתוך 108.
 טאד בקיטור 44.
 נזיר 122.
 נטילת ידי 74.

133. (יניסן)
 18. נסך
 123. נצר
 146. נשים
 18. סָבָא
 18. סָבָא
 18. סבוא
 84. 105. סדר הסעודה
 18. 126. סובא
 68. סעד לב
 68. 75. סעודה
 87. סעודה ארוסים
 89. סעודה חתן
 71. 88. סעודת מצוה
 143.
 65. 71. סעודה קבע
 71. סעודת רשות
 21. עגלים משרוק
 146. עד שויסב
 200. עכו
 73. עמי הארץ
 73. ענש
 35. עָסָם
 32. 35. עסיס
 109. 114.
 35. עסיס רמזי
 130. ערב שבת
 136. 138. ערבי פסחים
 144.
 72. עשה
 140. עשה פסח
 29. פילפלין
 25. פלפלין
 130. 140. פסח
 143.
 130. 138. פסחים

144. פסח גדול
 144. פסח דרות
 144. פסח הראשון
 144. פסח השני
 144. פסח מצרים
 144. פסח קטון
 39. פרי
 84. 167. פרי הגפן
 84. 167. פרי העץ
 74. פרפרת
 78. פרפרת שלאחר המזון
 74. פרפרת שלפני המזון
 66. 77. פת
 66. פת שחרית
 189. צבור
 80. צלצלים
 65. קבע
 67. קטן
 146. קטנים
 67. קטנית
 150. רביעי
 165. רביעית
 165. רביעית יין באיטלקי
 190. 195. ראש
 69. רעבתן
 110. רָפָא
 110. רָפָא
 74. רשות
 144. 153. שאר
 140. שחט הפסח
 26. 100. שָׁכַר
 101. 102.
 106.
 25. 26. 27. שָׁכַר
 28. 29. 61.
 153.

¹⁾ Šį terminą žydai pasiskolino iš babiloniečių. Be hebrajų kalbos, jis dar vartojamas aramajų ir naujojoje hebrajų klb.

שכר המדי 25.
 שכר נסך 18.
 שְׁכָרָה 100.
 שְׁכָרָה 100.
 שכרון 26.
 של זהב 76.
 של עץ 76.
 של שיש 76.
 שלחן 75. 76.
 שלחן של זהב 76.
 שלש סעודות בשבת 74.
 שמר 17. 30.
 שמרים 17.
 שמרים מזקקים 18.
 שמש 43. 74.
 147. 166.
 שנה 10.
 שקה 194.
 ששה עשר בני אדם 76.

תבלין 24.
 תורת כהנים 11.
 תירוש 19. 32. 33.
 34. 35. 52.
 54. 109.
 114.
 תירוש 32.
 תלמוד 12.
 תלמוד ארץ ישראל 12.
 תלמוד בבלי 12.
 תלמוד ירושלמי 12.
 תמחוי 147.
 תמרה 78.
 תנא 11.
 תף 80.
 תפוח 79.
 תפילין 91.
 תשכרי 100.

2. ARAMAJU

אליהא 69.
 אמך 77.
 בודחי 79.
 בודחן 80.
 ברא 11.
 בריתא 11.
 בשר 77.
 בשל 109.
 הלולא 87. 91.
 זמון 73.
 זמן 73.
 הזרת 148.
 חלא 44.
 חלא בר חמרא 44.
 חמירא 17.

חמר 17. 59.
 חמר ושכרא 121.
 חמרא 17. 34. 59.
 חמרא חייא 23.
 כלתא 89.
 כנס 74.
 לחדד דרפי 22. 110.
 מזוגא 43.
 מר 194.
 מריתא 32.
 נחמא 66.
 נסך 18.
 סבוראי 12.
 ספרא 11.
 עליהא 69.

פסיקתא	11.	רפא	110.
קיקלי דמתא	69.	שיכרא	25.
קקולי	69.	שיתין מיני חמרא	16.
קרא	73.	שכרא	26.
קרש	38.	שתורא	69.
רבי	14. 76.	תוספתא	11.
	199.	תכא	76.
ריחתנא	110.	תליסר מגני	28.
ריתחנא	110.	תנאה	11.

3. NAUJOJI HEBRAJU

אגרטון	24.	הליסטיון	30.
אויגרון	79.	המחם	43.
אייר	144.	זיתוס	28.
איגדרונא	74.	זיתוס המצרי	28.
אבסדרא	73.	חמרא מרקא	24.
אלונתיות	25. 43.	טבלה	75.
אליסטון	30.	טריקלין	75.
אנומלין	29. 114.	טרקלין	73.
אניגרון	79.	טרקלינא	75.
אפוטרופוס	66.	יין אליסטון	30.
אפיקרמן	151. 156.	יין דפרוגיתא	21.
אפליין	73.	יין האיטלקי	21.
אפסינתין	30.	יין מזוג	40.
אפרסמון	25.	יין סומקא	22.
אריסטון	66.	יין קילקי	21.
בדיקת חמץ	145.	יין קרש	38. 39.
בודקין את החמץ	139.		114.
בלודמיוא	76.	ייןומלין	29.
בראשית זוטא	152.	כרוב	77.
גיניקונא	74.	מיני מתיקה	52.
דיסקוס	75.	מפה	74. 75.
היליסטון	30.	נטלא	96.
הליסטון	30. 109.	פרוזדור	73.
	114.	פרטי	76.

קונדיטור 24.	קרינא 37. 38.
קיתוך 70.	114.
קיתרס 80.	שכר 26.
הפילא 72.	תמוד 36. 56.

4. SIRU

אסממל 29.	חלל 89.
איל 32.	חמל 37.
אמל 106.	חמל 66.
חמל 108.	חמל 33.
חמל 108.	חמל 32.
חמל 108.	חמל 80.
חמל 108.	חמל 18.
חמל 108.	חמל 122.
חמל 109.	חמל 122.
חמל 80.	חמל 122.
חמל 80.	חמל 45.
חמל 106.	חמל 143.
חמל 17.	חמל 140.
חמל 17. 59.	חמל 75.
חמל 17.	חמל 26.
חמל 75.	חמל 126.

5. ARABU

108. احلولى	67. حَبَز
59. اَحْمَر	87. خطبة
57. اَرَاك	17. حَوِير
104. اَلَّه يَعْطِبك	87. خطيبة
26. الذَّرَّة	17. 57. 59. حَمَر
122. القَامِرَة	20. دَبَس
71. نَحْشِبَش	32. دَرَس
56. بَلَسَمَ العَامِرِي	80. دَف
104. بَيْعِي بَيْتَك	67. رَغِيف
26. بَهْرَة	80. رَسَارَة
17. تَبَعَمَر	80. رَمَجِرَة
26. تَلَّ الكَمَرَن	2. زَهْد
21. حَلَا	18. سَب
108. حَلَاوة	18. سَبَاء
20. حَلَبُون	18. سَبَاء
21. عَلَو	18. سَبِيْم
21. عَلَو	26. 28. 102. سَكَّر
108. حَلَو	26. سَكَّر
17. حِمَار	26. سَكَّر
59. حَمْرَا	26. سَكَّر
192. حَمْرَا مَفْرُوجَة بِمَر	23. سَفَرَوِي

57. سَوَاك	107. مَرْأَا
126. شَرِيْب	26. مَرْز
80. مَتَوَج	80. مَرْمَار
87. طَلَب	33. مَحْتَار
57. عَرَق	104. مَشْكِيْن
87. عَرِيْس	81. مَشْفِيْذ
35. عَمْرُ	67. مَعَاث
35. عَمْعَم	35. مَغْمَز
35. عَقْفَة	67. مَعِيْشَة
35. عَصِيْر	81. مَمْشَرَف
35. عَوِيْر الوَتْب	32. مِيْرَاث
66. عَيْش	122. نَاوِيْرِي
55. قَطَّرَ	18. نَسَك
24. قُنْدِيْذ	104. هَذِيْة
37. كَرَم	20. وَاْدِي حَلْبُوْن
94. كَلَر كَنَّا	32. وَاْرِث
89. كُنَّة	32. وُورِث
66. لَم	48. وِيْن
107. مَرْ	104. يَا امْرَاة
107. مَرْ	

6. EGIPTIEČIŲ

 28.

 28.

 80.

 108.

 79.

 27.

 27.

 27.

 109.

 *) 27.

 *) 27.

 27.

7. KOPTŲ

ḤṚṔḤ ḤṬḤ 32.

ḤṬḤ 106.

ḤṚṔḤ 32.

ḤṬḤ 108.

Ḥ ḤṬḤ 106.

ḤṬḤ 106.

ḤṬḤ 27.

ḤṬḤ 27.

*) Tai hebrajiškas žodis parašytas egiptiečių rašmenimis.

8. ASSIRU-BABILONIEČIU

𐎶 𐎶𐎵 𐎶 𐎶 80.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 𐎶𐎵 80.

𐎶𐎶 𐎶 47.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 𐎶𐎵 𐎶𐎵 80.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 𐎶 109.

𐎶𐎶 𐎶 77.

𐎶𐎶 𐎶 109.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 𐎶 107.

𐎶𐎶 29. 107.

𐎶𐎶 29. 107.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 80.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 𐎶𐎵 37.

𐎶𐎶 67.

𐎶𐎶 𐎶𐎵 89.

𐎶𐎶𐎶𐎶 𐎶 81.

𐎶𐎶𐎶 107.

𐎶𐎶𐎶𐎶 18.

𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶 33.

𐎶𐎶𐎶 144.

𐎶𐎶𐎶𐎶 75.

𐎶𐎶𐎶𐎶 55. 56.

𐎶𐎶𐎶𐎶 𐎶𐎶 𐎶𐎶𐎶 56.

𐎶𐎶𐎶𐎶 26.

𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶 108.

𐎶𐎶𐎶𐎶 26. 28.

𐎶𐎶𐎶 26

𐎶𐎶𐎶𐎶 80.

9. GRAIKY

ἀγύρτης 81.
αζυμα 148.
αίμα σταφυλῆς 19. 58.
ἄκρατος 24.
ἀμὴν ἀμὴν 104.
ἀνδρωνίτις 74.
ἀποθήκη 44.
ἄριστον 66.
ἀττικίζειν 191.
αὐλός 80.
αὐστηρός 31.
ἀφικῶμενος 157.
ἀψίνθιον 30.
ἀψινθίτης 30.
βατράχοις οἰνοχοεῖν 61.
γάμος 87.
γευσαμενος 163.
γλεῦκος 53.
γότης 81.
γραμματεύς 76.
γύναι 103. 104.
γυναικονίτις 74.
δεῖ 134.
δειπνητήριον 75.
δεῖπνον 68.
δεῖπνον μέγα 68.
δευτερίας 36.
δευτέρωσις 11.
δίσκος 76.
δούλη 43.
Ἑβριωναῖοι 171.
ἐγκράτεια 2.
ἐγκρατίζεται 171.
εἶδει 134.
ἐκεῖ 139.
ἐξέδρα 73.
ἐπὶ κῶμον 157.
ἐπικώμιος ὕμνος 156.

ἐπιφόρημα 78.
εσθίοντων 160.
ἐσφυρτισμένος 191.
ἐτοιμάζειν τὸ πάσχα 140.
εὐφροσύνη 108.
εὐχαριστήσας 163.
ζέσις πίστεως 173.
ζέσις τῶν ἀγίων 173.
ζύθος 28.
ἥλιος 30.
ἡλιστόν 30.
θυεῖται ἄοινοι 47.
ἴσον ἴσω 40.
καὶ ἐμεθύσθητε 100.
καὶ μεθύσθητε 101.
καὶ οὐκ μέθην 100.
καλός 108.
κάπηλος 72.
κάρουον 37.
κεκορεσμένος 101.
κιθάρα 80.
Κιλικία 21.
    " παραλία 21.
    " τραχεῖα 21.
κλίνη 76.
κονδῖτον 24.
κορεστός 101.
κράσις 40.
κύμβαλα 80.
κύτος 70.
λείβειν 18.
λεκτή 76.
Λεπτογένεσις 152.
λίβανος 192.
μάγος 81.
μάππα 75.
Μαρκιωνισται 171.
μέθη 25.

μεθύσκω 100. 101. 102. 103. 104.
105. 106.

μέθυσμα 25. 54.

μεθύων 101.

μέλι 29. 45.

μελιτίτης οἶνος 29.

μεμιγμένον 192.

μετὰ τὸ δειπνῆσαι 160.

μετὰ τοῦτο 95.

μετρητής 96.

μετριοπότης 2.

Μικρογένεσις 152.

μύρον 25.

Ναζωραῖος 122-123.

νηφάλια 47.

νήφω 2.

νήψις 2.

ὁ μέλας οἶνος 23.

ὁ οἶνος μυρίνης 25.

ὁ φίλος τοῦ νυμφίου 89.

οἰνόγαρον 79.

οἰνόμελι 29.

οἰνοπότης 54. 126.

οἶνος 16. 25. 29. 46. 54. 55. 62.
116. 117. 124. 189. 190.

„ ἀκράτος 24.

„ ἀμπέλινος 53.

„ δ' ἐκ φοινίκων 28.

„ δευτερίας 36 56.

„ ἐκ τῆς Ἰταλίας 21.

„ ἐκ Χελβων 20.

„ ἐσμυρνισμένος 191.

„ καὶ σίκερα 121.

„ νέος 31. 54.

„ ὁ ἀγαθός 108.

„ παλάσιος 31.

„ φοινικῆος 28. 55.

οἶνος Χαλυβώνιος 20.

οἰνοφυγία 54.

οἰνοχόος 43.

ὀλιγοφάγος 128.

ὄξος 45. 189. 190.

ὀξύγαρον 79.

ὀξύμελι 45.

ὀξυμελίκρατον 45.

παῖς 43.

παρασκευή 131. 144.

πάσχα 137. 140.

πεινᾶ 101.

πλησμονή 102.

ποιεῖν (τὸ πάσχα) 140.

πόσκα 45.

πρόσοδος 73.

πρώτη ἡμέρα τῶν ἀζύμων 138.

πρωτοκλισίαι 76.

πρωτοκλισίαι ἐν τοῖς δεῖπνοις 76.

πρῶτον 105.

Ραββί*) 14. 199.

ρίζα 25.

ῥωξ 54.

σίκερα 25

σμύρνα 192.

σμυρνίζειν 191.

συκόμορος 79.

σχίσματα 101.

σωφροσύνη 2.

τάβλα 75.

τάττειν 30.

τί ἐμοὶ καὶ σοὶ 140.

τὸ πάσχα φάγειν 140.

τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας 78.

τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου 167.

τράπεζα 75.

τρίκλινον 73.

τρώγαλια 78.

*) Tai aramajiškas terminas parašytas graikų rašmenimis.

ὕδρις 96.
 ὕδροπαραστάται 171.
 ὕδωρ 117.
 ὑπέστρεψεν 191.
 φάγος 128.

χρηστός 111.
 χρηστότερος 111.
 ὥς δὲ ἐγέυσατο 115.
 Φοῖνος 46.

10. LOTYNU

A quo 166.
 Abstinencia 2.
 Acerbus 111.
 Ad quem 59-60. 60. 166. 200.
 Ad satietatem usque bibere
 100.
 Amarus 111.
 „Apostolica traditio“ 172.
 Artis ope 178.
 Atrium 73.
 Azyma 148.
 Balsamodendron myrrha 192.
 Bilis 194.
 Bonus 111.
 Calda 43.
 Carenum 37. 38.
 Carere 38.
 Carnis panulus crudis 107.
 Caroenum 37.
 Celia 26.
 Coena 68.
 Coenaculum 75.
 Congius 164.
 Convenit 134.
 Crucium 107.
 Cucurbita 77.
 Cystis fellea 194.
 „De defectu vini“ 177.
 De facto 152. 179. 183. 192.
 De rebus 111.
 Decet 134.

Dulcis 111.
 Ebrietas 25.
 Ex abrupto 5.
 Ex praecepto 72.
 Ex uvis passis 30.
 Exedra 73.
 Explicite 93. 101. 120. 166. 128.
 201.
 Extra 11.
 Fame laborat 101.
 Fel 194. 195.
 Fervor fidei 173.
 Fervor Sanctorum 173.
 Foecula 39.
 Frumentum 26.
 Frumentum sive hordeum 26.
 Fumarium 44.
 Gratus 111.
 Gustavit 163.
 Gustus 74.
 Gutta 194.
 Impluvium 73.
 In puncto bibendi 5.
 In specie 13. 15. 62. 113.
 Insuave 107.
 Interpretatio coacta 33.
 Jentaculum 66.
 Lectus convivalis 76.
 Lectus triclinii 76.
 Libare 18.
 Lora 36. 56.
 Lotio 36.

Magus 81.
„Magnificat“ 96.
Mappa 75.
Materia valida 175.
Materia valida et licita 176.
Mensa 75.
Mensa secunda 78.
Meracius bibere 40.
Merum bibere 40.
Minister vini 43.
Missale Romanum 177.
Mustum 33. 53.
Mycoderma aceti 44.
Nazarenus 122.
Necesse est 134.
Negative 178.
Omne, quod inebriare potest
25.
Opinio pia et falsa 165.
Oportet 134.
Opus est 134.
„Ordo divinitus traditus“ 172.
Oxymeli 45.
Passum 30.
Per exclusionem 177.
Pocillator 43.
Potator vini 126.
Posca 45. 195. 196. 197.
Prandium 66.
Pro — contra 3.
Promulsis 74.
Puer ad cyathos 43.
Quartarii italici mensuram
capit 165.
Quartarius 165.
Quartarius vini italicus 165.
Sacchar ex canna 181.
Saccharomyces ellipticus 57.

Satietas 102.
Sextarius 165.
Sicera 25.
Signum determinativum 80.
Sobrietas 2.
Species vini 175.
Spiritus vini 181.
Suavis 108. 111.
Sub gravi 174.
Succi 39.
Summa summarum 5.
Tabula 75.
Temetum 36.
Tempus est 134.
Triclinium 73.
Tunc 177.
Vesica 194.
Vestibulum 73.
Vinum 25. 46.
„ Aetiopicum 23.
„ amineum 23.
„ coctum 37.
„ condensatum 179.
„ conditum 24.
„ damnatorum 187.
„ ebullitum 179.
„ fumigatum 44.
„ infertum 18.
„ meracum 24.
„ merum 24.
„ minutum 36.
„ myrrhatum 191.
„ pingue 20.
„ purum 24.
„ redolentius fit 112.
„ roseum 22.
„ sincerum 24.

11. VOKIEČIU

Abstinenz 3.	Medische Rauschtrank, der
„An allen Stellen“ 33.	25.
Bier 26.	Met 29.
Blumme (des Weines) 60. 112.	Most 30. 32. 33.
„Buchstaben gegen uns, die“	Nachtsch 78.
5.	Nachwein 36.
Enthaltsamkeit 2. 3.	Rauschtrank 25.
Gekeltertes 48.	Samaritaner-Balsam 56.
Lauerwein 36.	Sauerteig 17.
Keltertrank 32.	Schlürftrank 18.
Mangold 79.	„Schwierige Frage, die“ 141.
Mäßigkeit 3.	Sich satt trinken 100.
Medische Bier, das 25.	Verwässern 5.
	Wein 46.

12. ANGLU

Abstinence 2.	«The „Last Drop“ Glass» 188.
Grog 61.	Three-water grog 61.
Pleasant 108.	Two-water grog 61.
Scotch high-ball 61.	Whisky 61.
Strong drink 26.	Wine 46.

13. PRANCŪZU

Abstinence 2.	Moût 33.
Agréable 108.	Pourboire 71.
Baume du Samaritain 56.	Raisin noir 48.
Bière 26.	Sauce 148.
Bouquet 60. 112.	Vin 46.
Cognac 28.	Vin non fermenté 35.

14. ITALU

Astinenza 2.	Mosto 33.
Birra 26.	Vino 46.
Dolce 108.	

15. RUSU

Вино 46.	Шабасовка 42.
----------	---------------

Pastebėtų klaidų atitaisymas*)

Atspausdinta:			Turi būti:		
Psl.	10 ₁₇	מִשְׁקָה		מִשְׁקָה	
"	14 ₁₆	Paskutiniąją		Paskutinę	
"	17 ₁₂	Ir t. t.		Ir t. t.).	
"	17 ⁴	hamr		hamr	
"	17 ⁹	هَمْرٌ		هَمْرٌ	
"	17 ₃	him'ar		him'ar	
"	18 ₁₇	inferium.		infertum	
"	28 ₅	Pesahim		Pesahim	
"	28 ¹⁵	daktilinių		datulinių	
"	31 ¹	αὐστηρός		αὐστηρός	
"	34 ₁₂	hamra		hamra	
"	34 ₃	6,15;		6,15;	
"	36 ₂₀	krioms		kurioms	
"	37 ¹⁹	gerti		gerti.	
"	44 ₄	10		10,	
"	48 ₁₀	šaitinių		šaltinių	
"	50 ¹⁴	Iz. 24,21		Iz. 24,11	
"	55 ₁₃	sieki		siekti	
"	58 ₁₀	vartojamas.		vartojamas	
"	59 ⁹	(hamr'a).		hamr'a).	
"	59 ₉	E. Acker-		F. Acker-	
"	61 ₁₈	negalima		negalima,	
"	63 ₉	pasiškaukė		pasišaukė	
"	68 ¹	seuda		se'uda	
"	75 ₁₃	טבלה		טבלה	
"	75 ₇	Izraeliten		Israeliten	
"	77 ₁₀	((בית שמאי))		((בית שמאי))	
"	78 ₁₇	valgymaspo		valgymas po	
"	79 ⁴	dsuskos		druskos	

*) Šalia puslapio skaitlinės pridėtas skaičius viršuje ar apačioje — reiškia eilutę iš viršaus ar iš apačios.

Atspausdinta:

Turi būti:

Psl.	80 ₅₋₆	determinatyvum	determinativum
"	80 ₄	Teis	Teis.
"	84 ₂	50 b.	50 b:
"	88 ₆	(P.-F.)	(P.-F.)
"	92 ₈	yvykius	įvykius
"	94 ₁₇	nuvyki	nuvykti
"	95 ¹³	kas	kad
"	96 ⁵	μετρητής	μετρητής
"	99 ₇	raldiškajai	raidiškajai
"	100 ⁷	S	S.
"	100 ⁹	būt atl.	būt. atl.
"	100 ⁹	liep,	liep.
"	104 ¹⁵	<i>All'ah</i>	<i>All'ah</i>
"	109 ₁₄	"virti"	"virti")
"	114 ₁	garasis	gerasis
"	116 ⁸	matyti	nematyti
"	139 ₁₀	diedamos	gledamos
"	140 ²	ἐτοιμάζειν	ἐτοιμάζειν
"	143 ¹⁰	susipažinoime	susipažinsime
"	145 ¹	eškojimas	ieškojimas
"	145 ⁶	sekančio	sekančios
"	150 ²	Kokiu	Tokiu
"	150 ⁴	הגגה	הגגה
"	153 ₁₄	פסח	פסח
"	153 ₁	Pssahim	Pesahim
"	160 ₆	Lk,	Lk.
"	163 ¹¹	ευχαριστήσας	ευχαριστήσας
"	171 ₁₂	ostoginta	octoginta
"	171 ₁₀	Plp.	Plg.
"	173 ₂₀	Ecclesia	Ecclesia
"	174 ₁₈	pashalinės	paschalinės
"	175 ⁴	1626)	1626
"	186 ¹	Šaltinias	Šaltiniai
"	193 ₁	Likrum	Librum
"	194 ²	terminu	terminu
"	196 ¹⁰	vareiviams	kareiviams

Kaina Lt 5

25

3223

7.20€